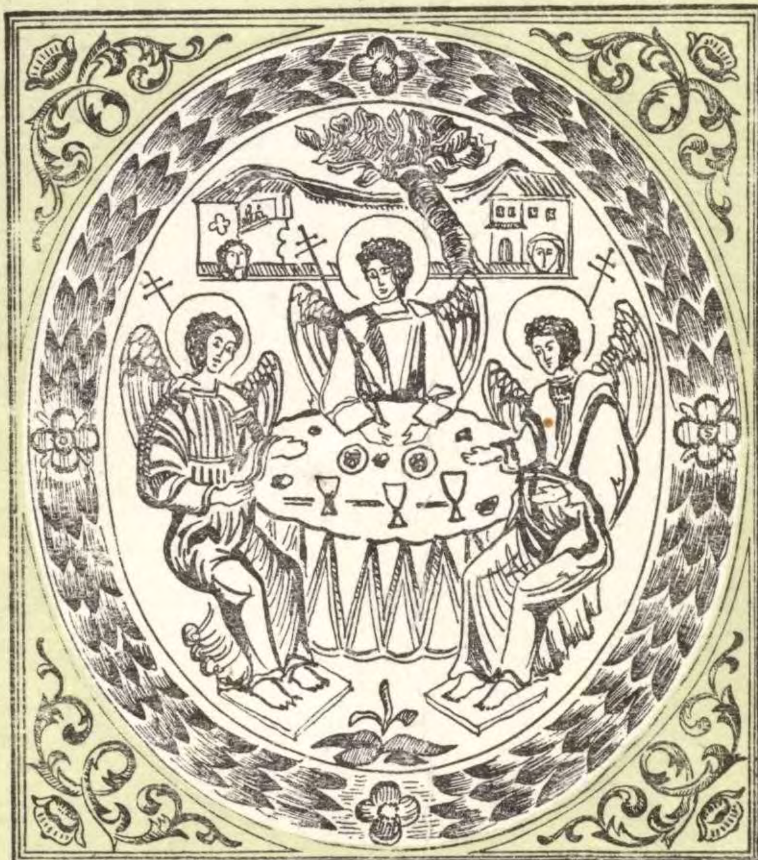

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI,
FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI şi
EPISCOPIEI ORADIEI

2 ex. 3

MARTIE—
APRILIE
1990
ANUL XXXV
SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI şi EPISCOPIEI ORADIEI

CUPRINS

PASTORALE ARHIEREŞTI

STUDII ŞI ARTICOLE

DIN SFINŢII PĂRINŢI

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

VIAŢA BISERICEASCĂ ÎN LIBERTATE

ÎNSEMNĂRI, NOTE, COMENTARII

A. Jivi

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A
ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI, ARHIEPISCOPIEI VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI, EPISCOPIEI ALBA IULIEI ȘI EPISCOPIEI ORADIEI

ANUL XXXV, Nr. 2 MARTIE—APRILIE 1990

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, SIBIU

MITROPOLIA ARDEALULUI

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA

Arhiepiscopia ortodoxă română Sibiu, strada 1 Mai nr. 24

† ANTONIE

Din mila lui Dumnezeu, Arhiepiscop al Sibiului şi Mitropolit
al Românilor Ortodocşi din Ardeal, Crişana şi Maramureş

Cinului monahal, P. C. protopopi, preoţi şi diaconi şi tuturor dreptcredincioşilor Har, ajutor şi bucurie de la Atotputernicul, iar de la noi arhierească binecuvîntare.

Iubiţi credincioşi,

Din cea mai veche tradiţie creştină răsăriteană ni s-a transmis, din generaţie în generaţie, cîntarea: „Hristos a înviat din morţi cu moartea pe moarte călcînd şi celor din morminte viaţă dăruindu-le". *Am cîntat-o toţi în această Zi a Învierii, cu bucuria inimii şi a minţii, şi o vom cînta cu mereu sporită bucurie pînă la Înălţare, şi ne vom saluta în toată această vreme, vestindu-ne unii altora că: HRISTOS A ÎNVIAT! Prin aceste cuvinte ne mărturisim credinţa că Mîntuitorul, după ce a fost răstignit, a murit şi a fost îngropat, a treia zi a înviat. Sfîntul Pavel şi toţi evangheliştii ne dau mărturia clară că după Înviere Mîntuitorul s-a arătat mironosiţelor,* „apoi lui Chefa, apoi celor doisprezece; după aceea s-a arătat deodată la mai bine de o sută de fraţi" *şi, ca să-şi încredinţeze ascultătorii şi pe noi, că mărturia Sa era adevărată şi verificabilă, adăuga:* „dintre care cei mai mulţi trăiesc pînă acum", *deci aceşti fraţi puteau fi întrebaţi, puteau adeveri oricui că L-au văzut înviat* (I Cor. 15, 4—6).

Apoi, pe drumul Damascului, mergînd Sfîntul Pavel sub numele său vechi, de Saul, să-i prigonească pe creştini, să-i întemniţeze şi să le facă tot răul, căci nu credea în Înviere, Iisus I s-a arătat şi lui, a stat de vorbă cu el şi aşa, din cel mai mare prigonitor, Saul a devenit Sfîntul Pavel, apostolul neamurilor, martor al Învierii, ziditor al creştinismului în lumea păgînă de atunci, lume pe care creştinismul a transformat-o din temelii.

Atît de mult a transformat-o încît, odată cu creştinismul, începe în istoria omenirii o eră nouă, era creştină. Anii încep să se numere de la naşterea lui Hristos.

Credinţa în Hristos ca Fiu al lui Dumnezeu s-a întemeiat pe învăţăturile Sale, căci chiar duşmanii Săi au recunoscut că: „Niciodată n-a grăit un om aşa, ca omul Acesta" (Ioan 8, 46). *S-a întemeiat apoi pe minunile Sale, căci El a vindecat orbi din naştere, ologi, slăbănogi, leproşi şi, în chip definitiv şi desăvîrşit, s-a întemeiat pe propria Sa înviere din morţi.*

Învierea Domnului a fost cea mai mare minune a Sa şi ea a fost menită să-i convingă pe toţi de dumnezeirea Sa, de puterea Sa şi, în felul acesta, să ofere cel mai puternic argument pentru ca învăţăturile Sale să fie primite ca învăţături dumnezeieşti, ca porunci divine, ca mijloace şi căi de mîntuire. „Căci nu este alt nume sub cer, dat oamenilor, prin care trebuie să ne mîntuim" (F. Ap. 4, 12), *în afară de numele şi învăţăturile lui Iisus. Să nu mai rămînă nici o îndoială în această privinţă. Şi într-adevăr, numai rămîne nici o îndoială. Hristos a înviat! Mormîntul a fost găsit gol. Femeile care au venit Duminică dimineaţa cu mir la mormînt au găsit piatra dată la o parte şi înăuntru giulgiurile păzite de îngeri. Apoi Cel înviat s-a arătat ucenicilor şi, cum am mai*

spus, și unor mulțimi, a mîncat cu ei, lui Toma i-a arătat urmele rănilor, ca să-l încredințeze că era El cu adevărat și nu o fantomă, sau un duh, sau altcineva. Le-a dat ucenicilor ultimele învățături și apoi, în fața lor, S-a înălțat la ceruri.

Cei care L-au văzut și L-au ascultat înainte și după Înviere ne-au lăsat și nouă mărturie neîndoielnică despre toate acestea și pe mărturia lor se întemeiază credința noastră. Mai ales după Pogorîrea Duhului Sfînt, primind puteri noi, precum fuseseră încredințați de Iisus (Luca 14, 4, 9), *Sfinții Apostoli au devenit* „martori în Ierusalim și în toată Iudeea și Samaria și pînă la marginea pămîntului" (F. Ap. 1, 8), *că Hristos a înviat, că a fost Mesia trimis de Tatăl, Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu, Unul din Treime.*

Cît de emoționant, simplu și convingător, răspund Sfinții Petru și Ioan căpeteniilor sinagogii care le porunceau să nu mai vorbească de Iisus și de Învierea Sa. Ei zic: „Nu putem să nu grăim cele ce am văzut și am auzit" (F. Ap. IV, 20). *Ei, fricoșii din timpul Patimilor, acum vorbeau în limbi înțelese de toate națiile adunate în Ierusalim, și* „grăiau cu îndrăzneală" (F. Ap. 4, 31). *Acum nu se mai temeau de nimic și de nimeni. Spuneau și propovăduiau adevărul pe care îl văzuseră: pe Hristos cel înviat.*

Iubiți frați și surori în Domnul,

De ce e importantă pentru noi Învierea Domnului?

E importantă pentru că, dacă Hristos a înviat, și noi vom învia. Dacă Hristos a înviat, moartea nu mai este moarte, adică nu este dispariție definitivă, ci e doar o trecere din viața aceasta în altă viață, cu durată eternă.

Învierea Domnului aduce omenirii, doritoare din totdeauna de a cunoaște rostul vieții și taina morții, dezlegarea care le luminează pe amîndouă.

Învierea Domnului ne arată că sîntem nemuritori, că viața de aici are rostul de a fi trăită frumos, în iubire și înțelegere, deoarece toți sîntem fiii lui Dumnezeu și frați între noi. Sîntem creația Sa cea mai iubită, pentru că totul, cerul, și stelele, și pămîntul cu toate frumusețile și darurile lor, pentru om au fost create, „spre desfătarea noastră", *cum spun textele bisericești.*

Învierea Domnului e marea noastră mîngîiere: ne vom întîlni, ne vom vedea cu cei dragi ai noștri de care ne despărțim aici prin moarte. Dacă Hristos a înviat, spune Sf. Pavel, ultimul vrăjmaș al omului a fost biruit, acest vrăjmaș fiind moartea (I Cor. 15, 26). *Căci, cu adevărat, cine nu socotește moartea ca pe cel mai mare vrăjmaș, pentru că amenință și curmă pe cel mai mare dintre darurile dăruite omului, și anume viața? Viața e cel mai mare dar, pentru că* numai *Dumnezeu îl poate da. De aceea nimeni nu dorește să-l piardă. Și iată că înviind Iisus, El ne arată că chiar dacă, aparent, la un moment dat ne pierdem viața de fapt n-o pierdem. Ea continuă dincolo, acolo de unde Iisus s-a putut întoarce.*

Învierea Domnului a schimbat radical concepția despre lume și viață a omenirii. Viața a căpătat sens înalt și, fiind veșnică, impune răspundere pentru felul cum e trăită pe pămînt. Nu mai poți trăi la întîmplare, cînd știi că ești nemuritor. Nimic nu-ți mai este indiferent, cînd știi că trăiești sub ochiul lui Dumnezeu. Învierea Domnului e temelia moralei, a faptei bune. Și viața, și moartea au căpătat înțelesuri noi, pline de rosturi care, fără Învierea Domnului, ar fi rămas ascunse omenirii și ar fi domnit ca și pînă atunci, în lume, neștiința și întunericul. Ar fi domnit filosofiile imaginate după mintea fiecăruia, religiile idolatre lipsite de sens, sau cele care erau nedesăvîrșit descoperite, formaliste, învechite, lipsite de cea mai elementară legătură dintre viață și moarte. Aceasta din urmă era privită ca o catastrofă inevitabilă și absurdă, și, din perspectiva ei, tot așa de absurdă apărea în cele din urmă și viața. Numai Învierea Domnului a dat sens ultim și definitiv, și vieții și morții, căci a convertit moartea în viață, a dat sens nonsensului, a dat înțeles neînțelesului.

Iubiții mei fii sufletești,

Ziua Învierii e ziua bucuriei depline. Această bucurie o cîntăm și ne-o reamintim în toate cîntările: „Ziua Învierii, să ne bucurăm popoare" *și* „unul pe altul să ne îmbrățișăm". *Sfînta noastră Biserică ne îndeamnă cu acest prilej ca,*

dacă au existat între noi unele neînţelegeri şi greşeli, să ne reconciliem unii cu alţii şi „să iertăm toate pentru Înviere". *Adevărul Învierii e atît de mare, atît de copleşitor, încît nimic nu poate fi mai important, decît faptul că Hristos a înviat. În lumina Învierii Lui să redevenim alţi oameni, să ne înnoim simţirile, să ne primenim gîndirea, să uităm tot răul pe care ni l-au făcut alţii nouă, sau dacă noi am alunecat în astfel de fapte, să ne pară rău şi să reinstaurăm între noi iubirea. Căci a înviat Domnul iubirii, Acela care ne-a învăţat că din aceasta vor cunoaşte oamenii că sîntem ucenicii Lui, de vom avea dragoste între noi* (Ioan 13, 35).

„Dragostea — *spune Sfîntul Pavel* — rabdă mult şi se milostiveşte; dragostea nu pizmuieşte; dragostea nu se trufeşte, nu se mîndreşte, nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale foloase, nu se mînie, nu se gîndeşte la rău, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Ea toate le acoperă, toate le crede, toate le nădăjduieşte, toate le rabdă". *Trei sînt virtuţile cele mari care se cer fiecărui creştin:* „Credinţa, nădejdea şi dragostea, dar dintre ele dragostea este cea mai mare" (I Cor. 12, 4—7, 13).

Să iubim pe aproapele nostru ca pe noi înşine. Să dispară ura, răutatea, răul sub toate formele lui. Să ne readucem aminte că toţi sîntem fraţi. Şi legea de aur a creştinismului, acea sinteză a învăţăturii Mîntuitorului: „Ce vrei să-ţi facă ţie oamenii, aceea fă-le şi tu lor", *să fie legea vieţii noastre de toate zilele. Aşa va domni între noi* „pacea lui Hristos", *libertatea, dreptatea, iertarea, răbdarea, iubirea şi buna înţelegere.*

Odată cu toate aceste virtuţi vă îndemn să vă păstraţi neştirbită credinţa ortodoxă a moşilor şi strămoşilor noştri, iar cu cei de alte credinţe şi neamuri, să fiţi în bună înţelegere, ca fraţi vieţuitori pe acelaşi pămînt românesc, pe care trebuie să domnească dragostea, semnul cel mare al credinţei noastre în Dumnezeu.

Să cîntăm lui Dumnezeu cîntare nouă, din inimi noi, renăscute într-o credinţă şi mai puternică. Să primim în suflete curate darul Învierii, încredinţarea nemuririi noastre şi credinţa că Mîntuitorul cel înviat, pentru noi a înviat, pentru fiecare din noi, şi pentru mîntuirea noastră, căci El ne ştie pe fiecare pe numele şi după gîndurile şi faptele noastre. Să-i oferim gînduri şi fapte bune.

Precum atunci s-a întîlnit, în dimineaţa Învierii, cu femeile purtătoare de mir şi cu ucenicii, astăzi cînd îi sărbătorim Învierea se întîlneşte cu fiecare din noi, şi tuturor ne adresează cuvîntul: „Bucuraţi-vă!" (Matei XXVIII, 9). *Ziua Învierii e ziua bucuriei. Să ne deschidem inimile ca să pătrundă în ele această bucurie şi să rămînă pururea în noi.*

Împreună cu Prea Sfinţitul Serafim Făgărăşanul, noul episcop, ales de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la propunerea noastră, ca vicar al Arhiepiscopiei Sibiului şi hirotonit la Sibiu la 11 Martie 1990, Vă adresăm tuturor doriri de sănătate, de bună sporire în toate, şi îmi închei scrisoarea pastorală tradiţională aducîndu-vă încă odată vestea pe care vă îndemn s-o transmiteţi, din om în om, în aşa fel încît să se umple lumea de ea, că HRISTOS A ÎNVIAT!

Al vostru al tuturor, de tot binele voitor
şi pururea rugător către Dumnezeu pentru toţi,

† *A N T O N I E*

Mitropolitul Ardealului,
Crişanei şi Maramureşului

Dată în reşedinţa noastră mitropolitană din Sibiu
în Ziua Învierii, 15 aprilie 1990

† TEOFIL

Din mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului

«A înviat Domnul cu adevărat și S-a arătat lui Simon».

(Luca, 24-34)

Binecredincioși creștini,

Ne-a miluit Bunul Dumnezeu cu zile, ca să ajungem să slăvim și în acest an Sfînta Înviere a lui Hristos, Stăpînul și Dascălul nostru preaiubit. Ne-a binecuvîntat Părintele cel veșnic să ne bucurăm și în acest an de strălucita biruință a Mîntuitorului sufletelor noastre. Ne-a dăruit Pronia cerească o nouă ocazie de a culege de pe masa acestui praznic îmbelșugat, hrană sufletească și merinde în călătoria noastră către Ierusalimul Cel de Sus.

Dar, cu ajutorul Atotputernicului Dumnezeu, sărbătorim întîiul praznic al Paștilor cînd adierea vîntului de primăvară aduce pe aripile sale mireasma puternică a adevăratei libertăți, pe care o respiră acum din plin poporul nostru român.

Iubiți credincioși,

Cea dintîi învățătură nutritoare de suflet ce ni se oferă cu acest prilej fericit aceasta este: Hristos s-a gîndit la noi în glorioasa Lui sculare din morți!

Noi sîntem ispitiți să credem că după ce a rostit pe Cruce cuvintele: „Săvîrșitu-s-a" *(Ioan 19, 30), Hristos Mîntuitorul și-a încheiat lucrarea Sa izbăvitoare față de oameni. De acum El avea să se gîndească numai la mărirea Sa. După ce a murit pentru noi, s-ar fi cuvenit să învieze pentru Sine. Așa credem noi. Dar voia dumnezeiască alta este.*

Cu toate că prin moartea Sa, Iisus a împăcat pe deplin cerul cu pămîntul, pe Făcător cu făptura sa, cu toate că «murind» a zdrobit moartea și lanțurile iadului și a curmat robia păcatului, totuși Hristos a pus în slujba noastră și slăvita Sa Înviere. De unde știm aceasta? O aflăm de la luminatul Apostol Pavel, care scrie: «Iisus Hristos Domnul nostru a fost dat pentru păcatele noastre și S-a sculat pentru îndreptarea noastră» *(Rom. 4, 25). Să reluăm sfîrșitul versetului:* «... S-a sculat pentru îndreptarea noastră».

De aceea nu încape nici o îndoială: Iisus Hristos a înviat spre folosul nostru, pentru mîntuirea noastră, pentru îndreptarea noastră. Suferințele Sale și moartea de pe Cruce ne-au fost necesare pentru răscumpărare. Preamărita Sa Înviere ne este folositoare pentru că în ea găsim o pildă și un model, un îndemn și un sprijin în năzuința noastră de îndreptare, de întoarcere la Dumnezeu.

După o tainică rînduială a înțelepciunii Sale, Dumnezeu îți poruncește astăzi ție, omule răscumpărat, să te faci asemenea Fiului Său înviat. Prin gura marelui Pavel, El te lămurește că «după cum Hristos a înviat din morți..., tot așa și noi să umblăm întru înnoirea vieții» (Rom. 6, 1).

Dumnezeu—Omul, în starea Sa de biruitor al morții și al păcatului, este modelul întoarcerii tale, creștine, este pilda învierii tale sufletești. Orice păcătos convertit și împăcat prin harul cel dumnezeiesc este și trebuie să fie ca o copie și prescurtare a Învierii Mîntuitorului.

Întoarcerea pe care o aşteaptă de la noi Stăpînul lumii va trebui să aibă însuşirile pe care le-a avut modelul ei, adică însuşirile Învierii lui Iisus Hristos.

Întoarcerea noastră va trebui să fie adevărată şi învederată. Apostolii şi însoţitorii lor din cenaclu au marturisit celor întorşi de la Emaus: «A înviat Domnul cu adevărat şi S-a arătat lui Simon» (Luca 24, 34).

Iisus Hristos a înviat într-adevăr, iar după pilda Lui, Dumnezeu vrea ca şi întoarcerea noastră să fie adevărată, şi după cum Învierea Sa n-a rămas ascunsă şi neştiută, la fel convertirea noastră nu poate rămîne secretă şi necunoscută. Veritabilă şi evidentă, cu alte cuvinte, adevărată şi învederată, va trebui să fie orice convertire, orice schimbare în bine a vieţii păcătoşilor.

În urma ieşirii Sale din mormînt, Iisus Hristos n-a mai trăit ca un pămîntean. Obligaţi să-L imităm pe Cel Înviat, noi cei întorşi, noi cei convertiţi, avem chemarea sfîntă de a ne strădui cît mai mult să trăim nu numai ca oameni trupeşti şi lumeşti, ci să ducem o viaţă duhovnicească intensă, curată şi dreaptă, o viaţă înnoită şi îmbunătăţită: «După cum Hristos a înviat din morţi... tot aşa şi noi să umblăm întru înnoirea vieţii» (Rom. 6, 4).

Potrivit cu gîndirea Sfinţilor Părinţi şi cu doctrina Bisericii noastre, nouă, creştinilor, ne stă la îndemînă taina pocăinţei, pe care, primind-o cum se cuvine, păcătosul inviază din moartea păcatului.

Vai, cîţi creştini an de an au prăznuit Învierea lui Hristos, dar au rămas înlănţuiţi în păcate şi fărădelegi. În fiecare an au promis îndreptare, dar se găsesc totuşi şi azi în vechile obiceiuri pierzătoare de suflet. An de an au promis că nu vor mai folosi minciuna în legăturile lor cu ceilalţi oameni, şi totuşi buzele lor, ca şi sufletul lor, se întinează cu minciuna, cu clevetiri şi cu ponegrirea aproapelui lor. De atîtea ori au promis că se vor împăca între ei şi totuşi mai păstrează în inima lor sentimente de mînie şi de supărare înrudite cu ura. Au promis că vor evita lăcomia şi necumpătul la mîncare şi băutură şi totuşi curînd au dat uitării înfrînarea promisă. Au promis să întoarcă paguba făcută prin înşelăciune ori prin furt şi totuşi n-au făcut restituirea la care sînt îndatoraţi cu stricteţe. Au promis să curme legăturile cu persoane desfrînate şi totuşi le vine greu să renunţe la astfel de prietenii. Au promis că vor începe să facă milostenie după posibilităţile lor şi totuşi n-au tăiat nici una din funiile zgîrceniei care îi robeşte.

An de an, la fiecare spovedanie au promis să pună capăt lenei şi comodităţii şi în clipe de reculegere au făcut promisiuni de îndreptare, au vădit dorinţe de întoarcere, au simţit chemarea şi necesitatea de a-şi schimba purtarea şi totuşi, în realitate, s-au mărginit la atît. Au produs numai frunze, niciodată însă roadele adevărate ale pocăinţei.

An de an L-au minţit pe Duhul Sfînt, şi-au amăgit prietenii şi s-au amăgit pe ei înşişi. Înaintea lui Dumnezeu fiecare creştin, în baza botezului primit, este (de drept) un îngropat şi un înviat sufleteşte. Lămurirea ce ne-o dă Apostolul Pavel este clară: «Noi deci am fost îngropaţi împreună cu El prin botezul în moartea Lui, pentru ca, după cum Hristos a înviat din morţi... tot aşa şi noi să trăim o viaţă nouă» (Rom. 6, 4).

Iubiţi credincioşi,

A trăi o viaţă nouă înseamnă a căuta cu tot dinadinsul dobîndirea fericirii veşnice, înseamnează a rîvni după bucuriile spirituale, nu după cele trupeşti. «Dacă deci aţi înviat împreună cu Hristos (prin Botez), să umblaţi după lucrurile cele de sus...» (Colos. 3, 1).

A trăi o viaţă nouă înseamnează a năzui să promovezi dreptatea în societate, dragostea şi prietenia între oameni, înseamnează a te osteni pentru propăşirea obştească a semenilor tăi.

A trăi o viaţă nouă înseamnează a te strădui să fii un mădular folositor patriei tale şi, pe cît e cu putinţă, neamului omenesc întreg.

Ce spectacol jalnic oferă îngerilor un creştin care, de drept, în baza botezului său şi a spovedaniei făcute, este un înviat, dar care, de fapt, *este un mort în păcatele pe care continuă să le facă, păcate necombătute şi nespălate. Soarta lui viitoare a fost prevăzută în cuvîntul dumnezeiesc care ne spune:* «Vine cea-

sul cînd toţi cei din morminte vor auzi glasul Lui şi vor ieşi afară din ele. Cei ce au făcut binele vor învia pentru viaţă; iar cei ce au făcut răul vor învia pentru osîndă» (Ioan 5, 28—29).

În acelaşi capitol al Evangheliei lui Ioan ni se descoperă că încă pe vremea vieţii pămînteşti a lui Hristos sosise ceasul învierii morţilor: «Adevărat, adevărat vă spun că vine ceasul şi acum a şi venit, cînd cei morţi vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu şi cei ce-L vor asculta vor învia» (Ioan 5, 25).

În acest verset este vorba despre moartea şi învierea spirituală a păcătoşilor, care de atunci se petrece neîntrerupt pînă la sfîrşitul veacurilor.

Creştinule care m-asculţi, de ce alungi mereu de la tine ceasul care «a şi venit», *ca să înviezi duhovniceşte din moartea cea sufletească? De ce să nu rosteşti cu bărbăţie acel izbăvitor:* «scula-Mă-voi» *din nepăsarea mea, din decăderea mea, din mizeria mea morală? De ce să nu dai îngerului tău păzitor dreptul să răspundă ispititorilor, cînd vor veni să te cufunde mai adînc în mocirla fărădelegilor:* «Pentru ce căutaţi între cei morţi pe Cel ce este viu? Nu este aici, ci a înviat» (Lc. 24, 5).

Cu ocazia Sfintelor Paşti, apoi după încheierea perioadei acestui praznic şi în tot cursul vieţii noastre să alergăm către Iisus rugîndu-L: Hristoase, Biruitorul morţii, al păcatului şi al iadului, ajută-mi, rogu-te, să fiu şi eu biruitor. Sînt făptura Ta, fă-mă părtaş biruinţei Tale. Îndrăznesc să Te rog aceasta pentru că Tu ne-ai îndemnat: «Îndrăzniţi, Eu am biruit lumea» (Ioan 16, 33).

Iubiţii mei fii sufleteşti,

Să ne bucurăm de darul biruinţei pe care Atotputernicul l-a dat tuturor popoarelor eliberate din lanţurile doctrinei ateiste şi să ne străduim să folosim această libertate nu numai luptînd pentru refacerea materială a României, ci şi pentru a ne reconstrui, a ne zidi pe noi înşine, pentru a ne redresa moral şi a oferi lumii chipul adevăratului creştin, care se străduieşte să înlăture din viaţa lui tot ceea ce poate frîna reînvierea spirituală a oamenilor eliberaţi de spaimele trecutului.

Rugînd pe Bunul Dumnezeu ca Paştile acestui an să fie pentru fiecare dintre noi începutul unei vieţi noi la vremuri noi, mai aproape de Hristos şi de poruncile Lui, o viaţă pătrunsă de învăţăturile Lui, primenită şi îmbogăţită prin Sfintele Lui Taine, vă împărtăşesc arhiereşti binecuvîntări, rostind cu căldură: «Darul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu Tatăl şi împărtăşirea Sfîntului Duh să fie cu voi toţi!».

HRISTOS A ÎNVIAT!

Al vostru al tuturor, rugător către Domnul

† *T E O F I L*
ARHIEPISCOP AL VADULUI, FELEACULUI ŞI CLUJULUI

✝ VASILE

Din mila lui Dumnezeu
Episcop al de Dumnezeu păzitei Episcopii ortodoxe române a Oradiei

Iubitului cler și credincioșilor creștini, har, milă și pace de la Iisus Hristos, Domnul nostru, iar de la smerenia noastră arhierești binecuvîntări!

HRISTOS A ÎNVIAT!

„Hristos ne-a iubit pe noi și s-a dat pe Sine pentru noi prinos și jertfă lui Dumnezeu, întru miros cu bună mireasmă" (Efeseni 5, 2).

Iubiții mei fii sufletești,

Aceste cuvinte ale Sfîntului Apostol Pavel, ca și multe altele din Sfintele Evanghelii și din celelalte cărți ale Sfintei Scripturi, ne dezvăluie taina cea mare a Sfintelor Patimi și a Sfintei Învieri, pe care le prăznuim toți cu atîta credință și evlavie. Într-adevăr, la temelia venirii lui Iisus Hristos în lume, la temelia jertfei Lui de pe cruce și a învierii Lui stă dragostea cea nemărginită a lui Dumnezeu față de noi oamenii. Căci numai dragostea este izvorul dăruirii de sine, al jertfei depline — pînă la jertfa vieții — *pentru binele și mîntuirea semenilor, așa cum ni s-a arătat în chip desăvîrșit în viața Mîntuitorului. Iar jertfa din dragoste zămislește viața, o viață înnoită și îmbogățită. Așa că miezul credinței noastre creștinești ortodoxe se cuprinde tocmai în această dragoste jertfelnică și dătătoare de viață. De altfel, dragostea jertfelnică stă în inima vieții omenești. Să ne plecăm deci gîndul cu smerenie și inima cu evlavie asupra acestei iubiri jertfelnice, asupra jertfei bazate pe iubire, manifestată în mod desăvîrșit în moartea pe cruce a lui Iisus Hristos și în învierea Lui din morți, minunea minunilor.*

Iubiți credincioși,

În preajma Sfintelor Sale Patimi, Mîntuitorul a zis către Sfinții Apostoli: „Mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are, ca viața să și-o pună pentru prietenii săi" *(Ioan 15, 13), ceea ce apoi, mai tîrziu, peste ani, Sfîntul Apostol Pavel le aducea aminte efesenilor și peste veacuri tuturor creștinilor, deci și nouă, că* „Hristos ne-a iubit pe noi și s-a dat pe Sine pentru noi prinos și jertfă lui Dumnezeu, întru miros cu bună mireasmă" *(Efeseni 5, 2). Adică Sfîntul Apostol Pavel vrea să spună că Mîntuitorul și-a jertfit viața nu numai pentru Sfinții Apostoli, ci pentru toată lumea, pentru toți oamenii, care au viețuit dintru începutul neamului omenesc, pentru cei ce viețuiesc acum și pentru cei ce vor viețui pe fața pămîntului. Deci s-a jertfit din dragoste nețărmurită și dezinteresată nu numai pentru cei apropiați Lui, ci pentru toți, fără nici o deosebire. Aceasta arată măreția iubirii Lui, care e cu adevărat iubire dumnezeiască.*

Această iubire dumnezeiască jertfelnică față de noi oamenii Iisus Hristos și-a arătat-o în diferite forme, de-a lungul vieții Sale pămîntești. Însă în forma ei cea mai deplină, cea mai desăvîrșită, în toată măreția și strălucirea, în toată adîncimea și puterea ei nebiruită, Mîntuitorul Hristos și-a arătat-o în întîmplările zguduitoare din Vinerea Mare și în cele, cu adevărat minunate, din luminata zi a învierii Lui din morți, atunci cînd El a biruit și a zdrobit puterea răului și a morții.

Ce altceva decît această iubire dumenzeiască, această jertfă din iubire, a făcut cu putință ca Hristos Domnul să îndure: trădarea lui Iuda, lupta cu sudoarea de sînge din grădina Ghetsimani, fuga Apostolilor, lepădarea lui Petru, judecata nedreaptă a Sinedriului iudaic, batjocura din partea lui Irod, îndurarea bătăilor și scuipărilor, biciuirilor și a cununii de spini, a sentinței lașe și nedrepte a lui Pilat, a drumului sîngeros al Crucii, apoi răstignirea crudă și înfricoșată pe cruce între doi tîlhari, durerile necuprinse de cuvînt ale răstignirii pe cruce și apoi moartea, moartea senină și împăcată, moartea morții, *moartea răscumpărării neamului omenesc din suferința păcatului, răscumpărare pentru a cărei vestire și cinstire, totodată, însăși natura, însăși firea înconjurătoare și-a întins — înfiorată — zăbranicul măreț și zguduitor, prin întunecimea soarelui, prin cutremurul pămîntului și prin ruperea catapetesmei templului.*

Și aceasta nu este încă totul. Mai presus de durerile, ca de iad, ale sufletului și ale trupului său răstignit, tot iubirea dumnezeiască, jertfa din iubire, a fost aceea care l-a făcut pe Domnul să rostească rugăciunea iertării pentru vrăjmașii Săi de moarte: „Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac" *(Luca 23, 24), să cerceteze cu milă și să mîntuiască cu grijă gingașă și sfîntă pe Preacurata sa Maică și pe ucenicul Său iubit, zicînd:* „Femeie, iată fiul tău!" *(Ioan 19, 26) și* „Fiule, iată mama ta!" *(Ioan 19, 27); să rabde singur, părăsit, spînzurat între cer și pămînt, toată povara strivitoare a păcatului și osîndei lumii ce se ispășea:* „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?" *(Matei, 27, 46) și apoi să strige, înaintea cerului și a pămîntului,* strigătul de biruință asupra păcatului, *strigătul de mîntuire a lumii întregi:* „Săvîrșitu-s-a!" *(Ioan 19, 30).*

Văzînd unele ca acestea, cu sufletul covîrșit de admirație, strigăm, zicînd: Mărire iubirii și jertfei Tale îndelung-răbdătoare, atotiertătoare, atotbiruitoare și mîntuitoare! Mărire iubirii și jertfei Tale neajunse și nepătrunse!

Iubiți credincioși,

Noi știm din cuvintele Sfintei Scripturi că jertfa dragostei *lui Iisus Hristos, răstignirea și moartea Lui n-au rămas fără de roade. Dumnezeu-Tatăl n-a lăsat pe Fiul Său, Domnul Iisus Hristos, să fie rob morții, ci L-a înviat din morți și L-a înălțat întru mărirea cea veșnică (cf. Ioan 17, 5). Dar nu numai pe Hristos Domnul L-a preamărit, ci tuturor le-a deschis calea eliberării din robia păcatului și a morții, le-a deschis calea părtășiei la viața cea veșnică. Fiecare credincios știe că, în Sfînta Taină a Botezului, cel ce se botează se răstignește și moare păcatului și înviază ca să viețuiască lui Hristos, adică să aibă parte de viața cea veșnică. Cufundarea în apa Botezului este moartea împreună cu Hristos, scoaterea din apa Botezului este înviere împreună cu Hristos. E ceea ce scrie Sfîntul Apostol Pavel:* „Ne-am îngropat prin Botez împreună cu Hristos, ca așa cum El s-a sculat din morți... așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții", *să fim* „părtași învierii Lui" *(Romani 6, 4—5). Dar moartea și învierea împreună cu Hristos prin care — în Botez — devenim o făptură nouă, în care sălășluiește și viază Hristos, se cuvine să o arătăm și în viața noastră, în faptele noastre, adică să fim în toate zilele și în fiecare clipă morți față de păcat și vii față de virtute, adică să ne asemănăm cu Iisus Hristos și astfel să avem dragostea, bunătatea, smerenia, blîndețea, milostivirea, răbdarea, jertfelnicia și multe alte virtuți care strălucesc în Iisus Hristos. În primul rînd și mai presus de toate, să lăsăm ca dragostea lui Iisus să ne covîrșească ființa în așa fel încît această dragoste jertfelnică, smerită și dezinteresată să se reverse peste tot, să aducă roade bogate spre mîntuire.*

La temelia Bisericii noastre, de asemenea, este dragostea jertfelnică de Hristos, dragostea jertfelnică de credința moșilor și strămoșilor noștri. Această dragoste în Hristos și în Legea strămoșească ortodoxă este izvorul unității noastre bisericești, prin care credincioșii români — ca fii ai Bisericii Ortodoxe Române — sînt un singur suflet, o singură inimă și într-un singur glas preamăresc, la Sfintele Liturghii și la celelalte sfinte slujbe, în limbă românească, pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh, pe Maica Domnului și pe Sfinții bineplăcuți lui Dumnezeu, între care sînt cinstiți, după cuviință, și Sfinții români. Această dragoste jertfelnică, care ne adună la un loc, ne face — prin orice împrejurări grele am

trece şi, mai ales, atuncea — să ţinem fără clintire la Legea noastră ortodoxă, să fim jertfelnici din dragoste, pentru ca viaţa Bisericii să fie plină de darul şi de adevărul lui Iisus Hristos. Această dragoste de Dumnezeu şi de oameni a îndemnat pe fii poporului nostru, şi în zilele noastre, la jertfă.

Iubiţi credincioşi,

Învierea Domnului este izvor de bucurie şi de viaţă pentru toţi credincioşii. Adevărul Învierii Domnului dă putere sufletului omenesc să lupte necontenit pentru biruinţa vieţii asupra morţii, pentru biruinţa binelui asupra răului. Ea ne încredinţează că sîntem făcuţi pentru viaţă, nu pentru moarte, căci Fiul lui Dumnezeu a venit în lume şi S-a jertfit şi a înviat pentru noi din dragoste, ca să ne dea şi nouă viaţă, pentru că „Într-Însul era viaţa şi viaţa era lumina oamenilor" *(Ioan 1, 4) şi a venit* „ca tot cel ce crede în El să nu moară, ci să aibă viaţă veşnică" *(Ioan 3, 15).* „Învierea lui Iisus Hristos din morţi ne-a născut din nou spre nădejde vie, spre moştenire nestricăcioasă şi neîntinată şi neveştejită, păstrată în ceruri pentru noi" *(I Petru 1, 3—4).*

Prin învierea Sa, Iisus, a devenit „pîrga" *învierii noastre,* „căci dacă morţii nu înviază, nici Hristos n-a înviat", *iar* „dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credinţa voastră" *(I Cor. 15, 16—17 şi* „zadarnică este şi propovăduirea noastră" *(I Cor. 15, 14). Că viaţa veşnică ne este asigurată prin Învierea Domnului ne-o spune şi una din cîntările Praznicului de azi:* „Înviind Iisus din mormînt, ne-a dăruit nouă viaţă veşnică".

Prin jertfa de pe cruce şi prin învierea Sa, Iisus Hristos a surpat zidul despărţitor dintre om şi Dumnezeu, deschizîndu-ne cale să ne întoarcem acasă la Tatăl nostru cel ceresc.

Sărbătoarea Învierii Domnului este şi sărbătoarea păcii. *Cele dintîi cuvinte, pe care le-a spus Sfinţilor Apostoli Mîntuitorul Hristos după învierea Sa, au fost:* „Pace vouă!" *(Ioan 20, 19). Sărbătoarea Paştilor este vestitoarea mesajului de pace în lume, pacea atît de mult dorită şi de necesară omenirii dintotdeauna şi mai ales astăzi. Despre* „făcătorii de pace", *Mîntuitorul spune că* „fiii lui Dumnezeu se vor chema" *(Mat. 5, 9).*

Sfîntul Apostol Pavel ne îndeamnă la pace cu următoarele cuvinte: „Dacă se poate, pe cît stă în puterea voastră, trăiţi în pace cu toţi oamenii" *(Romani 12, 18), precum şi cu cuvintele:* „Căutaţi pacea cu toată lumea... fără de care nu vom vedea pe Domnul" *(Evrei 12, 24). De asemenea, se dă pe sine ca model al păcii, spunînd:* „Cele ce aţi învăţat... şi aţi auzit şi aţi văzut la Mine acestea să le faceţi şi Dumnezeul păcii va fi cu voi" *(Filipeni 4, 9).*

După cuvîntul Dumnezeu şi după cuvîntul mamă, nu este un cuvînt mai plin de semnificaţii şi mai însemnat decît cuvîntul pace. El exprimă una din dorinţele fundamentale ale omenirii, el este leagănul în care se naşte şi se dezvoltă viaţa.

În aceste zile de sărbătoare luminată, ale Sfintelor Paşti, precum şi în celelalte zile, să nu încetăm a ne ruga „pentru pacea de sus" *şi* „pentru pacea a toată lumea" *şi mai ales să muncim în aşa fel ca pacea şi buna înţelegere să se sălăşluiască între noi şi să contribuim cu toţii la edificiul ei măreţ în lume.*

Sîntem fii ai unui popor iubitor de pace, care în tot decursul istoriei lui zbuciumate a înţeles că pacea este o condiţie esenţială a vieţii şi progresului.

Rugăm pe bunul Dumnezeu să sălăşluiască în inimile noastre pacea, liniştea şi buna înţelegere, bazate pe porunca iubirii, aşa ca să ne iubim unii pe alţii, precum şi Mîntuitorul ne-a iubit pe noi (cf. Ioan 15, 12; 15, 17), căci „întru acesta vor cunoaşte toţi că sînteţi ucenicii Mei, dacă veţi avea iubire unii către alţii" *(Ioan 13, 35).*

De aceea, să aşezăm la temelia vieţii noi din patria noastră dragostea, prin care putem birui toate greutăţile şi toate uneltirile vrăjmaşului şi vom putea înfăptui pe cuprinsul ţării noastre o armonie şi o bună înţelegere între toţi fiii poporului. căci — după cum Sfîntul Apostol Pavel în imnul ce-l înalţă dragostei — se sublinaiză că: „Dragostea îndelung rabdă, dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuieste. nu se laudă. nu se trufeşte... Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr. Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduieşte, toate le rabdă. Dragostea nu cade niciodată" *(I Cor. 13, 4—8). Şi, ca să arate şi mai*

mult cît de însemnată este dragostea față de orice alte bunuri din lumea aceasta, Sfîntul Apostol Pavel spune: „Și de aș avea darul proorociei și tainele toate le-aș cunoaște și orice știință *(aș avea)*, și de aș avea atîta credință încît să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sînt" *(I Cor. 13, 2).*

Iubiții mei fii sufletești,

Ne bucurăm cu toții și mulțumim Părintelui ceresc că ne-a ajutat să ajungem, prin multe jertfe ale poporului nostru, să putem sărbători primul Paște în deplină libertate și să aducem prinos de recunoștință tuturor celor ce au luptat și s-au jertfit pentru eliberarea poporului nostru de un regim de îndelungată asuprire și oprimare a celor mai elementare drepturi ce se cuvin oamenilor. Cei ce s-au jertfit însă cu atîta dezinteres și dragoste de semeni, redîndu-ne nouă libertatea, nu vor avea odihnă și liniște în viața de dincolo de mormînt, dacă noi nu vom ști cum să prețuim și cum să folosim această libertate. Libertatea este una din însușirile cele mai de seamă cu care Dumnezeu a înzestrat sufletul omului, drept care ne și îndeamnă Sfîntul Apostol Pavel: „Stați tari în libertatea cu care Hristos ne-a făcut liberi" *(Galateni 5, 1) și tot același apostol ne asigură că* „libertatea este *(numai)* acolo unde este Duhul Domnului" *(I Cor. 3, 17).*

Vă îndemn părintește să ne iubim, ca pe ochii din cap, credința strămoșească, Biserica Ortodoxă, despre care marele nostru poet Mihai Eminescu spunea că este „mama sufletească a poporului român". *Ea a călăuzit în tot decursul istoriei pe moșii și strămoșii noștri. Ei au păstrat-o și au apărat-o, de multe ori cu prețul vieții lor. Nu s-au despărțit de ea și nu au înlocuit-o cu alte învățături. Se cuvine ca și noi să păstrăm întreagă și nealterată credința și Biserica strămoșească, căci numai așa putem păstra și unitatea sufletească a întregului nostru popor. Să nu ne lăsăm a fi iarăși împărțiți și despărțiți, dacă vrem să dăinuiască în veci, și Biserica, și Neamul.*

Să ne iubim neamul și toate comorile vieții lui sufletești. Să ne iubim limba dulce și armonioasă, în care se îmbracă și prin care grăiește sufletul neamului nostru românesc.

Să ne iubim școala și să facem din ea altarul de lumină și cultură al satului și orașului nostru.

Să ne iubim ogoarele, făcîndu-le tot mai roditoare, și tot așa să muncim cu tot mai multă rîvnă și la celelalte locuri de muncă, pentru ca poporul să aibă un trai mai bun și mai fericit, potrivit învățăturii Sfintei Scripturi: „Și ne trudim, muncind cu mîinile noastre" *(I Cor. 4, 12), căci altfel spune același sfînt apostol în altă parte:* „Cine nu vrea să lucreze, acela *(nici)* să nu mănînce!" *(II Tesaloniceni 3, 10). În schimb, pe bună dreptate, spune tot același sfînt apostol:* „Cuvine-se ca plugarul ce se ostenește să mănînce mai întîi din roade" *(II Timotei 2, 6).*

Și mai presus de toate, în duhul Praznicului de azi, să ne iubim unii pe alții și într-un gînd să mărturisim pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită. Să ne iertăm unii altora orice am avea unii asupra altora, așa cum ne-a iertat și nouă Domnul, căci Paștele este doar praznicul iubirii și al iertării, cum spune una din cîntările de azi: „De bucuria Învierii, să iertăm tuturor toate și să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi".

Iubirea, lăsată nouă ca cea mai mare poruncă de Domnul cel înviat, este și rămîne legea cea mai înaltă și mai sfîntă a împărăției lui Dumnezeu, singura lege care mîntuiește și fericește cu adevărat, atît în veacul acesta, cît și în cel viitor. Biruința Mîntuitorului Hristos asupra morții ne dă nădejdea și puterea să privim cu încredere viitorul.

Cu aceste gînduri și îndemnuri creștinești și românești în suflet, vă trimit tuturor, deodată cu iubirea mea părintească pentru voi, și cele mai bune doriri de sănătate și de praznic fericit!

HRISTOS A ÎNVIAT!

Darul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți. Amin!

Al vostru al tuturor, de tot binele voitor și pururea rugător către Hristos, Biruitorul morții și Domnul vieții.

† V A S I L E
Episcopul Oradiei

† ANDREI

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEREU-VICAR, LOCOTENENT DE EPISCOP AL EPARHIEI ALBA IULIEI

Iubitului cler, cinului monahal și dragilor noștri credincioși Har și bucurie de la Domnul cel înviat din morți, iar de la noi arhierească binecuvîntare.

„M-am răstignit ieri împreună cu Tine, Însuți împreună mă preamărește Mîntuitorule, întru împărăția Ta".

(Din slujba Învierii)

Timp de șapte săptămîni, după rînduila noastră străbună, prin post și rugăciune, prin participarea la sfintele slujbe, prin citirea cărților duhovnicești, prin fapte de milostenie, prin spovedanie și împărtășanie, ne-am pregătit pentru luminatul praznic al Învierii Domnului.

Două realități, pe cît de evidente pe atît de neînțelese, dar legate una de alta, de Cruce și Înviere, *de* Suferință și Bucurie.

Să ne oprim întîi la Suferință, la Cruce. Este greu de înțeles taina Crucii, taina Suferinței. N-au perceput-o la început nici ucenicii. Multe lucruri grele le-au putut cuprinde ei, dar sensul suferinței l-au priceput cu foarte mare greutate.

Să-i urmărim în cîteva împrejurări. Iată-i de pildă împreună cu Mîntuitorul Hristos în părțile Cezareei lui Filip. La întrebarea „Cine zic oamenii că sînt Eu, Fiul Omului?": îi răspund: „Unii, Ioan Botezătorul, alții Ilie, alții Ieremia sau unul dintre prooroci", (Matei 16, 14). Dar voi cine ziceți că sînt?... Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu. *Un lucru extraordinar: au înțeles* taina dumnezeirii lui Hristos.

Într-o altă împrejurare vorbindu-le mulțimilor despre Sfînta Cuminecătură și accentuînd faptul că nimeni nu poate moșteni viața veșnică fără a se hrăni cu Trupul lui Hristos, cei mai mulți n-au înțeles și s-au dus înapoi și nu mai umblau cu El" (Ioan 6, 66): Cei doisprezece însă întrebați fiind dacă nu pleacă, ei i-au răspuns: „Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții celei veșnice". *Au înțeles, după cum vedem din mărturisire, una dintre cele mai nepătrunse taine:* Taina Sfintei Cuminecături, *adevărul că sfînta Cuminecătură este însuși Trupul și Sîngele lui Hristos.*

Taina suferinței însă n-au putut s-o înțeleagă. *Reiese acest adevăr* dintr-o altă întîmplare: Domnul Hristos le vestește ucenicilor că se va *sui la Ierusalim și că acolo va fi batjocorit, va pătimi, va fi răstignit dar că a treia zi va învia. Știți ce i-a zis Petru luîndu-l de o parte? „Să nu ți se întîmple Ție aceasta" (Matei 16, 22). Domnul i-a răspuns, dojenindu-l cu asprime: „Mergi înapoia Mea, satano! Sminteală îmi ești; că nu cugeți cele ale lui Dumnezeu, ci cele ale oamenilor".*

Mai tîrziu însă, după Înviere și Pogorîrea Sfîntului Duh, vor înțelege cu toții taina suferinței și vor spune dimpreună cu Sfîntul Apostol Pavel că necazul de acum ne va aduce „slavă veșnică covîrșitoare" (II Cor. 4, 17).

Dacă Apostolii n-au înțeles la început taina suferinței, taina Crucii, cu atît mai puțin noi. De aceea prin înțelepciunea lor bătrînele noastre cărți de slujbă ne ajută să găsim un sens suferinței, necazurilor, sfintelor nevoințe. Iată de pildă o cîntare din săptămîna patimilor ne spune: „Mergînd Domnul spre patima cea de bună voie, a zis Apostolilor pe cale: iată ne suim la Ierusalim, și se va da Fiul omului, precum scrie pentru dînsul. Veniți dară și noi cu gînduri curate să mergem împreună cu El, și împreună să ne răstignim și să murim despre desfătările lumești, ca să și înviem împreună cu dînsul".

Ce-i mai trist însă este că Apostolii n-au înțeles la început nici bucuria Învierii. Mesajul femeilor mironosițe li s-a părut straniu. De abia cînd Mîntuitorul a apărut în mijlocul lor „s-au bucurat ucenicii, văzînd pe Domnul" (Ioan 20, 20).

Iubiții mei frați!

Cît de mult ne asemănăm noi, ca și stare sufletească, cu ucenicii Mîntuitorului. Suferințelor nu le găsim un sens, iar în ce privește bucuria și fericirea, le socotim lucruri aproape imposibile. Este foarte greu cu toate suferințele și decepțiile prin care trecem să mai putem crede în fericire.

Și totuși a fi creștin înseamnă a crede în Înviere, în fericire, în viață. Sîntem creștini nu numai pentru că noi credem în Cruce, în suferința mîntuitoare a lui Hristos, ci mai ales pentru că noi credem în înviere. Creștinismul este lumină, bucurie și înviere.

În măsura în care Dumnezeu este prezent în sufletul nostru în aceeași măsură e prezentă și bucuria. Hristos este „Învierea și viața" noastră. De aceea în noaptea Învierii exclamăm dimpreună cu proorocul spunînd: „Aceasta este ziua, pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim întru însa" (Psalm, 117, 23). Această noapte străluminată de soarele cel duhovnicesc, Hristos, această zi, cea de a opta, este icoana veacului viitor.

Numai în perspectiva Învierii poate fi înțeleasă taina suferinței. De aceea noi spunem la Paști: „Să învie Dumnezeu și să se risipească vrăjmașii Lui". Vrăjmașii Lui „diavolii, păcatul, moartea, iadul. Știm cu toții întîmplarea cu Iona proorocul": corabia era în primejdie să se scufunde, nu mai putea pluti, pînă ce Iona a fost aruncat în mare și a fost înghițit de chit. Corabia este lumea, care nu mai putea merge înainte pe calea binelui. Marea simbolizează patimile și suferințele din lume, iar chitul însemnează moartea și iadul. A fost aruncat Hristos în marea suferinței: a fost înghițit de moarte și de iad biruindu-le și mîntuind lumea cea primejduită.

Iubiți credincioși!

Suferința este o realitate pentru toți urmașii lui Adam. În mod deosebit neamul nostru românesc a fost îndelung țintuit pe o cruce uriașă. Am crezut la 22 decembrie 1989, cînd în mod evident Dumnezeu a intervenit în istoria noastră, mîntuindu-ne din robie, prin jertfa miilor de eroi martiri, că drumul Crucii s-a sfîrșit și că am intrat în deplina bucurie a învierii.

Trebuie să constatăm însă că urmele cuielor au lăsat răni adînci, că după multă oprimare, urmează multă instabilitate și dezorientare, că în unele zone ale dragii noastre Transilvanii valuri de amărăciuni s-au revărsat în suflete datorită răului care încă lucrează și încearcă să lovească în unitatea noastră.

Sînt Paștile iubiți frați, Hristos a înviat! Avem deplină încredințare că prin Crucea Lui toate necazurile noastre primesc un nou sens. Credem în învierea noastră din păcat, din moarte. Credem în faptul că prin El bucuria, pacea și înțelegerea se coboară printre noi și printre toți oamenii de pe pămînt. Credem că fericirea este posibilă. Credem că vom învia odată cu toții din mormînt, că dacă încă mai există lacrimi și întristare ele se vor preface în bucurie și bucuria noastră va fi veșnică.

Îmbrățișîndu-vă cu dragoste de părinte și de frate vă întîmpin cu vestirea îngerească,

H R I S T O S A Î N V I A T!
ANDREI, ARHIEREU VICAR
al Eparhiei Alba Iulia

VASILE MANGRA, ISTORIC ŞI MILITANT PENTRU DREPTURILE ROMÂNILOR TRANSILVĂNENI

Puţini mai ştiu azi cine a fost VASILE MANGRA, istoricul şi patriotul de la sfîrşitul veacului trecut şi începutul celui de acum, asupra căruia s-au îndreptat atît de multe cuvinte de nejustificată osîndă.[1] Drept aceea încercăm, în paginile de faţă, să punem în lumină cîteva aspecte din rodnica sa activitate culturală, naţională şi bisericească.

Vincenţiu Mangra (sau Vichentie, din botez) era fiul unui preot de ţară, din Săldăbagiu Mic — judeţul Bihor, născut la 25 mai 1850. După ce a făcut „şcoala poporală" (elementară) în satul natal şi cel învecinat, Ginta, s-a înscris, ca atîţia alţi bihoreni, la Gimnaziul românesc întemeiat de Samuil Vulcan în Beiuş, apoi la cel maghiar din Oradea. Între anii 1869—1872 a studiat la Institutul teologic din Arad, apoi, un an, la Academia de drept din Oradea.[2]

A început încă de atunci activitatea publicistică, fiind colaborator, iar în anul şcolar 1871/72 redactor la „Speranţa", foaie literar-bisericească, organul Societăţii de lectură a teologilor români din Arad, apreciată de George Bariţiu, Andrei Şaguna şi alţi cărturari români. În februarie 1874 episcopul Miron Romanul de la Arad (ales în acelaşi an mitropolit la Sibiu) l-a numit redactor al buletinului oficial al Episcopiei, „*Lumina*". Cu tot entuziasmul tînărului redactor, foaia şi-a încetat apariţia în vara anului 1875, din motive „grave materiale". Dar la 30 ianuarie st. v. 1877, apare un nou organ de publicitate: „*Biserica şi şcoala*", foaie bisericească, scolastică, literară şi economică", cu o existenţă de peste opt decenii; a fost redactată tot de V. Mangra (care i-a şi dat numele) pînă la sfîrşitul anului 1878. Va fi din nou redactor al acestei foi din 7 februarie 1882 pînă la sfîrşitul anului 1883, cînd episcopul Ioan Meţianu l-a înlocuit deoarece n-a voit să renunţe la ortografia fonetică folosită de Academia Română. În cursul anului 1900 va fi redactor al foii pentru a treia oară.[3]

La 19/31 mai 1875 a fost numit profesor provizoriu la Institutul teologic din Arad, definitivat la 11/23 iulie 1878. La 6 august 1879 a fost călugărit la mănăstirea Hodoş-Bodrog, cu numele Vasile, cum va semna de acum înainte. La 10 septembrie 1879 a fost hirotonit ierodiacon, iar la 1 ianuarie 1880 preot-ieromonah, de către episcopul Ioan Meţianu. De la 1 martie 1882 pînă în toamna anului 1883 a fost încredinţat cu conducerea provizorie a Institutului teologic-pedagogic din Arad. Disciplina introdusă în Institut, ca şi exigenţa sporită la examene, au dus la nemulţumiri, fapt pentru care a fost înlăturat de la conducere. A rămas, în continuare, ca profesor de Limba şi literatura română, Istorie, Retorică şi Drept canonic, pînă în 1893, cînd a fost înlăturat definitiv de la catedră, la cererea Guvernului din Budapesta, pentru activitatea sa politică-naţională. Abia în 1899

---

1 Redacţia revistei *Familia* de la Oradea are meritul de-a fi făcut „o reabilitare" a lui Vasile Mangra prin grupajul de articole publicat în numărul 10 (226) din octombrie 1987, semnate de Dumitru Chirilă, Constantin Mălinaş, Gheorghe Liţiu şi Mircea Păcurariu.

2 Acte şcolare în Arhiva Bibliotecii Mitropoliei Sibiu (cităm ABMS), fond V. Mangra, act 463—469. Date autobiografice în acelaşi fond, act 193/1 şi 193/2.

3 Amănunte la Roman Ciorogariu, *Speranţa (1869), Lumina (1872), Biserica şi Şcoala (1877), Tribuna (1884—1912)*, Cluj, 1934, p. 6—12.

episcopul Iosif Goldiş l-a numit „referent ajutor" în secţia bisericească a Episcopiei Aradului. La Crăciunul anului 1899 a fost hirotesit protosinghel. În 1900 a fost ales vicar al Consistoriului ortodox român din Oradea, fiind hirotesit arhimandrit de către episcopul Ioan Papp de la Arad, în Duminica Tomii din anul 1906. A deţinut această funcţie pînă în vara anului 1916, cînd a fost ales mitropolit al Ardealului. Ca mitropolit a păstorit pînă la moarte (1/14 octombrie 1918).[4]

Ca profesor, apoi ca „vicar episcopesc", a fost membru în Adunarea eparhială de la Arad şi în Congresul Naţional Bisericesc al Mitropoliei Ardealului. În această calitate s-a dovedit un membru activ al celor două foruri bisericeşti, prin sugestiile şi propunerile pe care le-a făcut în diferite şedinţe. De pildă, în şedinţa Congresului Naţional Bisericesc din 12/24 octombrie 1878, Vichentie Mangra (pe atunci „deputat mirean") a propus să se înfiinţeze o Academie teologică cu 4 ani de studii pentru pregătirea clerului din întreaga Mitropolie. Congresul a reţinut propunerea şi a invitat Consistoriul mitropolitan să prezinte soluţii la viitorul Congres, care urma să se întrunească peste trei ani.[5]

În sesiunea Congresului din 1881, Consistoriul mitropolitan raportează că a întîmpinat greutăţi în studierea propunerii. Cu toate acestea, Congresul insistă ca propunera lui Mangra să fie pusă în aplicare.[6] La 28 iunie 1885 însuşi mitropolitul Miron Romanul îi cere lui Vasile Mangra să întocmească un proiect pentru o viitoare Academie. Îndeplinind această încredinţare, Mangra prezintă un proiect la 30 mai 1886, prin care preconiza ca Institutul din Sibiu să fie transformat în Academie, cu 8 profesori, toţi cu doctorat în teologie sau cu pregătire similară, cu acelaşi program de studiu ca şi la facultăţi, plus Limbile română, greacă, latină, slavonă, apoi Filosofie, Drept şi Economie (agricolă). În proiectata Academie urmau să fie primiţi numai absolvenţi de gimnaziu cu maturitate, care, la terminarea celor 4 ani de studii să susţină o teză tipărită, pe baza căreia să obţină titlul de licenţiat. Pentru tinerii fără maturitate preconiza să-şi facă studiile la Institutele din Arad şi Caransebeş. Congresul Naţional Bisericesc întrunit în 1886 a însărcinat Consistoriul mitropolitan să comunice acest proiect Sinoadelor eparhiale din Sibiu, Arad şi Caransebeş, ca să se pronunţe asupra lui pînă la proximul Congres.[7] Proiectul n-a fost acceptat tocmai de Sinodul Arhiepiscopiei Sibiului, motivîndu-se că prin crearea unei Academii, Arhidieceza ar fi pusă în situaţia de a-şi trimite candidaţii cu pregătire mai puţină la Arad.[8] In felul acesta, propunerea lui Mangra nu s-a transpus în faptă, deşi proiectul lui era foarte bine conceput pentru acel timp, iar crearea unei Academii la Sibiu ar fi dus la o mai bună pregătire a clerului ortodox transilvănean.[9]

În calitate de deputat în Sinodul diecezei Aradului (adunarea eparhială), Vasile Mangra a făcut o serie de alte propuneri menite să contribuie la progresul vieţii culturale şi bisericeşti din eparhie. De pildă, în sesiunea din 1877 a propus să se publice măcar un „şematism" (anuar) cu un scurt istoric al eparhiei, ţinînd seama de „lacuna cea mare în istoria diecesei noastre, provocată de

4 Date biografice în *Telegraful Român* (TR), an LXVI, nr. 104 din 4/17 octombrie 1918, p. 414—415; Teodor Botiş, *Istoria Şcoalei normale (Preparandiei) şi a Institutului teologic ortodox din Arad*, Arad, 1922, p. 657—659; Teodor Neş, *Oameni din Bihor*, Oradea, 1937, p. 469—493; Gheorghe Liţiu, *Un academician arădean înainte de 1918: Vasile Mangra*, în vol. *Academia Română şi Banatul*, Timişoara, 1982, p. 154—160; Pe scurt viaţa şi activitatea lui prezentată şi de Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, Bucureşti, 1981, p. 200—202.

5 *Protocolul Congresului naţional bisericesc ordinar al Mitropoliei românilor greco-orientali din Transilvania* convocat la Sibiu, pe 1/13 octombrie 1878, Sibiu, 1879, p. 74 şi 92—93.

6 *Ibidem*, pe 1881, p. 133.

7 *Ibidem*, pe 1886, p. 144.

8 *Protocolul Sinodului Arhidiecezei Sibiului...*, 1887, p. 50—51.

9 V. Mangra a reluat problema mai tîrziu, în articolul *Academie teologică pentru Mitropolia ortodoxă română din Transilvania*, în *Biserica şi Şcoala* (cităm BŞ), an XXIV, nr. 31 din 12 august 1990, p. 271.

lipsa trebuincioaselor isvoare istorice".[10] În 1883 problema a fost reluată în Sinod și chiar s-a înstituit o comisie (dar fără Mangra) care să se ocupe cu strîngerea de documente referitoare la istoria eparhiei.[11] Vasile Mangra și-a exprimat în scris nemulțumirea pentru felul în care s-a ales comisia respectivă, precizînd că era nevoie să fie aleși „oameni deprinși cu cercetările istorice".[12] Nu s-a realizat nimic, încît în 1904 tot Mangra a reluat problema în paginile foii oficiale a eparhiei. În același an, Mangra a publicat documente privitoare la trecutul eparhiei, între care și diploma imperială de confirmare a cumpărării unei moșii în Arad, de către episcopul Isaia Diacovici, în 1706.[13]

Dacă Vasile Mangra n-a izbutit să elaboreze o istorie a eparhiei, deși avea strîns mult material documentar privitor la această temă, totuși el a scris un număr însemnat de lucrări, fiind considerat ca unul din istoricii de prestigiu ai vremii lui și primul mare istoric bihorean. Faptul că pe baza acestor lucrări istorice a fost ales membru activ al Academiei Române, în 1909, socotim că este o dovadă convingătoare asupra prestigiului de care se bucura în fața cărturarilor de atunci.

Încă din anul 1881 Vasile Mangra s-a angajat într-o dispută cu istoricul dr. Rethy Lajos, autorul lucrării *Anonymus és az erdély oláhok* (Anonymus și românii ardeleni), publicată în gazeta *Alföld* din Arad, în care istoricul maghiar contesta originea noastră romană și continuitatea pe teritoriul vechii Dacii, considerînd că românii s-ar trage din slavi, bulgari și tătari, iar limba română din slava veche. I-a răspuns profesorul Iosif Goldiș, viitorul episcop al Aradului, prin cartea *Latinitatea limbii române* (publicată în limba maghiară), dar Réthy și-a susținut în continuare tezele absurde, în paginile aceluiași ziar. În această situație a intervenit și tînărul profesor Vasile Mangra, printr-o dizertație publică, susținută la Arad și publicată apoi în serial în *Familia* lui Iosif Vulcan de la Oradea, sub titlul *Despre continuitatea neîntreruptă a elementului român în Dacia*.[14]

Pentru combaterea argumentelor neștiințifice și tendențioase ale lui Rethy, Vasile Mangra recurge la izvoare antice și medievale (Priscus, Iordanes, Procopius, Anonymus, Ana Comneana, Honiates ș.a.), cita istorici moderni (români și străini), folosea argumente de logică demografică, economică și politică, deci o serie de fapte care dovedeau o cunoaștere temeinică a problemei, dar și un simț istoric deosebit.

Lucrarea lui Mangra a fost apreciată nu numai de presa românească din Transilvania, ci și de ziarul de limbă germană *Arader Zeitung* și altele. Dincolo de Carpați, în ședința secției istorice a Academiei Române din 19 martie 1882, academicianul bănățean Vasile Maniu (1824—1901), prezentînd un raport despre istoriografia românească din anii 1880—1881, consemna și lucrările lui Bogdan Petriceicu Hasdeu (Cuvente den bătrîni) și ale celor doi profesori arădeni în problema continuității românilor, cu aprecieri deosebit de elogioase.[15]

---

10 *Protocolul despre ședințele Sinodului eparhial din dieceza Aradului*, ținute în anul 1877, Arad, 1877, p. 35, hot. 145.

11 BȘ, an VII, 1883, nr. 22, p. 191.

12 BȘ, an VII, 1883, nr. 28, p. 210.

13 BȘ, an XXVIII, 1904, nr. 14, p. 114.

14 *Familia*, an XVII (1881), nr. 17 din 5/17 aprilie, p. 166—167; nr. 29 din 12/24 aprilie, p. 174—175; nr. 30 din 19 aprilie/1 mai, p. 190—191; nr. 31 din 23 aprilie/5 mai, p. 198—199 și nr. 32 din 26 aprilie/8 mai, p. 207.

15 *Analele Academiei Române*, seria 2, t. 4, secțiunea II. Discursuri, memorii, notițe, București, 1884, p. 165—330; Vasile Maniu, *Românii în literatura străină. Studii istorico-critice și etnografice. Un memoriu asupra mișcării literaturei istorice în străinătate și la noi, urmată în decursul anilor 1880 și 1881*, București, 1882, 170 p. (lucrarea a fost tradusă în același an în limba germană de P. Broștean și tipărită la Reșița). Amănunte asupra problemei vezi la Constantin Mălinaș, *Drumul spre Academie*, în *Familia*, nr. 10 (266) din octombrie 1987, p. 8.

În ultimul deceniu al secolului trecut, Vasile Mangra a făcut servicii deosebite culturii noastre prin strîngerea și studierea unor vechi manuscrise și cărți românești aflate în satele bihorene, pe care le-a dăruit apoi Academiei Române. De notat că a pornit această acțiune, care va dura vreo două decenii, din proprie inițiativă, chiar înainte de a fi începută de Academia Română pentru întreg spațiul etnic românesc. Între manuscrisele aflate de el se numără cîteva de valoare excepțională, copiate în părțile Bihorului de cărturari ca Vasile Sturze Moldoveanul, Pavel Muncăcianul și alții, sau cărți tipărite, dintre care unele erau unicate. Reținem doar cîteva titluri din valoroasele sale donații. În ședința Academiei Române din 10 ianuarie 1892 Ioan Bianu i-a prezentat prima donație, constînd în cîteva manuscrise și unicul exemplar din *Psaltirea românească* tipărită de diaconul Coresi la Brașov, în 1570 (găsită în biserica din Lazuri de Beiuș).[16]

În ședința Academiei din 14 ianuarie 1894 se anunță o nouă donație de cărți vechi, documente despre răscoala lui Horea și nouă manuscrise de la Vasile Mangra. Între acestea figurau: *Cazania lui Varlaam* (Iași, 1643), un *Ceaslov*, un *Liturghier*, *Șapte Taine*, toate copiate de Vasile Sturze Moldoveanul în sate bihorene și altele. La 6 martie 1895 se înregistrează o nouă donație, de data aceasta de obiecte vechi (care s-au trimis Muzeului Național de Antichități), dar și 3 manuscrise bihorene și 5 cărți (între care *Pravila de la Govora* din 1641 și *Psaltirea slavo-română* a lui Dosoftei, tipărită la Iași în 1680). În 1896 V. Mangra donează Academiei mai multe documente privitoare la revoluția românilor din Tranilvania din 1848 și un nou manuscris de la Vasile Sturze. La 30 aprilie 1899 se primesc alte 4 manuscrise, iar la 7 decembrie *Pravila de rugăciuni a sfinților sîrbi*, tipărită în 1761 la Rîmnic. La 7 noiembrie 1903 Academia Română primește o nouă donație de o valoare excepțională: unicul exemplar din *Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc* al lui Varlaam al Moldovei, tipărit, se pare, în 1645 la Iași, găsit în satul Budureasa din județul Bihor.[17] În 1906 oferă Academiei alte manuscrise și tipărituri, cu ocazia unei vizite a lui Nerva Hodoș la Oradea (a primit atunci donații asemănătoare și de la alți cărturari bihoreni). Ultima donație a lui Mangra se înregistrează în 1907.[18]

Corespondența lui Vasile Mangra cu Ioan Bianu, bibliotecarul Academiei Române, oferă informații despre interesul lui statornic față de vechile manuscrise și tipărituri, pe care le va oferi înaltului for cultural din București. În aceeași corespondență apar și probleme de ordin național-politic care priveau pe românii transilvăneni.[19] Unele din aceste manuscrise și tipărituri le-a cercetat Mangra însuși, în mici studii publicate în periodicele vremii. De pildă, în 1890 a publicat un articol în *Tribuna* de la Sibiu (nr. 264) despre Psaltirea lui Coresi, iar în 1892 un altul în *Familia* de a Oradea, despre diecii-copiști din Moldova. Peste cîțiva ani au fost tipărite împreună, sub titlul: *Cercetări literar-istorice. I. Psaltirea diaconului Coresi tipărită în 1570 la Brașov. II. Rolul diecilor din Moldova în cultura românească în secolul al XVII-lea* (București, 1896, 29 p.). În ambele studii ,ca și prin faptul că le-a tipărit la București, voia să sublinieze vechimea și continuitatea legăturilor culturale dintre românii de pe ambele versante ale Carpaților.

A scris un studiu asupra *Răspunsului la Catehismul calvinesc*, publicat în *Biserica și Școala* de la Arad (an XXVII, 1903, nr. 21, p. 165—166 și nr. 22,

16 Psaltirea va fi descrisă apoi în cunoscuta lucrare a lui Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, vol. I, București, 1903, p. 56. A servit și la întocmirea lucrării cercetătoarei Stela Toma: *Coresi, Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu Psaltirile coresiene din 1570 și din 1589.* Text stabilit, introducere și indice de ...., București, 1976, 780 p.

17 Pe baza acestui exemplar s-a făcut reeditarea sa: Varlaam, *Opere. Răspunsul împotriva Catehismului calvinesc.* Ediție critică, studiu introductiv și studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, București, 1984, 231 p. + facs.

18 Amănunte la C. Mălinaș, *art. cit.*, p. 8—9.

19 A se vedea vol. *Scrisori către Ioan Bianu.* Ediție și note de Marieta Croicu și Petre Croicu, vol. II, București, 1975, p. 198—213.

p. 173—174). În 1905 a publicat, tot la Arad, broşura: *Slujba sfinţirii bisericii, după două manuscripte din anii 1674 şi 1757*..., cu o prefaţă (XXII + 35 p.), manuscrisele fiind descoperite în bisericile din Cărpinet şi Copăcel.

În primul deceniu al secolului nostru, cercetările lui au primit o nouă orientare, simţindu-se dator să răspundă la criticile vehemente, cu nuanţă confesională, ale istoricului Augustin Bunea de la Blaj. Aşa a fost lucrarea despre *Mitropolitul Sava II Brancovici, 1656—1680* (Arad, 1906, XV + 181 p.), prima monografie închinată acestui ierarh, victimă a principelui calvin Mihail Apaffi. Autorul a utilizat toate izvoarele cunoscute pînă atunci, iar în anexe a reprodus o parte din ele. Este regretabil doar stilul polemic, care scade din valoarea ştiinţifică a cărţii.

O altă lucrare, *Ierarhia şi Mitropolia Bisericii române din Transilvania şi Ungaria* (Sibiu, 1908, 127 p., retipărite din *Telegraful Român)*, era un răspuns dat lucrării lui A. Bunea, *Ierarhia românilor din Ardeal şi Ungaria* (Blaj, 1904), în care acesta contesta existenţa unei Mitropolii ortodoxe româneşti în Transilvania înainte de Mihai Viteazul. Vasile Mangra făcea o scurtă incursiune în istoria vieţii creştine la români, apoi se ocupa de organizarea bisericească a românilor transilvăneni, dovedind că Mitropolia exista cu mult înainte de unirea de la 1600, alături de Episcopiile de Vad şi Maramureş. Este adevărat că a făcut şi el o serie de greşeli, susţinînd teze infirmate de cercetările ulterioare. Peste cîţiva ani a publicat un studiu istoric-canonic, în volumul despre Mitropolitul Andrei Şaguna (Sibiu, 1909), intitulat *„Şaguna ca organizator constituţional"* (p. 435—453).

Spre sfîrşitul vieţii a publicat lucrarea intitulată *Contribuţiuni la istoria Bisericii române* (Sibiu, 1917, 60 p.), care urma să fie folosită ca material documentar în procesul intentat atunci Bisericii sîrbeşti pentru mănăstirile din Banat. Făcea o scurtă introducere în istoria creştinismului românesc, începînd cu secolul IV, inclusiv asupra continuităţii noastre în teritoriile nord-dunărene — (cu dovezi din istoriografia maghiară), precum şi un scurt istoric al vieţii monahale la noi.

Toată această apreciabilă activitate în domeniul cercetării istoriei noastre bisericeşti şi a vechii culturi româneşti au dus la alegerea lui Vasile Mangra ca *membru activ al Academiei Române* la sesiunea generală din 27 mai 1909 (cu 18 voturi, din 26). A fost ales în secţia istorică, pe baza unui amplu raport prezentat de cunoscutul arheolog Grigore Tocilescu (1850—1909), în care era prezentată pe larg activitatea lui Mangra: ca profesor, ca îndrumător al periodicelor arădene, ca istoric, ca donator de cărţi şi manuscrise, Academiei. „Cercetările sale istorice, sfaturile bune pe care le dă preoţilor din eparhie şi mai presus de toate curentul naţionalist pe care îl întreţine în Crişana, la marginea apuseană a culturii româneşti, unde se resimte atît de mult golul lăsat de regretatul nostru coleg Vulcan, au fost motive îndeajuns pentru care Secţiunea să voteze în unanimitate propunerea subscrisului pentru alegerea Părintelui Vasile Mangra ca membru activ în Secţiunea istorică", încheia Grigore Tocilescu.[20] În cadrul aceleiaşi sesiuni au mai fost aleşi Augustin Bunea (tot ca membru activ), protopopul Gheorghe Popovici de la Lugoj şi Constantin Giurescu, toţi în secţia istorică (corespondenţi), mitropolitul primat Athanasie Mironescu (onorar), Henri Poincaré (onorar). În şedinţa din ziua următoare, 28 mai 1909, Mangra s-a prezentat la lucrările Academiei şi a rostit un scurt cuvînt de mulţumire.[21] În acelaşi an V. Mangra a fost ales membru onorar al Societăţii istorice române din Bucureşti, condusă de Em. Kretzulescu.[22]

---

20 *Analele Academiei Române*, s. II, t. XXXI, 1908—1909, Partea administrativă şi Dezbaterile, Bucureşti, 1909, p. 203—205.

21 *Ibidem*, p. 211.

În legătură cu alegerea lui au apărit scurte informaţii în TR, an LVII, nr. 58 din 30 mai/12 iunie 1909, p. 243; BŞ, an XXXIII, nr. 23 din 7/20 iunie 1909, p. 4. În secţia literară au fost aleşi tot atunci, ca membrii corespondenţi: I. Al. Brătescu-Voineşti, I. Al. Basarabescu şi George Murnu, iar în secţia ştiinţifică George Ţiţeica. Despre alegeri: diferite acte în ABMS, fond V. Mangra, act 377, 378, 379, 385.

22 ABMS, fond V. Mangra, act 1302—1306.

În anii următori a participat la lucrările Academiei și, în același timp, înaltul for l-a încredințat cu întocmirea de rapoarte asupra unor lucrări prezentate pentru premiere. Între altele, a făcut un raport asupra monografiei lui Ioan Lupaș despre mitropolitul Andrei Șaguna (apărută la Sibiu, în 1909).[23] În 1913 i s-au înaintat alte lucrări, spre a întocmi cuvenitele rapoarte de premiere.[24]

Dar la 1 mai 1914 Vasile Mangra, sosit la lucrările sesiunii generale a Academiei, a fost victima unor atitudini necolegiale din partea mai multor membri ai înaltului for (între care Dr. C. I. Istrati, I. Bianu), care au refuzat să-i vorbească, iar un grup de studenți l-au brutalizat în fața clădirii Academiei, acuzîndu-l pentru schimbarea atitudinii sale politice, de care ne vom ocupa mai jos. Ca urmare, în ședința din 2 mai 1914, s-a hotărît ca el să fie „suspendat temporar" de la lucrările Academiei. Dintr-un memoriu-protest înaintat de Mangra, desprindem că de această atitudine ostilă a unor academicieni față de el nu erau străine nici cercurile clericale de la Blaj, care l-au atacat în paginile ziarului *Unirea* (îl cita pe Iuliu Maniu), nici profesorul și academicianul Ioan Bianu (tot unit), nemulțumit de faptul că Mangra criticase lucrările tendențioase ale lui Augustin Bunea.[25] Cu aceasta, activitatea lui Vasile Mangra în marele for al culturii românești s-a încheiat. Totuși, în sesiunea generală extraordinară a Academiei Române, întrunită la Iași la 8/21 octombrie 1918, după o întrerupere de doi ani, moartea sa a fost anunțată de vicepreședintele Ioan Bogdan, iar în raportul general pentru anii 1916—1918, întocmit de Ioan Bianu, se preciza că în acest răstimp „Academia a suferit pierderi multe și grele în personalul membrilor ei": I. Sbiera, T. Maiorescu, A. Naum, B. Delavrancea, G. Coșbuc, N. Teclu, C. Istrati și V. Mangra. Înseamnă că Academia Română îl socotea tot ca membru al ei și îi cinstea memoria.[26]

*

Dacă Vasile Mangra are merite incontestabile în istoriografia românească, în schimb, activitatea sa politică este un caz cu totul aparte. Pînă la începutul secolului nostru s-a numărat printre militanții de frunte ai luptei național-politice a românilor transilvăneni, pentru ca spre sfîrșitul vieții să militeze pentru înțelegere cu autoritățile de stat ungare. Consemnăm doar cîteva aspecte din activitatea sa.

Încă din primii ani de activitate la Arad a fost ales secretar al Comitetului Partidului Național Român pentru Arad, funcție pe care a deținut-o mai mulți ani; în această calitate a desfășurat o prodigioasă activitate național-politică românească în părțile de vest ale teritoriului etnic românesc.[27] În preajma Conferinței extraordinare a Partidului Național Român de la Sibiu din ianuarie 1892, care urma să ia în discuție redactarea Memorandumului, a convocat la Nădlac (jud. Arad) o mare adunare românească, în care s-a stabilit să fie trimiși la Sibiu și delegați arădeni. A participat și el la Conferința respectivă. După Conferință a trimis preoților și învățătorilor din părțile Aradului și Bihorului scrisori cu chenar tricolor și cu inscripția aurită: „totul pentru națiune", îndemnîndu-i să se înscrie în delegația care urma să prezinte Memorandul împăratului Francisc Iosif I. El însuși s-a îndreptat spre Viena, cu cîteva săptămîni înainte de plecarea delegației de 300 de memorandiști, pregătind opinia publică vieneză, izbutind să cîștige pentru cauza românească o parte din oamenii politici de acolo, între care și cunoscutul filoromân, primarul Karl Lueger.[28] După reîntoarcerea de la Viena, reacțiunea maghiară din Arad a organizat o serie de manifestații publice împotriva lui, una fiind cea din 30 iunie—1 iulie 1892.[29]

---

23 *An. Acad. Rom., Mem. Secț. Ist.*, s. II, t. XXXII, 1909—1910. Partea administrativă și Dezbateri, București, 1910, p. 318—319. A se vedea și AMBS, fond V. Mangra, act 387—391.

24 ABMS, fond V. Mangra, act. 494.

25 ABMS, mond V. Mangra, act 1320 și 1322.

26 *An. Acad. Rom.*, s. II, t. XXXIX, 1916—1919, p. 108, 112, 155.

27 AMBS, fond V. Mangra, act 37—49 și 110—130.

28 ABMS, fond V. Mangra, act 169—174.

29 ABMS, fond V. Mangra, act 192.

La 1 septembrie 1893 (ordinul nr. 2914 al Episcopiei) a fost suspendat de la catedră, în urma sesizării Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii din Budapesta, acuzat că a făcut parte din delegaţia care a dus Memorandul la Viena, că ar cultiva sentimente „anti-patriotice" în sufletul elevilor săi, fiind făcut răspunzător chiar şi pentru manifestaţia pe care o aminteam mai sus. În prealabil, fusese anchetat, din dispoziţia autorităţilor, de directorul Institutului, ieromonahul Augustin Hamsea, din 9 mai pînă în 15 mai 1893.[30]

A rămas fără slujbă pînă în 1899, deşi Consistoriul a fost nevoit să-i plătească, în continuare, salariul de profesor.

În preajma procesului intentat memorandiştilor, Vasile Mangra s-a dovedit a fi luptătorul cel mai activ pentru apărarea acestora şi pentru cauza naţională românească în acea perioadă de grele încercări. A organizat acum adunări în care s-a aprobat rezoluţii de solidaritate cu membrii Comitetului central şi s-au expediat telegrame către cercuri academice şi culturale din străinătate. El a fost organizatorul unei mari adunări populare la Arad, în piaţa catedralei, la 2 mai 1894, la care au participat peste 10.000 de români din „comitatele" Arad, Bihor, Timiş şi Caraş-Severin. În cuvîntul pe care l-a rostit atunci, a prezentat un proiect de rezoluţie prin care cerea Guvernului din Budapesta să respecte drepturile naţiunii române şi ale celorlalte naţionalităţi asuprite din imperiul habsburgic. Merită să fie menţionat faptul că s-au primit atunci şi telegrame de adeziune din partea unor cercuri politice sîrbeşti din Novisad, Vîrşeţ, Zombor şi Zagreb. În timp ce membrii Comitetului central al Partidului Naţional Român erau deţinuţi, Vasile Mangra i-a vizitat în închisorile de la Vaţ şi Seghedin.[31]

Încă din 7 mai 1894, o dată cu începerea procesului memorandiştilor, a fost ales un Comitet provizoriu al Partidului Naţional Român, care să asigure continuitatea conducerii vieţii politice a românilor transilvăneni în cazul condamnării membrilor Comitetului central implicaţi în proces, avînd şi dreptul de a convoca o conferinţă naţională a Partidului. Din acest comitet făcea parte şi ieromonahul Vasile Mangra.

Dar la scurt timp după procesul intentat memorandiştilor, judecat la Cluj între 7 şi 25 mai 1894, Guvernul ungar a desfiinţat Partidul Naţional Român, printr-o decizie cu data de 16 iunie 1894, semnată de ministrul de Interne Hieronymi Károly, sub pretext că lucra „fără statute" şi avea legături „cu străinătatea"

După interzicerea activităţii Partidului Naţional Român, membrii Comitetului provizoriu au purtat, totuşi, discuţii pentru a stabili modalităţile de acţiune în viitor. Mangra a avut şi de data aceasta un rol deosebit. O primă consfătuire, cu caracter confidenţial, a avut loc la Arad la 29 septembrie 1894, alegîndu-se o comisie de 14 membri care să stabilească strategia continuării luptei naţionale. Vasile Mangra a făcut acum o călătorie la Bucureşti, unde a discutat cu cercurile politice de acolo posibilităţile de acţiune în situaţia nou creată.

Într-o nouă consfătuire, ţinută la Arad în locuinţa profesorului Romul Ciorogariu (viitorul episcop Roman), s-a hotărît convocarea unei adunări populare la Sibiu, pentru ziua de 28 noiembrie 1894. Actul de convocare a fost pregătit de Vasile Mangra şi semnat de numeroşi preoţi, învăţători şi ţărani, mai ales din părţile Aradului.[32] La această mare adunare populară românească a fost ales preşedinte protopopul Mihail Popovici din Orşova. Cuvîntul de deschidere a fost rostit de Vasile Mangra, în care spunea, între altele: „Prezenţa D-Voastră dovedeşte că nici greutatea vremilor nu Vă descurajează, nici tăria credinţei nu vă lipseşte în lupta naţională şi aceasta, desigur, pentru a neamului iubire, căci scris este: „Dragostea toate le învinge şi este mai tare chiar decît moartea". Cu gîndul morţii se împacă bunul creştin, căci el trăieşte în speranţa unei alte vieţi mai fericite, dar nu se poate împăca patriotul, care doreşte însuşi să vadă fericirea neamului şi mărirea patriei sale... Într-adevăr, astăzi mai ales, cînd mereu ni

30 ABMS, fond V. Mangra, act 193; T. Botiş, *op. cit.*, p. 42—43.

31 Vasile Popeangă, *Aradul, centru politic al luptei naţionale din perioada dualismului (1867—1918)*, Timişoara, 1978, p. 43—44 şi 49.

32 *Ibidem*, p. 49—51.

se repeţeşte ca să ne împăcăm cu gîndul de a fi asimilaţi sau absorbiţi ca naţionalitate, oare care român s-ar putea împăca cu gîndul acesta şi să steie liniştit, cînd constatat este că asimilarea unui popor de către altul este procesul descompunerii sale, este moartea lui vecinică".[33] Adunarea a protestat împotriva desfiinţării Partidului Naţional Român, condamnînd politica Guvernului ungar de ignorare constantă a drepturilor celorlalte naţiuni din Transilvania. S-a pronunţat şi pentru întrunirea unui Congres al naţionalităţilor asuprite din Austro-Ungaria. Adunarea a avut un larg ecou, provocînd şi interpelări în Parlamentul din Budapesta.[34]

Încă din toamna anului 1892 Mangra a fost delegat de conducerea Partidului Naţional Român să înceapă tratative cu reprezentanţii sîrbilor şi slovacilor, în vederea realizării unei alianţe politice a naţionalităţilor. În ianuarie 1893 a participat la o conferinţă comună, care a avut loc la Viena, cînd s-a şi hotărît convocarea unui congres al naţionalităţilor, dar procesul Memorandului a întîrziat acest eveniment. În martie şi iulie 1893 a fost la Novisad, unde a luat legătura cu fruntaşii politici sîrbi în acelaşi scop.

În martie 1895 Vasile Mangra şi Ştefan Petrovici, în numele conducerii provizorii a Partidului Naţional Român, s-au întîlnit la Bucureşti cu o delegaţie slovacă (P. Mudroň, I. Daxner, şi M. Ştefanovici). Au fost însoţiţi tot timpul de conducătorii mişcării naţionale ardelene refugiaţi la Bucureşti (Eugen Brote, Ioan Slavici, Septimiu Albini, Aurel C. Popovici). Au vizitat mai multe instituţii culturale, au avut convorbiri cu aceşti conducători ai emigraţiei — se pare şi cu D. A. Sturdza — în legătură cu convocarea Congresului naţionalităţilor.[35]

Congresul s-a întrunit la Budapesta la 10 august 1895, adevăratul organizator şi animator al lui fiind Vasile Mangra. Apelul tipărit pentru convocarea Congresului era semnat de Vasile Mangra, Dr. Ştefan Petrovici (români), Paul Mudroň, Dr. Samo Daxner (slovaci), Dr. Emil Gavrilla şi Nicola Ioximovici (sîrbi). La deschiderea Congresului au vorbit: Vasile Mangra din partea românilor, Emil Gavrilla şi Paul Mudroň din partea celorlalte naţionalităţi. Erau de faţă peste 400 de delegaţi ai românilor, sîrbilor şi slovacilor din Austro-Ungaria. Congresul s-a ţinut sub preşedinţia lui George Pop de Băseşti, abia eliberat din închisoare, a sîrbului Mihailo Polit-Desančič şi a slovacului Paul Mudroň. In cadrul Congresului s-a protestat împotriva Legi naţionalităţilor din 1868 şi a Legii electorale, s-a cerut dreptul de folosire a limbilor naţionalităţilor în administraţie şi justiţie, vot universal, direct şi secret, libertatea întrunirilor şi asociaţiilor, un minister al naţionalităţilor ş.a. Congresul a ales un comitet executiv format din patru români (între care şi V. Mangra), patru sîrbi şi patru slovaci, care să lucreze în aşa fel încît alianţa dintre cele trei naţiuni să devină o forţă vitală în viaţa politică a Ungariei, să convoace periodic Congresul, să stabilească noi contacte, să facă cunoscută cauza lor opiniei publice europene.[36] Congresul a avut un larg ecou în presa românească. S-a scris despre el în Tribuna de la Sibiu în Voinţa Naţională de la Craiova, în diferite periodice sîrbeşti şi slovace.[37]

---

33 Cuvîntarea lui Mangra publicată în TR, an XLII, nr. 124 din 19 noiembrie/1 decembrie 1894, p. 500.

34 Cf. Teodor V. Păcăţian, *Cartea de aur*, vol. VII, Sibiu, 1913, p. 718—737; *Telegraful Român*, an XLII, nr. 124 din 17/29 noiembrie 1894, p. 495—496 şi nr. 126 din 24 nov./6 dec. 1894, p. 503.

35 Lucian Boia, *Eugen Brote 1850—1912*, Bucureşti, 1974, p. 114.

36 Date despre Congres în ABMS, fond V. Mangra, act 58, 61—79, 102, 1193 ş.a.; T. V. Păcăţian, *op. cit.*, vol. VII, p. 762—769; Ştefan Pascu, *Rélations roumano-slovaques à la dernière décennie du XIX-e siècle*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, VII, 3, 1968, p. 385—396; Keith Hitchins, *Cultură şi naţionalitate în Transilvania*, Cluj, 1972, p. 73—94; M. Timbus şi A. Caciora, *Izvoare noi privind Congresul naţionalităţilor asuprite din Austro-Ungaria (Budapesta, august 1895)*, în *Ziridava*, Arad, X, 1979, p. 383.

37 De pildă, în *TR*, an XLIII, nr. 86 din 3/15 august 1895, p. 343; *Tribuna*, an XII, nr. 156 din 12/24 iulie 1895; nr. 171 din 30 iulie/11 august 1895; nr. 172 din 1/13 august 1895; *Voinţa Naţională*, din Craiova, I, nr. 73 din august 1895; Cf. şi ABMS, fond V. Mangra, act 1189 şi 1193/1—3.

În anii următori, V. Mangra a făcut încercări pentru convocarea unui nou Congres, dar fără rezultat. De pildă, a participat la întrunirile Comitetului executiv ales de Congres, ţinute la Budapesta la 27 decembrie 1895, apoi la 18 aprilie 1896.[38]

După interzicerea activităţii Partidului Naţional Român s-au găsit alte mijloace pentru continuarea acţiunilor politice româneşti. De pildă, în comitatul Arad, din iniţiativa aceluiaşi luptător intransigent care era pe atunci Vasile Mangra, s-a convocat „conferinţa alegătorilor români din comitat", la 9/21 octombrie 1895 (la care au participat şi preoţi), cînd s-a hotărît să se depună toate eforturile în vederea alegerii a cît mai mulţi români în „adunările comitatense" sau judeţene. În adevăr, la alegerile care s-au făcut pentru adunarea judeţului Arad, la 7 noiembrie 1895, au fost aleşi mulţi reprezentanţi ai românilor (protopopul Constantin Gurban, Aurel Suciu, Mihai Veliciu, Nicolae Oncu, Iuliu Mera, Ştefan Cicio Pop şi alţii). La 3/15 decembrie 1895, tot din iniţiativa lui Mangra, s-a convocat o conferinţă a tuturor membrilor români aleşi în adunarea judeţeană. Cu această ocazie, Mangra a propus organizarea românilor „într-un club central şi în cluburi cercuale", care să continue lupta naţional-politică a românilor transilvăneni. S-a constituit de îndată „clubul central" cu 30 de membri, iar în anii următori „cluburi cercuale", numărul lor ajungînd în 1901 la 35, pentru tot comitatul Arad.[39]

În 27 aprilie/9 mai 1899 Vasile Mangra, împreună cu Romul (Roman) Ciorogariu, Mihail Veliciu şi Nicolae Oncu, grup care a imprimat un caracter militant întregii vieţi politice din părţile Aradului, au semnat o înţelegere (scrisă de Ciorogariu), prin care se angajau să sprijine alegerea vicarului Iosif Goldiş de la Oradea ca episcop la Arad, după Ioan Meţianu, ales mitropolit la Sibiu. Semnatarii au cerut candidatului de episcop (deputat cu program „guvernamental" în Parlamentul din Budapesta) ca în cazul alegerii şi recunoaşterii sale, să respecte un adevărat „program" de acţiune naţională, culturală şi bisericească, în 9 puncte. Între altele, i se cerea „a susţine autonomia Bisericii gr. or. române de înrîurinţa externă a statului", să facă din Episcopia Aradului „un adevărat centru cultural prin angajarea oamenilor cinstiţi, curaţi la mîini, talentaţi şi inspiraţi de iubirea de neam şi Biserică, atît în oficiile administrative diecesane, cît şi la catedrele Seminariului diecesan şi a le deschide acestora teren de activitate, ca Biserica să dea naţiunei carte, preoţi şi învăţători apţi pentru apostolia românismului"; „în cele politice, episcopul să observe faţă de guvern o atitudine autoritară şi solidară cu naţiunea, iar faţă de Partidul Naţional o binevoitoare atitudine, în special persoanelor şi organelor angajate la politica militantă naţională să le dea curs liber şi nimeni să nu fie persecutat din partea Bisericii pentru atitudinea sa politică naţională". În punctul 8 se cerea în chip expres: „a reabilita şi da satisfacţie părintelui Vasilie Mangra pentru injurioasa sa suspendare de la catedră". Alte puncte ale „programului" prevedeau înlăturarea unor stări de lucruri din eparhie din timpul lui Ioan Meţianu.[40]

Vasile Mangra a avut un rol însemnat şi în apariţia foii *Tribuna Poporului* din Arad, pusă sub conducerea lui Ioan Russu Şirianu, nepotul lui Ioan Slavici. În acest scop, el colectase de la diferiţi prieteni din Bucureşti suma de 10.500 lei, apoi alţi 4—5 000 florini de la românii ardeleni (cu o parte din aceşti bani s-a cumpărat o tipografie). În 1903 şi-a încetat activitatea ziarul *Tribuna* de la Sibiu, fondat în 1884. În aceste împrejurări, *Tribuna Poporului* de la Arad a luat numele de *Tribuna* şi a rămas singurul organ politic al românilor transilvăneni de atunci. Mangra a rămas un colaborator constant pînă la 1910. A scris multe articole de fond, aşa cum făceau şi Vasile Lucaciu, Ioan Russu Şirianu şi alţi militanţi pentru drepturile româneşti.[41]

Acesta a fost luptătorul politic pe care Octavian Goga îl caracteriza ca „intransingent şi îndrăzneţ, cu ochi iluminaţi de ideal, respingînd orice nuanţă a

38 ABMS, fond V. Mangra, act 83, 88, 90, 96, 97, 101—109.
39 ABMS, fond V. Mangra, act 211. Vezi şi V. Popeangă, *op. cit.*, p. 131—134.
40 ABMS, fond V. Mangra, act 1461.
41 R. Ciorogariu, *op. cit.*, p. 24, 44—45.

oportunității, apărîndu-și dîrz și cu o nobilă îndărătnicie convingerile în haina atît de simpatică a călugărului luptător... chinuit de durerile neamului, pururi treaz la orice nedreptate a dușmanului, aprins, furtunatec, nervos, el își spunea cuvîntul cînd în adunările noastre naționale, cînd în întrunirile de la Dacia din București".[42]

Dar începînd cu anul 1899 se observă o schimbare în atitudinea sa. La instalarea episcopului Iosif Goldiș la Arad (20 iulie 1899), la care a participat și cunoscutul om politic maghiar Tisza István, a vorbit și Mangra, militînd pentru înțelegere și colaborare între români și maghiari.[43]

La 22 aprilie/5 mai 1900 Sinodul eparhiei Aradului (adunarea eparhială) l-a ales vicar (președinte) al Consistoriului ortodox român din Oradea, fiind instalat la 12 iunie st. n. 1900.[44] A fost sprijinit și de episcopul Iosif Goldiș, căruia îi urma la conducerea Consistoriului respectiv.

Dar păstoria lui Goldiș la Arad n-a durat mult, căci a trecut la cele veșnice la 23 martie/5 aprilie 1902. În această situație, a fost convocat Sinodul eparhial electoral de la Arad la 30 mai/12 iunie 1902, sub președinția mitropolitului Ioan Mețianu. La alegere, protosinghelul-vicar Vasile Mangra a obținut 30 de voturi, iar arhimandritul Augustin Hamsea, fost profesor și director al Institutului teologic pedagogic din Arad, acum egumen al mănăstirii Hodoș-Bodrog, sprijinit de mitropolit, numai 26 de voturi. A fost declarat ales V. Mangra, care a și rostit obișnuitul cuvînt în fața alegătorilor. Dar împăratul Francisc Iosif, la propunerea Guvernului din Budapesta, după o așteptare de peste o jumătate de an, prin rezoluția din 15 decembrie 1902, a refuzat să recunoască alegerea lui Mangra. În preajma alegerilor, ca și în perioada care a urmat, pînă la publicarea rezoluției imperiale, vicarul Mangra a fost ținta multor atacuri din partea adversarilor săi politici, ca și din partea susținătorilor lui Augustin Hamsea (se vorbea de două „partide": „mangriști" și „hamsiști"). Se pare că de nerecunoașterea lui nu era străin nici mitropolitul Ioan Mețianu, în dornița de a reuși alegerea lui Hamsea. Convocîndu-se din nou Sinodul electoral, la 30 ianuarie/12 februarie 1903, sub conducerea delegatului mitropolitului, protosinghelul Dr. Eusebiu Roșca de la Sibiu, a fost ales asesorul consistorial protosinghelul Ioan Papp, cu 36 de voturi, față de numai 20, cîte a obținut Hamsea.[45]

În aceste împrejurări, Vasile Mangra și-a continuat activitatea la Oradea, pînă în primăvara anului 1916. Totuși, n-a abandonat nici lupta politică, deși situația lui ca vicar nu-i mai permitea să fie angajat în „politica militantă". De pildă, în 1906 a fost prezent la București, cu ocazia deschiderii marii expoziții românești aniversare (1800 de ani de la ocuparea Daciei de romani și 40 de ani de domnie ai lui Carol I). Cu acest prilej, a avut convorbiri și cu marele om de stat Ion I. C. Brătianu și cu alte personalități ale vieții politice românești.[46]

La 5—9 august 1907 patru luptători pentru drepturile românilor din Ardeal: Ioan Slavici, Eugen Brote, Vasile Mangra și Roman Ciorogariu s-au întîlnit la Găiceana (azi în jud. Bacău), unde Brote era administratorul unei moșii a lui Dimitrie A. Sturdza. Cei patru au stabilit un adevărat „program" de acțiune politică (numit de Ciorogariu „Pactul de la Găiceana"), în 9 puncte. Ei se angajau să sprijine pe deputații români din Parlamentul din Budapesta „cît timp aceștia vor susține programul național", să stabilească contacte chiar și cu reprezentanții Partidului Social Democrat din Ungaria, să colaboreze cu croații în problema națională, să nu intre în conflicte cu nici unul din Partidele din România de atunci, să țină la curent pe regele Carol I, pe D. A. Sturdza și pe frații Brătianu

---

42 O. Goga, *Însemnările unui trecător*, Arad, 1911, p. 200.

43 T. V. Păcățian, *op. cit.*, vol. VIII, p. 55; T. Neș, *op. cit.*, p. 218 și 482.

44 *Protocol despre ședințele Sinodului eparhial din dieceza Aradului*, 1900, p. 65—66; Date referitoare la alegerea ca vicar, inclusiv felicitări și proteste, în ABMS, fond V. Mangra, act 248—273.

45 *TR*, an L, nr. 61 din 1/14 iunie 1902, p. 245; nr. 138 din 10/23 decembrie 1902, p. 559. Diferite acte în legătură cu această alegere în ABMS, fond V. Mangra, act. 295, 329, 338, 339.

46 V. Popeangă, *op. cit.*, p. 209.

asupra tuturor acţiunilor lor; vor face abonamente în România pentru ziarul „Tribuna" de la Arad şi „deşi nu cer", vor accepta eventualele ajutoare din partea Guvernului de la Bucureşti. Merită să fie reţinut şi punctul 4: „Ne vom feri de orişice conflict cu fraţii greco-catolici şi vom dezaproba, cu toată hotărîrea, orişice încercare de a produce ori de a accentua conflicte confesionale". Ultimul punct, al nouălea, a fost redactat, desigur, la sugestia lui V. Mangra: „Vom profita de împrejurări să obţinem un ajutor bănesc pentru conservarea naţională şi religioasă a românilor din dieceza Orăzii Mari, pe care îi socotim ca fiind cei mai expuşi". Era, deci, o adevărată platformă politică, un program de lucru în perspectivă naţională românească.[47]

Dar în 1910 s-a produs ruptura definitivă între Mangra şi vechiul lui tovarăş de luptă. Atunci a acceptat să candideze pentru un loc de deputat în Parlamentul din Budapesta (în cercul electoral Ceica — jud. Bihor), dar „cu program guvernamental", din partea Partidului Naţional al Muncii, condus de Tisza István, partid care milita pentru împăcarea naţionalităţilor din Ungaria, fireşte, cu drepturi mai largi pentru naţiunea ungară. A fost ales cu multă însufleţire, căci bihorenii îi erau sinceri ataşaţi, încă de pe cînd era alături de luptătorii „naţionalişti".[48] Îndată după aceasta, foştii săi tovarăşi de luptă au îndreptat atacuri vehemente împotriva lui, cît şi a celorlalţi doi patrioţi români care militau acum pentru colaborare între români şi maghiari: Ioan Slavici şi Eugen Brote. Între alţii, tînărul poet Octavian Goga, printr-o serie de articole publicate la *Tribuna* din Arad. Ziarul însuşi, la înfiinţarea căruia Mangra contribuise atît de mult, a rupt orice legătură cu el.[49]

În faţa acestei schimbări, în chip firesc se naşte în mintea oricui întrebarea: ce l-a determinat pe Vasile Mangra să facă acest pas? Oricum, de o trădare nu poate fi vorba; de o renegare a neamului şi a limbii sale, ori a luptei de pînă atunci, cu atît mai puţin. O dovedesc lucrările sale istorice pe care le-a scris în primul deceniu al secolului nostru, dar şi lupta neobosită pe care a desfăşurat-o de acum înainte în vederea salvării şcolilor româneşti ameninţate de cunoscutele legi şcolare ale ministrului Apponyi Albert din 1907. De satisfacerea vreunui orgoliu personal de a ajunge arhiereu, aşa cum au crezut unii, iarăşi nu poate fi vorba. Socotim că răspunsul cel mai convingător la această întrebare ni-l dă prietenul său de o viaţă, cel care i-a cunoscut sufletul şi toate frămîntările lui, marele patriot, pedagog şi ziarist, episcopul Roman Ciorogariu, care scria că Vasile Mangra n-a urmărit altceva, prin compromisul încheiat cu Tisza István, decît salvarea şcolilor româneşti din Bihor, conştient că acestea aveau menirea de-a păstra însăşi fiinţa noastră naţională. „De cînd a venit la 1900 ca vicar episcopesc în Oradea Mare — scria Ciorogariu — vedea cu ochii cum se stinge sufletul românesc din Biharia în lipsă de şcoli româneşti şi, sub bătaia prozelitismului catolic, nu află altă mîntuire decît reînfiinţarea vechii episcopii ortodoxe din Oradea Mare. Ştia că aceasta nu o poate face fără învoiala şi sprijinul material al guvernului. Aceasta l-a determinat la hotărîrea fatală de a intra în Partidul „muncii" de sub şefia lui Tisza şi a candida la mandatul cercului Ceica cu program guvernamental la alegerile parlamentare din 1910, prezidate de guvernul Kuhen Hedervåry, venit la putere cu programul de împăciuire a naţionalităţilor".[50]

---

47 Miron Constantinescu, *Un document inconnu (5—9 août 1907), concernant la lutte nationale de libération des Roumains de Transylvanie*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, nr. 3, 1965, p. 571—576; Lucian Boia, *op. cit.*, p. 169—170; Vol. *Roman R. Ciorogariu (1852—1936). Studii şi documente.* Prefaţă Episcop dr. Vasile Coman. Studii: prof. dr. Vasile Popeangă şi prot. dr. Gheorghe Liţiu. Documente: Andrei Caciora, Vasile Popeangă şi Mircea Timbus, Oradea, 1961, p. 55—56 şi 191—192.

48 T. Neş, *op. cit.*, p. 416—421; cf. şi Roman Ciorogariu, *Spre prăpastie*, Arad, 1911.

49 T. Neş, *op. cit.*, p. 487—488. A se vedea şi broşura: Al. Vaida-Voevod, *Mangra, Tisza şi Tribuna*, Arad, 1911 şi Roman R. Ciorogariu, *Spre prăpastie*, passim.

50 R. Ciorogariu, *Zile trăite*, Oradea, 1926, p. 64.

Însuşi Vasile Mangra a dat o explicare schimbării politicii sale într-un fel de „memoriu justificativ", întocmit în 1914, în urma incidentului de la Academia Română. El preciza că şi în noua sa calitate de „deputat guvernamental" „n-a încetat de a fi şi a mă afirma ca român, nici de a lucra cu cuvîntul şi cu fapta pentru cultura românească". Schimbarea „programului politic" era cerută de însăşi poziţia sa de preşedinte-vicar al Consistoriului din Oradea şi a făcut-o numai „în interesul poporului românesc şi al culturii naţionale", subliniind că toţi ierarhii ardeleni au fost nevoiţi să adopte „o atitudine conciliantă şi de înţelegere cu toate guvernele statului", ca în felul acesta să poată apăra interesele Bisericii şi ale şcolii româneşti. În sfîrşit, menţiona faptul că l-au îndemnat să facă acest pas (în urma procesului Memorandului) chiar doi oameni politici români: bănăţeanul Alexandru Mocioni (1841—1909), unul din conducătorii luptei de emancipare a românilor din Banat şi Crişana, preşedinte al Partidului Naţional al românilor din aceste părţi (creat în 1869), un timp preşedinte al Astrei (1901—1904) şi Dimitrie A. Sturdza (1833—1914), în cîteva rînduri prim ministru, preşedinte al Partidului Naţional Liberal (1892—1908), secretar, apoi preşedinte al Academiei Române. Amîndoi credeau că prin schimbarea atitudinii politice a unor patrioţi români ardeleni se va putea ajunge la o înţelegere cu autorităţile ungare, iar poporul român va fi scutit în viitor de numeroasele abuzuri la care era expus. Cu alte cuvinte, acţiunile lui V. Mangra erau sprijinite de Partidul Naţional Liberal din vechea Românie. Însuşi ziarul „Tribuna Poporului" de la Arad — scria Mangra — a fost întemeiat, în 1897, tot în scopul propagării politice de conciliere româno-ungare, preconizată de D. A. Sturdza.[51]

Interesul cercurilor conducătoare din vechea Românie faţă de schimbarea atitudinii politice a lui Mangra reiese şi dintr-o scrisoare a lui Eugen Brote, pe care a adresat-o prietenului său, la 14/27 mai 1901, din Găiceana: „... cercurile noastre cărora D-ta ţii să le puni în evidenţă stările de pe acolo, a luat act de progresele mari cari s-au făcut prin conlucrarea D-tale în politica naţională. Mai mult: pînă la cel mai sus pus demersurile D-voastră pentru un modus vivendi află vii aprobări".[52]

Trebuie să recunoaştem că în pofida schimbării atitudinei sale politice, Vasile Mangra a continuat să fie acelaşi bun român, receptiv la toate aspiraţiile neamului său. Este grăitoare, în acest sens, atitudinea sa faţă de şcolile româneşti de pe teritoriul Vicariatului din Oradea (viitoarea Episcopie din Oradea, creată în 1920), fapt ce confirmă spusele lui Roman Ciorogariu, citate mai sus. În anul 1909, printr-un ordin al Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii din Budapesta s-a dispus ca pe viitor catehizarea elevilor din clasele superioare ale gimnaziilor de stat să se facă în limba maghiară. Vicarul Vasile Mangra a dat însă un ordin-circular către toţi catehetii, interzicîndu-le să facă educaţia religioasă a acestor elevi în limba maghiară, ci numai în limba română.[53]

În 1911 a înaintat un memoriu-protest către ministrul Cultelor şi Instrucţiunii, contele Zichy János, împotriva abuzurilor organelor locale de stat faţă de şcolile româneşti din Bihor, în urma cărora multe din ele au fost închise.[54]

De asemenea, a dat dispoziţii să se facă cercetări în satele în care Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii a schimbat limba de predare în anumite şcoli, adică romāna cu maghiara. În urma protestelor sale, Ministerul a fost nevoit să revină şi să repună limba română în drepturile ei.[55] În orice caz, în urma strădaniilor sale, nici o şcoală românească din Bihor n-a fost pierdută ci, dimpotrivă, a obţinut şi unele ajutoare din partea Ministerului de resort.

---

51 ABMS, fond V. Mangra, act 1320—1322 şi 1324. Despre îndemnurile lui D. A. Sturza adresate lui Mangra de a-şi revizui atitudinea politică i-au vorbit semnatarului acestor pagini, cu ani în urmă, şi doi istorici de prestigiu, „contemporani" în tinereţea lor cu V. Mangra: Ioan Lupaş şi Ştefan Meteş.

52 ABMS, fond V. Mangra, act 284.

53 *Protocolul Sinodului eparhial al diecezei Aradului pe anul 1910*, p. 138—145.

54 *Ibidem* ... 1912, p. 160.

55 *Ibidem* ... 1910, p. 143; 1911, p. 140; 1912 şi 1913, p. 179.

Mai mult decît atît: în calitatea sa de vicar (care implica şi pe cea de „inspector" al tuturor şcolilor româneşti din Vicariatul de Oradea), Vasile Mangra a salvat mai mulţi învăţători români, acuzaţi de autorităţi că nu cunosc limba maghiară şi care au fost repuşi în slujba lor. În acelaşi timp, a luat măsuri severe faţă de anumiţi preoţi care n-au acordat atenţia cuvenită şcolilor din parohia lor (în calitatea lor de „directori" ai acestora). Aşa s-a întîmplat în 1914, cînd a cerut sancţionarea a nouă preoţi care nu şi-au îndeplinit îndatoririle de cateheţi şi „n-au dezvoltat activitate mulţumitoare în scopul apărării şcoalei confesionale".[56] În 1915 a cerut „disciplinarea alor 7 preoţi care au păcătuit faţă de şcoala confesională, respectiv faţă cu ordinaţiunile consistoriale privitoare la instrucţia elevilor rămaşi fără învăţător".[57]

Mai trebuie să amintim aici că tot în calitatea lui de vicar la Oradea, între anii 1910—1915 a fost mereu preocupat de cumpărarea unei clădiri corespunzătoare pentru reşedinţa Vicariatului. În acest scop a adresat mai multe memorii Congresului Naţional Bisericesc, Consistoriului mitropolitan şi Sinodului eparhial de la Arad. N-a fost ajutat de cei care aveau datoria să o facă: mitropolitul Ioan Meţianu şi episcopul Ioan Papp.[58] De asemenea, în perioada vicariatului său, au fost construite biserici noi în parohiile: Cheresig, Chişlaz, Leş, Lunca, Miersig, Ortiteag, Satubarbă, Pociovelişte, Pocola şi altele. S-au ridicat noi clădiri pentru şcolile româneşti în satele: Abram, Apateu, Chişirid, Leş, Lunca, Ortiteag, Pocola, Remetea, Săldăbagiu de Barcău, Sîntelec, Sudrigiu, Tăşad, Vaşcău, Darvaş şi Peterd (ultimele două azi în Ungaria), s-au refăcut un număr însemnat din clădirile şcolare existente.[58 bis]

Ultima etapă din viaţa lui Vasile Mangra o reprezintă anii 1916—1918. La 21 ianuarie/3 februarie 1916 murise mitropolitul Ioan Meţianu de la Sibiu. Deşi Statutul Organic prevedea ca alegerea succesorului să se facă în cel mult trei luni, totuşi, Guvernul din Budapesta a permis să fie convocat Congresul Naţional Bisericesc electoral numai după şase luni. Cu sprijinul unor membrii ai Congresului, unii aleşi dintre funcţionarii de stat, primul ministru Tisza István a izbutit să obţină alegerea arhimandritului Vasile Mangra ca mitropolit, la 24 iulie/6 august 1916. A fost hirotonit şi instalat la Oradea, la 16/29 octombrie 1916, de episcopii sufragani Ioan Papp de la Arad şi Miron Cristea de la Caransebeş, deoarece autorităţile bisericeşti din Sibiu erau transferate, din dispoziţia Guvernului, la Oradea, în urma intrării trupelor româneşti în Transilvania.[59]

Cu ocazia alegerii, V. Mangra declara în faţa Congresului: „Ca apostolul păcii evanghelice, voi propovădui totdeauna *pacea, iubirea şi concordia* între fiii Bisericii şi cetăţenii patriei, fără osebire de confesiune şi naţionalitate".[60]

Iar cu ocazia hirotoniei şi instalării formula şi un scurt „program de activitate", prin cuvintele: „Preocuparea noastră de căpetenie va fi, aşadar, ca să restabilim onoarea amvonului, să dăm poporului preoţi după porunca Domnului, care îi vor paşte cu ştiinţă şi cu învăţătură şi, în scopul acesta, vom căuta să ridicăm nivelul învăţămîntului teologic prin reforma seminariilor şi întemeierea

---

56 T. Neş, *op. cit.*, p. 492.

57 Cf. Vasile Popeangă, *Mărturii privind lupta românilor din părţile Aradului pentru păstrarea fiinţei naţionale prin educaţie şi cultură (1784—1918), Documente referitoare la Episcopia ortodoxă a Aradului*, Arad, 1986, p. 322 (dintr-un raport prezentat de Mangra asupra situaţiei învăţămîntului ortodox din Vicariatul Oradiei în 1915).

58 Actele referitoare la această problemă în ABMS, fond V. Mangra, act 788—820.

58 bis Prot. dr. Gheorghe Liţiu, *Date noi despre viaţa şi sfîrşitul mitropolitului Vasile Mangra*, ms.

59 Amănunte asupra alegerii la Roman Ciorogariu, *Zile trăite*, p. 59—75; Romulus Cândea, *Biserica ardeleană în anii 1916—1918*, Cernăuţi, 1926, p. 9 şi urm. A se vedea şi TR an LXIV (1916), nr. 77, 78, 79, 86, 87 şi 88.

60 TR, an LXIV, nr. 78 din 28 iulie/10 august 1916, p. 315.

unei academii sau facultăţi teologice".[61] Era vechiul său deziderat, propus Congresului Naţional Bisericesc încă din 1878.

Într-adevăr, deşi în plin război mondial, la 10/23 mai 1917 mitropolitul Vasile Mangra cere Consistoriului sibian — aflat însă la Oradea — ridicarea cursurilor teologice la patru ani de studii, încît cei ce urmau să se înscrie în toamna anului 1917 să facă patru ani. Cerîndu-se propuneri concrete din partea Consiliului profesoral, acesta a ales o comisie de trei (Nicolae Bălan, Pavel Roşca şi Romulus Cândea) care, la rîndul ei, a considerat că discutarea unei asemenea probleme nu era oportună. Cu toate acestea, Sinodul episcopesc întrunit la 23 august/5 septembrie 1917 a obligat pe profesorii celor trei Institute (Sibiu, Arad şi Caransebeş) ca pînă la 31 decembrie 1917 să prezinte cîte un plan de învăţămînt conceput pentru patru ani de studii. Din păcate, evenimentele dramatice prin care trecea atunci întreg neamul românesc au împiedicat şi de data aceasta realizarea planurilor de o viaţă ale lui Vasile Mangra.[62] Abia la 1 iulie 1917 s-a primit aprobarea Guvernului pentru întoarcerea mitropolitului, a Consistoriului Arhiepiscopei Sibiului şi a Institutului teologic-pedagogic de la Oradea la Sibiu. Dar, în acest răstimp, zeci de preoţi din Arhiepiscopia Sibiului au fost închişi, deportaţi în judeţul Şopron sau refugiaţi dincolo de Carpaţi, iar învăţătorii şcolilor româneşti trimişi pe cîmpurile de luptă din Galiţia sau Italia, pentru o cauză cu totul străină neamului lor. În astfel de împrejurări, Vasile Mangra a intervenit la Guvern pentru eliberarea unora dintre ei, între care şi dr. Ioan Lupaş, deportat în judeţul Şopron şi avocatul dr. Ioan Suciu, care i-a fost contracandidat în alegerile de la Ceica.[63]

În iulie 1917 ministrul de tristă amintire Apponyi Albert a decis ca în toate Institutele pedagogice româneşti să fie numit cîte un „comisar ministerial", cu depline drepturi de control asupra profesorilor şi elevilor. Vasile Mangra cu episcopii de la Arad şi Caransebeş au înaintat un document memoriu-protest, la 4 septembrie 1917, dar fără rezultat, aşa încît toate Institutele pedagogice au avut cîte un astfel de comisar în anul şcolar 1917/18.

La 2 august 1917 acelaşi ministru Apponyi a anunţat că urmează să creeze aşa-numita „zonă sau graniţă culturală", adică toate şcolile româneşti din judeţele învecinate cu vechea Românie urmau să fie transformate în şcoli de stat, cu limba de predare maghiară. Mitropolitul şi consilierii săi au întocmit un lung protest împotriva acestei măsuri, la 24 august/6 septembrie 1917. Problema s-a discutat în tot cursul anului şcolar 1917/1918, fără să se ajungă la vreun rezultat concret. Între altele, a fost discutată şi în Sinodul Arhiepiscopiei Sibiului (adunarea eparhială) din 1918, în prezenţa unui comisar al ministrului Apponyi Albert, dar mitropolitul n-a avut curajul să se pronunţe deschis împotriva pretenţiilor lui Apponyi, aşa cum au făcut mulţi membri ai Sinodului.[64] Merită, totuşi, să ne reţină atenţia un interviu acordat de Vasile Mangra unui ziarist maghiar: „Eu sînt omul bunei înţelegeri. Mă feresc de conflicte. Sînt fiu credincios al statului ungar. Dar nu aprob amestecul în autonomia Bisericii şi protestez în contra vătămării legilor noastre. Noi nu putem defini sau prescrie forma în care se exercitează dreptul maiestatic; dar măsura luată de Ex. Sa, contele Apponyi, n-o consider ca drept maiestatic. Comisarii trimişi (la cele trei sinoade eparhiale, n.n.) n-au fost nici măcar comisari ai Guvernului, ci *comisari ministeriali*, cari au reprezentat numai persoana ministrului de Culte. Ei n-au fost membrii ai Sinodului şi, prin urmare, n-aveau loc în Sinod. Pentru cele ce se petrec în Sinod eu sînt respon-

61 TR, an LXIV, nr. 88, din 25 oct./7 noiembrie 1916, p. 355.

62 Arhiva Institutului teologic Sibiu, dosar 44 din 1916/17 şi Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, dosar III, 517/1916; cf. şi TR an LXV, nr. 75 din 21 sepetmbrie/4 octombrie 1917, p. 299.

63 T. Neş, *op. cit.*, p. 492.

64 Amănunte la Lazăr Triteanu, *Şcoala noastră, 1850—1916. Zona culturală*, Sibiu, 1919, passim; R. Cirogariu, *Zile trăite*, p. 94—137; Mircea Păcurariu, *Politica statului ungar faţă de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului*, Sibiu, 1987, p. 164.

sabil. Eu port răspunderea ca acolo să nu se întîmple lucruri împotriva patriei şi statului. *Străinul n-are loc în Sinod*".[65]

Încercările de creare a „zonei culturale" s-au sfîrşit în toamna anului 1918, cînd soarta. „Puterilor Centrale" era pecetluită pe toate fronturile. Se apropia „ziua învierii neamului românesc", de la 1 Decembrie 1918.

În această perioadă de mari frămîntări, la 1/14 octombrie, mitropolitul Vasile, bolnav de inimă, şi-a sfîrşit viaţa pe neaşteptate, într-un hotel din Budapesta. Acolo a şi fost înmormîntat, în cimitirul Kerepesi.[66]

Prin testament a rînduit ca slujba înmormîntării să fie oficiată de un singur preot, asesorul Matei Voileanu, „fără predică, numai cu rugăciunile şi cîntările prescrise". Pentru viitoarea Episcopie a Oradiei lăsa 10 000 de coroane. Pe seama Consistoriului din Oradea — existent atunci — lăsa 5 000 de coroane. Suma de 4 000 de coroane (în obligaţii de stat) o lăsa Consistoriului Arhiepiscopiei Sibiului, urmînd ca atunci cînd se va ajunge la 20 000, din „venitul acestui capital, din timp în timp se va da ca premiu pentru cea mai bună lucrare apologetică, dogmatică ori istorică a Bisericii ortodoxe române din Ungaria şi Transilvania, manual pentru tinerimea şcolară de la şcolile medii ori pentru seminariile teologice". Mobila sa o lăsa tot Arhiepiscopiei Sibiului. În privinţa bibliotecii personale, rînduia ca o parte din cărţi să fie adăugate la biblioteca mitropolitului Şaguna, iar dacă se vor găsi exemplare pe care biblioteca respectivă le avea, acelea să fie oferite bibliotecii Societăţii de lectură a teologilor de la Arad, „unde am făcut începutul studiilor mele şi am pus temelie modestei mele culturi teologice".[67] În ultima parte a testamentului scria: „... las şi iert pe toţi cei ce mă urăsc şi m-au nedreptăţit, rugînd pe milostivul Dumnezeu să-mi ierte şi mie cu îndurare păcatele mele...". Din nefericire, devalorizarea coroanei, după 1918, a făcut cu neputinţă respectarea acestor prevederi testamentare. În orice caz, testamentul pune şi mai mult în lumină personalitatea lui Vasile Mangra.[68]

Aceasta a fost viaţa zbuciumată a celui ce a fost Vasile Mangra o dată militant de frunte al mişcării naţional-politice româneşti, iar spre sfîrşitul vieţii cu o altă viziune politică, determinată tot de dorinţa de a-şi sluji neamul. În adevăr, l-a slujit prin cercetările sale istorice, dovedind, între altele, originea şi continuitatea noastră pe aceste meleaguri, ca şi vechimea organizării bisericeşti a românilor transilvăneni şi a pus în lumină vechea cultură românească din Bihor. A slujit şcoala românească din Bihor, pe care a salvat-o de la deznaţionalizarea urmărită de autorităţile ungare. A slujit pe românii transilvăneni prin lupta pe care a purtat-o mai bine de două decenii pentru emanciparea lor politico-naţională, pentru obţinerea de drepturi depline. Iar dacă în ultima parte a vieţii a militat pentru colaborarea cu autorităţile de stat, aceasta n-a făcut-o din interese personale, ci s-a jertfit pe sine însuşi ca să obţină măcar unele drepturi pe seama românilor din Bihorul natal. A făcut însă greşeala că s-a încrezut prea mult în cuvintele amăgitoare ale lui Tisza István. Spera să fie urmat şi de alţi patrioţi români, dar şi aici s-a înşelat (excepţie făcînd foştii săi prieteni: Eugen Brote şi Ioan Slavici). Nu şi-a dat seama că el singur nu va putea obţine ceea ce nu

65 TR, an LXVI, nr. 56 din 24 mai/6 iunie 1918, p. 221.

66 TR, an LXVI, nr. 104 din 4/17 octombrie 1918; nr. 105 din 6/19 octombrie 1918; nr. 106 din 9/22 octombrie 1918. Cauzele morţii — boală de inimă — elucidate recent de Pr. Dr. Gheorghe Liţiu, *O controversă finală: împrejurările morţii*, în *Familia*, Oradea, nr. 23 (123), nr. 10 (266), octombrie 1987, p. 9; Idem, *Date noi*... cu reproducerea unor informaţii din presa budapestană: *Az Ujság, Magyarórszag, Budapesti Hirlap, Pesti Hirlap, Az Est, Népszava*. Recent, frămîntările sale din anii păstoririi la Sibiu, ca şi moartea sa, prezentate de Mihai Diaconescu în romanul *Sacrificiul*, Bucureşti, 1988.

67 În 1917 dăruise 121 volume pentru biblioteca Internatului ortodox român din Beiuş, fapt pentru care, rectorul acestuia, Aurelian Magier (viitorul episcop Andrei), îi adresa o scrisoare de mulţumire la 10/23 mai 1917. ABMS, fond. V. Mangra, act. 1449.

68 Testamentul publicat în TR, an LXVI, nr. 105 din 6/19 oct. 1918.

izbutise în decurs de atîția ani întreg Partidul Național Român din Transilvania. Aceasta nu înseamnă că și-a trădat ori și-a renegat neamul din care făcea parte.

Dar, cu toate acestea, îndată după moarte s-a așternut tăcerea peste memoria lui, am putea spune „o tăcere impusă". Cunoscutul om politic și ziarist Valeriu Braniște (1869—1928), un vechi adversar al lui Mangra, în calitatea sa de conducător al resortului Cultelor și Instrucțiuni din Consiliul Dirigent de la Sibiu, a cerut „Sinodului episcopesc" al ierarhilor ortodocși din Ardeal, la 20 aprilie st. n. 1919, ca „să anuleze alegerile de deputați congresuali din primăvara anului 1916, să declare nelegal Congresul Național Bisericesc întrunit în Sibiu, la 22 iulie (5 august) 1916, să se considere ca neexistente toate hotărîrile luate de acest Congres nelegal, precum și consecințele lor, să declare *uzurpat scaunul mitropolitan* (subl. ns.) ocupat prin votul acestui corp născut din nelegiuire și să restituie în toate starea de drept de înainte de publicarea acestor alegeri de deputați congresuali, luînd de urgență toate măsurile necesare pentru deplina „restitutio in integrum" a Bisericii greco-orientale române... precum și pentru a complini în mod legal scaunul mitropolitan, *aflător în vacanță de la fericitul mitropolit Ioan Mețianu încoace*" (subl. ns.)[69].

La această adresă, cei doi episcopi, Ioan Papp de la Arad (pe atunci și locțiitor de mitropolit) și Miron Cristea de la Caransebeș, au întocmit un raport detaliat, care a fost înaintat Consistoriului mitropolitan. Cei doi evidențiau abia acum faptul că majoritatea deputaților din Congresul electoral din 1916 au fost aleși „ilegal", încît declară alegerile respective ca „nevalide"; în consecință, „restituim Biserica Ortodoxă Română din Mitropolie întru toate în starea de drept existentă înainte de alegerile congresuale făcute în primăvara anului 1916". Cei doi vlădici se refereau acum și la can. 30 apostolic și can. 3 de la Sinodul VII ecumenic, care prevedeau depunerea episcopului ales cu ajutorul stăpînirii politice.[70]

Transpus Consistoriului mitropolitan și luat în discuție în ședința acestuia din 1/14 mai 1919, raportul „Sinodului episcopesc" a provocat discuții și chiar nemulțumiri. Reținem cele spuse de trei viitori episcopi. Primul era Roman Ciorogariu, care-i urmase lui Mangra în postul de vicar la Oradea (pentru recunoașterea căruia a intervenit chiar el): „hotărîrile făcute nu se pot invalida și sentințele executate nu se pot casa"; Dr. Ioan Stroia, viitorul episcop al Armatei, declara că „hirotonile rămîn valide", iar Dr. Iosif Bădescu, viitorul episcop de Caransebeș, a fost mult mai categoric: „Sinodul episcopesc trebuia să se fi pronunțat la examinarea canonică" (& 157 din Statutul Organic), deci propunea „să nu se ia în considerare raportul respectiv". Consistorul mitropolitan a hotărît, cu toate acestea, ca raportul Sinodului episcopesc să fie înaintat Congresului Național Bisericesc, din februarie 1920 (cînd a fost ales mitropolit Nicolae Bălan). Acesta „a ratificat" hotărîrile Sinodului episcopesc, „prin care a decretat de nevalide toate alegerile, precum și toate concluzele Congresului din 1916, născut din ilegalitate".[71]

Judecînd acum, după 70 de ani, potrivit principiului „sine ira et studio", constatăm că amîndoi episcopii sufragani au avut o atitudine duplicitară față de fostul lor mitropolit Vasile Mangra. Ei înșiși au fost membrii ai Congresului Național Bisericesc electoral din 1916, dar atunci n-au avut curajul să se împotrivească amestecului fățiș al organelor de stat în alegerea unor deputați congresuali. Însăși verificarea alegerilor de deputați s-a făcut în ședința Consistoriului mitropolitan din 9/22, 10/23 și 11/24 iunie 1916, ținută sub președinția lui Ioan Papp, fiind de față și Miron Cristea. Amîndoi episcopii au hirotonit pe Mangra întru arhiereu la Oradea și i-au dat cuvenita „gramată", prin care îl întăreau ca arhiepiscop și mitropolit și „îl recomandau" „tuturor celor din cinul preoților și călu-

69 Dr. Eusebiu R. Roșca, Monografia *Mitropoliei ortodoxe române a Ardealului începînd de la repausarea arhiepiscopului-mitropolit Andrei baron de Șaguna pînă astăzi*, Sibiu, 1937, p. 48.

70 Raportul lor în *Ibidem*, p. 49—51.

71 *Ibidem*, p. 52—53.

gărilor şi întregului popor din Arhidieceza Transilvaniei, precum şi din întreaga Mitropolie". Deci, nu este vorba de o „uzurpare a scaunului mitropolitan", cum pretindea Valeriu Branişte în adresa sa. Iar Congresul Naţional Bisericesc din 1920, care a „ratificat" hotărîrea Sinodului episcopesc cerută de Valeriu Branişte, era format în cea mai mare parte din aceiaşi deputaţi care au făcut parte şi din Congresul electoral din 1916. Cu alte cuvinte, cei care l-au ales în împrejurările vitrege din 1916 şi care-l considerau pe Mangra ca singurul în stare să salveze Biserica şi şcoala românească şi să ducă tratative cu Guvernul ungar de atunci, cereau acum, în condiţiile politice schimbate, să fie anulate toate alegerile din 1916, deci şi propria lor alegere ca deputaţi în Congresul electoral.

Notăm că în trecutul Bisericii româneşti s-au mai făcut alegeri de ierarhi sub influenţa şi chiar din dispoziţia domnilor ţării şi de multe ori ierarhul respectiv a fost nevoit să se retragă din scaun după ce ajungea la cîrma ţării un alt domn, dar nicidecum nu s-a întîmplat ca alegerea să fie „anulată". El rămînea ca „proin-mitropolit" sau „proinepiscop" (fost episcop), bucurîndu-se de toată cinstirea cuvenită unui ierarh (cităm cazul lui Varlaam al Rîmnicului, mutat „cu sila" în scaunul mitropolitan, la 24 decembrie 1672, sub Grigorie Ghica, nevoit să se retragă la 25 aprilie 1679 sub Şerban Cantacuzino, +1702). Chiar şi unii ierarhi ardeleni din perioada „dualistă" (Miron Romanul la Sibiu, Ioan Papp la Arad şi însuşi Miron Cristea la Caransebeş) au fost aleşi numai după ce Guvernul ungar a refuzat recunoaşterea primilor aleşi.

Dacă este vorba de nerespectarea rînduielilor canonice, atunci ar putea fi acuzaţi de aceasta înşişi episcopii Ioan Papp şi Miron Cristea care, urmînd să facă „examinarea canonică" a lui Vasile Mangra după alegerea ca mitropolit au declarat că nu era necesară, din moment ce s-a făcut o asemenea „examinare" în 1902, cînd Mangra fusese ales episcop la Arad, deci în urmă cu 14 ani. Dar aceea fusese făcută de mitropolitul Ioan Meţianu cu episcopul Nicolae Popea de la Caransebeş, care acum nu mai erau în viaţă. Tot aşa de reprobabilă a fost şi atitudinea celor doi episcopi la moartea lui Vasile Mangra, căci deşi se găseau amîndoi în Budapesta, Ioan Papp s-a reîntors în aceaşi zi la Arad, iar Miron Cristea a pretextat că este bolnav, deci n-au participat la înmormîntare.[72]

În felul acesta s-a aşternut uitarea peste Vasile Mangra şi de multe ori s-au scris şi cuvinte de osîndă la adresa lui, din partea unor oameni care nu i-au cunoscut îndeajuns viaţa şi, mai ales, lupta dezinteresată, pusă în slujba neamului său. Acceptînd că Mangra a făcut greşeli politice, nu trebuie să uităm că doi din prietenii şi tovarăşii lui de luptă, memorandistul Eugen Brote şi scriitorul Ioan Slavici, au avut ulterior aceeaşi atitudine în raporturile cu autorităţile de stat de atunci şi totuşi n-au fost uitaţi (despre Eugen Brote a scris o temeinică monografie Lucian Boia, în 1974). Acelaşi Ioan Slavici, ca şi Gala Galaction şi Tudor Arghezi, au făcut greşeli asemănătoare în perioada ocupaţiei germane a Capitalei. Iar Octavian Goga, unul din cei mai aspri judecători ai lui Vasile Mangra, a făcut cunoscutele greşeli politice din perioada interbelică. Şi totuşi, n-au fost uitaţi ca oameni şi, cu atît mai puţin opera lor, intrată demult în patrimoniul culturii româneşti.[73] „Nu se poate scrie trecutul luptelor noastre naţionale fără amintirea călugărului Vasile Mangra, precum nu se poate scrie istoria literaturii româneşti fără Ioan Slavici", scria, pe bună dreptate, spre apusul vieţii, episcopul Roman Ciorogariu.[74]

„A sosit vremea să i se facă dreptate şi lui Vasile Mangra", spunea acum aproape trei deceni regretatul profesor Ioan Lupaş. Să i-o facem măcar acum, la 70 de ani de la moartea lui, cînd şcolile româneşti de pe întreg cuprinsul Transilvaniei româneşti, pentru apărarea cărora şi-a spus şi el cuvîntul, au cunoscut o dezvoltare fără precedent în istoria ţării, cînd cercetările istorice şi acţiunea de valorificare a patriminiului cultural bihorean începută de el au atins apogeul, cînd ţara noastră a cunoscut eliberarea după o lungă opresiune, iar cetăţenii

72 *Ibidem*, p. 37—53.

73 Cf. Dumitru Chirilă, *O personalitate controversată din trecutul Bihorului —Vasile Mangra*, în *Familia*, an 23 (123) oct. 1987, p. 8.

74 R. Ciorogariu, *Speranţa, Lumina*... p. 42.

României pe veci unite vor să trăiască în cele mai bune raporturi cu toate naţionalităţile conlocuitoare de la noi.

Se cuvine să-l cinstim pe Vasile Mangra, această personalitate complexă a vieţii româneşti din ultimele două decenii ale secolului trecut şi primele două de la începutul celui de acum, ca istoric, ca îndrumător al şcolilor româneşti, ca luptător pentru drepturile poporului român în perioada dualismului austro-ungar şi ca slujitor al Bisericii strămoşeşti! Considerăm că a sosit timpul ca osemintele lui să fie aduse de la Budapesta şi aşezate în pămîntul Săldăbagiului natal, iar numele lui să fie reaşezat în pomelnicul ierarhilor care au păstorit cu cinste în scaunul mitropolitan al Ardealului.

Pr. Prof. Mircea Păcurariu

PREOTUL ŞI PASTORAŢIA CREDINCIOŞILOR DIN ORAŞE (I)

1. Preliminarii.

După cel de-al doilea război mondial, omenirea a intrat într-o nouă etapă a istoriei, fiind confruntată cu o serie de mutaţii care nu odată, în mod surprinzător, s-au impus ca noi realităţi. În cadrul acestora, omul trebuia să-şi caute locul său statornic, pentru a trăi în pace, a munci şi a-şi realiza liniştea şi fericirea.

Ca roiul de albine, într-o primăvară înflorită, aşa au pornit roiuri, roiuri de oameni, de vîrste diferite, spre tărîmul oraşelor, pentru a culege dulceaţa muncii lor, de acum cu totul în alte livezi şi ştiubee, şi cu totul alt mediu decît cel pastoral al satului tradiţional şi liniştit de-acasă.

În anumite perioade de timp, ca o avalanşă tulburătoare şi mereu repetată ani în şir, exodul ţărănimii noastre spre oraş a ridicat noi şi noi probleme pe frontul vieţii cotidiene. Oamenii au fost întîmpinaţi pe loc de alte configuraţii, cu alt stil de viaţă mai accelerată, o viaţă fortuită, mereu însoţită de noi repere, de neprevăzut şi incertitudini.

Noi culoare de viaţă! O nouă aritmetică a intrat în acţiune; omul începînd să gîndească şi să procedeze cu mai multă răspundere; să fie dinamic, să se antreneze în alte solicitări şi la alţi parametri, cu alte valenţe şi cu alt ritm susţinut în rîndurile sau „schimburile" de muncă în care s-a încadrat.

Doina seculară se metamorfozează şi ea aici şi adoptă ritmul accelerat al motoarelor, mişcarea arhaică şi lentă de altădată deacum e ca o explozie, devine iureş, iar cuvîntul legănat şi meditativ primeşte spontaneitate şi omul, cu întreaga lui structură psihofizică, se înscrie în alte diagrame de viaţă.

În străfundurile fiinţei umane, ca-ntr-un subteran zguduit, se declanşează convulsiuni şi precipitaţii, răsturnări de valori şi mari fierberi care toate trebuiesc convertite la integrarea omului pe noile coordonate ale muncii şi, peste tot, ale vieţii sale.

De la unealta manuală, omul ajunge la unealta maşină cu toate tainele ei. Şi astfel, „odată cu saltul tehnic, omul a căpătat deprinderi noi, a părăsit o anumită mentalitate care-l făcea uşor accesibil religiei şi a devenit dintr-o dată foarte exigent. Ceea ce pare foarte ciudat, dar nu e mai puţin adevărat, e că această nouă faţă a omului s-a revelat aproape subit. Şi aceasta este cel dintîi lucru cu care are a se confrunta Biserica, spre a regăsi termenii unui dialog posibil cu lumea de azi".[1]

Preotul, ca exponent al Bisericii, în mijlocul locuitorilor din oraşe, fireşte s-a văzut îndatorat să-şi înnoiască metodele de pastoraţie şi să-şi amplifice activitatea sa misionar-pastorală, avînd de-acum înainte a lucra cu alţi oameni, cu alte stări de lucruri, cu altă optică şi cu alte predispoziţii sau chiar indispoziţii sufleteşti. Preotul nu mai poate păstori simplu ca pînă acum, familia şi credincioşii care erau ancoraţi în rînduiala tradiţională a Bisericii strămoşeşti şi tradiţia definită a satului, ci trebuie ca în pastoraţia sa să devină şi misionar, dar şi mai circumspect. În frămîntarea şi nesiguranţa omului nou venit, pot interveni, ca nişte branconişti şi alţi musafiri care să-l ademenească pe cel care, prin aşeza-

1 Antonie Plămădeală: Biserica slujitoare, Sibiu 1986, p. 168.

rea sa în oraş, s-a dislocat din atmosfera de stîncă a fostei sale parohii şi biserică. Prozelitismul sectar profită de starea de incertitudine şi neaşezarea integrală a omului nou venit în alte rosturi şi de aceea, preotul misionar, prin cuminţenia sa, va contrabalansa astfel de intervenţii şi mai mult decît atît, avînd în vedere că viaţa de oraş e un mediu mai prielnic pentru cufundarea celui neîntărit şi nerostuit îndeajuns, în patimi ca: beţie, destrămarea familiei, vagabondaj etc., va cerceta cu sîrg aria geografică a parohiei sale, plecînd la datorie, la ora dimineţii, în drum spre un bolnav, sau la orice oră din zi, văzut, întîlnit, nu va rămîne o simplă osteneală!

Faptul că e preocupat de noul mod de aşezare şi de viaţă a păstoriţilor săi, bineînţeles pe care le oferă, sau un cuvînt bun, adresat de la caz la caz; un dialog plăcut cu copiii care zburdă şi se joacă printre blocuri în noul cartier, sfatul potrivit pentru vîrsta lor şi îndemnul la cuminţenie, toate sînt observate şi înregistrate de unul sau altul din credincioşii parohiei; comentate, difuzate între vecini şi considerate ca un îndemn pozitiv pentru unii sau alţii de-a se cunoaşte reciproc cu păstorul lor, de-a-l solicita la nevoie şi mai ales de-a şti că au un *părinte* de mare încredere, la care se pot adresa şi în necazurile şi în bucuriile lor.

Probleme de ordin edilitar de înfrumuseţare a curţii bisericii, a străzii, a parcului din apropiere, nu-l pot lăsa indiferent nici pe cetăţeanul-preot. Şi după douăzeci de ani, o persoană dintr-o parohie, spunea preotului: „Părinte, parcă acum Vă văd, împreună cu credincioşii, săpînd şi Dvs., cu hîrleţul şi tîrnăcopul, la fundaţia Complexului nostru". Pe toate laturile vieţii, vechiul dicton latin: *„verba movent, exempla trahunt"* (vorbele mişcă, exemplele cuceresc), rămîne valabil sub toate aspectele şi nu mai puţin în pastoraţie: personal, familial, religios, social şi umanitar. Bunul exemplu mişcă nu numai pămîntul la o linie de progres, ci mişcă şi inima omului, dispunîndu-o să fie deschisă la tot ce înalţă şi înfrumuseţează.

Viaţa ne aparţine în ansamblul ei şi de aceea nu se poate ignora nici un aspect al ei. În toate şi în tot locul, nu numai omul din noi, ci omul preot trebuie să participe întreg, cu o viaţă primenită, înduhovnicită, fiindcă aşa va fi privit şi urmărit şi urmat. La constituirea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, la Amsterdam 1948, s-a elaborat un Mesaj în care se spune între altele: „Cea mai mare contribuţie pe care Biserica o poate aduce la înnoirea societăţii, este însăşi înnoirea propriei ei vieţi, în credinţă şi ascultare, faţă de Domnul ei"[2]

În condiţiile vieţii urbane, unde fiecare individ e prins ca o rotiţă în angrenajul muncii programate, preotului nu-i este permis să fie o jumătate de măsură. El nu poate rămîne la periferia vieţii, într-o stare de lîncezează sau de comoditate. Dimpotrivă! Freamătul vieţii cotidiene, tumultul muncii, varietatea angajărilor umane şi ritmul trepidant al mişcării peste tot, devin suscitante şi tot atîtea deschideri pentru conştiinţa unui preot adevărat. Un asemenea preot, prin prezenţa sa, prin slujirea sa prioritară, prin contribuţia sa directă, îL aduce pe Hristos în contemporaneitate. Ca atare, preotul să-L şi reprezinte pe Histos, în toate ipostazele, ca: *preot slujitor al lui Dumnezeu şi al oamenilor;* ca *învăţător al comunităţii parohiale* şi *ca unul ce se jertfeşte,* respectiv îşi converteşte viaţa personală. Abătîndu-o din drepturile obişnuite oricui, în favorul şi la dispoziţia enoriaşilor săi, el îşi consacră întreaga sa energie de viaţă pînă cînd să poată simţi împreună cu apostolul: „nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte întru mine" (Gal. 2, 20).

2. Preot slujitor al lui Dumnezeu şi al oamenilor.

Nu urmărim numaidecît o succesiune a lor şi nici o demarcaţie absolută între aceste trei demnităţi, după cum nici preotul nu poate activa pe categorii aparte şi nici nu poate fi descărcat în preoţia integrală, de nici una din aceste atribute. Într-un moment sau altul, al prezenţei sale în mijlocul oamenilor, ele sînt întrepătrunse şi conjugate, în sacra misiune de conducere a credincioşilor pe calea mîntuirii.

2 Antonie Plămădeală: op. cit., p. 175.

A. Locaşul de cult.

Ca preot slujitor, „să ştii cum să petreci în casa lui Dumnezeu, care este biserica Dumnezeului celui viu, stîlp şi temelie adevărului" (I. Tim. 3, 15). Biserica este casa de oaspeţi a lui Dumnezeu, locul unde preotul nu poate face orice şi oricum. Sacralitatea ei îl obligă să ia aminte şi cînd intră şi cînd petrece acolo la rugăciune şi cînd pleacă din ea. În biserică nu pot fi promovate deprinderi străine de ambianţa ei liturgică şi în special sfîntul altar, ca loc de meditaţie şi rugăciune, nu poate fi depozitarul unor lucruri străine cultului, ca haine particulare sau alte obiecte, încurajîndu-se astfel unele superstiţii sau practici din popor, netriate şi fără temei teologic.

Biserica este centrul, focarul activităţii pastorale. Centrul de educaţie personală a preotului în primul rînd. De aici îşi ia fiecare preot merindea sufletească pentru el şi pentru credincioşii parohiei. Serviciul religios, zilnic, dimineaţa şi seara, în tot cursul anului, e o paralelă de program cu enoriaşii săi. Preotul aici, explorează tezaurul liturgic pentru sine, pentru cei care participă şi nu mai puţin „pentru cei care din binecuvîntate pricini nu au putut fi aici".

A face zilnic popas lîngă vatra sfîntului altar, înseamnă a nu lăsa să se stingă focul! Înseamnă a lua căldură duhovnicească pentru a se încălzi inima şi a preotului şi a credincioşilor lui.

Cînd o obşte întreagă ştie că păstorul lor e în program de rugăciune, la orele respective, se creează o ambianţă liturgică a întregii parohii şi e cu neputinţă să nu se realizeze o fuziune sufletească, o apreciere deosebită, un respect şi o dispoziţie generală de apropiere, de convertire, de unitate.

Dacă din motive diferite nu se poate sluji zilnic Sfînta Liturghie, de acelaşi preot, acolo unde sînt doi sau trei, pot sluji pe rînd. Şi apoi, tezaurul liturgic, în componenţa lui ciclică şi tipiconală, e atît de bogat încît oricînd se poate săvîrşi o utrenie, un acatist, un paraclis, o vecernie etc. Desigur, deschiderea zilnică a bisericii te învaţă „cum trebuie să petreci în casa lui Dumnezeu" şi îţi dă posibilitatea să te orientezi în corecta rînduială liturgică. Avînd astfel timpul necesar de instruire personală, şi recitind îndrumările tipiconale contribuim, prin aceasta, de la unul la altul, la uniformizarea cultului şi evitarea totodată a unor abateri şi chiar deosebiri de slujire şi exprimare. Mai mult, ferim credincioşii de nedumeriri şi comentarii nefavorabile şi Bisericii ca instituţie şi preoţilor ca slujitori.

E de admirat o formaţie corală, sau chiar una sportivă, cînd de la primul la ultimul, se încadrează în disciplina şi armonia cauzei respective.

Dacă imnografii veacurilor primare au alcătuit cu atîta sîrg şi minuţiozitate, farmec şi adîncă trăire această comoară cultică, au făcut-o pentru a apăra învăţătura dogmatică a Bisericii şi a ţine mereu trează conştiinţa participării liturgice a tuturor credincioşilor. Preotului nu-i este îngăduit să se plafoneze pînă la o slujire mecanică, rutinată şi fără nici sau prea puţină participare lăuntrică. Intuirea şi trăirea momentului liturgic printr-o slujire atentă ajută mai sigur la dezvoltarea interesului general al credincioşilor, pentru participarea lor activă, la serviciul cultic.

Analizînd, cunoscînd temeinic şi trăind această rînduială cultică, în care sîntem direct implicaţi, preoţii din oraşe pot fi promotori şi susţinători direcţi ai uniformităţii liturgice. Amintim pe lîngă cunoştinţele generale şi cîteva sugestii de practică.[3]

---

3 Ne sînt cunoscute cele trei Liturghii: a) Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur, care se poate sluji în majoritatea zilelor din an, inclusiv la Buna-Vestire (25 martie), chiar dacă e în Postul Paştilor. b) Liturghia Sf. Vasile cel Mare, care se slujeşte numai de 10 ori pe an: în primele cinci duminici din Postul Mare, în ziua de 1 ianuarie (Sfîntul Vasile), în Joia şi Sîmbăta Paştilor (împreunată cu vecernia), în 24 decembrie (Ajunul Crăciunului) şi în Ajunul Bobotezii (6 ian.), respectiv în însăşi ziua Naşterii Domnului şi Bobotezii, cînd ajunul acelora cade sîmbăta sau duminică şi c) Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite, zisă şi a Sf. Grigore Dialogul. Aceasta din urmă, se poate oficia, conform rînduielilor tipiconale, numai în zilele de rînd

Viaţa unui preot adevărat e o liturghie după liturghie, respectiv o permanentă şi neîntreruptă slujire. Oriunde s-ar afla, un preot conştient slujeşte omului, ajutîndu-l să simtă bucuria vieţii, bucuria întîlnirii cu o persoană aparte, bucuria comunităţii în care munceşte şi trăieşte. Respectiv, preotul este îndatorat, mai presus de timpul ce ar vrea să şi-l rezerve pentru sine, să nu refuze omul care-l solicită, să nu lase impresia nepăsării, a indiferenţei sau a grăbirii. Să nu se posteze la marginea cauzei care-l frămîntă pe credinciosul său. Să intre în miezul problemei ce i se aduce, ca în durerea sau propria sa bucurie. Să simtă omul că i-ai luat povara pe umerii tăi de părinte şi că ai ieşit dintru ale tale şi ai pătruns în tot ceea ce îl tulbură şi mai ales să simtă că a ajuns la *un liman*.

E adevărat că toţi sîntem prinşi în iureşul acestei vieţi şi toţi ne avem ale noastre cauze personale şi de familie, dar cînd un preot suportă, din dragoste pentru om şi pentru această misiune, o dublă încărcătură, e cu neputinţă ca satisfacţia datoriei împlinite să nu fie covîrşitoare. De aceea, şi îndeamnă apostolul Pavel: „Datori sîntem noi cei tari să purtăm slăbiciunile celor fără putere şi să nu căutăm plăcerea noastră. Fiecare dintre noi să fie aproapelui pe plac, la ce e bine pentru zidirea lui" (Rom. 15, 1—2). E un adevărat imperativ al pastoraţiei, în toate împrejurările şi în tot locul!

În cadrul bisericii se poate face o bună pastoraţie şi prin atenţia ce se acordă prinoaselor care se aduc de credincioşi pentru Sf. Liturghie. Şi anume: preotul să fie grijuliu în a restitui credinciosului, pentru acasă, o parte din prescura ce s-a adus şi s-a sfinţit în timpul Sfintei Liturghii. E foarte important ca cel în cauză, să poată oferi din acest prinos de jertfă şi celor ai săi care n-au putut participa la momentul liturgic. Astfel, atenţia şi grija preotului se extinde indirect şi asupra celor ce n-au fost de faţă la Sf. Liturghie. Aşa se realizează o intercomuniune de familie duhovnicească, prin care se legitimează apelativul de *părinte*.

Apoi, e cu totul de neconceput ca la sfîrşitul fiecărei Sfinte Liturghii, să nu se împartă anaforă şi credincioşilor prezenţi, chiar dacă va trebui să se frîngă ultima bucăţică de prescură. Numai procedînd astfel, se poate aprecia „bunăta-

---

ale săptămînilor din Postul Mare, începînd cu miercurea din prima săptămînă a Păresimilor şi pînă miercurea din Săptămîna Patimilor, vreme în care nu-i corect a se săvîrşi Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur (cu prescură), cum mai scapă pe alocurea, ci numai în zilele de sîmbăta.

Se recomandă ca Liturghia Darurilor mai înainte sfinţite să se oficieze nu numai miercurea şi vinerea din Postul Mare, ci pe cît este posibil să fie oficiată în toate primele cinci zile ale săptămînilor din Postul Mare, cu excepţia zilelor de luni şi marţi din prima săptămînă a Postului, care sînt zile aliturgice. (Zile aliturgice mai sînt miercurea şi vinerea din Săptămîna brînzei şi Vinerea Mare). Folosul practic al acestei recomandări este posibilitatea ce se oferă credincioşilor de-a se împărtăşi, nu pe fugă, ci în cadrul solemn al acestei Liturghii, mai scurtă ca durată de timp.

Pentru cine poate să facă un mic efort duhovnicesc, e de mare folos pastoral să oficieze această Liturghie a Darurilor mai înainte sfinţite, seara, măcar în cîteva vineri din Postul Mare, pentru a fi cunoscută şi de credincioşii care nu pot participa dimineaţa, oferind un deosebit prilej, pentru cei mai rîvnitori, de-a se împărtăşi seara cu Sf. Taine. O asemenea osteneală e răsplătită nu numai cu mulţumirea sufletească, ci şi cu întărirea credinţei, păstrînd astfel integritatea şi unitatea ei în faţa pericolului sectar.

Slujirea acestei Liturghii în zilele tipiconale ale Postului Mare, ajută şi la pregătirea unei rezerve importante de Sfîntă Cuminecătură, necesară la împărtăşirea credincioşilor, în Săptămîna Mare, cînd nu se mai poate satisface împărtăşirea lor numai cu NI-KA agneţului din ziua respectivă, fiind pe terminate şi cel pregătit în Joia Paştilor.

Fructificarea, cu zel, a acestor ocazii unice din ciclul calendaristic pascal, ajută preotului slujitor să-şi păstreze parohia curată, iar credincioşii la adăpost de influenţele neoprotestante.

tea, facerea de bine, credincioşia". (Gal. 5, 22) şi, peste tot, lepădarea de sine şi nu mai puţin implicarea credincioşilor, după puterea lor de înţelegere, în taina liturgică. De altfel, serviciul Sfintei Liturghii nici nu se poate concepe fără participarea credincioşilor de la cel puţin unul sau doi în sus...". Cu pace Domnului *să ne* rugăm...". De aceea, cînd slujim lui Dumnezeu, implicit slujim şi oamenilor, începînd din faţa Sf. Altar şi pînă la ultima clipă a activităţii pastorale. În toate împrejurările, „slujirea lui Dumnezeu şi a oamenilor (sînt) unite într-o singură responsabilitate umană".[4]

B. Sfintele Taine.

Pe lîngă ajutorul ce-l avem în pastoraţie, pentru mîntuirea credincioşilor, prin slujirea Sfintei Liturghii, cu evlavie şi corectitudine potrivit rînduielilor noastre tradiţionale, respectînd cu grijă îndrumările tipiconale şi identificîndu-ne în trăire, cu momentele respective, Biserica Ortodoxă, ca păstrătoare a tezaurului liturgic nealterat, ne îndrumă a sluji şi a administra, cu aleasă grijă şi Sfintele Taine, ca mijloace de lucrare duhovnicească şi de mîntuire în păstorirea credincioşilor.

Sfintele taine se pot săvîrşi de preot, în sfînta biserică, sau în cazuri speciale şi în casa credincioşilor noştri. Unele din ele ca: 1—2. *Taina Sf. Botez*[5] şi *Taina Sf. Mir,* sînt ireversibile ca şi naşterea. Ele nu se mai pot repeta. Şi după cum spune o înţeleaptă vorbă românească: „dacă faci un lucru, apoi fă-l să fie făcut!", adică cu grijă şi responsabilitate.

Ocaziile de încreştinare prin Sf. Botez şi Sf. taină a Mirului care se administrează de-odată, nou născutului sau unui convertit la orice vîrstă, în practica Bisericii Ortodoxe, obligă pe preotul slujitor să fie cu maximă prudenţă şi conştiinciozitate. Credincioşii noştri nu mai sînt „închişi" într-o anumită parohie, cu un orizont limitat. Viaţa contemporană le oferă posibilitatea de-a se mişca şi de a trece dintr-o localitate într-alta, dintr-un judeţ în altul şi chiar dintr-o regiune în alta; de-a vedea ţara, pentru că s-au mutat propriii lor copii cu locurile de muncă. Şi altfel, au prilejul să vadă, să constate, să critice, sau chiar să-şi spună nemulţumirea lor — prin comparaţie — de modul cum au văzut că se săvîrşeşte această sf. taină, zicînd: „Aşa da! Aici sau în cutare biserică, Botezul se face ca o Cununie! sau ca la carte! dar în cutare loc... a fost gata în zece minute". Sau: „Părintele cutare... nici nu s-a apucat bine şi unu-doi a fost gata!" Desigur ecouri nevaforabile, dar pe undeva totuşi dureros de reale".[6]

---

4 Pr. Prof. D. Stăniloae: Slujitori ai lui Dumnezeu, slujitori ai oamenilor, în Rev. Biserica Ort. Rom. Bucureşti, an. LXXXVIII (1970) nr. 3—4, p. 411.

5 Pentru a oferi un răspuns spontan şi cu temei, la eventualele întrebări ce s-ar putea pune, cu rea credinţă, în cadrul pastoraţiei, alăturăm cîteva repere biblice, pentru orientare:

a) Este necesar Botezul? = Botezul este uşa mîntuirii. „Este un Domn, o credinţă, un botez" (Ef. 4, 5) şi apoi „de nu se va naşte cineva din apă şi din Duh, nu va putea să intre în împărăţia lui Dumnezeu" (In. 3, 5), vezi şi Mat. 28, 19.

b) Este necesar Botezul şi pentru copii? = Botezul este necesar şi pentru ei, pentru că toţi ne naştem cu păcatul strămoşesc (Rom. 5, 12 şi 19), iar Botezul curăţă şi acel păcat (I Petru 3, 20—21), îmbrăcînd pe cel ce s-a botezat, în Hristos (Gal. 3, 27).

c) Botezul nu trebuie refuzat nici unei vîrste (F. Ap. 2, 38—39), pentru că o bucurie sau o durere, o trăieşte întreaga familie (Mt. 19, 14 F. Ap. 16, 15 şi 31—34 şi 21, 5 şi I Cor. 1, 16).

d) Iisus n-a avut păcatul strămoşesc şi deci omul nu se poate compara cu Omul-Dumnezeu. Dar pentru împlinirea Legii, Iisus s-a botezat ca prunc, cu botezul Legii vechi, la opt zile după naştere (Lc. 2, 21), tăierea împrejur prefigurînd Botezul Legii noi (Col. 2, 11—13) şi care condiţionează mîntuirea pentru tot omul, indiferent de vîrstă.

Evitînd relaxarea cu aspect de glumă, care pe undeva mai poate scăpa cîteodată, preotul este îndatorat să săvîrşească aceste taine cu toată sobrietatea, înlesnind o atmosferă de evlavie creştină şi de bucurie sfîntă.

Dacă în grădină n-ai plantat pomul cum se cuvine, cu grijă şi după rînduială, nu va ajunge să facă rod niciodată. Se înţelege, cu atît mai vîrtos, că noul încreştinat, pentru a aduce roadă sufletească, la timpul său şi el şi asistenţii lui, naşii şi cei de faţă, trebuie ca încorporarea lui în viaţa Bisericii şi respectiv a parohiei, să fie făcută cu maximă dăruire sufletească şi instruire totodată, astfel ca fiecare parte a Sf. Taine să fie înţeleasă şi respectată cu sfinţenie, pentru marea semnificaţie a momentului.

Cu ocazia aceasta, de sărbătoare familială, care se înfiripă, e important să se acorde atenţia cuvenită şi naşilor, care participînd la acest prilej de bucurie, să simtă că n-au numai un rol figurativ, ci dimpotrivă, că sînt colaboratori ai preotului în săvîrşirea Sf. Taine, prin faptul că poartă în braţele lor pe noul candidat la încreştinare, rostind în numele pruncului, Simbolul Credinţei şi „Amin", aşa este, după fiecare ungere cu Sf. Mir, respectiv confirmînd ceea ce îndeplineşte preotul botezător.

Atenţia aceasta cu care se urmăreşte toată sfînta slujbă a Botezului, nu trebuie rezervată numai pe seama naşei, cum se obişnuieşte în general. E bine să fie îndrumaţi ca să participe ambii soţi şi nu numai la „masa" bucuriei, ci şi la sf. biserică. Şi pe cît e posibil, fireşte fără a forţa lucrurile, cînd pruncul care va fi botezat, e băiat, să-l poarte naşul în braţe, aşa cum prevăd rînduielile bisericeşti, naşa urmînd să-l îmbrace cu priceperea ei de mamă. Angajînd prin aceasta, pe ambii naşi, la o nouă comuniune, la o integrală rudenie spirituală cu părinţii noului încreştinat, se naşte o legătură sfîntă de cumetrie între două feluri de părinţi ai noului creştin: părinţii care l-au născut după trup şi părinţii care l-au „născut" în credinţa creştină. E de o extraordinară importanţă şi valoare morală. De aceea, unii duhovnici încercaţi ca b.o. Prea Cuviosul Arhimandrit Ilie Cleopa recomandă ca: finul, cînd va fi la vîrsta rugăciunii, să pomenească întîi pe naşii de la botez şi apoi pe părinţii săi după trup. Şi e de folos să se ştie şi aceasta pentru ca interesul cooperării celor două rînduri de „părinţi" ai noului creştin, în educaţia lui pentru cei „şapte ani de-acasă", să fie cît mai atentă şi cît mai rodnică şi de folos pentru sufletul şi priceperea copilului.

E de netăgăduit interes duhovnicesc, ca osteneala preotului să nu fie normată apoi de cifrele unui beneficiu material şi aceasta să fie conduită pentru toate serviciile religioase, aducîndu-ne mereu aminte de cuvîntul Mîntuitorului Hristos: „Căutaţi mai întîi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă" (Mt. 6, 33). Şi aceasta, pentru a nu scăpa niciodată din vedere că, relaţia între preotul slujitor şi credincios, e o relaţie de mare familie, ca între părinţi şi fii, în sensul că părintele se sacrifică pentru fiii săi, în toată viaţa, iar recunoştinţa fiilor adevăraţi nu va întîrzia niciodată.

Pentru prestigiul Bisericii, al preoţiei, pentru beneficiul duhovnicesc, o asemenea atitudine trebuie să fie mereu prioritară şi permanentă. Numai astfel păstoriţi, credincioşii vor fi şi vor rămîne adevăraţi fii ai Bisericii, un monolit care va contribui la integritatea morală şi unitatea poporului nostru.

---

e) Botezul copiilor se poate face prin credinţa altora, a naşilor, după cum şi Iisus a săvîrşit minuni, pentru unii, prin credinţa altora (Mt. 8, 13; 9, 2; 15, 22—28 şi 17, 15—18).

Şi de aici se desprinde adevărata smerenie, împotriva trufiei sectare că „El ne-a mîntuit nu din faptele cele întru îndreptare, săvîrşite de noi, ci după a Lui îndurare, prin baia naşterii celei de a doua..."(Tit 3, 5—6). „Iar Cel ce ne întăreşte pe noi împreună cu voi, în Hristos şi ne-a uns pe noi este Dumnezeu, care ne-a pecetluit pe noi şi a dat arvuna Duhului, în inimile noastre" (II Cor. 1, 21—22).

6 Vezi: Pr. Nichifor Todor, Cateheză la săvîrşirea Tainei Sf. Botez şi a Sf. Mir, în Rev. Mitropolia Ardealului, Sibiu an. XXIX (1984) nr. 9—10, p. 683—691.

3. *Taina Spovedaniei.*

Raportîndu-ne la cele două componente ale făpturii umane, trup și suflet, pe care nu le poate contesta nici un om, e natural ca într-o viață echilibrată, un bun credincios să poarte grijă de ambele, de-opotrivă.

Dacă te simți înviorat după o baie și corpul întreg parcă altfel respiră și renaște, e cu totul logic să aplicăm un tratament, o grijă corespunzătoare și sufletului, fereastra existenței noastre spre Dumnezeu. Și sufletul acumulează impuritățile lui, acea funingine a păcatelor, care prin depozitarea treptată și neglijată, compromite transparența și-l face opac, împingînd întregul sistem al vieții spre o învîrtoșare nedorită și nerodnică rămînînd.

De aceea, bunul păstor se îngrijește și de această necesitate stringentă, a spălării sufletelor prin baia spovedaniei, mai ales în mediul urban unde poluarea sufletească, în furnicarul de lume cu tainițele și viesparul ei, este amenințătoare chiar și pentru cel mai osîrduitor credincios.

Lipsa de educație religioasă, neglijența în mediul familial, ignoranța în cauză și atîtea alte multe motive, determină o mare parte din parohienii de la orașe să rămînă în afara acestei taine a spovedaniei, lăsată de Mîntuitorul Iisus Hristos (Mt. 18, 18 și In. 20, 21—23), sfinților apostoli și succesorilor lor, episcopi și preoți.

De aceea, păstorul de suflete va folosi toate ocaziile posibile, în întîlnirile și convorbirile cu credincioșii săi, spre a trezi interesul lor pentru această sfîntă taină, arătîndu-le valoarea și importanța ei, pentru viața personală a fiecăruia. Așa b.o. cu ocazia botezului copiilor, se poate aminti nașilor și celor prezenți că pînă la șapte ani copiii sînt nevinovați, ca îngerașii și ca atare, după vîrsta de șapte ani, e bine, cel puțin o dată în an să vină părinții cu ei, pentru a se spovedi cu toții.

De asemenea, cu ocazia săvîrșirii tainei Sf. Maslu pentru bolnavi sau sănătoși, e bine să se amintească folosul ce-l poate avea cel în cauză, dacă se și spovedește. Este binecunoscut cazul paraliticului din Capernaum, cînd „Iisus a zis slăbănogului: Indrăznește fiule! Iertate sînt păcatele tale!" (Mt. 9, 2—8), acordînd prin aceasta, prioritate vindecării și curățirii sufletului.

Același îndemn și mai stăruitor, se cuvine să fie dat și tinerilor care se pregătesc pentru taina Sf. Cununii. Așa cum călătorul se pregătește să nu ia cu el povară în călătoria lui, cu atît mai mult, în călătoria vieții de familie, călătorie de-o viață întreagă, împreună; să nu se ia povara păcatelor din tinerețe, multe sau puține, ci să intre curați în drumul căsniciei lor, pentru a-și realiza, mai deplin, fericirea și mîntuirea sufletelor. Prilejul este cu atît mai deosebit și favorabil a te apropia de viitoarea tînără familie, cu sfaturi și îndemnuri, întreținînd o convorbire ca între părinte și fii, maturizîndu-le credința și hotărîrea de-a respecta cu sfințenie această îndatorire, nu numai acum, ci an de an, toată viața lor.

Asemenea îndemnuri care să trezească interesul credincioșilor pentru taina sfintei Spovedanii se pot face și cu ocazia prohodirii credincioșilor buni care, fiind pregătiți prin spovedanie și împărtășire, n-au fost surprinși, ci au lăsat în urma lor o mîngîiere pentru ai casei. De asemenea, nu vor fi neglijate nici cazurile cînd unul sau altul dintre credincioși s-ar întîmpla să plece dintre cei vii, cu totul nepregătit sufletește. Se va scoate în evidență nesiguranța vieții și îndatorirea noastră, a tuturor, de-a fi gata în toată vremea, cel puțin printr-o spovedanie anuală, „că nu știm ziua nici ceasul cînd vine Fiul Omului" (Mt. 25, 13; Mc. 13, 33). Respectiv nu știm nici intrarea noastră în viață și nici ieșirea din ea.

În toate ocaziile amintite, se va specifica faptul că programarea acestor convorbiri sufletești, în spovedanie, și-o face omul cînd dorește și nu neapărat legat de anumite zile. Să-și găsească fiecare un ceas-două, într-unul din cele patru mari posturi sau în alt timp al anului.[7] Zilele pe care și le rezervă credinciosul pentru sine, pentru a intra el în casa propriului său suflet și a scoate afară,

---

7 Singura zi de excepție în care nu se fac spovedanii este Vinerea Patimilor, cînd, după tradiția poporului, numai Iuda s-a spovedit!!! Este Vinerea Mare... de meditații.

ajutat de duhovnic, tot sedimentul păcatului, purificîndu-şi conştiinţa, ca să poată primi, dacă are dezlegare, taina sfintei Cuminecături, rămîn în calendarul personal, zile de renaştere, de sărbătoare.

Tactul pastoral cu care se procedează, de la om la om, în funcţie de vîrstă, de sănătate, de stare, de pregătire şi de credinţă, e decisiv în a recolta rodul ostenelilor depuse.

Întîlnirea cu omul, cu credinciosul, în scaunul spovedaniei e cunoscută din multele tratate şi studii care s-au elaborat pe această temă[8], inclusiv îndrumările din Molitfelnic. E audienţa pe care şi-o programează penitentul la duhovnic, în scaunul spovedaniei. Nici grabă, nici neatenţie, sau cu atît mai puţin superficialitate. Omul trebuie primit şi luat ca persoană aparte, individual, ca şi cînd n-ai mai avea pe nici unul în aşteptare.

La sudura a două piese, pentru a se realiza un întreg şi frumos şi durabil, sudorul lucrează cu maximă eficacitate şi grijă la cele două piese. Dialogul între penitent şi duhovnic, dacă nu se înscrie pe linia sudurii sufleteşti, între cei doi, va fi mai degrabă un act de compromis care în loc să zidească, încătuşează deschiderea sufletească a penitentului, iar microbii păcatului, mai mulţi sau mai puţini, vor mocni ca într-o rană închisă, pînă cînd va exploda dezastruos. De aceea, încă o dată e bine să nu se uite, aşa cum se menţionează în Molitfelnic, cuvîntul cu care duhovnicul îşi întîmpină penitentul: „Ia seama dar...". Aş zice: ia, tu, seama! duhovnice, deoarece a venit la doctor să nu se întoarcă nevindecat.[9] Ia seama că a doua operaţie sufletească comportă riscul de-a nu mai ajunge la ea, atrăgînd după sine multe complicaţii. Păstrează *secretul* mărturisirii!

Dacă în Sf. Liturghie preotul slujitor este în audienţă la Dumnezeu, în taina spovedaniei, omul credincios vrea să stea de vorbă cu Dumnezeu prin uşa pe care noi, ca duhovnici, i-o deschidem sau o ferecăm pentru totdeauna, trîntindu-i-o în faţă.

O mamă neexperimentată şi neatentă cînd îşi îmbăiază pruncul, îl poate opări sau chiar înneca. Tot aşa, neatenţia şi superficialitatea unui duhovnic poate culmina în tulburarea lăuntrică sau chiar „moartea" sufletească a penitentului.

Un bun duhovnic trebuie să cîntărească fiecare clipă a dialogului, turnînd în ea toată nobleţea preoţiei sale. El trebuie să fie deschis sufleteşte pentru a cuprinde în fiinţa sa deschiderea intimă a penitentului. Să fie atent, iar nu curios; întrebînd dar nu scormonind; blînd dar nu intimidat; drept dar nu imperativ; sfătuitor dar nu judecînd; îndrumînd dar nu acuzînd; constatînd dar nu mirîndu-se; solemn şi mai ales cu răbdare ca un adevărat părinte.

Am cunoscut şi cazuri de sminteală, fie prin atitudinea necorespunzătoare a duhovnicului, urmărind scopuri minore, mercantile, fie din lipsă de tact, uitînd că e în scaunul duhovniciei; fie din bagatelizarea momentului, coborînd la un dialog monden; fie pentru duritatea cu care aplică epitimia sau canonul în cauză, fără a-l racorda la posibilităţile directe ale celui în cauză, de-a-l putea îndeplini.

E foarte important ca un duhovnic să ştie conduce dialogul şi aprecierea păcatului mărturisit, încît penitentul însuşi să ceară ca uşurare, un canon; iar duhovnicul avînd grija să-i aplice un canon care să aibă corespondenţă cu păcatul mărturisit, cu posibilităţile de împlinire, cu vîrsta, starea, pregătirea şi credinţa penitentului. Dar să nu trădeze intenţia, de nici cel mai mic beneficiu al duhovnicului este o incizie de chirurg în aria sufletului celui prezent sub patrafir, pentru a depista şi elimina tot ceea ce ar putea infecta şi cangrena întreaga lui viaţă morală. Dacă mînuirea bisturiului duhovnicesc este incertă sau eronată, am pierdut omul pentru totdeauna! De aceea, mulţi preoţi conştienţi mărturisesc şi consideră taina Sf. Spovedanii ca cel mai greu capitol din viaţa pastorală.

---

8 Vezi între altele: Nicodim Aghioritul: Cartea foarte folositoare de suflet — manual de spovedanie ex. X, Bucureşti 1928 şi Pr. P. Vintilescu: Spovedania şi duhovnicia, Bucureşti 1939.

9 Cf. Aghiazmatar, Bucureşti, 1950, p. 54—55.

Unde se face spovedania? Taina spovedaniei, în majoritatea cazurilor, se săvîrşeşte în sfînta biserică, iar la dorinţa penitentului, în caz de neputinţă, se poate face şi la patul de suferinţă al bolnavului, care poate fi acasă la domiciliul său, sau în cazuri de mare urgenţă, în spital, la ora cînd nu afectează programul oficial. Atît în biserică unde pot fi mai mulţi care doresc, cît şi în celelalte locuri, duhovnicul şi penitentul vor fi mai de o parte de ceilalţi, pentru ca intimitatea şi taina cuvîntului să nu fie vulnerate. În toate cazurile amintite, duhovnicul este îndatorat, pe conştiinţa proprie, să nu uite, ci să răspundă cu promptitudine şi la ora exactă care s-a stabilit în prealabil, pentru ca cel în cauză să nu fie supus unor frămîntări de nelinişte şi chiar de îndoială. Cînd sănătatea celui în cauză e şubredă de tot, nu este îngăduită nici un fel de amînare, chiar dacă ora este tîrzie. S-au întîmplat şi cazuri cînd n-a mai fost posibil nici un fel de dialog, de comunicare.[10]

Dacă bolnavul se chinuie cumplit cu moartea, pentru uşurarea lui şi pentru liniştea familiei sale se poate citi *„Slujba la ieşirea sufletului"* din Molitfelnic sau din Aghiazmatar[11], precum şi *„Rugăciune pentru sufletul cel osîndit"* şi *„Altă rugăciune pentru acela ce greu se luptă cu moartea"*[12], acestea din urmă fiind potrivit a se citi şi muribundului care n-a fost vrednic să fie împărtăşit, sau a refuzat Sf. Taine.

Asistenţa bolnavilor, în toate cazurile se face cu o deosebită precauţie. Nu se intră direct în săvîrşirea tainei, ci pornind de la starea sănătăţii, i se propune o scurtă rugăciune pentru întărire şi astfel, treptat se ajunge la taina Spovedaniei. Cînd cel bolnav are rezerve în a se spovedi, considerînd aceasta — fireşte în mod eronat — ca un preaviz al morţii sale, duhovnicul va căuta să-l convingă că Sf. Cuminecătură, după această spovedanie, se dă „spre sănătate, spre bucurie şi veselie", ca un medicament al sufletului, de mare folos pentru cel ce crede cu adevărat.

Întîlnirea între bolnav şi duhovnic, nu se va limita numai la atît. Păstorul adevărat îl va mai cerceta, îl va lua în evidenţa sa la rugăciunile personale de fiecare zi, precum şi la cele publice. Ecoul acestei atenţii şi preocupări părinteşti se difuzează indirect şi între membrii familiei respective şi nu mai puţin între credincioşi, realizîndu-se astfel o strînsă legătură sufletească a lor cu duhovnicul care nu s-a mărginit a fi doar un simplu oficiant, ci un adevărat părinte al marii familii parohiale.

Mai mult, preotul-duhovnic va antrena, după caz, şi pe alţi credincioşi de excepţie, sau membri ai Comitetului parohial, vecini, prieteni etc., care să se solidarizeze pentru cel în suferinţă, păstrîndu-i interesul şi atenţia cuvenită, cu ajutoare materiale unde e nevoie, cu un cuvînt bun, o îmbărbătare şi, peste tot, o dragoste creştinească, pentru ca să nu se simtă omul singur şi părăsit.

Prin astfel de proceduri pastorale, conlucrînd preotul şi cu alţi credincioşi, se consolidează unitatea creştină şi trainicia parohiei, făcînd să îngheţe orice fel de prozelitism sectar.

---

10 „Dacă un bolnav cere să se spovedească, dar la sosirea preotului a pierdut cuvîntul şi cunoştinţa, acei care l-au auzit exprimîndu-şi dorinţa, să dea mărturie despre aceasta, iar preotul să-i primească pocăinţa. Dacă se crede că are să moară, va fi dezlegat prin punerea mîinilor şi i se va da împărtăşire..." (can. 76 al aşa zisului Sinod IV Cartagina (vezi şi Pr. P. Vintilescu op. cit. p. 414).

De asemenea, Ilie al Critului zice: „Dacă cineva încă suflă puţin şi nu a murit cu totul, dar este nesimţitor şi nu poate să mănînce nimic, sau în alt chip scuipă ceea ce îi pune în gură; trebuie preotul cu luare aminte să însemneze semnul crucii numai pe buzele şi pe limba lui, cu atingerea Preacuratelor Taine" (Nicodim Aghioritul: op. cit., p. 64.

Dacă cel bolnav este în pericol de moarte, se poate împărtăşi cu Sf. Taine, chiar dacă a mîncat ceva, cf. can. 13 al Sf. Nichifor.

11 Aghiazmatar cit. p. 166.

12 Aghiazmatar cit. p. 173—174.

4. *Taina Sfintei Împărtăşanii*

După o asemenea pregătire sufletească, prin taina Sfintei Spovedanii, ne putem apropia şi de a patra taină, cea a Sfintei Euharistii sau a *Sfintei Împărtăşanii* sau Cuminecături, taina aceasta fiind legată în majoritatea cazurilor de taina Sfintei Spovedanii care-i premerge. Fireşte că nu în mod automat, ci după caz, se dezleagă penitentul pentru a primi Sfînta Cuminecătură şi aceasta cu cea mai deosebită prudenţă.

Preoţii de oraş, în anumite cicluri calendaristice şi în special, în Postul Mare, în preajma Sf. Învieri, în Săptămîna Mare, pot fi asaltaţi la spovedanie de un număr neprevăzut de credincioşi, care, unii din conştiinţă şi datină, alţii din auzite şi pripiţi, luaţi ca de un val, de cei care se îndreaptă spre scaunul mărturisirii. Unii din ei fiind grăbiţi şi fără răbdare sau necîntărind cum se cuvine acest moment, îl pun pe duhovnic — chiar dacă sînt mai mulţi duhovnici în biserică — în situaţia de-a grăbi spovedania, de-a minimaliza această unică întîlnire şi în mod automat e tentat să scurteze, să procedeze formal şi să dezlege oricum, unii motivînd chiar: „să ne bucurăm că a venit!" Perfect! Dar să nu se uite îndemnul care trebuie făcut penitentului, înainte de spovedanie: „ia seama dar, deoarece ai venit la doctor, să nu te întorci nevindecat".[13] E inadmisibil! Oricît ar fi cineva de grăbit, o primă întrebare a duhovnicului, dacă penitentul nu spune de la sine, este: Cînd te-ai spovedit ultima dată? Apoi, după caz: Eşti familist? Eşti cununat la Sf. Biserică? Dacă nu-i, atunci, sub nici un motiv, concubinarii sau cei care spun: „am un prieten", sau „am o prietenă şi trăim împreună, dar ne vom cununa...", nu se pot dezlega, pentru a primi Sf. Împărtăşanie!

S-au întîlnit şi cazuri şi e regretabil că s-a procedat cu superficialitate; persoane care au declarat cînd au fost opriţi în situaţiile amintite: „m-am spovedit şi anul trecut la... şi m-a cuminecat!" Dar n-ai spus că trăieşti în fărădelege, necununat? „nu m-a întrebat preotul". Să nu uităm că prima minune a Mîntuitorului Hristos, a fost binecuvîntînd f a m i l i a, la nunta din Cana Galileii (Ioan 2, 1—11).

Am cunoscut şi cîteva cazuri, in extremis, cînd unul din concubinari, a ajuns pe patul de boală şi medicii nu-i mai garantau viaţa! Mare frămîntare între ei... Îndemnaţi de vecini, au trimis după preot, să se spovedească! Preotul constatînd neglijenţa lor şi că n-au Sf. taină a Cununiei şi că trăiesc împreună de 20—30 de ani, i s-a spus că nu poate fi împărtăşit decît dacă se cunună. Acceptînd, au fost spovediţi amîndoi şi apoi cununaţi, unul ajutat să-şi ridice capul de pe pernă, iar celălalt partener stînd alături, în picioare! După aceea, dîndu-i-se dezlegare, bolnavul a fost împărtăşit cu Sf. Taine şi în ciuda bolii care-l capturase, a fost ultima lor mare bucurie, iar după cîteva ore a închis ochii, cu conştiinţa curată, lăsînd în urmă un exemplu zguduitor de viu, care a dat de gîndit şi altor „lăsători", că amînarea nu e bună niciodată.

Deşi avem pregătită Sfînta Împărtăşanie, pentru cei bolnavi, consider că e mai de efect, ca atunci cînd împărtăşim bolnavii, în afară de sf. biserică, să avem cu noi o trusă şi nu oricum, în care pe lîngă Sf. Împărtăşanie, să fie şi o sticluţă cu vin curat, pentru vehicularea, la înghiţire, a Sfintei Cuminecături şi apoi o fărîmitură de anaforă. Din toate trebuie să reiasă atenţia şi bunăvoinţa duhovnicului pentru credinciosul său.

Ospăţul acesta duhovnicesc e bine să se facă simţit, în toată plenitudinea lui ,pentru că simţul gustului contribuie la aprecierea, la contopire şi integrarea organică a Sf. Taine. Nu e lipsit de importanţă a pătrunde la sufletul omului, prin barierele corpului uman! După cum toate Sf. Taine au şi materie şi har, să armonizăm cele două componente ale firii omeneşti — trup şi suflet — ori de cîte ori comunicăm cu omul credincios, în acordarea uneia sau alteia din Sf. Taine.

Şi la o masă obişnuită, înainte de orice gustare, aranjamentul şi solemnitatea, acurateţea care te întîmpină, de la cele mai mărunte şi neînsemnate elemente

13 Aghiazmatar cit. p. 54—55.

care concurează, rămîn neuitate şi au un rol determinant. În cazul nostru, trusa cu componentele ei: cutiuţa cu Sfintele Taine, linguriţa, şerveţelul, desfăcute şi pe un procoveţ, lîngă o lumînare aprinsă, contribuie la realizarea unei atmosfere liturgice şi implicit şi la convertirea integrală a atenţiei celui ce aşteaptă pe duhovnicul său. Şi fără îndoială că toate acestea nu sînt lucruri bagatele, ci vor contribui la şi mai puternica lui încredere, întărirea moralului şi a bucuriei lui sufleteşti. Omul întreg este dispus, fără rezerve, să conlucreze cu harul Sf. Taine, prin mijlocirea înţeleaptă, dublată de bunul simţ şi delicateţea păstorului sufletesc. Şi faptul acesta, nu e un lucru de subestimat, sau de neglijat!

Să mulţumim lui Dumnezeu ori de cîte ori reuşim să salvăm un suflet de la pieire veşnică şi niciodată să nu fie considerată solicitarea ca o deranjare. E strigătul de salvare a celui care arde în foc; laşi totul la o parte, sari în ajutorul lui şi chiar cu riscul propriului sacrificiu, cu atît mai mult că prin aceasta sporim unitatea Bisericii, „că o pîine, un trup sîntem cei mulţi; căci toţi ne împărtăşim dintr-o pîine... nimeni să nu caute ale sale ci fiecare pe ale aproapelui" (I Cor. 10, 17 şi 24). Şi toate acestea fac parte din repertoriul de nobleţe al umanismului.

5. *Taina Sfîntului Maslu*

A cincea taină care este de un real folos în pastoraţia credincioşilor noştri este taina *Sf. Maslu*,[14] instituită de Mîntuitorul Iisus Hristos. Se poate săvîrşi în sf. biserică, sau la casa credincioşilor, ori de cîte ori ne solicită, fie pentru cazuri de boală, bucurie, necazuri, calamităţi şi întărire în credinţă etc., fie în funcţie de ciclul calendaristic, aşa numitul „Maslu de obşte", cu participarea mai numeroasă a credincioşilor, într-o atmosferă de sărbătoare.

Niciodată nu se săvîrşeşte taina Sf. Maslu, numai de un singur preot, ci cel puţin doi, pînă la şapte preoţi, aşa cum prevede învăţătura Bisericii Ortodoxe şi practica tradiţională de veacuri, evitîndu-se unele practici cu tendinţă superstiţioasă ca: deschiderea şi interpretarea forţată a Sf. Evanghelii, sau legată de un text care se mai dă şi în scris, sau se tălmăceşte ad-hoc, în mod eronat şi inadmisibil, Sf. Evanghelie nefiind de două feluri, bună sau rea, ci este *„vestea cea bună"*, aşa cum Hristos este acelaşi ieri şi azi şi în veci" (Evr. 13, 8).

Unitatea soborului preoţesc, în cîntare şi rugăciune, antrenează sufletul spre mai multă evlavie şi corectitudine, contribuind prin aceasta şi la formarea omului creştin pentru mai deplina lui încredere în disciplina colectivă a vieţii de toate zilele. Momentele petrecute la săvîrşirea acestei taine, sînt asemănătoare celor petrecute la Sf. Liturghie. Ca preot, nu te poţi desprinde, nici o clipă, din curentul cald al cîntării şi rugăciunii ce se desfăşoară, făcînd imprudenţa de-a te ocupa în timpul respectiv, de alte persoane, sau alte servicii religioase, sau, aflîndu-te în casa omului, schiţînd admiraţie pentru o carte, un tablou din casă sau o floare, ori alt obiect aparte, ce pot fi în anturaj! Taina obligă concomitent pe fiecare preot, la atenţie, la identificare, la trăirea şi simţirea bucuriei celui ce a cerut taina şi care, fără îndoială, urmăreşte fiecare gest, fiecare privire şi fiecare atitudine de moment a slujitorilor. Sau rostind formula de închinare = „Mărire Tatălui şi Fiului..." ca ceva de toate zilele, fără a te însemna cu sf. cruce! Nu trebuie să uităm nici cum că susceptibilitatea, în astfel de cazuri este la ea acasă!

Cu ocazia săvîrşirii tainei Sf. Maslu, fie în biserică, fie la domiciliul credincioşilor, pentru cazuri particulare sau de obşte, ţinînd seama că în asemenea situaţii oamenii sînt mai receptivi şi dispuşi să primească un cuvînt bun, se poate şi e bine să se valorifice ocazia, făcîndu-se o succintă cateheză, celor prezenţi, cu îndemnuri adecvate şi care să aibă corespondenţă directă cu rostul şi efectul salutar al acestei Sf. Taine.

---

14 Vezi: Pr. Nichifor Todor: Taina Sf. Maslu, în rev. Mitropolia Ardealului an. XXXIII (1988) nr. 4, p. 16—20.

În cazul cînd săvîrşind Sf. Maslu la casa credincioşilor, sînt invitaţi slujitorii, la o gustare, nu se va uita atmosfera de rugăciune, păstrîndu-se moderaţia în toate şi fără prea multă zăbavă, motivîndu-şi retragerea, e de preferat ca preotul să se lase dorit şi altă dată în casa şi familia respectivă. Prin felul comportării *înţelepte* şi atenţiei speciale pe care a ştiut să o acorde în momentele respective: copiilor din familie, şcolarilor, bolnavilor sau altor frămîntări acute care-i stăpînesc, cuminţenia pastorală nu va avea decît de cîştigat pentru cauza dreptei credinţe şi a respectului desăvîrşit ce i se va purta în continuare.

(continuare în numărul viitor)

Preot *Nichifor Todor*

SFÎNTUL SIMEON, NOUL TEOLOG, CATEHEZA A XIII-A*

Despre Învierea lui Hristos. Și ce fel este sau cum se petrece întru noi Învierea lui Hristos și întru ea învierea sufletului. Și care e taina acestei învieri. Rostită luni în a doua săptămînă după Paști.

Fraților și părinților, Paștile — ziua de bucurie, ziua marii veselii și fericiri, ziua Învierii lui Hristos adusă pururea de scurgerea periodică (ciclică) a timpului sau, mai degrabă, care are loc zilnic și veșnic în cei ce cunosc taina ei, care a umplut de negrăită bucurie și veselie inimile noastre, dezlegînd în același timp osteneala preacinstitului Post, sau, mai bine zis, care a desăvîrșit și mîngăiat în același timp sufletele noastre, chemînd de aceea la odihnă și mulțumire pe toți credincioșii dimpreună — Paștile, precum vedeți, au trecut acum. Să mulțumim, deci, Domnului Celui ce ne-a trecut marea postului și ne-a adus cu veselie la limanul Învierii Lui. Să-i mulțumim și cei ce am parcurs calea postului frumos și cu rîvnă, cu hotărîre arzătoare și lupte ale virtuții, și cei ce ne-am arătat neputincioși în acestea pentru puținătatea și slăbiciunea sufletului, pentru că El este și Cel ce dă cu prisos celor osîrduitori cununile și răsplățile meritate pentru faptele acestea și iarăși Cel ce arată și dă, ca un Milostiv și Iubitor de oameni, îngăduință celor slabi. Căci El se uită la dispozițiile interioare și intențiile sufletelor noastre mai mult decît la ostenelile trupului prin care ne exersăm pe noi înșine spre virtute, fie atunci cînd din rîvna sufletului întindem mai mult asceza, fie atunci cînd din pricina slăbiciunii trupului o facem mai puțin decît cei osîrduitori, fie dînd faimă și slavă unuia din cei osîrduitori fie lăsîndu-l smerit și avînd nevoie de o curățire mai trudnică.

Dar să vedem, dacă vreți, și să înfățișăm frumos ce este taina Învierii lui Hristos Dumnezeul nostru care se petrece pururea în chip tainic, în cei ce vrem, și cum se îngroapă Hristos în noi ca într-un mormînt și cum învie unit fiind cu sufletele noastre și înviindu-ne și pe noi împreună cu El. Acesta este scopul acestui cuvînt.

Hristos Dumnezeul nostru, după ce a fost spînzurat pe Cruce și a pironit pe ea păcatul lumii și a gustat moartea, a pogorît în cele mai de jos ale iadului. Deci, așa precum urcîndu-se iarăși din iad a intrat în neprihănitul Lui trup, de care nu s-a despărțit nicidecum pogorînd acolo, și îndată a înviat din morți și după acestea s-a înălțat la ceruri cu slavă și putere multă, așa și acum, atunci cînd ieșim din lume și intrăm prin asemănarea cu Patimile Domnului în mormîntul pocăinței și al smereniei, El însuși pogorîndu-se din ceruri intră ca într-un mormînt în trupul nostru, și, unindu-Se cu sufletele noastre, le învie în chip mărturisit pe ele, care erau moarte, și-i dă celui ce a înviat astfel împreună cu Hristos putința de a vedea de acum slava Învierii Lui tainice (mistice).

Deci, Învierea lui Hristos este învierea noastră a celor ce zacem jos la pămînt. Căci Acela necăzînd vreodată în păcat, precum este scris, și nefiind înstrăinat nici măcar întrucîtva de slava Lui proprie, cum va învia sau va fi preamărit cîndva El, Cel ce pururea este mai mult decît preamărit (supraslăvit) și rămîne,

*) Traducere după ediția critică: Symeon le Nouveau Théologien, *Catéchèses II* 6—22), introduction, texte critique et notes par Mgr. Basile Krivochéine. (Sources cheretiennes nr. 104). Paris, Cerf, 1964, p. 190—202.

ca atare, mai presus decît orice putere și stăpînire? Învierea și slava lui Hristos este, dar, precum s-a spus, slava noastră, care are loc, se face arătată și văzută nouă prin Învierea Lui întru noi; căci însușindu-Și o dată cele ale noastre, cele ce le face întru noi acestea Și le atribuie Lui Însuși. Învierea sufletului, dar, este unirea cu viața; căci așa cum trupul mort, dacă nu primește întru sine sufletul viu și nu se amestecă neamestecat cu acesta, nu se spune și nu poate să fie viu, așa și sufletul, singur și prin sine însuși, nu poate fi viu dacă nu se unește în chip negrăit și neamestecat cu Dumnezeu Care e cu adevărat viața veșnică. Căci înainte de unire (cu El) în conștiință, vedere și simțire *(en gnósei kaì orásei kaì peirâ)* el este mort, chiar dacă este spiritual (inteligibil) și nemuritor prin fire. Căci nu este cunoștință fără vedere, nici vedere fără simțire. Iar cele spuse sînt așa: vederea și în vedere cunoștința și simțirea — aceste sînt așa în cele duhovnicești, căci în cele trupești simțirea se face și fără vedere. Ce vreau să spun, dar? Orbul cînd își lovește piciorul de piatră, simte; mortul, nu. Dar în cele duhovnicești, dacă mintea n-ajunge la vederea (contemplația) celor mai presus de minte, nu simte lucrarea duhovnicească. Deci, cel ce zice că simte cele duhovnicești înainte de vederea celor mai presus de minte, de cuvînt și de gînd, se aseamănă celui lipsit de organele văzului, care simte lucrurile bune sau rele pe care le pățește dar nu știe cele ce le are în mîinile sau la picioarele lui și care-i aduc viață sau moarte, căci nu simt nicidecum lucrurile rele sau bune, care vin asupra lui fiind lipsit de puterea și simțul văzător; de aceea, de multe ori ridică bastonul ca pentru a se apăra de un vrăjmaș și în loc de acela lovește pe prietenul lui, în timp ce dușmanul stă înaintea ochilor lui și-și rîde de el.

Cei mai mulți oameni *cred* în Învierea lui Hristos dar foarte puțini sînt cei ce au și *văd* în mod limpede; cei ce nu au văzut-o, însă, nici nu se pot închina lui Iisus Hristos ca unui Sfînt și Domn, căci „nimeni, zice, nu poate să spună că Iisus este Domn decît numai în Duhul Sfînt" (I Cor. 12, 3), și altundeva: „Duh este Dumnezeu și cei ce se închină Lui trebuie să i se închine în Duh și Adevăr" (In. 4, 24). Căci nici preasfînta cîntare pe care o avem acum în fiecare zi în gură, *nu* spune: „Învierea lui Hristos *crezînd*", *ci:* „Învierea lui Hristos *văzînd*, să ne închinăm Sfîntului Domnului Iisus, Unuia Celui fără de păcat". Cum, deci, Duhul Sfînt ne îndeamnă să zicem acum: „Învierea lui Hristos văzînd", ca unii ce am văzut-o deși nu am văzut-o, de vreme ce Hristos a înviat odată acum o mie de ani, și nici atunci nu L-a văzut înviind cineva? Oare dumnezeiasca Scriptură vrea ca noi să mințim? Să nu fie! Dimpotrivă, ea ne îndeamnă mai degrabă să spunem adevărul: că în fiecare din noi cei credincioși are loc Învierea lui Hristos, și aceasta nu o dată, ci în fiecare ceas, atunci cînd, precum spuneam, Însuși Stăpînul Hristos învie întru noi, strălucind și scînteind cu scînteierile nestricăciunii și Dumnezeirii. Căci venirea și (prezența) purtătoare de lumină a Duhului ne arată, că într-o dimineață, Învierea Domnului, sau mai degrabă ne dă harul de a-L vedea pe El Însuși înviind. De aceea și zicem: „Dumnezeu este Domnul și S-a arătat nouă" (Ps. 117, 27) și, însemnînd a doua Lui venire, adăugînd, zicem așa: „Binecuvîntat Cel ce vine întru numele Domnului" (Ps. 117, 26). Deci cîtor li Se arată Hristos înviind, li se arată cu totul în chip duhovnicesc, fiind văzut cu ochii duhovnicești. Căci atunci cînd vine în noi prin Duhul, ne învie din morți, ne face vii și ne dă să-L vedem întreg și viu întru noi, El Cel nemuritor și nepieritor; dar nu numai aceasta, ci ne dăruiește harul de a-L cunoaște limpede ca Unul ce împreună — învie și este împreună — preamărit cu noi (Ef. 2, 6; Rom. 8, 17) precum mărturisește toată Scriptura.

Acestea sînt, așadar, tainele (misterele) cele dumnezeiești ale creștinilor, aceasta, e puterea cea ascunsă a credinței noastre, pe care credincioșii sau rău-credincioșii, sau mai bine zic, semi-credincioșii nu le văd și nici nu le pot vedea vreodată. Iar necredincioșii, răi-credincioși și semi-credincioși sînt cei ce nu-și arată credința lor prin fapte (Iac. 2 18). Căci fără fapte și demonii cred (Iac. 2, 19) și mărturisesc că Hristos e Dumnezeu și Stăpîn, căci zic: „Te cunoaștem pe tine cine ești: Fiul lui Dumnezeu" (Mc. 1, 24; Lc. 4, 34; Mt. 8, 29) și altundeva: „Acești oameni sînt robi ai Dumnezeului Celui Prea Înalt" (F.A. 16, 17). Dar, totuși o astfel de credință nu este de folos nici demonilor nici oamenilor. Căci nu este nici un folos al acestei credințe, pentru că este moartă cum zice dumnezeiescul Apostol: „credința fără fapte moartă este" (Iac. 2, 26). De altfel și

faptele fără credinţă. Dar cum este moartă? Pentru că nu are în ea pe Dumnezeu Care face viu (I Tim. 6, 13), pentru că nu L-a cîştigat în ea pe Cel ce a spus: „Cel ce Mă iubeşte pe Mine va păzi poruncile Mele, şi Eu şi Tatăl vom face la el sălaş" (In. 14, 21—23), ca prin venirea (prezenţa) Lui să învie din morţi pe cel ce a cîştigat-o, să-L facă viu şi să-i dăruiască harul de A-l vedea pe Cel ce învie întru el şi L-a înviat pe el. Deci, din această pricină o astfel de credinţă este moartă, sau mai degrabă morţi sînt cei ce o au fără fapte. Căci credinţa, cea în Dumnezeu, pururea face viu, şi, vie, fiind, face vii pe cei ce se apropie de ea cu bună intenţie şi o primesc pe ea, care şi înainte de lucrarea poruncilor i-a dus pe mulţi de la moarte la viaţă şi le-a arătat pe Hristos-Dumnezeu. Şi, dacă ar fi stăruit în poruncile Lui şi le-ar fi păzit pînă la moarte, ar fi fost păziţi şi ei de către ele aşa cum s-au făcut numai de credinţa singură; dar, după ce s-au întors ca un arc sucit (Ps. 77, 57) şi s-au străpuns cu propriile lor fapte dinainte, pe bună dreptate îndată s-au găsit naufragiind şi din credinţă (I Tim. 1, 19) şi s-au lipsit pe ei înşişi, din păcate, de bogăţia cea adevărată care e Hristos Dumnezeu. Ca să nu păţim şi noi aceasta, să păzim, rogu-vă, poruncile lui Dumnezeu pe cît e cu putinţă, ca să ne desfătăm de bunurile prezente şi viitoare, zic, adică, de însăşi vederea lui Hristos, pe care fie să o dobîndim noi toţi cu harul Domnului nostru Iisus Hristos, Căruia fie slava în veci. Amin.

Traducere de Diac. Asist. *Ioan I. Ică*

BUNAVESTIRE

„Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul tău" (Luca 1, 38)

Istoria mîntuirii este punctată, din vreme în vreme, cu momente mari, unice. Un astfel de moment este şi Bunavestire. Ea cuprinde atît iniţiativa lui Dumnezeu pentru mîntuirea omului cît şi răspunsul făpturii omeneşti la apelul dumnezeiesc. De aceea, ca să ne dăm mai bine seama de semnificaţia adîncă a Buneivestiri o încadrăm în referatul biblic privitor la neascultarea lui Adam. Într-o astfel de încadrare vom zăbovi, îndeosebi, asupra răspunsului, întru smerită ascultare, pe care Sf. Fecioară l-a dat căpeteniei îngerilor, arhanghelului Gavriil: „Fie mie după cuvîntul tău!".

1. Există o legătură istorică între Dumnezeu şi om, între ascultarea şi neascultarea omului de cuvîntul dumnezeiesc, între creaţie şi mîntuire. „Precum prin căderea şi neascultarea unui singur om, Adam, a venit moartea pentru toţi oamenii" (Rom. 5, 12), tot aşa, prin harul Unuia singur, a venit răscumpărarea care dă viaţă tuturor oamenilor (Rom. 5, 17—19).

Adam este părintele familiei neamului omenesc. În el se află toţi oamenii. Orice ascultare sau neascultare a lui este solidară cu toţi urmaşii. Prin neascultarea lor, protopărinţii introduc în existenţă vrăjmăşia naturii, iar în firea omenească moartea sufletească urmată de moartea trupească şi osînda veşnică.

Urmările neascultării, ale ieşirii omului din armonie cu Dumnezeu, nu sînt însă menite să dureze veşnic. Osînda nu trebuie considerată ca o pedeapsă pentru totdeauna. Căci însuşi Dumnezeu a zis: „Vrăjmăşie voi pune între tine şi femeie, între sămînţa ta şi sămînţa ei. Aceasta îţi va zdrobi capul, iar tu îi vei înţepa călcîiul" (Fac. 3, 15). Reţinînd această primă veste bună, Protoevanghelul, Adam a rămas în nădejdea că Dumnezeu va preschimba tot răul în mijloc de mîntuire. De aceea, păstrînd perspectiva mîntuirii, el dă celei prin care a venit păcatul în lume nu numele de „moarte", ci Eva, adică viaţă, „maică a tuturor celor vii" (Fac. 3, 20).

2. În aceeaşi speranţă a mîntuirii, patriarhii, drepţii şi profeţii Vechiului Testament suportă toate greutăţile, durerea şi moartea trupului ca pe un leac firesc îngăduit de Dumnezeu celor bolnavi. Căci, potrivit Sf. Scripturi, moartea a venit „ca să nu fie nemuritor păcatul". Cugetînd ei, patriarhii, asupra rostului morţii au valorificat, pilduitor, posibiltatea de-a rămîne în dialog ascultător cu Dumnezeu.

Ascultînd de cuvîntul lui Dumnezeu, patriarhul Noe construieşte o corabie în care se salvează pe sine şi pe ai săi de la moarte prin înec. Pentru ascultare şi smerenie patriarhul Avraam, care se socotea pe sine „pămînt şi cenuşă" este binecuvîntat întru urmaşii săi (Fac. 22, 18). Isac, fiul lui Avraam, acceptă să fie jertfit şi devine astfel simbol al Mîntuitorului nostru Iisus Hristos care s-a adus pe Sine jertfă pe altarul crucii. Suportînd, cu blîndeţe, mari dureri sufleteşti, Iacov, fiul lui Isac, se învredniceşte să vadă în vis o scară sprijinită pe pămînt, iar cu vîrful atingînd cerul şi care preînchipuie pe Sf. Fecioară. Prin ea s-a făcut legătura între cer şi pămînt, între Dumnezeu şi om (Fac. 28, 17).

Ascultarea l-a înălţat pe Iosif, fiul lui Iacov, şi l-a făcut mare în ţara Egiptului. Pe profetul Moise l-a ridicat la cinstea de conducător şi legiuitor al poporului Israel (Ieşire 4, 10), iar pe psalmistul David l-a arătat „după inima lui Dumnezeu". Ioachim şi Ana, din neamul regesc al lui David, dobîndesc pe cea mai aleasă podoabă a Cerului şi a pămîntului: Sf. Fecioară Maria. Ea este chipul unei noi umanităţi. În această apreciere Sf. Părinţi o compară cu Eva. „După cum Eva, prin neascultare, a luat parte la căderea şi moartea lui Adam, tot aşa Maria, prin ascultare, a participat la mîntuirea lui Adam şi a urmaşilor lui" (Sf. Maxim Mărturisitorul).

3. Întreaga viaţă a Maicii Domnului e drum de ascultare, de neprihănire desăvîrşită în smerenie. Datorită acestor virtuţi ea a primit ceea ce n-a îndrăznit nici măcar să gîndească. După un dialog delicat, dar deschis, cu Arhanghelul, ea îşi dă consimţămîntul spre actualizarea planului divin pentru mîntuirea omului: „Iată roaba Domnului, fie mie după cuvîntul tău!" Sf. Ioan Damaschin zice că „îndată ce Sf. Fecioară şi-a dat consimţămîntul, Duhul Sfînt a venit asupra ei. Ea a devenit astfel sanctuarul Duhului Sfînt pentru a primi divinitatea Cuvîntului spre a se întrupa din trupul ei". Al doilea Adam, Fiul Cel născut din veci din Tatăl, Răscumpărătorul Iisus Hristos anunţat de profeţi sub nume impunătoare, are, aşadar, Mamă pe o fiică a primului Adam. Ea întoarce neascultarea dintîi aducătoare de moarte, într-o ascultare spre viaţă şi marea cinste de a ne înrudi, fiecare, cu Dumnezeu.

Sf. Grigorie de Nazianz comentînd răspunsul Preacuratei, „Fie mie!", observă ca şi zidirea lumii a început tot prin cuvîntul „Fie!"... „În vreme ce însă prin cel de la începutul creaţiei s-a zidit lumea văzută şi nevăzută, prin cel rostit de Maica Domnului a început mîntuirea care va dura şi după ce va dispare lumea materială. Astfel că Bunavestire nu se învecheşte niciodată. Ea antrenează veşnicia în timpul acestei vieţi şi ridică destinul omului într-o dăinuire fericită menită să continuie şi în Cer. Mîntuirea este, deci, un etern bun spiritual pe care îl primim atît prin fapta iubirii nemărginite a lui Dumnezeu, cît şi prin răspunsul omului la iubirea Lui. Contribuţia întregii umanităţi la dobîndirea acestui bun este cuprinsă tocmai în răspunsul ascultător, izvorît din smerenia Maicii Preacurate". „Prin minunea smereniei, ea i-a arătat pe oameni vrednici de unirea cu Dumnezeu şi pămîntul potrivit de petrecerea lui Dumnezeu pe el" (N. Cabasila).

4. În Biserică sîntem chemaţi, ajutaţi şi întăriţi să repetăm şi noi starea de smerenie şi ascultare a Maicii Preacurate. Căci, pentru mîntuire, nu e de ajuns să credem în Iisus şi jertfa Lui de pe cruce. În lumina Buneivestiri mai este nevoie şi de primirea harului Duhului Sfînt în Sfintele Taine, de colaborarea noastră cu Dumnezeu prin nădejde, dragoste, răbdare, dreptate, curăţie şi alte virtuţi, fără de care nu există adevărată viaţă creştinească. Iar Maica Domnului, prin pilda şi rugăciunea ei neobosită către „Fiul Ascultării", susţine în lume practicarea minunatelor virtuţi. Ştiindu-ne cuprinşi în Cel zămislit în pîntecele Fecioarei de la Duhul Sfînt şi puterea Celui Preaînalt (Luca 1, 35), ne este uşor să-i iubim şi pe semeni, fraţi în Hristos. Numele Maicii Domnului ne conduce, astfel, direct la dragostea de Dumnezeu, la ascultarea de El şi la iubirea pentru aproapele nostru. Ea rămîne, pentru creştinii de pretutindeni şi din toate veacurile, ideal spre întruparea simţirii şi iubirii lui Hristos în sufletele noastre.

5. Bucurîndu-ne, deci, de vestea cea bună a mîntuirii, reţinem şi ne însuşim pilda ascultării de Dumnezeu a Maicii Domnului. Să urmăm pilda ei ascultînd de Sfînta noastră Biserică şi de slujitorii ei. Să nu uităm că Biserica este locul unde prinde viaţă învăţătura Mîntuitorului. Ea reprezintă mediul în care ne pregătim, prin sfintele ei rînduieli, pentru desăvîrşirea vieţii şi dobîndirea mîntuirii. În faţa altarului străbun, ori de cîte ori pomenim numele Preacuratei, să ne aducem aminte că ascultarea de Dumnezeu întru adîncă smerenie stă la baza vieţii creştineşti.

Te rugăm, Maică Preasfîntă, să ne ajuţi prin mijlocirile tale să împlinim voia Fiului tău, Iisus Hristos-Domnul nostru. Să fie şi nouă după voia Lui care mîntuire este. Doamne Iisuse Hristoase, Dumnezeul nostru, pentru rugăciunile Maicii Tale şi ale tuturor sfinţilor Tăi, mîntuieşte-ne pe noi. Amin.

Pr. *Gh. Răţulea*

CUVÎNT LA DUMINICA A 3-A DIN POSTUL MARE

— DESPRE SUFERINȚĂ —

„Oricine voiește să vină după Mine să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie" (Mc. 8, 34).

Sfinții Părinți ne spun că de la Facerea lumii pînă la venirea Mîntuitorului s-au scurs 5.508 ani. Atunci „la plinirea vremii", în urma făgăduințelor făcute de Dumnezeu după căderea în păcat a primilor oameni, precum și a promisiunilor reînnoite de-a lungul veacurilor prin proorocii Săi aleși, „Cuvîntul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi" (Ioan 1, 14).

În afara vestirii și nașterii dumnezeiești a Mîntuitorului, viața Sa pînă la împlinirea vîrstei de 30 de ani a rămas aproape necunoscută, întrucît pînă la aceea dată conform legilor iudaice nici un bărbat nu avea dreptul să se afirme la vîrsta maturității, Mîntuitorul Iisus Hristos se arată în public, primind să meargă să fie botezat de către Ioan Botezătorul și care era considerat și respectat de către toți ca un mare prooroc și sfînt. Văzîndu-L pe Iisus, Ioan Îl recunoaște, se înspăimîntează și zice: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii" (Ioan 1, 29).

Pe lîngă confirmarea lui Ioan, iată că, Însuși Dumnezeu Tatăl întărește acest adevăr atît la botez, „Și iată glas din ceruri zicînd: Acesta este Fiul Meu cel iubit întru care am binevoit" (Matei 3, 17), cît și la schimbarea Sa la față, cînd aflîndu-se pe munte împreună cu Petru, Ioan și Iacov, glas din nor s-a auzit: „Acesta este Fiul Meu cel ales, de El să ascultați!" (Luca 9, 35).

După prezentarea de către Ioan Botezătorul, Mîntuitorul începe activitatea Sa pe pămînt, activitate care va dura peste trei ani și poate fi caracterizată prin îndeplinirea a trei misiuni de importanță covîrșitoare în mîntuirea neamului omenesc, și anume:

Activitatea și misiunea de profet, de arhiereu și de împărat.

Astfel ca profet — învățător, Iisus Hristos a fost și rămîne cel mai de seamă profet și învățător, El fiind Atotștiutor al tainelor Dumnezeirii. „Acesta era întru început la Dumnezeu", iar ca învățător, știința și înțelepciunea Lui erau însăși izvorul cunoașterii și luminii divine: „Cuvîntul era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul, care vine în lume" (Ioan 1, 2, 9).

Chemarea de preot-arhiereu, Iisus Hristos și-a dovedit-o nu numai ca săvîrșitor al preamăririi lui Dumnezeu, ci mult mai mult; S-a adus pe Sine jertfă pe altarul crucii, ca prin aceasta să izbăvească lumea din pedeapsă și moarte veșnică. „Un astfel de Arhiereu se cuvenea să avem: sfînt, fără de răutate, fără de pată, osebit de cei păcătoși, și fiind mai presus decît cerurile. El nu are nevoie să aducă zilnic jertfe, ca arhiereii... căci El a făcut aceasta odată pentru totdeauna, aducîndu-se jertfă pe Sine însuși" (Evrei 7, 26—27).

Ca împărat și-a arătat puterea poruncind stihiilor naturii, înmulțind pîinea, săturînd mulțimile, vindecînd neputințele trupești și sufletești, alungînd și înfricoșînd puterile întunericului, a coborît asupra Lui slava și strălucirea dumnezeiască. „Și S-a schimbat la față înaintea lor, și a strălucit fața Lui ca soarele, iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina" (Matei 17, 2). Puterea împărătească și-a manifestat-o prin supremația asupra vieții și morții, fiind stăpînitorul lor. „Toate prin El s-au făcut; și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut" (Ioan 1, 3).

Misiunea de profet-învățător, Mîntuitorul a desfășurat-o în timpul celor peste trei ani de activitate în rîndul mulțimilor și al Apostolilor Săi. Menirea și rolul de arhiereu jertfitor le-a pecetluit în săptămîna patimilor Sale, în care a instituit taina sfintei Împărtășanii, ca mijloc de împăcare dintre Dumnezeu și om, iar apoi aducîndu-se pe Sine jertfă de bună voie, primind a suferi ocară, chinuiri și moarte pe cruce.

Stăpînirea împărătească la cea mai înaltă treaptă o arată în mod deosebit de la Învierea Sa pînă la Înălțarea la cer, zdrobind puterea morții și a iadului.

Asupra misiunii Sale ca Împărat voiesc să ne oprim în această duminică, pentru a cunoaşte cum Îl mărturisesc cei ce-i sînt credincioşi Lui precum şi cei care se arată vrăjmaşi ai lui Iisus Hristos. Iar în al treilea rînd să vedem ce trebuie să îndeplinească cel ce voieşte să facă parte din Împărăţia Lui.

I. Să vedem, deci, cum Îl mărturisesc pe Mîntuitorul cei ce-L urmează şi cred în El. La vestirea naşterii Mîntuitorului, îngerul îi zice Fecioarei Maria: „Vei naşte fiu şi vei chema numele lui Iisus. Acesta va fi mare şi Fiul Celui Preaînalt se va chema şi Domnul Dumnezeu Îi va da tronul lui David, părintele Său, şi va împărăţi peste casa lui Iacov în veci şi împărăţia Lui nu va avea sfîrşit" (Luca 1, 31—33). Magii Răsăritului aflînd din semnele cereşti că s-a născut un împărat mare, pornesc în căutarea lui cu daruri, întrebînd: „Unde este regele iudeilor, Cel Care S-a născut? Căci am văzut la Răsărit steaua Lui şi am venit să ne închinăm Lui" (Matei 2, 2). Iar Natanael care se îndoia că poate să fie ceva bun din Nazaret, după întîlnirea sa cu Iisus şi după ce îi spune lui Natanael că l-a văzut mai înainte sub smochin, acestuia i se deschid ochii conştiinţei şi ai credinţei, mărturisind cu toată ardoarea inimii sale curate: „Rabi, Tu eşti Fiul lui Dumnezeu, Tu eşti regele lui Israel" (Ioan 1, 49).

La intrarea Mîntuitorului în Ierusalim este întîmpinat de mulţime de popor şi copii, ca un împărat, cu ramuri de finic şi cîntări de biruinţă şi preamărire: „Osana! Binecuvîntat este Cel ce vine întru numele Domnului, Împăratul lui Israel" (Ioan 12, 13).

Din cele arătate mai sus am putea vedea cum L-au numit Împărat pe Iisus Hristos cei care au crezut în El.

II. Împărat L-au numit şi vrăjmaşii Lui.

Această adresare i se aduce lui Iisus mai ales în timpul judecăţii şi patimilor Sale. Guvernatorul Pilat aflîndu-se pe scaunul de judecată şi cercetînd dosarul acuzaţiilor ce se aduc Mîntuitorului, Îl întreabă: „Tu eşti regele iudeilor? Răspuns-a Iisus: De la tine însuţi zici acestea, sau alţii ţi-au spus-o despre Mine?" (Ioan 18, 33—34).

După ce a fost osîndit la moarte, ostaşii îi împletesc cunună de spini şi o pun pe capul Lui, şi în batjocură „Au început să se plece în faţa Lui, zicînd: „Bucură-Te, regele iudeilor" (Marcu 15 18). Cununa de spini însemna în derîdere coroana împărătească; haina purpurie, trestia ce l-au silit s-o ţină în mînă reprezentau insemne ale puterii împărăteşti. Iar după ce L-au răstignit, de-asupra capului s-a pus o tăbliţă pe care era scrisă vina Lui, de către Pilat. „Şi era scris: Iisus Nazarineanul, Împăratul iudeilor!" (Ioan 19, 19). Văzînd aceasta învinuitorii Lui sînt nemulţumiţi şi se adresează lui Pilat zicîndu-i să şteargă cele scrise, aducîndu-i-se vina că Acela a zis: Eu sînt Împăratul iudeilor. Dar Pilat n-a schimbat nimic ci le-a răspuns: „Ce am scris, am scris" (Ioan 19, 22), şi scris a rămas pînă în ziua de azi, pînă la sfîrşitul veacurilor: Iisus Nazarineanul, Împăratul iudeilor. Acesta este titlul de glorie înscris pe crucea lui Iisus, transformat din cuvînt de ocară în imn de slavă şi laudă.

III. Ce trebuie să ştie şi să facă cei ce voiesc să fie părtaşi ai Împărăţiei lui Iisus Hristos.

Trebuie să cunoaştem mai întîi că dacă voim să ne facem moştenitori ai Împărăţiei lui Dumnezeu, de vrem să facem parte din turma Împărăţiei lui Hristos, nu este o altă cale spre cer, decît calea Crucii: „Dacă vrea cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea şi să-Mi urmeze Mie" (Matei 16, 24).

Mîntuitorul purtînd Crucea ne îndeamnă să-l urmăm, ne cheamă după Sine. Acesta este secretul creştinismului, este motivul pentru care Iisus Hristos are atîţia următori; pentru că El se află în frunte şi cuvintele Lui nu sună a poruncă sau ameninţare, ci a dorinţă şi condiţie pentru a ne împărtăşi din Împărăţia Sa cea cerească.

În această privinţă să ne fie îngăduit a lua un exemplu din istoria neamului nostru. Mulţi şi-au pus întrebarea cum a fost posibil ca domnitori ca Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul şi alţii, cu o armată puţin numeroasă, au putut birui mulţimea năvălitorilor străini. Iar istoricul Ioan Lupaş într-o carte privind istoria poporului român, dă răspunsul, că aceasta se datoreşte faptului că voievozii noştri aflaţi înaintea oştirii li se adresa cu cuvintele „După mine!", pe cînd conducătorii

invadatori strigau „Înainte!“ fără a se afla în fruntea soldaţilor.

Dacă pentru a-L urma pe Hristos, creştinul este dator să-şi ducă cu dragoste şi credinţă crucea vieţii, să aruncăm o privire spre aleşii Domnului care au trecut fără murmur prin focul încercărilor şi al suferinţelor, din dragoste pentru credinţa în Hristos şi dorinţa de a se face vrednici de chemarea de a fi numiţi ostaşi ai Crucii lui Hristos.

Sfîntul Ioan Gură de Aur în scrierile sale atît de frumoase la adresa creştinilor nevoitori, istoriseşte propriile suferinţe pricinuite de duşmanii săi. Datorită unor uneltiri şi invidii din partea adversarilor, sfîntul este aruncat în închisoare. În acelaşi timp se afla închis pe nedrept şi un alt episcop mai tînăr cu numele Chiriac, şi acesta era tare necăjit. Sfîntul Ioan îi trimite o scrisoare de îmbărbătare, în care, printre altele îi zice aşa: „De va voi împăratul să mă fierestuiască, am pildă pe proorocul Isaia. De va voi să mă arunce în mare, am pildă pe proorocul Iona. De va voi să mă arunce în foc, îmi stau în faţă cei trei tineri din Babilon aruncaţi în cuptorul cel de foc. De îi este voia să mă azvîrle în groapa cu lei, îmi este pildă proorocul Daniel. De va voi să-mi taie capul, am pildă pe Ioan Botezătorul. De va vrea să mă ucidă cu pietre, îmi este pildă sfîntul arhidiacon Ştefan. De voieşte să-mi ia averea, nu o am, căci gol am ieşit din pîntecele mamei mele şi gol mă voi duce din viaţă. Dacă aş fi pe placul oamenilor nu aş fi slugă credincioasă lui Dumnezeu.

Nouă creştinilor, nu numai proorocii ne sînt pildă vrednică de urmat, ci şi nenumăratele cete de mucenici şi mărturisitori ai Crucii lui Hristos. Sinaxarul creştin este plin de chinurile, suferinţele şi moartea muceniceascä pe care le-au îndurat creştinii cei ce pe toate ale lumii le-au socotit deşărtăciuni, spunînd cu apostolul Pavel: „M-am răstignit împreună cu Hristos; şi nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine“ (Gal. 2, 20).

Cu ce cuvinte îi vom putea cinsti pe cuvioşii părinţi ai pustiei, cine ar putea spune toate răbdările, lipsurile şi ostenelele lor pentru a putea primi cununa vredniciilor de la Împăratul Hristos. Ei au suferit foamea, setea, golătatea, singurătatea, lipsuri, şi-au chinuit trupul prin privegheri şi lacrimi, făcîndu-se adevăraţi mucenici ai răbdării şi statorniciei în bine, luptîndu-se fără contenire cu vrăjmaşul mîntuirii, diavolul. Sfîntul Serafim de Sarov zice despre pustnici că aceştia sînt munciţi de diavolul ca de un leu, iar lupta cu diavolul — îi spune unui ucenic al său — este la fel de dureroasă precum ai ţine mîna în flacăra unei lumînări.

În Filocalie ni se arată despre luptele sfinţilor cu diavolul. Cînd aceştia se rugau, diavolul lua diferite forme de fiară sălbatică căutînd să-i înspăimînte, se repezeau asupra lor, îi îngrozeau, muşcîndu-i, zgîrîindu-i; chip de şarpe lua diavolul şi se încolăcea în jurul lor spre a înceta rugăciunea, dar sfinţii primeau mai degrabă să sufere decît să facă voia diavolului ori să se lase amăgiţi de deşertăciunile lumii sau plăcerile trupului.

Că cei drepţi şi temători de Dumnezeu nu sînt scutiţi de încercări şi ispite, ci prin ele se lămureşte tăria şi credinţa lor, ne-o arată şi sfîntul apostol Pavel, cînd scrie: „Fiul meu, nu dispreţui certarea Domnului, nici nu te descuraja, cînd eşti mustrat de El. Căci pe cine îl iubeşte Domnul îl ceartă, şi biciuieşte pe tot fiul pe care îl primeşte. Răbdaţi spre înţelepţire, Dumnezeu se poartă cu voi ca faţă de fii. Căci care este fiul pe care tatăl său nu-l pedepseşte?“ (Evrei 12, 5—7). Dar apostolul Pavel nu numai că îi îndeamnă şi sfătuieşte pe credincioşi în privinţa răbdării suferinţelor, ci el însuşi a suferit mult pentru credinţa în Iisus Hristos, după cum scrie în epistola doua pe care le-o trimite creştinilor din Corint (II Cor. 11, 23—28).

Iar dacă cei drepţi şi sfinţi ai lui Dumnezeu au avut multe de pătimit, purtînd crucea suferinţelor cu răbdare, umilinţă şi fără cîrtire, atunci ce vom zice noi păcătoşii, care după cuvintele tîlharului de pe cruce „primim cele cuvenite după faptele noastre“ (Luca 23, 41), şi toate încercările şi greutăţile ce vin asupra noastră nu sînt decît semne ale milostivirii dumnezeieşti, care să ne deştepte conştiinţa din somnul amorţirii, spre a ne întoarce la Dumnezeu din calea păcatului şi a pierzaniei. De vom primi cu dragoste aceste mustrări, de ne vom purta crucea vieţii privind cu nădejde spre Crucea atotbiruitoare a lui Iisus Hristos, Dumnezeu ne va întări în răbdare şi credinţă, uşurîndu-ne greutăţile, îndepărtînd

de la noi ispitele şi necazurile cele mai presus de puterea noastră. Se va repeta şi cu noi întîmplarea dreptului Iov, care adînc a fost încercat de Dumnezeu în răbdarea îndoit, chiar aici pe pămînt, ne spune Sfînta Scriptură, şi însutit şi înmiit copleşise, l-a biruit şi pe diavolul nedîndu-i ascultare, iar Dumnezeu i-a răsplătit răbdarea îndoit, chiar aici pe pămînt, ne spune sfînta Scriptură, şi însutit şi înmiit în cer. Însă să avem şi noi tăria să spunem împreună cu el: „Domnul a dat, Domnul a luat; fie numele Domnului binecuvîntat" (Iov. 1, 21). „Dacă am primit de la Dumnezeu cele bune, nu vom primi oare şi pe cele rele?" (Iov. 2, 10).

În rugăciunea domnească „Tatăl nostru" noi rostim: „Facă-se voia Ta", deşi am fi tentaţi să zicem „facă-se voia mea", dar atunci nu ne mai putem numi următori ai Crucii lui Hristos. Să ne rugăm lui Dumnezeu nu numai să scăpăm de necazuri şi încercări, ci să ne dea putere să le suportăm şi gînd curat că toate sînt spre folosul şi mîntuirea noastră. De ne vom purta cu bucurie crucea vieţii, ea ne va fi mai uşoară, căci Dumnezeu ne va ridica din greutatea ei, ea nu ne va strivi ci va fi un mijloc de a ne apropia de Dumnezeu, de a ne cunoaşte greşelile şi rătăcirea, spre a ne căi şi face fapte vrednice de purificare şi îndreptare spre căile mîntuirii, avînd nădejdea în răsplătirea promisă de Mîntuitorul Iisus Hristos: „Prin răbdarea voastră veţi dobîndi sufletele voastre" (Luca 21, 19).

Arhim. *Serafim Man*

GÎNDURI PENTRU JOIA MARE

„Iar Pilat a zis către ei: Iată Omul" (Ioan 19, 5)

Profesorul universitar, preotul şi marele pedagog sălăştean, care a fost Onisifor Ghibu, încrestează în lucrarea sa: „Pe baricadele vieţii" (Cluj-Napoca, 1981) şi aceste gînduri: „Ţine-ţi corajia... Şi Dumnezeu va avea grijă de tine. Numai să fii tare în credinţă... Ţine-ţi corajia că Dumnezeu nu-i părăseşte pe cei drepţi ai Lui... Cuvintele înţelepte ale mamei mele — subliniază O. Ghibu, cuvinte ca cele de mai sus desigur — m-au făcut, mai mult decît toată Teologia şi filozofia învăţate pe la atîtea şcoli înalte, să ancorez puternic în voia lui Dumnezeu, care este mai presus decît toate combinaţiile oamenilor".

Aceste cuvinte ale lui O. Ghibu, care l-au ajutat într-adevăr să stea demn, cu faţa sus, să stea drept trupeşte şi sufleteşte, aşa cum l-am cunoscut pînă în ultimii ani ai vieţii sale pămînteşti cu toate grelele neajunsuri prin care trecea, ne sugerează ceva din marea taină cuprinsă în faptele pe care le retrăim cu toţii în Săptămîna Mare şi cu deosebire la slujba de Joi seară.

Biserica noastră învaţă că, prin întruparea Fiului lui Dumnezeu în persoana Mîntuitorului Iisus Hristos, Dumnezeu adevărat şi om adevărat, firea umană s-a reînnoit, făptura umană a fost rezidită, a fost restaurată, a fost refăcută, a fost vindecată de rănile cauzate de căderea protopărinţilor noştri. Acest proces de rezidire, de reînnoire, este desigur adînc şi complex, greu de pătruns cu mintea, dar simţit şi înţeles cu inima, care, după spusa cuiva, are şi ea raţiunile ei, aşa cum l-a simţit mama lui O. Ghibu, cum l-au simţit mamele noastre, cînd, cu frică de Dumnezeu, ne-au crescut în duhul credinţei străbune, călăuzindu-ne mereu paşii spre cele bune; cum a simţit poporul nostru, care, de aproape 2000 de ani, şi-a clădit viaţa sa sufletească pe învăţătura Bisericii, care, ca mamă bună ce i-a fost şi îi este, l-a purtat negreşelnic de mînă prin meandrele istoriei sale de atîtea ori învolburate.

Cu antenele inimii deci să ne străduim să înţelegem şi noi şi mai ales să ne pătrundem de ceea ce retrăim la denia din Joia Mare, cînd ascultăm cele 12 pericope evanghelice, ca şi cîntările de la strană.

Dacă sîmbăta trecută am fost martorii învierii lui Lazăr, mort de patru zile, pus şi el pe lista neagră să fie ucis, din care motiv această minune apare consem-

nată numai în Evanghelia după Ioan, scrisă către anul 100 al erei noastre creștine, cînd Lazăr murise a doua oară și deci nu mai era în primejdia de-a fi ucis de Sinedriul ierusalitean; dacă Duminică ne-am bucurat de intrarea sărbătorească a lui Iisus în Ierusalim; dacă luni am fost martorii curățirii pentru a doua oară a templului din Ierusalim de tarabele care profanau sfințenia acestui așezămînt, schimbîndu-i parcă destinația lui sacră; dacă marți am văzut smochinul uscat pentru că nu avea rod, cum ne vom usca și noi pentru veșnicie, cei ce nu ne fructificăm în chip pozitiv viața; dacă miercuri ne-am reamintit de necruțătorul rechizitoriu făcut fățărniciei fariseilor și cărturarilor, care strecurau țînțarul și înghițeau cămila, ca și de prevestirea dărîmării Ierusalimului, ceea ce se va întîmpla la anul 70, iată că astăzi, joi, în cadrul Cinei de Taină, Iisus-Domnul nostru instituie Sf. Taină a Euharistiei, în jurul căreia se va închega apoi Sf. Liturghie, această slujbă a slujbelor noastre bisericești.

Tot astăzi, spre seară, Mîntuitorul Hristos ne dă o cutremurătoare lecție de smerenie, de omorîre a duhului de slavă deșartă, de mîndrie oarbă, care generează atîtea neajunsuri și dureri în lume, o lecție de slujire fără egal, atunci cînd El, Învățătorul; El, Ziditorul a toate, spală picioarele ucenicilor Săi. Spune cîntarea de la strană: „Astăzi, Cel neapropiat după ființă lucru de rob face; cu ștergarul s-a încins, Cel ce îmbracă cerul cu nori, apă a turnat în spălător, Cel ce a despărțit Marea Roșie și plecîndu-se în genunchi a început a spăla picioarele ucenicilor". Înțelesul acestui act ni-l exprimă și o rugăciune care se rostește tot la slujba din Joia Mare: „Doamne, Dumnezeul nostru, Cel care ne-ai arătat nouă măsura smereniei, prin plecarea Ta cea prea înaltă... ne-ai învățat pe noi să slujim unul altuia".

Joi seara, astă seară, așadar, Iisus-Domnul nostru întîmpină în grădina Ghetsimani pe Iuda, cel cuprins de lăcomia banilor, cu cuvîntul de „prietene", ceea ce l-a dezarmat pe Iuda, făcîndu-l să-și aducă aminte de marele păcat pe care l-a săvîrșit, vînzînd, de dragul banilor, un om nevinovat, păcat subliniat în atîtea cîntări de la strană.

Cele douăsprezece pericope evanghelice pe care le ascultăm astă seară ne reamintesc totodată cîteva învățături de căpătîi ale Mîntuitorului Hristos, care definesc calitatea Sa de Mîntuitor, de salvator al nostru din prăpastia în care ne aruncase păcatul strămoșesc, cum sînt: „Pentru aceasta am venit în lume ca să mărturisesc adevărul" (Ioan 18, 37); „Eu sînt tulpina viței iar voi mlădițele; cine rămîne întru mine și eu întru el acela aduce roadă multă" (Ioan 15, 5); „In lume necazuri veți avea, dar îndrăzniți, Eu am biruit lumea" (Ioan 16, 33), adică păcatul, răul, moartea.

Marea lecție însă din Joia Mare, a nopții care urmează și a Vinerii Mari este pentru noi, fiii Bisericii, dragostea, dragostea nemărginită a lui Dumnezeu pentru noi oamenii.

Știm despre Dumnezeu că este spirit absolut, că este atotputernic, atotprezent, atotvăzător, atotștiutor, dar mai știm că Dumnezeu este și dragoste, iar această dragoste s-a făcut vădită la Creație, dar o simțim mai ales în aceste zile ale Săptămînii Mari. Dacă Joi către seară îl vedem pe Iisus-Domnul nostru spălînd picioarele ucenicilor, pline de praful și sudoarea căldurilor mediteraneene, începînd de Joi seara, pînă Vineri, către ora 3 după amiază îl vedem pe El, Fiul lui Dumnezeu cel fără de păcat, pe cel nevinovat ca un miel, cu care a și fost asemănat, îl vedem hulit, pălmuit, scuipat, bătut peste gură, legat, încoronat cu coroană de spini, purtat de colo-colo, toate suferindu-le cu o seninătate cu adevărat divină, fără să blesteme, fără să-i privească cu ură pe batjocoritorii și chinuitorii Săi. Dimpotrivă, compătimindu-i pentru îngustimea lor, pentru întunecimea lor de minte, pentru ura lor, se roagă pentru ei: Doamne, iartă-le lor că nu știu ce fac. Pe drept deci spune cîntarea de la strană: „Cel ce se îmbracă cu lumina ca și cu o haină a stat gol la judecată și a primit palme peste obraz din mîinile pe care le-a zidit... Atunci s-a rupt catapeteasma templului, Soarele s-a întunecat, nesuferind să vadă batjocorit pe Dumnezeu, de care se cutremură toate".

Toate acestea pentru noi și toate din dragoste, care „toate le rabdă", toate pentru rezidirea noastră, pentru înnoirea noastră, pentru domesticirea plămadei noastre lăuntrice, pentru deschiderea ochilor noștri sufletești și întoarcerea noastră „de la întuneric la lumină" — cum va fi definită mai tîrziu munca apostolică, lucrarea de evanghelizare a Sf. Pavel (F. Ap. 26, 16—18), „Bătut fiind, Făcătorule al meu, pentru mine te-ai dat a fi răstignit, ca mîntuirea mea în mijlocul pămîntului lucrînd-o, să izvorăști lumii viața și să faci nemuritori, prin sîngele Tău cel cinstit, pe cei ce îți urmează Ție" — spune tot o cîntare din Joia Mare.

Nevinovăția lui Iisus-Domnul nostru a fost intuită și de soția lui Pilat: „Nimic să nu faci dreptului acestuia", iar de această nevinovăție a fost convins chiar Pilat. „A ieșit iarăși afară Pilat și a zis către ei: Iată vi-l aduc afară ca să știți că nu găsesc în el nici o vină. Deci a ieșit Iisus afară purtînd cununa cea de spini și mantia cea roșie. Iar Pilat a zis către ei: Iată Omul!" (Ioan 19, 4—5), Ecce homo, scenă care a inspirat pe mulți și mari artiști ai lumii.

*

Se spune despre Diogene din Sinope, filozof cinic grec, contemporan cu Alexandru cel Mare-Macedon, că ziua în amiaza mare umbla prin piețele Atenei, cu un felinar aprins. La întrebarea ce caută? El răspundea: *Caut un om.*

Diogene întîlnea desigur destui oameni în calea sa, dar el căuta un om anume, un om în adevăratul înțeles al cuvîntului, un om ideal, fără cusururi, un om nepătat, drept în cel mai înalt înțeles al cuvîntului, un om în care chipul lui Dumnezeu să se oglindească în el în mod deplin.

După peste 300 de ani, omul pe care îl căuta Diogene, fără să vrea și fără să știe a fost arătat lumii întregi, nouă celor de astăzi, celor dinaintea noastră și tuturor celor ce vor veni după noi, de către Ponțiu Pilat, în persoana lui Iisus Hristos-Domnul nostru, moment care a marcat începutul unei ere noi în istoria omenirii, începutul unui alt mod de viață omenească, cu adevărat nou, începutul unui om altoit în persoana divin-umană a Mîntuitorului Hristos, prin El înnoindu-și în chip real viața toți fiii buni dintotdeauna ai Bisericii.

Să privim deci la pilda nedezmințită de viețuire umană pe care ne-a lăsat-o Iisus-Domnul nostru și să deschidem larg ferestrele sufletelor noastre, pentru ca luminile și puterile pe care ni le-a lăsat, trecînd prin atîtea umiliri și sacrificii, să pătrundă și în ființa noastră a fiecăruia și s-o înnoiască, spre bucuria vieții de aici și fericirea veșnică.

Arhid. *Gh. Papuc*

BUCURIA ÎNVIERII

Acest salut freamătă văzduhul și înconjoară pămîntul de la un capăt la altul. La vestea lui, trezită din letargie, întreaga natură îmbracă haina de sărbătoare, iar inima credincioșilor, după șapte săptămîni de post și rugăciune, de întristare și căință — saltă de bucurie pentru că sînt chemați la o viață nouă, la Hristos cel ce a înviat din mormînt.

Adevărul Învierii Domnului, mare cît veacurile, stă la temelia mîntuirii noastre. El ne întărește credința că Domnul este cel ce a murit pentru păcatele noastre, și ne-a lăsat viața Sa ca pildă de urmat, este Dumnezeu adevărat care a rupt zapisul păcatelor noastre, a sfărîmat puterea morții și nouă ne-a dăruit viața veșnică.

Iubiți credincioși, dacă Hristos Domnul n-ar fi înviat, nu ne-ar fi mîntuit, deoarece ar fi arătat că este numai Om. El ar fi rămas un mare binefăcător al omenirii, la fel cu alți filozofi, savanți și eroi de-a lungul veacurilor care s-au jertfit și au promovat progresul său spiritual, moral și social, dar n-au mîntuit-o pentru că n-au scos-o din păcate. Ei au fost oameni ca și noi și au murit pentru păcatele lor.

Murind ca Om desăvîrşit, Domnul a înviat ca Dumnezeu, pentru că El este Fiul Său în una şi aceeaşi persoană: lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut din Tatăl mai înainte de voci, întrupat din Sf. Fecioară Maria, ca să ne mîntuiască de păcat, să sufere pentru noi şi să ne facă iarăşi fiii lui Dumnezeu cum am fost la început. În acest scop Domnul a luat asupra Sa păcatul lui Adam şi păcatele tuturor oamenilor şi a murit pentru ele, împăcîndu-ne cu Dumnezeu. De aceea Domnul Hristos este în veci adevăratul nostru Mîntuitor.

Iubiţi credincioşi, pentru ca să înţelegem mai bine pentru ce Domnul este Mîntuitorul, nostru, al fiecăruia în parte şi al tuturor la un loc, închipuiţi-vă că printr-o întîmplare nenorocită aţi ajuns în temniţă şi sînteţi condamnaţi la moarte, aşteptînd cu înfrigurare să fiţi executaţi. Deodată uşa se deschide şi te cuprinde fiori reci, sîngele îţi îngheaţă în vine şi totul ţi se întunecă în faţa ochilor, graiul ţi-a amuţit, voinţa a dispărut, groaza te stăpîneşte şi te vezi tîrît de un călău să fii împuşcat sau spînzurat. Dar ce să vezi? În locul călăului intră la tine un Om îmbrăcat în haine strălucitoare. El se apropie de tine, te ia în braţe, te sărută şi plin de dragoste îţi zice: „Fratele meu, am venit cu voia celor de sus să te scap, vreau să mor eu în locul tău. Dă-mi hainele tale zdrenţuroase şi murdare şi te îmbracă cu hainele mele şi ieşi; de-acum nu mai eşti vinovat cu nimic; ai scăpat de osînda greşalelor şi păcatelor tale, eşti un om liber, bucurîndu-te de viaţă, eu rămîn în locul tău!".

Binefăcătorul acesta este Iisus Hristos, fratele nostru, Fiul lui Dumnezeu şi Fiul Omului, care a fost dat din dragoste spre moarte de către Tatăl ceresc (In. 3, 14). De aceea El este Mîntuitorul meu, al tău, al nostru al tuturor şi prin rana şi suferinţele pătimite şi moartea Lui noi toţi ne-am vindecat (Is. 53).

Dar iată că acum se reveleazǎ minunea. Omul acesta umilit, batjocorit, hulit şi chinuit, răstignit, omorît şi îngropat, n-a rămas în mormînt decît trei zile şi a înviat pentru că n-a fost un simplu om ca alţi oameni, n-a fost numai Om, ci şi Dumnezeu şi ca Dumnezeu El a înviat din morţi. De această biruinţă ne bucurăm şi ne veselim în veac noi toţi, deoarece Învierea Lui este certitudinea învierii noastre şi este cîştigată în numele nostru al tuturor. De aceea, săltînd de bucurie, că ne-a trecut „din moarte la viaţă şi de pe pămînt la cer", iar puterea celui rău s-a distrus, zicem cu mărtiul Apostol Pavel: „Unde îţi este moarte boldul? Unde îţi este, iadule, biruinţa" (I Cor. 15, 55—56).

Aceasta văzîndu-le cu duhul, psalmistul a grăit: „Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm şi să ne veselim într-însa!" Iar noi cîntăm cu bucurie: „Astăzi toate de lumină s-au umplut şi cerul şi pămîntul...", pentru că Dumnezeu s-a împăcat cu noi prin jertfa Fiului Său; Dumnezeu a devenit Părintele nostru, iar noi am ajuns fiii Săi prin har. În lumina bucuriei pascale, credincioşii sînt îndemnaţi să se ierte şi să se împace între ei, „să zicem fraţilor şi celor ce ne urăsc pe noi".

Dar, iubiţi credincioşi, marea bucurie a Învierii o simte sufletul credincios numai dacă priveşte prin contrast dialectic faptele dureroase din Vinerea Sf. Patimi. În această zi am văzut stînd faţă în faţă Dumnezeu cu omul demonizat, lumina cu întunericul, Adevărul şi Binele absolut cu minciuna neruşinată şi răutatea sălbatică, binefacerea cu nerecunoştinţa, prietenia sinceră cu laşitatea şi trădarea mîrşavă, autoritatea şi dreptatea desăvîrşită cu lipsa de răspundere şi nedreptatea cea mai ordinară, iubirea altruistă şi jertfelnică cu ura egoistă, oportunistă, iertarea cu răzbunarea, virtutea cu păcatul şi viciul. Viaţa adevărată cu moartea, etc. Atunci de frică ni s-a cutremurat toată fiinţa pentru că am văzut triumful forţelor întunericului asupra forţelor luminii, am văzut pe omul îndrăcit lovind, omorînd şi aşezînd în groapă pe Cel mai bun dintre toţi oamenii care au călcat pe acest pămînt plin de fărădelege, pe binefăcătorul tuturor, pe Domnul şi Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. De aceea am plecat de la Mormîntul Domnului cu inima plină de durere şi cu sufletul tulburat şi desnădăjduiţi zicîndu-ne în tăcere: dacă acesta este sfîrşitul Celui mai bun dintre toţi fraţii noştri, viaţa este o tragedie şi nu trebuie să mai trăieşti, să lupţi, să te frămînţi, să faci binele,

să fii virtuos, căci sfîrşitul tuturor strădaniilor este înfrîngerea, capitularea, căderea şi moartea. Deşertăciunea deşertăciunilor... să mîncăm şi să bem, viaţa n-are rost; omul este singur în lume: răul şi moartea înghite pe toţi. Mîntuirea noastră este zadarnică. Dumnezeu nu există; totul este haos şi întîmplare. O concepţie pesimistă despre lume şi sensul existenţei, pune astfel stăpînire pe viaţa noastră.

Dar iată a venit ziua Învierii cînd toate se umplu de lumină. Ea ne cheamă la viaţa nouă plină de veselie, pentru că Hristos a înviat ca un Dumnezeu şi s-au sfărîmat porţile iadului, a zdrobit puterea celui rău şi ne-a adus mîntuirea. Prin El sîntem fericiţi în veci. Veniţi azi toţi credincioşii să ne îmbrăţişăm cu bucurie unul pe altul, pentru că Mirele Hristos a răsărit nouă din mormînt purtînd în mînă Crucea, semnul eternei noastre biruinţe. Prin aceasta se arată că Dumnezeu este mai tare decît omul demonizat, forţele luminii sînt mai puternice decît forţele întunericului care se sting numai după trei zile; Adevărul şi Binele absolut biruiesc minciuna şi răutatea feroce, dreptatea iese la suprafaţă, iubirea şi iertarea sînt mai tari decît ura şi răzbunarea, virtutea triumfă peste păcat şi fărădelege, viaţa învinge moartea.

Iubiţi credincioşi, ziua Învierii ne spune că viaţa este lucrul cel mai de preţ şi trebuie închinată lui Dumnezeu, căci El ne-a dat-o şi îngrijeşte de ea, că merită să trăieşti, să lupţi şi să te jertfeşti pentru promovarea şi triumful valorilor absolute: pentru Adevăr, Bine, Frumos, Sfinţenie, Dreptate, etc...., după pilda vieţii Domnului, căci urmînd şi murind cu El, pentru împlinirea voiei şi poruncilor Lui, vom învia împreună cu El.

Ziua învierii pentru creştini este cea mai înaltă lecţie de optimism sănătos, moderat şi robust. Ea ne arată că la cîrma universului este un Dumnezeu Părinte care cîrmuieşte şi îngrijeşte de noi, prin Fiul şi Sfîntul Duh, să ne mîntuim şi să ne sfinţim. Ziua învierii ne spune că viaţa noastră nu este o zi de sărbătoare, dar nici o zi de temniţă, ci este o zi de lucru, de încredere serioasă, de luptă insistentă cu înfrîngeri şi căderi, chiar cu înmormîntarea ta, fratele meu, cu nesocotinţa binelui făcut, cu batjocorirea valorii şi a muncii tale, slujit, cu sfinţenie decenii de-a rîndul. Nu te teme, frate, toţi vom trece prin aceste clipe. E Vinerea Patimilor în viaţa ta, e încercarea cea mare pentru tine, ca pentru dreptul Iov. Nu deznădăjdui, nu te revolta, nici nu blestema ziua în care te-ai născut (Iov 3, 1—20; 20—24), nici clipa sfîntă cînd te-ai hotărît să slujeşti lui Dumnezeu. Nădăjduieşte în El, rabdă şi luptă şi vei vedea învierea ta din morţi, dacă eşti cinstit şi corect. Pentru tine, frate, şi pentru toţi cei credincioşi a grăit Domnul: „Îndrăzniţi, eu am biruit lumea" (In. 16, 33). Numai peste Golgota se ajunge la Înviere şi numai acest drum al Crucii dă semnul suprem al vieţii şi bucuria de a trăi. „Fii credincios pînă la moarte şi îţi voi da cununa vieţii" (Ap. 2, 10). Munceşte, luptă, jertfeşte, renunţă şi sufere răul căci vine fericirea mare a învierii tale, a biruinţei pe care ţi-o va da ţie Domnul şi celor ce ascultă de El. Supune-te lui Dumnezeu, ascultă şi urmează voia Lui fără murmur şi mergi liniştit înainte, căci vei vedea ruşinaţi toţi duşmanii tăi. În ziua aceea te vei bucura de pătimirea ta şi vei binecuvînta pe Dumnezeu care te-a întărit în greul vieţii. Ziua învierii tale, ziua cea mare a bucuriei pe care nimeni nu şi-o mai poate lua, e ziua mîntuirii şi a fericirii tale.

Iubite frate, citesc în ochii tăi că nu te bucuri din adîncul fiinţei tale de Învierea Domnului. Cauza? Tu ai ceva pe suflet, ai rămas în păcatele tale de ieri. Tu nu te-ai împăcat cu Dumnezeu, cu aproapele şi cu tine însuţi; de aceea nu te scoli azi cu Hristos din groapa păcatelor tale, nu ai înviat la o viaţă nouă. Deşi tu te-ai spovedit şi ai făgăduit cu căinţă să-ţi schimbi viaţa, să devii mai bun, mai drept şi cinstit, nepătimaş, iubitor şi jertfelnic, iertător şi binefăcător, nu te ţii de cuvînt. Tu nu ai murit cu omul cel vechi de ieri cum ai promis în faţa lui Dumnezeu, de aceea nu poţi învia; eşti mort cu duhul. Tu porţi ură, eşti lacom, zgîrcit şi nedrept, clevetitor, beţiv şi desfrînat; faci vrajbă, aduci ceartă şi supărare în jurul tău, n-ai credinţă şi nici evlavie în Dumnezeu, te ruşinezi de numele lui Hristos şi te lapezi de Evanghelia Lui. Ridică-te, leapădă-te de

aceste păcate! Împlinește făgăduința făcută lui Dumnezeu la Spovedanie și schimbă-te! Te-ai cuminecat, ai în tine pe Hristos Dumnezeu. Roagă-L să-ți dea harul Învierii Sale care să te ajute să rupi cu păcatul, în gînd, în vorbă și faptă.

Strigă-L: „Vino, Doamne, ajută-mă! Înviază-mă la o viață nouă! Voiesc ca Tu să trăiești de acum înainte în viața mea! Să fii Tu modelul meu de purtare! Sporește-mi credința, nădejdea și dragostea de Tine și de aproapele. Voiesc să merg după Tine; luminează-mi cărarea cu lumina Ta! Tu ești Calea, Adevărul și Viața (In. 14, 6). Tu ești Calea care nu rătăcește, Adevărul care nu se înșeală și Viața care nu se stinge, ci ne luminează cu har în vecii vecilor". Amin.

Prot. stavr. Prof. Dr. *Simion Radu*

Viaţa bisericească în libertate

P. S. DR. SERAFIM JOANTĂ FĂGĂRĂŞANUL, NOUL EPISCOP-VICAR AL ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI

Potrivit cerinţelor actuale şi duhului înnoitor pătruns şi în lucrarea Bisericii noastre după Revoluţia română din decembrie 1989, în şedinţa Sf. Sinod din 12 februarie a.c. între episcopii şi arhiereii-vicari aleşi pentru posturile de mult vacante dar necompletate se numără şi P. C. pr. Dr. Romul Joantă, duhovnic-asistent la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, ales, la propunerea Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, ca episcop-vicar la Arhiepiscopia Sibiului.

În cadrul vecerniei de sîmbătă, 17 februarie a.c., P. Cuv. Sa a fost tuns în monahism, de către Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, primind numele de Serafim, fiind prezentat de P. Cuv. arhim. V. Tohăneanu, stareţul Mănăstirii Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus.

Duminică, 18 februarie a.c., după Sf. Liturghie, P. Cuv. ierom. Serafim Joantă a fost hirotesit arhimandrit.

Sîmbătă, 10 martie a.c., după slujba vecerniei din catedrala mitropolitană din Sibiu a avut loc ceremonia chemării ipopsihiului Serafim Joantă la treapta arhieriei, cu titlul de *Făgărăşanul*, fiind prezentat de P. C. pr. prof. D. Abrudan şi şi P. C. pr. prof. I. Moldovan, ceremonial constînd, după cum se ştie, din citirea actului sinodal de chemare la arhierie, din cercetarea canonică şi mărturisirea de credinţă etc., ceea ce s-a săvîrşit de către P. S. Episcop-vicar Justinian Maramureşanul al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, P. S. Arhiereu-vicar Andrei Mureşanul al Episcopiei de Alba Iulia şi P. S. Arhiereu-vicar Ioan Crişanul al Episcopiei Oradiei. „Răspund cu multă smerenie şi frică de Dumnezeu acestei arhiereşti şi părinteşti chemări şi primesc cu supunere şi bucurie sfînta şi greaua sarcină a arhieriei" — am reţinut dintre multele mărturisiri făcute de ipopsihiu; sau: „Harul Sfîntului Duh să fie cu tine, luminîndu-te, întărindu-te şi înţelepţindu-te în toate zilele tale", după cum sună una din binecuvîntările arhiereilor adresate candidatului la hirotonia întru arhiereu, ipopsihiul Serafim Joantă.

După ceremonie, P. C. pr. prof. D. Abrudan a rostit un cuvînt de învăţătură, în care a explicat, între altele, semnificaţia slujbei care s-a săvîrşit, cuvînt de zidire sufletească rostind şi P. Cuv. ipopsihiu Serafim.

Duminică, 11 martie 1990, a avut loc hirotonirea întru arhiereu a P. Cuv. Serafim Joantă, eveniment la care a participat un mare număr de credincioşi din Sibiu şi din alte parohii transilvănene.

Au fost de faţă de asemenea: Dl. prof. Dr. Nicolae Stoicescu, ministrul cultelor, conducerea judeţului şi minicipiului Sibiu, conducerea armatei şi poliţiei sibiene, reprezentanţi ai cultelor din Sibiu, reprezentanţi ai presei locale, alţi invitaţi.

Erau prezenţi totodată familia părintelui Joantă, cunoscuţi, părinţii protopopi şi alţi preoţi din Arhiepiscopie.

A participat dl. Olivier Clement, profesor la Institutul Teologic Sf. Serghie din Paris.

Evenimentul s-a petrecut în catedrala mitropolitană din Sibiu, Sf. Liturghie în cadrul căreia a avut loc hirotonirea s-a săvîrşit de Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, P. S. Episcop-vicar Justinian Maramureşanul, P. S. Arhiereu-vicar Andrei Mureşanul şi P. S. Arhiereu-vicar Ioan Crişanul, înconjuraţi de un mare sobor de preoţi şi diaconi. „Vădeşte neprihănită arhieria lui, înfrumuseţîndu-l cu toată cucernicia şi sfînt îl arată pe dînsul ca să fie el vrednic a cere de la Tine cele pentru mîntuirea poporului...; fă-l să fie următor Ţie, adevăratului Păstor, punîndu-şi sufletul pentru oile Tale, să fie povăţuitor orbilor,

lumină celor dintru întuneric, certător celor neînțelepți, învățător pruncilor, luminător în lume, desăvîrşind sufletele cele ce i s-au încredințat lui în viața aceasta", am reținut din bogatele şi mişcătoarele rugăciuni pe care arhiereii hirotonisitori le-au rostit peste capul noului candidat la arhierie. Răspunsul unanim şi însuflețit al obştei că cel hirotonit *este vrednic* vădeşte bunul nume de care candidatul se bucură în mijlocul celor ce l-au cunoscut.

Potrivit rînduielii, în continuare Sf. Liturghie a fost condusă de P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul, răspunsurile fiind date de corul mixt al catedralei mitropolitane din Sibiu, condus de P. C. arhid. prof. I. Popescu, unele răspunsuri liturgice de întreaga obşte prezentă în catedrală.

La sfîrşitul Sf. Liturghii au vorbit:

I. P. S. Mitropolit *Antonie* al Ardealului care, între altele, subliniază contextul de multiplă înnoire venit ca o primăvară spirituală pe meleagurile noastre după sîngele martirilor căzuți în Revoluția română, în memoria cărora propune un moment de reculegere, după care adaugă: „Dumnezeu să-i odihnească, iar mulțumirea noastră să fie veşnică față de ei".

În continuare a prezentat obştii pe noul Episcop-vicar, subliniind fericita coincidență din titulatura de Făgărăşanul şi obîrşia sa din „Țara Făgăraşului", „vatră a făuririi neamului nostru", ceea ce nu trebuie să uite niciodată, reliefînd totdeauna şi înalta pregătire teologică pe care o are.

Adresîndu-se în chip special P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul, Î. P. S. Mitropolit Antonie aduce în atenție textul din Evanghelia după Ioan: „Eu sînt păstorul cel bun. Păstorul cel bun sufletul său şi-l pune pentru oi" (Ioan 10, 11), pe care îl tălmăceşte, subliniind ce înseamnă a-ți pune sufletul pentru altul, a trăi pentru alții, îndemnîndu-l să fie păstor bun, după pilda Mîntuitorului, care vrea ca toți oamenii să fie buni, să fie frați şi să se comporte ca frații întreolaltă, „drept învățînd cuvîntul adevărului", credincioşii noştri aşteptînd să-i luminăm cu lumina cunoaşterii lui Dumnezeu, să-i punem „în priză cu Dumnezeu" prin rugăciune, în toate arătîndu-ne pilde de fapte bune, pilda pozitivă constituind „cea mai bună predică".

Îndrumîndu-l să fie „omul lui Dumnezeu" după cuvîntul Sf. Apostol Pavel şi, deci, mereu „cu Dumnezeu în minte", păstrînd cu sfințenie dreapta credință, „aceea prin care au trecut prin veacuri moşii şi strămoşii noştri", Î. P. S. Sa a arătat că este permanent necesar să învățăm pe credincioşii noştri şi pe noi înşine să fim tot mai buni, să ne iubim unii pe alții, să ne iertăm unii pe alții, să fim cu toții factori de bună înțelegere între noi şi între toți fiii țării, indiferent de neam sau religie.

În partea finală a cuvîntării, Î. P.S. Sa a mulțumit tuturor oaspeților pentru participare.

Dl. prof. Dr. *Nicolae Stoicescu*, Ministrul Cultelor, care, după ce a dat citire decretului de recunoaştere a Episcopului-vicar Serafim Făgărăşanul, a reliefat, între altele, eforturile uriaşe care se fac în aceste zile pentru redresarea economică a țării şi pentru ca poporul nostru să-şi găsească liniştea de care are atîta nevoie.

Arătînd că în timpul dictaturii Biserica a fost principalul adversar al ateismului, ea avînd meritul că ne-am păstrat creştini şi n-am devenit atei, vorbitorul şi-a exprimat apoi bucuria că credincioşii îşi clădesc acum lăcaşuri de cult pentru trebuințele lor sufleteşti, menționînd în acelaşi timp rolul extrem de important pe care Biserica îl are şi în momentul de față, toți slujitorii bisericeşti fiind chemați să fie lumină pentru toți cei în mijlocul cărora trăiesc, implicîndu-se la o lucrare şi viață cît se poate de superioară, sub toate aspectele.

Dl. prof. *Olivier Clement*, care, după ce exprimă mulțumirea şi bucuria de a fi prezent la acest eveniment în calitate de profesor conducător al tezei de doctorat a P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul, teză care exprimă sufletul poporului român, îl descrie pe fostul său ucenic în ale studiului ca foarte zelos spre cele ale lui Dumnezeu, arzînd „de focul Evangheliei", meritîndu-şi astfel întru totul numele de Serafim — îngerul de foc.

Reliefînd totodată interesul deosebit pe care francezii l-au arătat Revoluției române „o revoluție cu elemente profund creştine", vorbitorul a arătat că politica înseamnă respectul persoanei, tot ce poate servi persoana, care este chipul

lui Dumnezeu şi că Franţa contează pe România creştină pentru a fi un loc de unire între Orientul şi Occidentul creştin. Domnia sa a exprimat de asemenea P. S. Serafim dragostea tuturor francezilor care l-au cunoscut şi care îi poartă o frumoasă amintire.

P. C. arhid. *C. Voicu*, rectorul Institutului Teologic Universitar din Sibiu, care, după ce a specificat cîteva realizări din Arhiepiscopia Sibiului înfăptuite de Î. P. S. Mitropolit Antonie, a reliefat între altele rolul Institutului menţionat în formarea de cadre corespunzătoare lucrării actuale a Bisericii, cu deosebire pe plan misionar-pastoral în care se implică acum şi P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul, subliniind totodată că P. S. Sa este al 20-lea ierarh al Bisericii noastre promovat dintre absolvenţii şi profesorii Institutului sibian, exprimîndu-i, în numele acestui Institut, al Adunării eparhiale, al Consiliului eparhial, al preoţilor şi credincioşilor din Arhiepiscopia Sibiului, binecuvîntare de la Dumnezeu şi spor bun în lucrarea grea în care a păşit.

A vorbit apoi P. S. Episcop-vicar *Serafim Făgărăşanul*, care plecînd de la cuvintele Sf. Apostol Pavel: „Ci precum într-un singur trup avem multe mădulare şi mădularele nu au toate aceeaşi lucrare, aşa şi noi cei mulţi un trup sîntem în Hristos şi fiecare sîntem mădulare unii altora" (Rom. 12, 4—5), a zăbovit cu deosebire asupra a ceea ce P. S. Sa a numit „această mare minune care se petrece cu noi de fiecare dată cînd ne adunăm ca să „frîngem pîinea" (F. Ap. 2, 46) şi să ne împărtăşim cu Trupul şi Sîngele Domnului. Fac aceasta — a subliniat P. S. Sa — din convingerea că o adevărată renaştere spirituală în Biserica noastră — despre care se vorbeşte atît de mult acum şi pe care o doresc toţi oamenii de bine — trebuie să înceapă pentru toţi... de la o reconsiderare a atitudinii fiecăruia faţă de Biserică şi în primul rînd faţă de Biserica comunitate euharistică, deci faţă de dumnezeiasca Liturghie. Nimeni nu poate fi credincios în abstract. Un creştinism fără Hristos care ni se împărtăşeşte în chipul cel mai real în Sf. Euharistie este mai mult decît o erezie... Liturghia, care este Cina Domnului, nu poate să producă în sufletele noastre toate roadele dacă nu-l primim pe Hristos euharistic în noi; El care este „pîinea vieţii", din care „tot cel ce mănîncă va fi viu în veci" (Ioan 6, 35—51).

„Desigur că împărtăşirea cu Sf. Taine ca şi viaţa creştină în general — a arătat de asemenea vorbitorul — cere eforturi susţinute din partea noastră. Nimeni nu devine mai bun numai pentru că se împărtăşeşte, dacă nu adaugă la darul lui Dumnezeu şi osteneala sa spre îmbunătăţire", în care sens P. S. Sa a adus o seamă de mărturii biblice şi patristice, după care a fost arătat rolul comunitar al Sf. Liturghii, „Aceasta este misiunea Bisericii — a continuat P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul — că deşi mulţi, şi fiecare cu personalitatea şi cu specificul lui, cu calităţile lui deosebite de ale altora, formăm totuşi un singur trup, un singur organism viu, „bine alcătuit şi bine închegat" (Ef. 4, 16). Şi nu orice trup, ci trupul lui Hristos".

Subliniind că toate aceste realităţi spirituale nu pot fi înţelese decît de omul duhovnicesc „în lumina înţelepciunii care-i vine de Sus", care „nu-i o simplă cunoştinţă intelectuală, ci una vie, existenţială, care angajează întreg omul şi-l transformă", P. S. Sa a arătat totodată că „tainele lui Dumnezeu le intuim, le simţim şi le trăim cu inima mai mult decît cu mintea", aducînd în atenţie şi alte mecanisme tainice ale vieţii noastre în Hristos, în felul acesta simţind pe toţi oamenii „ca pe fraţii noştri cei mai apropiaţi, ca pe propriile noastre mădulare".

„Numai Hristos euharistic — a conchis P. S. Sa — poate dezvolta în noi dorinţa de comuniune cu semenii noştri. Numai El poate aprinde şi întreţine în noi dragostea pentru toţi oamenii şi pentru întreaga creaţie, îndumnezeindu-ne încetul cu încetul".

Pe această linie de adîncă înţelegere şi trăire a negrăitelor valori pe care le are Biserica noastră se va strădui să-şi desfăşoare activitatea de ierarh, „ca împreună cu Î. P. S. Mitropolit Antonie şi sub directa sa îndrumare să răspund în ceasul de faţă chemării pe care ne-o adresează Dumnezeu în aceste vremuri deosebite" — a spus P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul în partea finală a cuvîntării, mulţumind totodată cu căldură şi respect tuturor celor ce l-au cinstit cu prezenţa la acest important eveniment din viaţa P. S. Sale.

*

Consiliul arhiepiscopesc Sibiu a oferit apoi o masă frățească care s-a servit în aula Institutului Teologic Universitar din Sibiu, în cadrul căreia au toastat:

Dl. *Cornel Bucur*, vicepreședintele C.P.U.N. al jud. Sibiu, care, între altele, a mulțumit Î. P. S. Mitropolit Antonie pentru sprijinul material acordat în aducerea și instalarea în incinta muzeului tehnicii populare din Dumbrava Sibiului a unei biserici de lemn, în care solicită să se și slujească din cînd în cînd.

P. S. Episcop-vicar *Justinian Maramureșanul*, care transmite participanților salutul și dorirea de bine a Î. P. S. Arhiepiscop Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului, arătînd totodată, între altele, că, prin P. S. Episcop-vicar Serafim, Sibiul are un nou stîlp de foc, că ne aflăm într-un context în care putem fi cu toții Hristofori.

P. C. arhid. *Gh. Papuc*, care a zăbovit asupra a ceea ce înseamnă „nume bun", după cuvîntul Sf. Scripturi, nume bun de care se bucură și noul episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului, „numele bun" fiind comoara noastră cea mai de preț, cu care mergem și în veșnicie.

P. C. pr. *Vart. Constantinescu*, care a rostit versuri originale închinate evenimentului.

Dl. *Christoph Klein*, vicarul Episcopiei Evanghelice C. A. din Sibiu, care a transmis binecuvîntarea Bisericii pe care o reprezintă, reliefînd între altele că „buna înțelegere între credincioșii celor două Biserici: români și germani — a definit specificul devenirii noastre istorice și a unității noastre frățești", exprimînd convingerea că această „conlucrare va dăinui și în viitor".

P. S. Arhiereu-vicar *Ioan Crișanul*, care a transmis gîndurile de bine ale P. S. Episcop Vasile al Oradiei la acest eveniment, evocînd apoi momente din viața Institutului Teologic sibian, unde a activat și P. S. Sa, pledînd totodată pentru o Teologie pătrunsă de evlavie.

Dl. *Ioan Bogdan*, președintele C.P.U.N. al municipiului Sibiu, care, între altele, a exprimat convingerea că evenimentul la care a participat constituie o cărămidă la prestigiul Sibiului, iar cuvîntarea I. P. S. Mitropolit Antonie a fost cea mai frumoasă lecție de morală la care a asistat vreodată.

P. C. pr. *Otto Nutz*, care a transmis salutul comunității romano-catolice din Sibiu, menționînd totodată faptul că cele două Biserici: Ortodoxă și Romano-catolică — au păstrat învățătura despre Sf. Taine, zăbovind apoi asupra Tainei Preoției, cu responsabilitățile pe care le implică și în chip special episcopatul.

P. S. Arhiereu-vicar *Andrei Mureșanul*, care a adus salutul Eparhiei de Alba Iulia, insistînd cu deosebire asupra puterii rugăciunii ceea ce se poate învăța și de la P. S. Episcop-vicar Serafim, om „foarte apropiat de Dumnezeu".

P. C. pr. prof. *D. Radu*, prorectorul Institutului Teologic Universitar din București, care, între altele, zăbovește asupra locului pe care-l deține episcopul în viața Bisericii și a obștei poporului nostru dreptcredincios, subliniind totodată importanța unității de credință a românilor de pe ambele versante ale Carpaților, unitate pe care o va promova desigur și P. S. Episcop-vicar Serafim.

P. C. prot. onor. *N. Todor* de la biserica Sf. Arhangheli Mihail și Gavril din Sibiu, care evocă chipuri de fii vrednici ai Bisericii: Gh. Lazăr, N. Popovici, D. Stăniloae ș.a., care s-au dăruit pentru binele obștei, subliniind totodată adevărul că Biserica și școala au fost, sînt și vor fi cei doi stîlpi de seamă de susținere a poporului nostru.

Dl. *I. Moraru*, membru în Consiliul eparhial Sibiu, care, între altele, a exprimat încredințarea credincioșilor din Arhiepiscopia Sibiului că harul primit astăzi de P. S. Episcop-vicar Serafim va fi fructificat, asemenea Apostolilor după Pogorîrea Duhului Sfînt, spre zidirea preoților și credincioșilor din Eparhia noastră.

Dl. *Mircea Tomuș*, președintele C.P.U.N. al jud. Sibiu, care a arătat, între altele, că am trăit momentul istoric al refacerii unui lanț rupt acum o jumătate de secol; împletirea sacrului cu profanul, dictatura rupînd acest echilibru, vorbitorul îndemnînd la păstrarea acestui echilibru refăcut acum, pledînd totodată pentru întărirea unității vieții publice românești.

Dl. prof. *N. Stoicescu*, care a arătat, între altele, că procesul de redresare morală este cel mai important în momentul de față, că trăim o epocă de mari

răspunderi, că trebuie să onorăm cu toții locurile de muncă pe care le deținem pentru ca corabia vieții poporului nostru să plutească spre mai binele tuturor, că unitatea de credință a stat la baza unității noastre de neam, că în fața Bisericii se deschide o muncă uriașă, ceea ce reclamă o maximă purificare interioară și o disciplină totală în rîndurile clerului.

P. S. Episcop-vicar *Serafim Făgărășanul*, care a mulțumit tuturor vorbitorilor pentru gîndurile calde care i s-au exprimat și urările de bine care i s-au făcut, făgăduind din nou că, cu ajutorul lui Dumnezeu care nu ne-a părăsit niciodată, se va sili să-și împlinească misiunea ierarhică ce i s-a încredințat, pe care n-a dorit-o și la care nu s-a gîndit niciodată.

Șirul cuvîntărilor a fost încheiat de Î. P. S. Mitropolit *Antonie*, care a mulțumit din nou tuturor oaspeților prezenți la această festivitate, în chip special d-lui prof. O. Clement, „venit aici cu grele eforturi pentru a ne da mărturie despre ucenicul său", exprimînd apoi încrederea în forțele spirituale ale P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, ca și în obștea credincioșilor noștri, „gata să ne stea în ajutor în tot lucrul cel bun", subliniind totodată necesitatea unei largi și susținute lucrări pastoral-misionare, care trebuie promovată cu toate puterile, pentru ca societatea românească să devină mai bună și nu poate fi mai bună dacă nu infuzăm învățătura Bisericii.

Fie deci ca ceea ce am făcut astăzi — a spus Î. P. S. Sa în partea finală a cuvîntului său — să însemne un început bun, iar cu slujirea „să mergem pînă la dăruirea totală".

Întru mulți și rodnici ani Prea Sfințite Episcop-vicar Serafim Făgărășanul!

Arhid. *Gh. Papuc*

DATE BIOGRAFICE

P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul s-a născut în 4 septembrie 1948 în satul Boholț din țara Făgărașului, jud. Brașov, din părinți țărani, iubitori de glie și de Legea noastră străbună.

După absolvirea liceului din Făgăraș, s-a înscris la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, pe care l-a absolvit în anul 1974, cu teza de licență: *„Teologia faptei bune în lumina Noului Testament"*, teză lucrată la vrednicul de pomenire pr. prof. Grigorie Marcu.

În același an a fost hirotonit preot celibatar de mitropolitul Nicolae Mladin, pentru parohia Pojorta, prot. Făgăraș, de unde după o păstorire de un an de zile, a fost transferat la Catedrala Reîntregirii din Alba Iulia în postul de muzeograf. Pe lîngă această sarcină, a desfășurat și o intensă activitate pastoral-misionară, nu numai în Alba Iulia, ci și în alte multe parohii din Episcopia Alba Iulia. Demn de reținut este și faptul că la catedrala menționată s-a ocupat îndeaproape de catehizarea copiilor, cu rezultate deosebit de ziditoare.

În anul 1982 a fost trimis de către Patriarhia Română pentru completarea studiilor teologice la Institutul Sf. Serghie din Paris, la care, în anul 1985, a obținut titlul de doctor în Teologie, cu lucrarea intitulată: *„Tradiția isihastă și renașterea monahismului în Țările Române"*, teză lucrată sub îndrumarea prof. Olivier Clement și publicată, cu unele adausuri, sub titlul: *„Roumanie: tradition et culture hésychastes"* (318 p.), apărută în cunoscuta colecție: „Spiritualité orientale".

Cu acordul Patriarhiei Române, între 1986—1989 a funcționat ca lector la Institutul Sf. Serghie din Paris, predînd Istoria sinoadelor ecumenice, iar în anii 1987 și 1988 prezentînd și un curs de Istorie a Bisericilor locale, între care s-a înscris și Istoria Bisericii Ortodoxe Române.

De reținut și aceea că în cei șapte ani petrecuți la Paris a depus nu numai o muncă sîrguincioasă, ci a avut și o conduită demnă de adevărat preot ortodox, cucerind prin toate ale sale pe mulți francezi, în tot acest timp avînd și inima deschisă pentru românii care, trecînd prin Paris, au bătut și pe la ușa dînsului.

În toamna anului 1989 s-a întors în țară, fiind numit în postul de duhovnic la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, în cadrul căruia i s-a încredințat și lectoratul de limbă franceză.

În ședința Sf. Sinod al Bisericii noastre din 12 februarie 1990 a fost ales episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului.

În 17 februarie 1990 a fost tuns în monahism, primind numele de Serafim, în 18 februarie a.c. a fost hirotesit arhimandrit, iar în 11 martie 1990 a fost hirotonit și instalat episcop-vicar la Arhiepiscopia Sibiului, cu titulatura de „Făgărășanul".

ADUNAREA EPARHIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI

— Ședință de constituire și de lucru —

Expirînd mandatul vechilor adunări eparhiale, pe întreaga Patriarhie Română în 5 aprilie 1990 au avut loc alegeri pentru noile adunări eparhiale. Sîmbătă, 28 aprilie 1990, la Sibiu s-a ținut ședința de constituire a Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Sibiului. În dimineața zilei, prezenți fiind: Î. P. S. Mitropolit Antonie, deputații eparhiali, studenți teologi și alți invitați, în capela mitropolitană s-a săvîrșit un Te-Deum de către P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul și un sobor de preoți și diaconi.

Lucrările s-au desfășurat în aula Institutului Teologic Universitar din Sibiu, fiind conduse de Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, asistat la masa prezidiului de P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul și P. C. pr. prof. M. Păcurariu, vicar ad-tiv interimar.

Înainte de deschiderea lucrărilor, un cor restrîns al studenților teologi a interpretat cîteva compoziții religioase, după care Î. P. S. Mitropolit Antonie a rostit o cuvîntare, în care, după ce a exprimat bun venit membrilor Adunării eparhiale aleși potrivit legiuirilor noastre bisericești, a reliefat faptul că această Adunare eparhială se desfășoară sub razele adevărului și libertății, după ce o jumătate de secol poporul român și Biserica noastră mai ales au suferit rigorile unei dictaturi care a mutilat sufletul românilor și a oprimat Biserica, căreia nu i s-a dat posibilitatea să se manifeste așa cum cereau îndatoririle ei, dictatură care a mutilat nu numai sufletele oamenilor, ci și cuvintele, oameni de cea mai bună credință trebuind să rostească sloganuri la care nu aveau nici o aderență.

În acest context, Biserica noastră, prin clerul și credincioșii săi, s-a străduit să mențină aprinse adevărurile dumnezeiești fundamentale fără să le mutileze, lucru înfăptuit cu prețul a mari jertfe, mulți preoți și credincioși trebuind să treacă prin închisori, să fie marginalizați, să se ascundă ani îndelungați etc.

Iată că a venit ziua Eliberării, a spus de asemenea Î. P. S. Sa, cînd Biserica poate să-și reia în întregime lucrarea sa, cînd în sfîrșit toți cei ce doresc pot veni la biserică fără nici o teamă. În acest context însă, preoții au de dat și ei un mare examen, acela de a împlini în modul cel mai ziditor posibil nevoile sufletești ale credincioșilor.

Î. P. S. Sa propune apoi un moment de reculegere pentru eroii și martirii căzuți pentru libertatea și demnitatea poporului român în Revoluția din decembrie 1989, după care a menționat unele din ajutoarele date în Arhiepiscopie de către clerul și credincioșii noștri în zilele Revoluției și imediat după aceea, în bani, donări de sînge, haine, icoane și alimente pentru soldați etc.

În continuare, Î. P. S. Mitropolit Antonie a scos în lumină legătura dintre congresul bisericesc care a funcționat în Transilvania, potrivit Statutului organic al mitropolitului Șaguna, și adunările eparhiale de astăzi, adunări care, la Sibiu, au fost ilustrate în calitate de deputați de Avram Iancu, Zaharia Boiu, Oct. Goga, Sextil Pușcariu, Silviu Dragomir, Vasile Goldiș, Sebastian Stanca, Ioan Lupaș și alte „nume ilustre de care este bine să ne amintim într-un astfel de context".

Î. P. S. Sa a făcut apoi prezentarea P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărășanul, cunoscut „ca om de evlavie și cultură", după care a exprimat mulțumiri foștilor deputați eparhiali, specificînd unele din strădaniile depuse în Arhiepiscopie în ultima perioadă, cu precizarea unor măsuri luate după Revoluție pentru intensificarea lucrării religios-morale din Arhiepiscopie. În acest sens s-au arătat demersu-

rile făcute pentru înfiinţarea de parohii şi biserici noi, tipărirea de cărţi de rugăciuni, icoane, catehisme etc., pe care credincioşii noştri le găsesc acum în fiecare biserică din Arhiepiscopie.

În continuare s-a citit art. 91 din Statutul de organizare al Bisericii Ortodoxe Române, care prevede atribuţiile Adunării eparhiale, aducîndu-se în atenţie problemele mai deosebite care stau în faţa Bisericii noastre în general şi cele specifice Arhiepiscopiei Sibiului, în rezolvarea cărora este profund implicată şi Adunarea eparhială.

Datoria ceasului de faţă — a spus Î. P. S. Sa în partea finală a cuvîntării — este să trecem imediat la folosirea libertăţii de care ne bucurăm întru zidirea religios-morală a credincioşilor şi ridicarea poporului nostru.

În continuare s-au ales doi secretari provizorii în persoana P. C. prot. Z. Moşoiu şi dl. av. I. Moraru.

S-a făcut apoi apelul membrilor Adunării eparhiale, compusă după cum urmează:

1. *Circumscripţia electorală nr. 1 — SIBIU*
   1. Pr. prof. MIRCEA PĂCURARIU, Sibiu, Calea Dumbrăvii, 21.
   2. GHEORGHE VÂJA, judecător, Sibiu, b-dul M. Viteazu, bl. 15, sc. C, et. 7, ap. 107.
   3. GHEORGHE ILIESCU, jurist, Sibiu Aleea Fraţii Buzeşti nr. 13, sc. B, et. 2, ap. 15.
2. *Circumscripţia electorală nr. 2 — AVRIG*
   1. Prot. DĂNILĂ LUCA, Sibiu, str. I. Creangă, 20.
   2. IOAN MORARU, avocat, Sibiu, str. Rahovei nr. 51, bl. 88, ap. 18.
   3. Dr. VASILE IACOB, medic, Sibiu, str. Someşului bl. 3 sc. D, et. 3, ap. 33.
3. *Circumscripţia electorală nr. 3 — MEDIAŞ*
   1. Pr. IOAN VLADOVICI, com. Şeica Mare nr. 349.
   2. Dr. NICOLAE SUCIU, medic, Mediaş, str. Gh. Doja, 28.
   3. OVIDIU ALDEA, Dumbrăveni, jud. Sibiu, str. Cuza Vodă nr. 40.
4. *Circumscripţia electorală nr. 4 — AGNITA*
   1. Pr. SIMION SĂSĂUJAN, Agnita.
   2. Dr. GHEORGHE TATU, medic veterinar, Chirpăr, jud. Sibiu.
   3. Dr. DUMITRU NICOARĂ, medic, Agnita.
5. *Circumscripţia electorală nr. 5 — FĂGĂRAŞ*
   1. Pr. CODREA CORNELIU CONSTANTIN, Or. Victoria.
   2. VIOREL ENUICĂ, ing. Făgăraş.
   3. MOISE POP, Făgăraş.
6. *Circumscripţia electorală nr. 6 — Or. VICTORIA*
   1. Pr. CIŞMAŞ GHEORGHE, parohia Olteţ, jud. Braşov.
   2. IOAN TIMOFTE, Or. Victoria, str. Lenin nr. 13/8.
   3. IOAN BICA, epitrop, Ludişor, nr. 79, prot. Făgăraş, jud. Braşov.
7. *Circumscripţia electorală nr. 7 — BRAŞOV*
   1. Arhid. prof. IOAN FLOCA, Sibiu, str. Coşbuc nr. 26.
   2. Dr. IOAN GARBIŞ, medic, Braşov, str. Castelului, 57.
   3. FLORIN PETRU TULAI, Braşov, str. K. Marx, nr. 61, bl. 1K, sc. E, et. 3, ap. 8.
8. *Circumscripţia electorală nr. 8 — CODLEA*
   1. Prot. ZENOVIE MOŞOIU, Braşov, str. C. Brîncoveanu nr. 10.
   2. GH. COJOCARU, învăţător pensionar, com. Moeciu, sat. Măgura, jud. Braşov.
   3. IOAN CIOLĂNEL, electrician, com. Dumbrăviţa, nr. 276, jud. Braşov.
9. *Circumscripţia electorală nr. 9 — RUPEA*
   1. Pr. ALEXANDRU COMŞA, Cuciulata, str. Rupea, jud. Braşov.
   2. Prof. IOAN SOREA, Rupea (prof. la lic. Industrial).
   3. IOAN VISCREAN, cînt. bis. Buneşti, jud. Braşov.
10. *Circumscripţia electorală nr. 10 — SF. GHEORGHE*
    1. Pr. GH. RĂŢULEA, parohia Băcel, jud. Covasna.
    2. Prof. CIPRIAN POPICA, Întors. Buzăului, jud. Covasna.
    3. Prof. STELIAN RĂDUCANU, Întors. Buzăului, jud. Covasna.

În continuare s-au depus mandatele, fiecare deputat prezentînd cîteva date legate de viaţa şi activitatea sa, după care s-au instituit două comisii, conduse de P. C. arhid. prof. I. Floca şi P. C. pr. I. Vladovici, care au verificat mandatele, raportorii celor două comisii propunînd validarea mandatelor, după care Î. P. S. Mitropolit a declarat Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului legal constituită. S-a specificat că P. C. arhid. C. Voicu, rectorul Institutului Teologic Universitar din Sibiu, este membru de onoare al Adunării eparhiale.

În continuare s-a trecut la formarea biroului definitiv al Adunării eparhiale format din trei secretari: un cleric — prot. Z. Moşoiu şi doi mireni — I. Moraru şi St. Răducanu, a urmat apoi alegerea celor patru comisii permanente ale Adunării eparhiale, potrivit art. 104 din Regulamentul pentru funcţionarea organelor deliberative, şi anume:

Comisia bisericească, formată din: Pr. S. Săsăujan, Pr. C. Codrea, Dr. Gh. Tatu, O. Aldea, Gh. Cojanu şi M. Pop; preşedinte: Pr. C. Codrea, raportor: Dr. Gh. Tatu.

Comisia culturală, formată din: Pr. prof. M. Păcurariu, pr. I. Vladovici, Dr. D. Nicoară, prof. I. Sorea, ing. E. Enuică şi Dr. V. Iacob; preşedinte: pr. I. Vladovici, raportor: Dr. V. Iacob.

Comisia economică, formată din: Prot. D. Luca, pr. Alex. Comşa, jud. Gh. Vâja, prof. I. Timofte, I. Viscrean şi P. Tulai; preşedinte: prot. D. Luca, raportor: judecător Gh. Vâja.

Comisia de organizare şi validare, formată din: Arhid. prof. I. Floca, pr. Gh. Cişmaş, prof. Gh. Iliescu, Dr. I. Garbiş, I. Bica şi I. Ciolănel; preşedinte: arhid. I. Floca, raportor: prof. Gh. Iliescu.

Ca reprezentanţi în *Adunarea Naţională Bisericească* de la Bucureşti au fost aleşi: Arhid. prof. I. Floca, av. I. Moraru şi Dr. N. Suciu, iar în *Consistoriul disciplinar eparhial:* Prot. onor. Nichifor Todor (Sibiu) — preşedinte; pr. Gh. Răţulea (Băcel, prot. Sf. Gheorghe) şi pr. T. Burcuş (Sibiu) — membri titulari; pr. I. Gîrlonţa (Mediaş) şi pr. L. Moisiu (Sibiu) — membri supleanţi; grefier: arhid. E. Oancea.

În *Consiliul eparhial* au fost aleşi: Pr. prof. M. Păcurariu, prot. Z. Moşoiu, pr. I. Vladovici — clerici; jud. Gh. Vâja, Dr. V. Iacob, av. I. Moraru, prof. I. Sorea, prof. C. Popica şi epitropul I. Bica — mireni, iar membru onorar arhid. rector C. Voicu.

S-a trecut apoi la şedinţa de lucru propriu-zisă, în cadrul căreia P. C. pr. prof. M. Păcurariu, vicar ad-tiv interimar, a prezentat un referat, în care a propus Adunării eparhiale unele modificări în structura protopopiatelor din Arhiepiscopia Sibiului, precum şi reînfiinţarea protopopiatelor Sălişte şi Avrig, avîndu-se în vedere că actualul protopopiat Sibiu cuprinde un număr foarte mare de parohii.

Un alt referat a fost prezentat de P. C. pr. prof. Vasile Mihoc, consilier bisericesc interimar, prin care s-a cerut avizul Adunării eparhiale pentru înfiinţarea a peste 15 parohii în Sibiu, în Braşov şi în alte oraşe din Arhiepiscopie, în majoritatea din aceste parohii acum înfiinţate urmînd a se construi şi biserici noi, în care scop s-au făcut demersurile cuvenite, ţinîndu-se seama că în unele din aceste parohii serviciile religioase se săvîrşesc sub cerul liber.

Au fost prezentate şi alte referate cuprinzînd probleme care intră în competenţa Adunării eparhiale.

Pe marginea acestor materiale au luat cuvîntul următorii deputaţi eparhiali: Pr. Gh. Răţulea (Băcel — prot. Sf. Gheorghe), prof. I. Timofte (Or. Victoria), pr. C. Codrea (Or. Victoria), arhid. C. Voicu, prot. Z. Moşoiu (Braşov), pr. Gh. Cismaş (Olteţ — prot. Făgăraş), pr. Alex. Comşa (Cuciulata — prot. Rupea), Gh. Tatu (Chirpăr — prot. Agnita), I. Ciolănel (Dumbrăviţa — prot. Braşov), care s-au declarat de acord cu cele propuse, prezentînd totodată o seamă de aspecte privitoare la situaţia religios-morală din zonele pe care le reprezintă, exprimînd hotărîrea de a fi fiecare factori activi în lucrarea Bisericii şi pilde pozitive pentru cei care i-au ales.

A luat de asemenea cuvîntul P. C. prot. A. Suciu (Sf. Gheorghe), care a prezentat situaţia critică din unele parohii din prot. Sf. Gheorghe, ca de ex. Baraolt şi Tg. Secuiesc, unde preoţii noştri au trebuit să-şi părăsească parohiile din cauza

ameninţărilor unor elemente şovine maghiare, arătînd totodată că, din aceeaşi pricină, aprox. 160 cadre didactice române au părăsit jud. Covasna.

A vorbit apoi P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul, care, între altele, a propus adaptarea unui apel la convieţuire paşnică şi la încetarea presiunilor care se fac asupra populaţiei româneşti din jud. Covasna.

În încheierea lucrărilor a vorbit Î. P. S. Mitropolit Antonie, care a mulţumit deputaţilor eparhiali pentru participare, rugîndu-i ca în circumscripţiile în care au fost aleşi să fie mesagerii dorinţei noastre a tuturor de mai bine, a grijii pentru binele Bisericii, îndemnîndu-i totodată ca în această lucrare spre mai bine să se implice cît mai deplin şi dînşii, ca în parohiile noastre să fie linişte, armonie, dragoste, cît mai sănătoasă şi profundă vieţuire creştinească.

Gh. P.

SFINŢIRI DE BISERICI

Sfinţirea bisericii din Rîul Sadului, prot. Sibiu

Localitatea Rîul Sadului este aşezată în centrul lanţului carpatin al munţilor Cindrel nu departe de vîrful Cindrel, situat la cota de 2.245 m, de unde izvorăşte rîul Sadu, a cărui apă a făcut să apară aici una dintre primele hidrocentrale din ţara noastră.

Biserica cu hramul Sf. Arhangheli fiinţează din anul 1948. I s-au făcut reparaţii capitale şi a fost îmbrăcată într-o frumoasă haină picturală în tehnica fresco, executată de pictorul Munteanu Teodor din Tirgovişte, lucrări conduse de actualul preot Moga Poplăceanu Ioan.

Gătită în această haină de sărbătoare, această biserică a fost sfinţită, din încredinţarea Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, de către P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul, Duminică 16 aprilie 1990, răspunsurile în cadrul sfintei slujbe fiind date de obştea credincioşilor într-o înălţătoare cîntare în comun.

La priceasnă, a vorbit P. C. prot. Luca Dănilă, iar după Sf. Liturghie C. pr. paroh Moga Poplăcean Ioan a făcut o prezentare a parohiei cît şi a lucrărilor care s-au executat la biserică, mulţumind credincioşilor pentru munca şi jertfelnicia lor.

Cuvînt de învăţătură a rostit apoi P. S. Episcop Serafim Făgărăşanul, care a explicat pericopa evanghelică, îndemnînd credincioşii prezenţi în număr mare, la ataşament faţă de Biserica străbună, la dragoste şi vieţuire creştinească.

C. pr. Moga Poplăcean Ioan a fost distins şi hirotesit întru „iconom" pentru activitatea depusă pe tărîm pastoral, cultural şi gospodăresc, acte de apreciere înmînîndu-li-se şi epitropului Vidrighin Nicolae, cîntăreţului Minea Vasile, Consiliului parohial ca şi Comitetului parohial.

Diac. *A. Băcilă*

Resfinţirea bisericii din Jina, protopopiatul Sibiu

Aşezată în creierul munţilor Cindrelului la o atitudine de peste 1.400 m, parohia Jina, a cunoscut de-a lungul milenarei sale existenţe o bogată viaţă culturală şi materială, concretizată în valori de excepţie cunoscute în întreaga Mărginime a Sibiului şi chiar în întreaga ţară.

Oieri asemenea tuturor mărginenilor, jinarii au fost oameni pricepuţi în arta păstoritului, dar în acelaşi timp au fost şi păstrători cu sfinţenie de datini şi tradiţii străbune, veghind mereu la puritatea credinţei primite „dintru începuturi" de la Sf. Apostoli şi ucenicii lor.

Biserica cu hramul „Buna Vestire" zidită la sfîrşitul secolului XVIII-lea (1796) pe locul unei biserici din lemn, a îmbrăcat haina cea nouă a picturii primenite prin strădania preotului paroh Oltean Pavel şi a bunilor credincioşi ai parohiei.

Împodobită ca o „mireasă a lui Hristos", Biserica şi-a întîmpinat în data de 17 aprilie a.c., a treia zi de Sf. Paşti, pe mirele ei, venit de la Sibiu să o sfinţească prin rugăciune şi invocare a Sf. Duh.

Slujba resfinţirii a fost săvîrşită din încredinţarea Î. P. S. Mitropolit Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului de către P. S. Sa Serafim Făgărăşanul — Episcop-vicar — însoţit de la Centrul eparhial de P. C. Pr. prof. Dr. Liviu Streza, consilier economic, P. Cuv. Arhid. Visarion Bălţat — secretar eparhial — P. C. prot. Dănilă Luca, P. C. Arhid. Horia Rădulescu şi Valentin Sicoe.

Răspunsurile au fost date de către corul parohiei precum şi de către întreaga obşte a credincioşilor, îmbrăcaţi în frumoase costume naţionale.

La priceasnă a predicat P. C. pr. prof. Dr. Liviu Streza care pornind de la înţelesul slujbei tîrnosirii bisericii a făcut o amplă explicare a simbolismului Sf. lăcaş şi a slujbei de consacrare a lui.

A luat apoi cuvîntul P. C. preot Oltean Pavel care a dat glas bucuriei parohienilor de a-l avea în mijlocul lor pe P. S. Episcop-vicar Serafim, după care a făcut o scurtă trecere în revistă a istoricului parohiei, şi a lucrărilor gospodăreşti, pastorale şi misionare desfăşurate de Prea Cucernicia Sa în ultimii ani.

În cuvîntul său de învăţătură P. S. Episcop Serafim a scos în evidenţă înţelesul duhovnicesc al Bisericii, ca şi comuniune între credincioşi cu Hristos cel pururea viu şi pururea prezent în taina Sf. Euharistii „să ne unim cu Hristos cît mai des, căci numai aşa vom avea viaţă în noi înşine a arătat P. S. Sa.

P. S. Sa a arătat în continuare importanţa Învierii Domnului în actul iconomiei divine.

La sfîrşitul Sf. Liturghii P. S. Sa a hirotesit întru iconomi pe preoţii păstori ai parohiei P. C. Pr. Oltean Pavel şi P. C. Pr. Poplăcean Crăciun, acordînd acte de apreciere epitropului şi consiliului, parohial.

Sfinţirea de la Jina va rămîne pentru credincioşi ca un moment deosebit în viaţa parohiei şi un imbold pentru dragostea faţă de Biserica noastră străbună şi Patria noastră, liberă cu adevărat.

Arhid. drd. *Visarion Bălţat*

Resfinţirea bisericii din Glîmboaca, prot. Sibiu

Aşezată pe malul drept al Oltului, nu departe de Avrig, parohia Glîmboaca, mică în privinţa numărului de credincioşi, are două biserici, îndurerat semn şi acesta al dezbinării noastre de altă dată.

Bisericii Sf. Paraschiva din această parohie, ridicată la începutul sec. 18, i s-au făcut reparaţii capitale, fiind îmbrăcată totodată într-o plăcută haină picturală în tehnica fresco, executată de pictorul Iosif Stieger, lucrări începute de C. pr. Resiga din Avrig şi terminate de actualul paroh, Ilie Oprişiu.

Astfel împodobită, această biserică a fost resfinţită, din încredinţarea Î. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului, de către P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul şi anume Duminică, 22 aprilie 1990, răspunsurile fiind date de obştea credincioşilor într-o înălţătoare cîntare în comun.

La priceasnă, a predicat P. C. cons. Gh. Papuc, care a zăbovit asupra Învierii Domnului, adevăr confirmat şi de Sf. Apostol Toma, despre a cărui întîlnire cu Iisus Hristos-Domnul nostru şi activitate pînă în îndepărtata Indie a insistat în continuare vorbitorul.

După Sf. Liturghie, C. pr. I. Oprişiu a făcut o scurtă prezentare a parohiei şi lucrărilor care s-au executat la biserică, mulţumind credincioşilor pentru munca şi jertfa lor.

Cuvînt de învăţătură a rostit apoi P. S. Episcop-vicar Serafim Făgărăşanul, care, plecînd de la rugăciunea mare de la sfinţirea bisericii şi rugăciunea lui Solomon rostită la sfinţirea templului din Ierusalim, cînd prezenţa lui Dumnezeu s-a făcut vădită, a subliniat că această prezenţă a Lui este cu atît mai reală în bisericile noastre creştine. „Biserica, a spus între altele P. S. Sa, este locul cel mai sfînt pentru noi, pe care s-o cercetăm Duminică de Duminică şi sărbătoare de sărbătoare". P. S. Sa a zăbovit şi asupra semnificaţiei Duminicii Sf. Ap. Toma.

C. pr. I. Oprişiu a fost distins şi hirotesit întru „sachelar", act de apreciere înmînîndu-se totodată d-lui epitrop Boromiza Alexe precum şi credincioşlor Ciocan Vasile, cîntăreţ I, şi Crăciun Emilian, cîntăreţ II.

Gh. P.

IMPLICAŢI ÎN ACTUALITATE

Întrebării insinuante: unde a fost Biserica, Biserica Ortodoxă din ţara noastră, acum la cumpănă de veac, îi răspunde P. S. Episcop vicar Iustinian Chira Maramureşanul, în articolul *„Aici am fost"*, publicat în „Renaşterea", nr. 2/1990, p. 1—2.

Biserica noastră strămoşească a fost dintotdeauna aici, alături de poporul român, în toate momentele importante şi grele. „Aici a fost Biserica Ortodoxă, mereu activă, mereu în rezistenţă, împotriva tuturor valurilor întunecate ce loveau în ţara noastră, în poporul nostru.

Aici a fost Biserica noastră Ortodoxă şi pe timpul năvălirilor barbare, ajutînd la închegarea şi la formarea poporului român, la formarea unei limbi unitare şi a unei culturi unitare a poporului român.

Preoţii ortodocşi, modeşti şi anonimi, au fost liantul care a lucrat la formarea unei spiritualităţi unice şi luminoase româneşti". Ei au fost mereu în mijlocul poporului luminîndu-l, cultivîndu-l, încurajîndu-l, întărindu-l în momentele cele mai grele cînd peste plaiurile ţării noastre româneşti treceau valuri după valuri de popoare străine, popoare barbare, popoare fără cultură şi fără lege.

Aici a fost Biserica noastră Ortodoxă şi pe timpul năvălirilor barbare, ajuceasul realizării marelui vis al poporului român: unirea tuturor românilor într-o singură ţară, liberă şi frumoasă.

Prin ierarhi, preoţi, credincioşi şi voievozi, Biserica Ortodoxă a umplut ţara de vetre de cultură, punînd baza culturii şi civilizaţiei în ţara noastră greu strîmtorată de marile puteri ce o înconjurau, care în mod perfid, pe toate căile căutau să înăbuşe în primul rînd spiritualitatea poporului român.

Aici, în mijlocul poporului a fost Biserica Ortodoxă şi în ultimii 40 de ani, ea fiind unicul far spiritual ce lumina, zidea, întărea ceea ce sinistrul regim de dictatură distrugea, zidind biserici noi, în timp ce regimul dărîma biserici, fiind mereu trează, activă, în mijlocul credincioşilor împărtăşind poporului lumină din lumina lui Hristos, în timp ce regimul de dictatură împingea poporul spre o incultură religioasă sinistră.

Biserica Ortodoxă a fost prezentă şi în aceşti 40 de ani prin credincioşii şi clerul ei, în istorie. Sîntem încredinţaţi că istoria va consemna şi va aduce cele mai sfinte elogii Bisericii Ortodoxe pentru activitatea ei spirituală, naţională, religioasă, culturală, care a desfăşurat-o neîntrerupt şi în cei 40 de ani de regim comunist.

Biserica Ortodoxă nu şi-a arătat lumii prezenţa prin acte de bravură ca să atragă atenţia asupra meritelor ei. Aceasta o fac cei ce doresc să-şi impună supremaţii, cei ce aleargă după elogii. Biserica Ortodoxă a fost prezentă în viaţa poporului român, în cei 40 de ani, prin fapte, prin activitatea ei ziditoare de valori morale, spirituale şi materiale, prin activitatea ei duhovnicească, harică-dumnezeiască, care sînt dătătoare de forţă, de o tărie pe care nici porţile iadului nu o pot birui.

Aici a fost Biserica Ortodoxă şi a luminat ca un soare pe care toţi cei ce au avut ochi de văzut au văzut şi au simţit lumina şi căldura cu care Biserica Ortodoxă a luminat şi a încălzit sufleteşte acest popor, poporul român, această ţară, Ţara Românească, în timpul celei mai lungi ierni spirituale, ce s-au abătut vreodată peste viaţa noastră, peste ţara noastră, iarna dictaturii absolute."

„Sub acest regim draconic, Biserica noastră a trebuit să lucreze, să activeze, să realizeze valori de care a beneficiat toată suflarea românească şi toate acestea sub ameninţări, care, de multe ori mergeau pînă la luarea unor măşuri paralizante, ucigătoare, după cum le este bine cunoscut tuturor creştinilor din ţara noastră.

Biserica a fost tot timpul aici trează, vie, demnă, lucrătoare prin slujitorii ei, prin credincioşii ei. Preoţii ortodocşi au fost mereu în rezistenţă, într-o rezistenţă activă, de aceea ei au fost mereu umiliţi, ameninţaţi, asupriţi şi batjocoriţi.

Copiii de preoţi mulţi ani n-au avut voie să facă mai mult de 7 clase elementare. Iar mai tîrziu, fiii de preoţi nu aveau voie să se înscrie la orice Facul-

tate. Aceasta este o măsură adînc neumană pe care au trebuit să o suporte preoții Bisericii noastre.

Locurile la Seminariile și Institutele Teologice erau reduse pînă la absurd iar absolvenții de Seminar nu puteau intra la Institut, pentru că nu erau locuri". Arhiepiscopiile aveau un număr redus de locuri, preoților fiindu-le interzis să urmeze cursurile la frecvență redusă „cu scopul de a destabiliza Biserica și de a umili clerul ortodox.

Catehizația era interzisă, iar preoții erau amenințați permanent și opriți spre a nu vorbi tinerilor și copiilor.

Cu toate acestea, spre cinstirea lor mulți preoți nu au renunțat la activitatea lor catehetică. Cînd nu puteau să o facă individual cu copii o făceau de la amvon pentru toți credincioșii.

Prin toate și în toate timpurile Biserica Românească, Biserica noastră strămoșească, Biserica Ortodoxă a fost prezentă și și-a făcut datoria. De aceea, aici și acum, în fața lui Dumnezeu și a istoriei, în fața înțeleptului popor român, Biserica Ortodoxă răspunde calmă, senină, tuturor: Eu am fost aici. Eu nu mi-am trădat niciodată neamul. Eu nu mi-am vîndut Legea la străini. Eu niciodată n-am slujit la alți dumnezei decît la Dumnezeul părinților noștri".

Numai cel ce se întreabă unde a fost Biserica „a fost absent din viața poporului român în acești ani grei, a fost străin de calea pe care mergea poporul drept credincios. Este o dovadă că nu a fost lîngă poporul român în acești 40 de ani, în care acest popor, împreună cu slujitorii Bisericii prin eforturi uriașe a păstrat credința, a cultivat iubirea și a păzit unitatea spirituală în sînul poporului român.

Cel ce retoric a strigat, unde a fost Biserica, dă dovadă că nu a participat cu nimic în acest timp blestemat la viața religioasă a acestui popor, nici cînd, sub grele amenințări, credincioșii se adunau la biserici și mănăstiri și împreună cu preoții și episcopii se rugau pentru mîntuirea poporului român și nici cînd fiii Bisericii Ortodoxe, în frunte cu preoții și sub îndrumarea acestora zideau și reînnoiau bisericile, împodobeau locașurile lui Dumnezeu cu picturi noi, îngrijeau monumentele noastre istorice, bisericile străvechi de piatră sau de lemn, înzestrau bisericile cu mobilier nou, adesea de mare valoare artistică, construiau case noi pentru biserică, cu toate măsurile draconice ale regimului împotriva acestor lucrări. Tipăreau cărți de slujbă, Biblii, reviste și alte cărți de mare valoare, ziditoare de suflet și de gînd românesc".

Tuturor celor care lovesc acum în ea, Biserica le răspunde: Eu am fost aici. Și totodată mărturisește că „va rămîne Biserica neamului nostru, care va servi cu credință spirtiualitatea românească, cultura românească, unitatea sufletească a poporului român.

Cel mai sfînt și străvechi așezămînt românesc, Biserica Ortodoxă Română, rămîne și pentru viitor fidelă misiunii ei de a sluji lui Dumnezeu, precum și celor mai sfinte idealuri ale poporului român."

*

Celor care se întreabă de ce nu s-a opus Biserica cu orice preț măsurilor abuzive de altă dată, li se răspunde în lumina de netăgăduit a adevărului istoric, pe care numai cei de rea credință l-ar putea ignora. Acest răspuns este oferit de către Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, unul dintre cei mai avizați cunoscători ai realităților din sînul Bisericii noas- strămoșești.

Într-o perioadă în care „Biserica a fost înlăturată cu totul din viața statului, a devenit o instituție marginalizată, am putea spune chiar tolerată", „într-o vreme cînd un neam întreg era îngenunchiat și umilit", preoții și ierarhia bisericească superioară s-au străduit să salveze însăși viața Bisericii".

Preoții „au știut să fie mereu alături de credincioși, așa cum au fost în tot decursul istoriei, că Biserica și-a făcut datoria față de neam. Preoții de parohie nu și-au părăsit credincioșii căutîndu-și fericirea în alte țări, ci dimpotrivă, au stat alături de ei în necazuri, le-au sădit în suflete credința moșilor și strămoșilor lor, au predicat dragostea și buna înțelegere între oameni; au ținut trează nădejdea că va veni și ceasul eliberării, au propovăduit, fără nici o schimbare

adevărurile veşnice ale Evangheliei Mîntuitorului Iisus Hristos şi învăţăturile Sfinţilor Părinţi şi mari dascăli ai Bisericii, au cultivat tradiţiile strămoşeşti legate mai ales de sărbătorile creştine, au contribuit la valorificarea patrimoniului cultural artistic-naţional. În felul acesta, putem spune că Biserica — prin învăţătura ei — a fost singura instituţie care a opus rezistenţă ateismului şi materialismului. Preoţii tineri, cu entuziasmul specific vîrstei, au zidit peste 500 de biserici pe întreg cuprinsul ţării, au împodobit cu picturi sute de alte biserici, au întreţinut cu grele jertfe materiale toate lăcaşurile de închinare. Oare cîţi din contestatarii de azi ştiu cu cîte greutăţi se obţineau autorizaţiile în vederea ridicării unor noi lăcaşuri de închinare şi cu cîte greutăţi se obţineau materialele de construcţie? Trebuie să mai spunem că mulţi preoţi nici nu mai aşteptau aceste autorizaţii, ci porneau la ridicarea bisericii, pe propria lor răspundere, ajutaţi de bunii lor credincioşi; mulţi din ei au fost amendaţi, anchetaţi, transferaţi la alte parohii. Ierarhii au îndrumat întreaga activitate din eparhiile lor, au restaurat monumentele de artă bisericească, au tipărit Sfînta Scriptură, cărţi de rugăciuni, calendare şi catehisme, lucrări de istorie, este adevărat în tirajele minime care erau admise, au sfinţit biserici, au făcut vizite canonice, au săvîrşit slujbe, deşi erau mereu supravegheaţi şi spionaţi.

Profesorii de teologie au pregătit generaţii întregi de preoţi — în două institute şi şase seminarii teologice (deşi numărul studenţilor şi elevilor era fixat de alţii), au întreţinut contacte cu teologii din alte ţări, au participat la întîlniri peste hotare — atît cît li s-a permis — au publicat lucrări de specialitate, fireşte într-un tiraj neînsemnat şi care au circulat într-un cerc foarte restrîns de cititori, recrutaţi mai ales din mediul clerical. Predicatorul american Billy Graham, care ne-a vizitat acum cîţiva ani, s-a exprimat că în nici o ţară din lume n-a întîlnit atîta credinţă ca în România. Oare nu este meritul clerului că a menţinut trează această credinţă într-o ţară cu regim totalitar"?

În faţa acestor evidenţe, autorul se întreabă pe drept: „Nu cumva cei care o atacă (Biserica n.n.) azi sînt indiferenţii, contestatarii, denigratorii, ateii, de dinainte de 22 decembrie 1989? Oare cîţi intelectuali au încercat pînă mai ieri să întindă o mînă clerului, oare cîţi treceau pragul bisericilor să asiste la slujbe?"

„Oare cine n-a colaborat, într-un fel sau altul, cu vechiul regim, cine n-a aplaudat, cine n-a ovaţionat, ce instituţie n-a trimis telegrame omagiale? Şi cine a avut curajul să se opună? Doar puţinii „disidenţi", iar între aceştia figurau şi slujitori ai Bisericii! Şi atunci de ce este vinovată numai Biserica Ortodoxă? De ce nu sînt judecate şi alte instituţii care au colaborat cu vechiul regim? „Cred că e bine să ne aducem aminte de cuvintele Mîntuitorului, actuale azi mai mult ca oricînd: „Cel fără de păcat dintre voi să arunce cel dintîi piatra"! (Ioan VIII, 7).

Şi iarăşi să ne aducem aminte de cuvintele marelui cărturar Nicolae Iorga care scria că în decursul istoriei „mitropoliţii, episcopii, egumenii şi aşa de adeseori smeriţii călugări ori umilii preoţi de mir au dat poporului, ei singuri aproape, toată învăţătura, au înzestrat neamul cu o limbă literară, cu o literatură sfîntă, cu o artă în legătură cu gustul şi nevoile lui, au sprijinit statul fără să se lase a fi înghiţiţi de dînsul, au călăuzit neamul pe drumurile pămîntului, fără a-şi desface ochii de la cer şi au ridicat mai sus toate ramurile româneşti, dînd istoriei noastre cărturari, caligrafi, sculptori în lemn, argintari, oameni de stat, ostaşi, mucenici şi sfinţi". (Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Şi-a făcut Biserica datoria?* în „Vestitorul Ortodoxiei Româneşti", anul II, 1990, nr. 7—8).

*

Atacurile violente din articolul „Către Sinodul Bisericii Ortodoxe Române", apărut în ziarul „România liberă din 28 ianuarie 1990, atacuri îndreptate împotriva mai tuturor ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române, le răspunde Pr. Prof. Scarlat Porcescu, care într-o „Scrisoare deschisă", cu sinceritate, mărturiseşte adevărul pe care trebuie să-l cunoască şi să-l înţeleagă toţi cei care, prin prisma propriilor scăderi, se fac judecătorii Bisericii şi ai slujitorilor ei.

Celor care, din răutate personală, denigrează pe Î. P. S. Antonie, mitropolit al Ardealului, autorul le reaminteşte că înaltul ierarh a desfăşurat o bogată activitate cărturărească „înainte de a ajunge la Sibiu şi în scaunul mitropolitan din acest oraş". De aceea, autorul le adresează o firească întrebare: „Poate fi suprimat cu

atîta seninătate un om atît de valoros pentru nişte greşeli comune aproape tuturor celor care au trăit sub dictatura apusă?"

Despre activitatea gospodărească desfăşurată în cadrul Arhiepiscopiei Iaşilor în ultimii 40 de ani, afirmă: „niciodată, în istoria acestei eparhii, nu s-au înălţat atîtea sfinte lăcaşuri ca pe vremea întîistătătorilor Iustin şi Teoctist; niciodată nu s-au efectuat atîtea lucrări de restaurare şi nu s-au pictat atîtea biserici ca pe vremea celor doi ierarhi; niciodată aşezările călugăreşti n-au avut o faţă mai înfloritoare ca acum" (Vestitorul Ortodoxiei Româneşti, anul II, nr. 6, 1990).

*

Din comunicatele Sfîntului Sinod aflăm că:

— în şedinţa din 4 aprilie 1990 s-a analizat, între altele, problema raporturilor Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Catolică de rit oriental (fosta Biserică Română unită).

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, precum şi Ministerul Cultelor au încercat să stabilească un dialog cu ierarhii Ritului Oriental al Bisericii Catolice din România.

Deşi la 24 ianuarie 1990 s-au stabilit trei faze pentru recunoaşterea legală a fostei Biserici Române Unite ca un cult autonom, următoarele întîlniri au eşuat. Astfel la 8 martie 1990 episcopii Ritului Oriental Catolic au refuzat să participe iar la 29 martie 1990, cei patru episcopi prezenţi au refuzat dialogul cu ierarhii Bisericii Ortodoxe Române pe motivul lipsei celui de-al cincilea ierarh al lor.

Împotriva acestor refuzuri sistematice şi nejustificate, Sfîntul Sinod rămîne totuşi deschis dialogului cu Biserica Catolică de ambele rituri (latin şi oriental) din ţara noastră, pentru reglementarea pe cale paşnică a tuturor problemelor privind relaţiile dintre cele două Biserici.(Vestitorul Ortodoxiei Româneşti, anul II, 1990, nr. 7—8).

*

După revenirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, un val de reacţii pro şi contra s-au stîrnit, cei din urmă uitînd realizările de seamă înfăptuite în viaţa Bisericii între anii 1945—1989, în ciuda dificultăţilor negrăite. Pr. Prof. Const. Galeriu, în articolul *„Spre unitate"*, România Liberă nr. 92/1990, dă două mărturii pe deplin edificatoare. Astfel doamna Simona Odobescu scria de la Viena doamnei Monica Lovinescu la Paris în 9 decembrie 1989; că pleacă în România pentru a îndeplini dorinţele religioase şi culturale ale fiului său Petre Pănurică, ucis, care fusese angajat la mănăstirea Plumbuita, ca sculptor de altare, după ce fusese chinuit fizic inimaginabil din 1980 încoace, calvar după calvar, de regimul comunism anticreştin. Tot doamna Odobescu scrie: „Această mult hulită de voi Biserică Românească din ţară, Patriarhia Română, a adăpostit tacit, prin angajare, pe toţi prigoniţii foşti deţinuţi politici, mulţi dintre cei care efectuaseră ani grei de puşcărie, de la părintele Stăniloae pînă la cel mai mărunt obidit, condiţiile şi formalităţile de angajare fiind aproape inexistente. Biserica noastră şi-a publicat tacit nestematele; toate acestea de-a lungul acestor ani de regim comunism de prigoană creştină. Biserica Română din ţară a fost o oază şi o cetate în acelaşi timp".

P. C. Arhim. Roman Braga, într-o scrisoare de curînd trimisă din exil, observa că „într-o ţară comunistă, în care Biserica era cînd tolerată, cînd persecutată, prin abilităţile politice ale clerului şi ierarhiei a fost în stare să menţină credinţa puternică, să păstreze 9 seminare, 2 Facultăţi de Teologie, 6 tipografii bisericeşti în care se tipăresc 10 reviste creştine şi se tipăresc Sfinţii Părinţi".

*

Doamna profesoară Zoe Dumitrescu Buşulenga, în articolul *„În aşteptarea sărbătorilor"* din Vestitorul Ortodoxiei româneşti nr. 7—8, anul 1990, p. 9, arată inconsistenţa atacurilor împotriva ierarhiei ortodoxe române de către intelectualitatea pînă mai ieri atee. Domnia sa le aminteşte acestora că Biserica a fost nedespărţită la bine şi la rău, de poporul român, de-a lungul mileniilor, „Ea l-a ocrotit cît a putut, ea i-a fost liman chiar în condiţiile cele mai grele ale existenţei (sale în aproape jumătate de secol de ateism oficial), l-a întărit şi l-a încurajat în

taină. Şi fără unitatea Bisericii naţionale azi nu putem depăşi dificultăţile grave prin care trecem. De aceea atacurile împotriva Bisericii şi a întîistătătorului său care din fericire a acceptat să revină trebuie să contenească (şi în general am făcut trista constatare că atacurile cele mai vehemente au venit din partea unor persoane din afara Bisericii noastre sau neştiutoare de rînduielile tradiţionale ale ortodoxiei". De aceea, conchide autoarea, „trebuie să redevenim fiii lucizi şi respectuoşi ai unei Biserici care a fost atît de lovită şi de îndurerată şi să-i redăm şi noi, cu credinţa şi virtuţile noastre, transformate şi într-o profundă şi benefică morală socială, prestigiul şi puterea. Nu lovind în ierarhi şi cerînd capetele lor vom izbîndi în gîndul şi fapta unităţii, nu privind paiul din ochiul lor vom îndrepta fiinţa Bisericii şi a neamului, ci luînd aminte la bîrna din ochiul nostru".

*

Domnul Prof. dr. Nicolae Stoicescu face *„Cîteva precizări la o „pagină creştină"*, în ziarul „Adevărul", nr. 105 din 29 mai 1990.

Scriitorul Stelian Tănase, care acuză pe membrii Sfîntului Sinod că au votat cu docilitate revenirea în scaun a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist, la instrucţiunile Ministerului Cultelor şi la dorinţa ierarhiei bisericeşti, i se fac cuvenitele precizări. I se reaminteşte, de asemenea, că P. F. Părinte Patriarh nu a „patronat" în ultimii ani ai dictaturii ceauşiste demolarea multor biserici", ci „nu a reuşit să împiedice acest act barbar" pe motivul că ori de cîte ori încerca o luare de poziţie în acest sens nu a fost primit „nici la cabinetul prezidenţial, nici măcar la primarul capitalei".

Lui Marcel Petrişor, privitor la relaţiile dintre Biserică şi stat acum şi în viitor, în deplin consens cu menirea dintotdeauna a Bisericii, i se răspunde că „statul ar putea avea în Biserică un aliat de nădejde în procesul de asanare morală a naţiunii", spre împlinirea aceluiaşi unic scop: binele ţării şi al poporului".

*

Comunicatul şedinţei comune a reprezentanţilor Guvernului, Patriarhiei Române şi Bisericii Greco-Catolice din 9 aprilie 1990, cu privire la acordul asupra necesităţii elaborării unui decret care să completeze decretul nr. 9 din 31 decembrie 1989, în sensul recunoaşterii şi autorizării funcţionării legale a cultului grecocatolic face menţiunea că se va prevedea restituirea de către stat a bunurilor care au aparţinut Bisericii Române Unite, aflate în prezent în posesia statului. Comunicatul precizează că proprietăţile parohiale nu vor intra sub incidenţa viitorului decret, întrucît acestea nu aparţin statului.

Totodată se arată că s-a căzut, în principiu, de acord asupra constituirii unei comisii mixte la nivel central, precum şi a unor comisii locale ale celor două Biserici, compuse din ierarhi şi preoţi, avînd ca misiune examinarea modalităţilor de rezolvare practică a problemelor legate de folosirea sau dobîndirea locaşurilor de cult.

S-a hotărît să se înceteze orice polemică la toate nivelurile.

*

Şi totuşi este un refuz. La Patriarhia Română s-a primit, prin intermediul Ministerului Cultelor, un răspuns negativ din partea Ministerului Învăţămîntului la intervenţia făcută, potrivit hotărîrii Sfîntului Sinod, din 3—4 ianuarie 1990, pentru introducerea religiei în învăţămîntul de stat.

Conţinutul acestui răspuns, pe care îl redăm integral aici, ne-a produs nedumerire, amărăciune şi revoltă. În numerele viitoare ale acestui periodic vom reveni substanţial asupra acestei probleme de importanţă naţională.

„Ministerul Învăţămîntului are în sarcină învăţămîntul de stat care este un învăţămînt laic. Din aceste motive, noi nu putem accepta introducerea religiei ca obiect de studiu.

În al doilea rînd dar cu aceeaşi importanţă, considerăm că educaţia religioasă trebuie să aibă loc în familie şi în cadrul bisericii. Pe de altă parte, date fiind condiţiile pluriconfesionale ale României, noi nu organizăm şcolile noastre pe baza opţiunilor religioase.

Cele de mai sus nu trebuie citate ca un refuz sau ca o respingere a religiei, mai ales că întreaga societate românească, după afişarea unui ateism forţat, revine, în ansamblu către fundamentele spirituale ale existenţei. Ministerul nostru are în vedere introducerea unor programe şi manuale de istoria religiilor, pentru a prezenta elevilor cadrul general în care homo religiosus a existat pe pămînt. Catehizarea va rămîne în sarcina parohiilor, comunităţilor, iniţiativelor private". (Vestitorul Ortodoxiei Româneşti, anul II, 1990, nr. 6, p. 4).

*

„Pentru introducerea învăţămîntului religios în şcoli" pledează, cu argumente morale, istorice, şi Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae.

Arătînd că „Statul nostru de acum se afirmă ca un Stat care vrea să reprezinte cu adevărat voinţa şi interesele poporului", Pr. Prof. Stăniloae scrie: „Aşteptăm de la Statul nostru de acum... să se considere un Stat creştin, aşa cum este majoritatea poporului, preluînd şi promovînd credinţa creştină, care se află structural în etnogeneza poporului român, ca temei al unor raporturi morale şi armonioase între cetăţenii săi. Această încurajare a credinţei strămoşeşti din partea Statului aşteptăm să o practice în relaţiile din toate instituţiile şi întreprinderile sale, dar, mai ales în şcoli care formează pe cetăţenii de mîine.

Se cere pentru aceasta să se introducă în şcoli religia ca obiect obligatoriu aşa cum era în Statul român înainte de 1948". (Vestitorul Ortodoxiei Româneşti, anul II, 1990, nr. 7—8, p. 10 şi 14).

*

Dascălul P. Florea, care de peste 4 decenii slujeşte la altarul şcolii, pornind de la cuvintele Mîntuitorului Hristos, *„lăsaţi copiii să vină la Mine"*, scrie: „cultivarea sentimentului religios în rîndul copiilor, în mediul şcolar, organizat, mi se pare o măsură vindicativă pentru formarea lor de mai tîrziu, pentru un comportament cuviincios, moral, pentru respectul faţă de valorile trecutului, pentru cunoaşterea activităţii Bisericii străbune în decursul veacurilor". Acest venerabil dascăl al şcolii româneşti vine cu propunerea şi „cu stăruitoarea rugăminte de a se reveni în matca învăţămîntului românesc tradiţional, lăsîndu-i şi îndrumîndu-i pe copii să se hrănească şi să se modeleze şi din tezaurul de învăţătură al Bisericii ortodoxe strămoşeşti".

Iisus Hristos a rostit pentru toate timpurile: „lăsaţi copiii să vină la Mine!" De aceea „să lăsăm copiii să revină la sînul Bisericii, să-i îndrumăm prin şcoală şi spre cele ale sufletului, să-i modelăm pe dinăuntru pentru ca în timp să putem constata că rodul muncii noastre nu a fost zadarnic". (Vestitorul Ortodoxiei Româneşti, anul II, 1990, nr. 7—8, p. 7—6).

*

Într-un interviu acordat la data de 7 martie 1990, d-l Ministru al Cultelor Prof. dr. Nicolae Stoicescu a făcut următoarele precizări în legătură cu rolul pe care îl va avea Biserica în noua Românie:

„Considerăm că biserica şi credinţa vor juca o funcţie fundamentală în redresarea morală a neamului. În anii dictaturii, biserica a avut un rol important în apărarea credinţei. Ne-am păstrat fiinţa naţională datorită acestei instituţii, care a promovat o ideologie opusă celei ateiste. Nu trebuie să se uite că cu toate concesiile făcute, biserica a oferit o singură alternativă marxism-leninismului şi deci a instituit o formă de rezistenţă spirituală, prin Dumnezeu. Dacă în vremurile de tristă amintire a fost oprimată, cu atît mai mult, este chemată astăzi ca principal ajutor. Ea poate să fie o instituţie importantă care să colaboreze cu statul. (Dimineaţa, nr. 54, 7 martie 1990).

Recent, Pr. Prof. D. Stăniloae a făcut cîteva propuneri deosebit de importante *„despre un program de activitate viitoare pentru Biserica noastră"* (Vestitorul Ortodoxiei Româneşti, II (1990), nr. 4—5, p. 1 şi 3) pe care îl redăm în întregime:

Ne aflăm la sfîrşitul epocii de stăpînire ateistă care a căutat în toate felurile să golească sufletul poporului nostru de spiritualitatea creştină, reducîndu-i viaţa la preocupări strict materiale — nesatisfăcîndu-i nici aceste necesităţi — şi la anularea identităţii lui.

Bisericii noastre i se cere acuma să înceapă o activitate care să vindece gravele urmări lăsate în generaţiile mai noi de această îngustă şi fanatică stăpînire antireligioasă şi antinaţională. Toţi slujitorii s-ar cuveni să propovăduiască cuvîntul despre Hristos cu o rîvnă neîncetată şi o caldă putere convingătoare: Nu numai Duminica şi în sărbătoare la Sfînta Liturghie, ci şi la fiecare slujbă ar trebui să vorbească explicînd înţelesul lor, rugăciunile rostite, conţinutul Sfintei Evanghelii.

Sfînta Liturghie ar deveni astfel un mai puternic prilej de încălzire a credinţei şi a comuniunii între credincioşi prin obişnuirea lor cu cîntarea comună cum fac grupurile neoprotestante.

Preotul ar fi bine să nu mai fie în nici o clipă un rugător distant, separat, ci să caute să atragă şi să însufleţească pe toţi credincioşii la rugăciune prin rugăciunea lui. Să nu se vadă la el nici o preocupare de răsplată pentru contribuţia lui. Nu va fi lăsat de popor să sufere de lipsuri nici el, nici familia lui.

Cu deosebire trebuie introduşi în cunoştinţa credinţei creştine copiii şi tinerii, cărora li s-a băgat în cap tot felul de argumente împotriva credinţei. Preoţii n-ar trebui să aştepte numai ca să-i caute credincioşii cerîndu-le vreo slujbă, ci şi ei să caute tot felul de ocazii de a se întîlni şi de a le vorbi şi a le dovedi adevărul şi importanţa credinţei creştine: în întîlnirea cu oamenii pe străzi, pe uliţe, în căutarea lor sub diferite motive în fabrici, în foruri, birouri, intrarea în vorbă cu ei în trenuri, dar mai ales în căutarea lor în spitale. Să cheme după amiezile în biserici pe credincioşii maturi şi pe copii, pentru catehizare. Hristos şi Apostolii n-au aşteptat să-i caute oamenii să le facă cunoscută credinţa, ci au umblat tot timpul printre ei făcînd aceasta.

Ar fi poate bine dacă Biserica noastră şi-ar instala un post propriu de radio, cu doi-trei preoţi bine pregătiţi, care să vorbească în fiecare dimineaţă şi seară credincioşilor despre credinţa creştină.

La o parohie din Atena se adunau odată pe săptămînă seara sute de tineri, cărora le vorbeau cunoscute personalităţi despre temele credinţei, urmînd un dialog între tineri şi vorbitori.

Propovăduirea lui Hristos şi a pildei iubirii Lui de oameni s-ar cuveni să fie unită cu practicarea pilduitoare din partea preoţilor a acestei iubiri. Orfanii s-ar cuveni să găsească prin sau în preoţi un locţiitor al părinţilor; bătrînii, săracii, bolnavii la fel ar fi să cunoască prin preoţi că nu sînt singuri pe lume.

La Atena şi în general în Grecia, fiecare parohie are un comitet de doamne din care cîte una dimineaţa pleacă într-o maşină a parohiei la bătrînii parohiei şi-i îmbracă şi le duce de mîncare, sau îi aduce să mănînce într-o sufragerie de lîngă biserică. Alte parohii se ocupă de orfani şi de săraci în formele potrivite.

Episcopiile iau cîte un spital întreţinut de ele sau cîte un cămin pentru studenţii săraci, condus de preoţi. Ei ar urma astfel pilda Sfîntului Vasile cel Mare, care a fost nu numai unul din cei mai mari scriitori bisericeşti, ci a şi organizat în oraşul său de reşedinţă, un grup de spitale, de orfelinate şi de alte forme de ajutoare a celor ce aveau nevoie.

Sînt sigur că toţi parohienii ar ajuta pe preot şi toate parohiile pe episcop să îndeplinească această operă. Să trecem în practică predica despre comuniunea iubitoare între noi pe care ne-o cere Hristos.

Această activitate ar fi bine să fie stimulată şi supravegheată de episcopii înşişi. Ar fi un mare bine dacă aceştia ar reveni la modul vieţuirii Apostolilor ai căror urmaşi deplini sînt, mod de viaţă la care unii au rămas în toate timpurile. Ar fi bine să nu se uite că la bază sînt călugări, care au dat votul smereniei şi al sărăciei. Ar fi minunat să umble cu simplitate tot timpul printre credincioşi, ca Apostolii, să se afle ca fiecare, într-o parohie, aşa cum episcopul din primele veacuri era parohul principal al fiecărei parohii, parohul fiind numai locţiitorul lui. S-ar da un conţinut real şi practic titlului pe care şi l-a dat pe vremuri Papa de la Roma „servus servorum Dei“, sluga slugilor (a preoţilor şi credincioşilor) lui Dumnezeu. Cel mai mare e cel ce slujeşte pe alţii cum a slujit Hristos (Matei 20, 26—28).

Ar fi bine să se dea o importanță deosebită organizării la centrele eparhiale a activității caritative amintite a parohului. Cel puțin unul dintre consilieri s-ar cuveni să se ocupe cu supravegherea acestei activități. Să nu se mai dea importanță exclusivă unui birocratism sterp, care privește de sus la preoți.

Chiar în Institute teologice ar trebui ca disciplina teologiei pastorale, să nu mai fie un curs teoretic, ci o obișnuire a studenților cu practica unei pastorații caritative pe teren. Precum catedra de Cîntare bisericească ar trebui să devină și catedra de Teologie pastorală.

Tot în Biserica Greciei, am aflat că niște tineri de la o anumită parohie, au ajuns căutînd pe bolnavii din diferite cartiere ale unui mare oraș, la o bătrînă paralizată și de atunci se duc pe rînd în fiecare zi, o îngrijesc și îi duc cele necesare. Aceasta ar fi bine să o deprindă și tinerii teologi ai noștri, ca viitori preoți. Cred că în felul acesta am putea creea un puternic curent de strîngere a credincioșilor în biserici și de vie comuniune între ei.

Acesta este testamentul pe care doresc să-l las slujitorilor Bisericii noastre: Fiți tot timpul cu gîndul la Hristos și căutați să-I slujiți Lui, cîștigîndu-i pe oameni pentru credința în El și pentru mîntuirea lor, prin toate faptele voastre. Așa veți putea cîștiga fericita viață eternă pentru voi și pentru cei pentru care aveți o mare răspundere.

Aceasta e concluzia la care am ajuns la vîrsta mea, apropiată de sfîrșit.

Eu am căutat să slujesc pe Hristos prin osteneala scrisului, căutînd să atrag la credința în El pe cei ispitiți de scrisul străin de credință atît de răspîndit în timpul de cînd tiparul a făcut cu putință înmulțirea lui mai ales în ultimele douătrei sute de ani și cu totul la noi în era comunistă.

Dar mă gîndesc uneori că mai mult folos aș fi putut aduce dacă aș fi fost preot de parohie pentru a trece în practică cele ce le-am scris.

D-l Mircea Sabău din Chicago, S.U.A., în articolul *„Pentru o Biserică națională“* (Tribuna, nr. 87, 6 aprilie 1990 și Tribuna nr. 90, 10 aprilie 1990) făcînd afirmații aberante privind istoria vieții religioase a poporului român, insistă — oferind și soluții — pentru constituirea unei Biserici naționale, alcătuită din Biserica Greco-Catolică și Biserica Ortodoxă, „care să se unească și împreună, sub oblăduirea Romei, să contribuie la refacerea și reconcilierea țării“. Pentru cei care doresc să cunoască suferințele produse poporului român de „Unirea“ cu Biserica Romei la anul 1700 recomandăm:

— Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII* (2 vol., Sibiu, 1920—1930).

— Preot Profesor Dumitru Stăniloae, *Uniatismul din Transilvania, încercare de dezmembrare a poporului român*, București, 1973.

Aceeași recomandare i-o facem și preotului român unit, Nicolae Jidveian, vicare face afirmația că „legea strămoșească e cea catolică pînă în anul 1054. Și numai de la această dată pînă la 1700 a fost poporul român ortodox și nu cum afirmați Dvs. că de la început pînă la 1700“. (Dimineața Blajului, anul I, nr. 1, 3 aprilie 1990, p. 4).

*

Dintr-un „comunicat“ publicat în „Renașterea“, Revistă a Partidului Național Țărănesc — Creștin și democrat pentru tineret, anul II, nr. 6, 20 martie, 1990, p. 2, aflăm cu surprindere că în 13 martie 1990 s-a constituit la București Alianța Evanghelică din România din care, pe lîngă alte culte evanghelice, face parte și Oastea Domnului. De aceea ne punem întrebarea: De cine ține ea? De Biserica Ortodoxă sau de Bisericile Evanghelice?

Diac. *Pavel Cherescu*

Însemnări, note, comentarii

REACŢII ECUMENICE LA REVOLUŢIA DIN ROMÂNIA ŞI SCHIMBĂRILE DIN EUROPA RĂSĂRITEANĂ

Un prim *mesaj de protest* împotriva represiunii de la Timişoara a fost trimis fostului prim-ministru al R.S.R. de către secretarii generali ai celor 4 mari organizaţii creştine mondiale cu sediul la Geneva — Consiliul Mondial al Bisericilor (Emilio Castro), Conferinţa Bisericilor Europene (Jean Fischer), Federaţia Luterană Mondială (Gunnar Staalsett) şi Alianţa Mondială Reformată (Milan Opocesky) — încă din ziua de *18 decembrie 1989:* „Profund tulburaţi de intervenţia neliniştitoare a armatei", cei patru îndemnau guvernul „să garanteze securitatea populaţiei şi o soluţionare paşnică a problemelor". La *20 decembrie 1989,* primind confirmarea masacrului de la Timişoara, cele 4 organizaţii au dat publicităţii *o declaraţie de condamnare* energică a răspunsului violent dat de regim „exprimării de către populaţie a aspiraţiilor şi năzuinţelor lor de dreptate", subliniind în acelaşi timp faptul că astfel „autorităţile responsabile şi-au revelat adevărata natură şi neomenie a guvernării lor". Iar în ziua de *22 decembrie* cei patru secretari-generali au adresat Bisericilor şi creştinilor din România *o telegramă* cu următorul cuprins:

„Iubiţi fraţi şi surori în Hristos, dorim să vă transmitem vouă — Bisericilor şi creştinilor din România — următoarea declaraţie:

— Auzind astăzi împreună cu întreaga lume de curajul vostru, act care vă conduce spre libertate din opresiune şi tiranie, celebrăm împreună cu voi, poporul României, deschiderea unei noi pagini a istoriei voastre.

— Plîngem împreună cu voi moartea tragică a celor ce şi-au dat vieţile lor şi vă asigurăm pe voi, şi îndeosebi familiile victimelor, de compasiunea noastră.

— Ne exprimăm solidaritatea noastră cu lupta voastră ce continuă pentru a instaura o societate bazată pe pace cu dreptate, reconciliere şi unitate, care vor afirma demnitatea umană şi drepturi umane pentru toţi. Ne rugăm ca să aveţi forţa de a construi un viitor împreună, ca un singur popor. Vă asigurăm de sprijinul comunităţii ecumenice.

Întrucît se deschide o nouă pagină din istoria României dorim să ne exprimăm solidaritatea noastră cu Bisericile membre ale organizaţiilor noastre şi rugăm pe Dumnezeu ca să li se dea tăria şi înţelepciunea de a sluji pe toţi cei care jelesc pentru vieţile date în această luptă de eliberare din opresiune.

Uniţi în Trupul lui Hristos vă asigurăm de solidaritatea noastră întrucît vă angajaţi într-o slujire nouă şi cutezătoare cerută de această situaţie. Îndemnăm pe toate Bisericile noastre membre să acţioneze şi să dea mărturie împreună manifestînd astfel în România unitatea creştină.

Celebrînd praznicul Naşterii Domnului gîndurile şi rugăciunile noastre sînt cu voi şi cu întreg poporul din România („Ecumenical Press Service" 6—15 Jan. 1990; poziţia 90.01.72).

Reprezentanţii celor 4 organizaţii intercreştine mondiale de la Geneva s-au întîlnit zilnic începînd din ziua de Crăciun spre a urmări situaţia din România. Neputînd să ia contact prin telefon cu conducătorii Bisericilor din România, cei patru secretari au hotărît să facă o vizită pastorală Bisericilor din România pentru a stabili nevoile urgente de ajutor. În cursul vizitei lor de 4 zile în România (30 decembrie 1989 — 2 ianuarie 1990) la Bucureşti, Sibiu şi Cluj, o echipă ecumenică formată din: Jean Fischer, secretarul general al Conferinţei Bisericilor Europene, Hans Schmocker, de la ajutorul interbisericesc al aceleiaşi organizaţii,

Brian Neldner, director asociat al programelor pentru slujire ale Federației luterane Mondiale și Matthews Stevenson, de la Comisia pentru ajutor între Biserici, refugiați și slujire (CICARWS) a Consiliului Mondial al Bisericilor, a luat contact cu reprezentanții Bisericilor Ortodoxă, Luterană, Presbiteriană și Reformată din România și cu Institutele teologice din cele trei localități vizitate. Membrii delegației au participat la servicii divine în diferite biserici și au vorbit, pentru prima dată în România, la posturile de radio și televiziune. Au avut de asemenea un „deschis schimb de vederi" cu patriarhul Bisericii Ortodoxe, Teoctist, asupra „responsabilității Bisericilor din România", în care s-a căzut de acord că vor fi necesare multe eforturi pentru a restabili legăturile acestor Biserici cu comunitatea ecumenică „aproape întrerupte în ultimii doi ani".

Pe de altă parte, situația din România în ultimii ani a condus la tensiuni și în interiorul Consiliului Ecumenic mai cu seamă asupra modului în care să se răspundă planurilor aberante de sistematizare rurală și politicii față de minorități duse de fostul dictator. La întrunirile în plen ale Comitetului Central al Consiliului Mondial al Bisericilor din 1989 (Hanovra) și 1989 (Moscova), unii membrii au cerut adoptarea unei declarații publice de condamnare de către Consiliu a acestor politici. Propunerea a fost respinsă datorită delegației Bisericilor din România care a declarat că e vorba de un amestec în treburile interne ale statului român, că ele se bucură de toată libertatea în misiunea și mărturia lor și amenințînd cu retragerea din Consiliu în caz contrar; poziția ei fiind susținută și de secretarul general al Consiliului Mondial al Bisericilor, dr. Emilio Castro, care s-a declarat în favoarea unei poziții moderate, evitînd criticile explicite la adresa guvernului comunist român, pînă la o informare mai amplă asupra situației din România, de dragul salvgardării relațiilor ecumenice între Geneva și Bisericile din România. Ceea ce i-a atras nu puține critici.

Într-un interviu publicat în „Ecumenical Press Service", 16—31 ianuarie 1990 (poziția 90.01.83), *Emilio Castro* încearcă să explice, pornind de la textul Scrisorii de pocăință și recunoștință adresate la 19 ianuarie 1990 de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române Bisericilor și organizațiilor creștine internaționale, rolul Consiliului Ecumenic al Bisericilor în legătură cu situația din România în ultimii ani ai dictaturii. Iată textul acestui interviu: *„Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a publicat o declarație de pocăință în care se recunoaște că în timpul dictaturii membrii lui „nu au avut întotdeuna curajul de martiri de a vorbi public despre suferințele poporului român". Acest mesaj vi s-a adresat atît dumneavoastră, în calitate de responsabil al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, cît și responsabililor altor organizații ecumenice. Cum reacționați la aceasta?*

— Cu un sentiment de recunoștință pentru faptul că Sinodul Bisericii Ortodoxe ia în mod serios în considerare situația prezentă. A acceptat o lecție de la trecut și privește spre viitor. Poporul român, ca națiune, și credincioșii români în legătură cu Biserica de aici au nevoie acum de o perioadă de autoanaliză, de o perioadă de reflexie împreună asupra prezentului, trecutului și viitorului. Ca un rezultat al acestei gîndiri și analize cred că, alături de această scrisoare de pocăință, vor apărea și expresii cu intenție misionară pentru viitor, decizii care vor avea consecințe la diferite nivele asupra vieții românilor în genere și asupra vieții Bisericii în special. Vedem, deci, acest document al Sf. Sinod ca o primă reacție, la două săptămîni după evenimentul principal și ca o parte a autoanalizei și înnoirii Bisericii care încă are nevoie să fie dezvoltată pe deplin.

— *Acum despre Consiliul Mondial al Bisericilor și modul în care el a susținut Bisericile din România în trecut, în anii lui Ceaușescu? Este și aici loc pentru pocăință?*

— Pocăința este parte a credinței noastre creștine. Trebuie să fim îndeajuns de smeriți ca să primim atît judecata cît și mila lui Dumnezeu. Nu numai în raport cu România, dar și în raport cu atitudinea noastră față de societatea elvețiană, etc. Dacă însă prin pocăință se vizează ceva mai specific, nu cred că e cazul. Noi nu am lăudat niciodată regimul Ceaușescu, nu am afirmat niciodată că el a fost un instrument al planului lui Dumnezeu în istorie — dimpotrivă, am fost critici ai acestui regim. În timpul ultimului nostru Comitet Central (Moscova, iulie 1989) am citat documentele care exprimau preocuparea și critica internațio-

nală formulată la adresa României de către Unesco, Comisia pentru drepturile omului a Națiunilor Unite, etc.

De-a lungul anilor am încercat să folosim fiecare prilej al relațiilor noastre cu Bisericile din România pentru a le chema să recunoască teritoriul dificil pe care călcau. Înainte de evenimentele finale din decembrie trecut am intervenit personal pe lîngă guvernul de atunci al României și pe lîngă Biserică pentru situația pastorului Laszlo Tökes. Am protestat atunci cînd nu i s-a mai premis să fie pastorul comunității sale parohiale și cînd a fost forțat să plece. Urmăream evenimentele și încercam să fim cît mai utili cu putință poporului român. Că puteam să fi făcut mult mai mult — desigur, există întotdeauna o posibilitate în acest sens, și, dacă puteam să o facem mai bine în trecut, o vom face și mai bine în viitor.

— *Înainte de a face o declarație publică asupra unei situații particulare, politica Consiliului este de a se consulta cu Bisericile membre ale Consiliului din acea țară. Este contestată această politică în cazul României?*

— Consiliul Mondial al Bisericilor este un consiliu de Biserici — astfel că responsabilitatea noastră principală este de a ajuta Bisericile din fiecare situație locală de a fi fidele vocației lor de a vesti Evanghelia dreptății, păcii și reconcilierii. Întotdeauna noi ne vom confrunta într-o situație locală cu întrebarea cum să ajutăm acea Biserică ca ea să fie o următoare fidelă a lui Hristos? Uneori aceasta se face prin confruntare, printr-o declarație de dezacord explicită. Alteori însă suferim împreună cu acele biserici durerea situației lor dificile de fapt. Nu vom menționa aici alte situații din lumea de azi, unde am vrea să strigăm în semn de protest din cauza faptului în care sînt tratați creștinii. Dar, pentru că sîntem sensibili la starea dificilă a celor creștini și la pacea interreligioasă din acele țări, tăcem dar încercăm în mod constant să ajutăm Bisericile și poporul din acele țări să depășească acele situații de opresiune.

În legătură cu România am încercat să aplicăm o metodologie pe care am crezut-o că e potrivită în acel moment. Sper că poporul român va fi în stare să recunoască că solidaritatea ecumenică cu poporul nu a lipsit în lungii ani ai dictaturii din acea națiune. În fiecare situație în parte în care e nevoie de acțiunea noastră trebuie să luăm în considerare ce strategie trebuie aplicată în mod concret.

— *Ați putea să ne dați cîteva exemple de diplomație tăcută reușită în decursul acestei perioade?*

— Vă voi da unul. N-am condamnat niciodată pe Pinochet în Chile. De ce? Pentru că trebuia să negociem cu guvernul lui libertatea celor 16.000 de refugiați latino-americani de la Santiago de Chile, pe care trebuia să-i ajutăm să iasă de acolo. Ne-a fost imposibil să lăsăm Bisericile să ofere un refugiu pentru aceste persoane la Santiago și în alte orașe și, în același timp, să ne permitem luxul de a condamna dictatura brutală instalată în țară. Astfel lungi ani de zile am fost obligați să păstrăm tăcerea, ca să salvăm și protejăm viața.

— *În anii lui Ceaușescu strategia Consiliului Ecumenic a fost cea a diplomației tăcute?*

— Da și nu. A fost una atît de tăcere cît și nu de tăcere. La Moscova am vorbit deschis despre situația din România. Am evitat însă să ne formulăm și obiecțiile noastre proprii (ale Consiliului) alături de celelalte denunțări ale situației citate în declarația noastră. Așa că n-a fost o diplomație atît de tăcută. A fost o încercare de a da Bisericilor din România o șansă de a lupta împreună cu poporul lor pentru a depăși situația lor din interior. În discuțiile noastre cu ei românii ne spuneau: „Nu vom fi în stare să schimbăm situația pînă ce poporul român nu va ieși în stradă pentru că solidaritatea internațională are limite. Ungurii în 1956 și cehoslovacii în 1968 au fost lăsați în cele din urmă singuri cînd a venit momentul adevărului". Prietenii noștrii români spuneau: „vom face ce este necesar dar dați-ne timp, dați-ne timp".

— *Cimitetul Central a discutat situația României de două ori: la Hanovra (1988) și la Moscova (1989). Acțiunile sau declarațiile, sau lipsa declarațiilor, rezultate de la aceste două întîlniri au fost criticate de unii. Criticii au sugerat că acțiunile n-au fost suficient de puternice pentru a răspunde violărilor drepturilor omului din România. Cum reacționați la această critică?*

— Accept această critică. Cred că e corectă. Cred că n-am vorbit suficient de puternic, este clar. Aceasta era prețul pe care trebuia să-l plătim pentru a ajuta situația drepturilor omului în România.

Am spus la Moscova că, este harisma și șansa unor organizații ca *Amnesty Internațional* de a denunța curajos caz de caz, cu numele, și de a anunța violarea drepturilor omului pretutindeni, și că ele sînt o binecuvîntare. Lăudăm pe Dumnezeu pentru aceasta și sprijinim activitatea lui *Amnesty Internațional* cu rugăciunile, simpatia și resursele noastre. Este harisma *Comitetului Internațional al Crucii Roșii* de a ajuta victimele conflictelor într-un mod tăcut, cu angajamentul că ele nu vor critica niciodată un guvern, o țară, o situație particulară.

Cred că contribuția particulară a Consiliului Mondial, care se adaogă la ceea ce fac *Amnesty International, Crucea Roșie, Națiunile Unite* și multe alte grupări de bună voință, este aceea de a întări Bisericile în interiorul acelor situații opresive și de a le da curajul de a participa la transformarea societăților lor. Am avut succes sau nu? Răspunsul aparține opiniei publice. Nu este datoria noastră să ne lăudăm pe noi înșine. Ne-am concentrat aici asupra României. Dar ce să spunem despre Republica Democrată Germană? Am tratat exact în același mod și cu Bisericile din această țară și din aceste Biserici a ieșit lupta de eliberare a acestei țări. De ce nu se vorbește despre Polonia? Desigur critica este corectă cu privire la declarațiile noastre la Hanovra și Moscova și accept aceasta. Dar ceea ce am făcut trebuie înțeles ca un *„modus operandi“* care a încercat să fie fidel responsabilității noastre principale față de soarta poporului implicit în acea situație.

— *Puteți preciza politica generală aplicată de Consiliul Ecumenic cînd tratează declarații publice cu Bisericile membre? Care sînt pentru dumneavoastră, consecințele acestui mod de a aproba aceste chestiuni asupra Consiliului Ecumenic?*

— Noi consultăm Bisericile. Luăm în considerare ceea ce ele spun, dar nu urmăm întotdeauna și în întregime sfaturile lor. Delegații oficiali ai Bisericilor din România la Moscova cereau mult mai mult din partea noastră. Ei ne cereau tăcerea totală și să nu spunem nimic, căci fiecare cuvînt ar putea pune în pericol nu numai viețile lor, ci și slujirea (ministeriul) Bisericilor lor. Iar noi ne-am gîndit să sprijinim cît mai mult lupta lor pentru a schimba situația din interior. Dar le-am cerut să înțeleagă că, pentru a cîștiga simpatia și sprijinul rugăciunii Bisericilor din lumea întreagă, trebuia făcută o declarație care să înscrie România pe calendarul preocupărilor Bisericilor din lumea întreagă. Din acest motiv ne-am exprimat neliniștea și am arătat că numeroase organizații internaționale se preocupă de această situație. Uneori o Biserică ne cere să nu spunem nimic și noi simțim, în sînul comunității Bisericilor, că trebuie să mergem împotriva voinței ei și să spunem ce avem de spus. Am putea cita exemple istorice. Astfel, retragerea Consiliului Bisericii reformate de origine olandeză din Africa de Sud pentru că ea dezaproba poziția noastră față de apartheid. Preocuparea esențială a Consiliului nu e securitatea Bisericii *per se*, ci securtiatea Bisericii ca instrument de înnoire în societățile respective, pentru a ajuta aceste Biserici să acționeze fidel într-o situație dată. La un moment dat, un cuvînt de judecată sau punerea în cauză a unei situații sînt necesare, chiar împotriva voinței sau dorinței responsabililor Bisericilor dintr-o anumită țară la un moment dat. Cu precauție, responsabilitate, curaj, frică, și pocăință, decidem de la caz la caz ceea ce ascultarea cere de la noi.

Aș vrea să spun că Consiliul Ecumenic nu pretinde infailibilitate, că apreciem criticile, căci ele ne păstrează un chip uman și că nu ne plîngem de faptul că poziția noastră în cazul României a fost criticată. Aș vrea numai să cer ca acești critici să ia în considerare înainte de toate bunăstarea poporului oprimat și să fie siguri că ceea ce facem nu urmărește cîștigarea unui punct în confruntarea ideologică sau a scăpa doar de indignarea noastră, ci de a ajuta popoarele care suferă și luptă pretutindeni în lume.

— *Am o întrebare mai specială — la care ați răspuns în diferite moduri, dar această întrebare revine des — asupra ușurinței cu care Consiliul a dat o declarație asupra intervenției americane în Panama și a refuzului de a se pro-*

nunţa direct împotriva României. Să comparăm Panama şi România. Ce puteţi spune despre aceasta?

— În momentul în care au fost făcute publice evenimentele din Panama şi România era uşor pentru Consiliu, şi pentru toţi, să facă declaraţii. Am trimis practic în aceeaşi zi mesaje de solidaritate şi sprijin mişcării revoluţionare din România şi mesaje de apel Bisericilor din S.U.A. cerîndu-le să intervină pe lîngă guvernul lor ca să-şi modereze atitudinea faţă de Panama. Dar în spatele întrebării Dv. se ascunde o altă întrebare inevitabilă: indignarea noastră este oare selectivă? Mi se pare că problema e depăşită pentru că nu mai există nici Est nici Vest, nu mai există decît o casă europeană comună. Dar trebuie să înţelegeţi că există diferenţe de abordare, după societăţi. Societatea nordamericană e o societate deschisă cu o presă liberă, o opinie publică care contează şi cetăţeni obişnuiţi să se acuze şi să păstreze totuşi relaţiile. Acest sistem face parte din metodele elaborate de această cultură. Astfel, o declaraţie asupra S.U.A. este de îndată declanşată la cererea Bisericilor şi creştinilor din Statele Unite, pentru că acesta este stilul pe care l-au adoptat şi la care răspund. Dar a face o declaraţie asupra ţărilor în care domneşte o dictatură, în care toată presa e controlată, în care declaraţia nu va fi cunoscută niciodată de popor, e o operaţiune mai delicată. Nu dau nume ca să nu complic viaţa credincioşilor şi necreştinilor în ţări în care o ideologie religioasă sau politică nu admite critică. În aceste cazuri, stilul nostru de lucru trebuie să se adapteze situaţiilor particulare. Aceasta explică diferenţa de abordare în unele cazuri, dar nu reflectă o apreciere arbitrară datorată vreunui „pati pris". Cum am spus, ţările socialiste ale Europei se transformă prin dezvoltarea opiniei publice, a pluralismului, a mass media. Astfel noi putem acum colabora cu ele în acelaşi mod în care am făcut-o cu ţările occidentale. Nu era cazul acum cîteva luni numai" (după „Ecumenical Press Service, 6—15, şi 16—31 January 1990, "One World" nr. 153, March 1990, p. 10—19 şi "Documentation Catholique" nr. 2003, 1 avril 1990, p. 364—367).

„O experienţă de importanţă europeană..." (Cîteva reflexii spontane ale unui teolog ecumenist român).

Urîciunea corupţiei. Criza din diferitele ţări socialiste ridică problema ideologiei comuniste considerată ca o putere mesianică în istoria umanităţii. Oamenii s-au confruntat în final, abrupt şi violent, cu elementele cele mai corupătoare ale acestei ideologii.

Comunismul a ucis democraţia, dreptatea, libertatea şi drepturile omului. Pretinzînd a fi mai mult decît un model economic, el a impus o ordine de valori umane şi făcînd aşa a revelat urîciunea unei comunităţi umane desfigurate, violenţa corupţiei politice.

Comunismul a ucis democraţia, dreptatea, libertatea şi drepturile omului. Pretinzînd a fi mai mult decît un model economic, el a impus o ordine de valori umane şi făcînd aşa a revelat urîciunea unei comunităţi umane desfigurate, violenţa corupţiei politice.

Comunismul a ucis democraţia, dreptatea, libertatea şi drepturile omului. Pretinzînd a fi mai mult decît un model economic, el a impus o ordine de valori umane şi făcînd aşa a revelat urîciunea unei comunităţi umane desfigurate, violenţa corupţiei politice.

Nu am fost în stare să vedem urîciunea regimului pentru că nu am reuşit să participăm la acea contra-istorie a cărei putere e Evanghelia, la mişcarea istoriei mîntuirii care domină istoria noastră umană creată.

Există în această experienţă o licărire a misterului mîntuirii lumii. Ne dăm seama că istoria nudă, urîtă, este paralelă cu o istorie sfîntă, divină. Şi aici Duhul Sfînt are libertatea de a chema pe oameni, întrucît Domnul are nevoie de ei, să se angajeze la acţiuni în istorie şi să recunoască aceste acţiuni ca parte a istoriei mîntuirii.

„Şezînd pe idoli". Intrinsecă sistemului a fost idolatria evocată printr-un efort deliberat de a impune valori. Aceasta a dus la o atitudine de nerezistenţă la idolii puterii şi tiraniei. „Şedeam pe idoli" (Fac. 31, 34) cu impresia că ei erau stăpînii atotputernici ai istoriei.

Am fost tentaţi să exagerăm puterea răului, să-l acceptăm ca pe stăpînul absolut al lumii. Creditînd forţele răului cu puteri supranaturale, le-am lăsat prea mult spaţiu şi am trecut cu vederea slăbiciunea diavolului şi rezistenţa la demoni.

Şi aici nu am făcut uz pe deplin de cuvîntul lui Dumnezeu, cuvînt viu şi lucrător, mai ascuţit decît o sabie cu două tăişuri (Evr. 4, 12). Am uitat că Dumnezeu e puternic şi viu, nimicitorul opresorilor şi guvernanţilor corupţi.

O sacramentalitate compusă. Din punct de vedere al metodei teologice, experienţa României are o valoare simbolică. Am luat drept garantată viziunea sacramentală a realităţii fără a mai descrie elementele componente ale sacramentalităţii. Prezentam persoanele umane ca fiinţe sacramentale şi vorbeam mult despre transfigurare. Aceste perspective sacramentale ne-au împiedicat de a vedea contradicţiile.

Acum poporul român a experimentat carnea şi oasele trupului, faţă crudă dă a răului, sacrificiul sîngeros care face cu putinţă Învierea revelînd natura compusă a realităţii sacramentale.

Trebuie să ţinem vie drama care e esenţa Liturghiei. Experienţa României a exprimat încă o dată în vremea noastră adevăratul caracter al Liturghiei noastre: comemorare a Crucii şi celebrare a Învierii.

Integritatea vieţii bisericeşti interne şi ecumenice. În recenta criză, ortodocşii din Estul Europei au acumulat o experienţă de importanţă supremă pentru mişcarea ecumenică şi viitorul creştinităţii.

Ţări aflate în criză economică, ele caută modele socio-politice. Sîntem tentaţi să imităm aşa-numitele ţări capitaliste cu o economie de piaţă liberă. După 40 de ani de comunism este însă aceasta o cale pentru a construi o nouă societate?

Însuşirea experienţei trecutului este o parte integrantă a căutării unei identităţi culturale şi spirituale noi. Am învăţat, de exemplu, că nu există libertate fără eliberare, că nu există drepturi umane fără drepturi politice. Această lecţie este extrem de utilă atunci cînd căutăm noi modele de societate.

O problemă acută este reorganizarea vieţii interne a Bisericii, a stilului ei de viaţă şi lucrare. Multe aspecte ale vieţii bisericeşti au fost restrînse sau interzise: misiunea publică, mişcările de laici, tipărirea Bibliei. Relaţia între popor şi ierarhie este o problemă delicată, de unde nevoia unui dialog intern şi a unei cu adevărat vieţii soborniceşti. O stare de integritate morală este, apoi, absolut necesară pentru viitorul Ortodoxiei.

Există, de asemenea o nevoie de a integra ecumenismul în disciplina internă a Bisericii. În multe cazuri, ecumenismul a fost o chestiune a afacerilor externe ale Bisericii şi nu parte a vieţii de zi cu zi a Bisericii.

Revenirea naţionalismului este apoi, un real pericol. Paralela între grupurile etnice şi corpurile confesionale trebuie văzută în lumina comuniunii conciliare a tuturor Bisericilor. Dar există o contradicţie între o politică naţionalistă şi faptul de a ne integra într-o „casă europeană comună" ca şi între un ţel confesional şi faptul de a fi deschis şi unit cu întreaga „oikoumenă".

Noua situaţie din Estul Europei va elibera o mulţime de energii, resurse şi posibilităţi pentru mişcarea ecumenică. Ortodocşii vor apare în întîlnirile ecumenice cu un corp de delegaţii de vîrste, poziţii şi tendinţe diferite, inclusiv mişcării de laici. Ei vor aduce noi subiecte pe agenda ecumenică. Mai mult decît atît, ei vor infuza mişcării ecumenice oameni noi şi viziuni noi. Aceasta va schimba poate imaginea mişcării ecumenice. (Pr. Prof. Ion Bria, director al subunităţii Consiliului Ecumenic al Bisericilor „Înnoire şi viaţă comunitară"; traducere după „One World" nr. 153, March 1990, p. 14).

VATICANUL DESPRE SCHIMBĂRILE RECENTE DIN EUROPA RĂSĂRITEANĂ

În discursul ţinut la 13 ianuarie 1990 în faţa corpului diplomatic acreditat pe lîngă Vatican, Papa Ioan Paul II a ţinut să-şi exprime *„satisfacţia cu care*

Sf. Scaun a primit marile transformări care au marcat recent viața mai multor popoare, mai ales în Europa. Setea ireversibilă de libertate care s-a manifestat a accelerat evoluțiile, a făcut să se prăbușească zidurile și să se deschidă porțile: totul a luat înfățișarea unei bulversări. Și ați notat fără îndoială că punctul de plecare sau punctul de întîlnire a fost adeseori o biserică. Puțin cîte puțin s-au aprins lumînări formînd un adevărat drum de lumină ca pentru a spune celor ce vreme de ani de zile au permis să limiteze orizonturile omului la acest pămînt că el nu poate rămîne înlănțuit la infinit. Sub ochii noștri pare a renaște o Europă a spiritului în linia dreaptă a valorilor și simbolurilor care au modelat-o, tradiției creștine care unește toate popoarele ei".

„Varșovia, Moscova, Budapesta, Berlin, Praga, Sofia și București, pentru a nu cita decît capitalele, au devenit *etapele unui lung pelerinaj spre libertate.* Trebuie să aducem omagiul nostru popoarelor care l-au întreprins cu prețul unor imense sacrificii și responsabililor politici care l-au favorizat. Ceea ce e admirabil în evenimentele la care am fost martori este că popoare întregi au luat cuvîntul; femei, tineri, bărbați au învins frica. Persoana umană și-a manifestat resursele inepuizabile de demnitate, curaj și libertate pe care le ascunde. In țări în care, ani de zile un singur partid a spus adevărul ce trebuie crezut și sensul ce trebuie dat istoriei, acești frați au arătat că nu e posibil de asfixiat libertățile fundamentale care dau sens vieții omului: libertatea de gîndire, de conștiință, a religiei, de expresie, a pluralismului politic și cultural.

„Trebuie ca aspirațiile exprimate de aceste popoare să fie satisfăcute de *Statul de drept în fiecare națiune europeană.* Neutralitatea ideologică, demnitatea persoanei umane sursă de drepturi, anterioritatea persoanei în raport cu societatea, respectul normelor juridice democratice consimțite, plualismul în organizarea societății sînt valori de neînlocuit fără de care nu se poate construi durabil o casă comună a Estului și Vestului accesibilă tuturor și deschisă lumii. Nu poate exista societate demnă de om fără respectul valorilor transcendente și permanente. Cînd omul se face măsura exclusivă a toate, fără referință la Cel de la Care vine totul și la Care se întoarce totul, repede devine sclavul propriei lui finitudini. Credinciosul știe din experiență că omul nu este om decît primindu-se de la Dumnezeu și acceptînd să colaboreze la planul mîntuirii, la „a aduna laolaltă pe fiii lui Dumnezeu cei împrăștiați" (In. 11, 52).

„A venit timpul pentru *europenii din Vest,* care au avut avantajul de a fi trăit ani îndelungați de libertate și prosperitate, să-i ajute pe frații lor din Centru și din Est să-și reia deplin locul ce le revine în Europa de azi și de mîine. Momentul este propice pentru a strînge pietrele de zid risipite și a construi împreună casa noastră comună. Din nefericire, prea adeseori democrațiile occidentale n-au știut să se folosească de libertatea cîștigată cu prețul unor atît de aspre sacrificii. Nu putem decît regreta absența deliberată a oricărei referințe transcendente din gestiunea societăților zise „dezvoltate". Alături de elanuri generoase de solidaritate, de o grijă reală pentru promovarea dreptății și o preocupare constantă pentru respectul efectiv al drepturilor omului, sîntem forțați să constatăm prezența și difuziunea de contravalori ca egoismul, hedonismul, rasismul și materialismul practic. N-ar trebui ca noii veniți la libertate și democrație să fie decepționați de cei care-i sînt oarecum „veteranii". Toți europenii sînt chemați să regăsească rădăcinile spirituale creștine comune care au făcut Europa".

Pe de altă parte, a mai subliniat Papa, „constatînd această fericită evoluție" din Europa de Est și Centru „care a condus atîtea popoare să-și regăsească identitatea și demnitatea lor egală, n-ar trebui să uităm că niciodată nimic nu este cîștigat definitiv. Sechelele celui de-al doilea război mondial declanșat acum 50 de ani ne invită la vigilență. Rivalități seculare pot reînvia întotdeauna, conflicte între minoritățile etnice se pot din nou aprinde, naționalismele se pot iarăși exacerba. Iată de ce este necesar ca o Europă concepută ca o „comunitate de națiuni" să se întărească pe baza principiilor atît de oportun adoptate la Helsinki în 1975 de Conferința pentru securitate și cooperare europeană (...) ca și în Documentul final al reuniunii de la Viena, adoptată la 19 ianuarie 1989" („Documentation catolique", nr. 2 000, 18 februarie 1990, p. 155—156).

Dezvoltînd aceleaşi idei în discursul său ţinut tot în faţa Corpului diplomatic la Vatican, *cardinalul secretar de stat Agostino Casaroli*, a început prin a sublinia în primul rînd, „surpriza în faţa imprevizibilului şi în faţa caracterului brusc şi radical al evenimentelor. S-ar putea spune că Istoria — dacă se poate recurge la o atare personificare — dezgustată dintr-o dată de o ordine stabilită de mai multe decenii a vrut ca printr-o răsturnare neaşteptată să doboare un edificiu construit cu chinuri într-o mare parte a Europei în cursul unor evenimente revoluţionare sîngeroase sau ruinele războiului celui mai devastator cunoscut vreodată. De ce această subtilă nerăbdare? De ce forţa ei gata să meargă pînă la violenţă? De ce această incapacitate neaşteptată de a rezista din partea structurilor care păreau totuşi destul de solide pentru a înăbuşi eventualele veleităţi de răsturnări interne, în vreme ce căutau să se întărească împotriva unor atacuri exterioare mereu temute. Cine are credinţa într-o Providenţă superioară este înclinat să vadă intervenţia ei în aceste circumstanţe; şi mai mult decît o singură dată s-a auzit pronunţîndu-se, ici şi colo, cuvîntul „miracol". Dar chiar cei ce au această credinţă şi încredere ştiu că Providenţa divină lucrează în mod normal prin acţiunea omului sau situaţiile pe care oamenii, poate inconştienţi sau involuntar, le-au provocat, adeseori chiar în intenţii şi previziuni cu totul opuse. Toate acestea pentru a spune că specialiştii au dreptul, iar oamenii de stat datoria de a căuta cauzele oarecum „naturale" ale răsturnărilor pe care le-am evocat, că oamenii — inclusiv oamenii de stat şi cei ce au responsabilităţi în viaţa publică, indiferent care — vor face bine să-şi pună în lucrare toate mijloacele pe care ştiinţa, înţelepciunea şi prudenţa politică le pun la dispoziţia lor; dar, în acelaşi timp ei vor trebui să o ştie bine că unitatea va avea întotdeauna nevoie de un ajutor „de sus".

„Nu ne putem îndoi că rădăcina profundă a ceea ce s-a întîmplat trebuie căutată într-un adevăr atît simplu cît şi fundamental şi anume că: un sistem social contrar exigenţelor imprescriptibile ale naturii omului nu se poate menţine multă vreme. Este o iluzie să crezi că forţa poate prevala la infinit asupra reacţiilor inevitabile la ceea ce oprimă atari exigenţe. În acelaşi timp a apărut ca o iluzie şi convingerea ideologică că aceste exigenţe ar putea fi modificate prin simple schimbări de structură impuse şi ele prin violenţă. Istoria acestor iluzii este istoria timpului nostru; ea este într-atît de cunoscută că nu e necesar să insistăm". Deşi a conţinut numeroase elemente imprevizibile, totuşi „turnanta istorică la care am asistat şi la care asistăm încă prezenta şi ea elemente previzizile deloc neglijabile legate de natura însăşi a acestor sisteme şi de modul în care ele au fost aplicate".

„Sistemele sociopolitice la care ne referim continuau să pară puternice şi solid organizate ca nişte arbori luxurianţi cu frunziş încă bogat şi încărcat de fructe, chiar dacă în interior o eroziune continuă la vida progresiv de vigoarea ideologică şi de forţa lor de convingere şi seducţie îndeosebi pentru generaţiile cele mai tinere. Dar era dificil de prevăzut cu o anume exactitate în ce moment structurile exterioare menţinute de regimuri autoritare susţinîndu-se unele pe altele vor ceda la vidul interior sau sub presiunea unei forţe nu neapărat militare. În fapt prăbuşirea din aceste ultime luni a luat prin surprindere toată lumea. Dar, fără îndoială, aspectele ei cele mai importante şi pozitive — dacă nu vrem să recurgem la calificativul „providenţiale" — sînt momentul începutului ei şi modul în care ea s-a produs: nu prin jocul forţelor spontane, interioare sau exterioare, singure ci printr-o alegere conştientă şi deliberată, în intenţia de a canaliza şi a orienta cursul evenimentelor pentru a evita ca marele fluviu strîns între diguri artificiale, să nu le debordeze mai curînd sau mai tîrziu antrenînd reacţii şi contradicţii imposibil de prevăzut sau controlat. Exemplul României este confirmare unică avînd avantajul de a fi unic într-un anturaj de ţări mai amicale şi comprehensive. Trebuia o viziune clară a realităţii, curajul de a recunoaşte deschis, un spirit de decizie pentru a face faţă unei probleme deja nemăsurate în sine şi complexe, adeseori agravată de alte probleme nu mai puţin dificile, ca cea a naţionalităţilor. Au existat elemente ce pot fi considerate „subversive" şi tinzînd spre o subversiune aşa zicînd pilotată. Au existat temeri că este poate prea devreme. Cu toate acestea, reuşita ei este de un interes vital nu numai pentru fiecare din ţările interesate ci pentru întreaga Europă şi pentru rapor-

turile între Est și Vest, adică pentru adevărata destindere, pentru cooperarea și solidaritatea în lume" *(Ibidem*, p. 165—166).

În fine într-un discurs ținut la 12 ianuarie 1990 membrilor Consiliului pontifical pentru cultură (creat la 20 mai 1982) prezidat de cardinalul Paul Poupard, și chemat să ajute Biserica, *„să discearnă mai bine semnele vremii și căile noi de inculturare a Evangheliei și evanghelizare a culturilor"*, *Papa Ioan Paul II* a subliniat: „Un sentiment comun pare a domina azi marea familie umană. Toți se întreabă ce viitor să construiască în pace și solidaritate, în această *trecere de la o epocă culturală la alta*. Marile ideologii și-au dovedit eșecul lor în fața probei dure a evenimentelor. Sisteme așa-zis științifice de înnoire socială, de mîntuire a omului prin el însuși, mituri ale împlinirii revoluționare a omului s-au revelat în ochii lumii întregi drept ceea ce erau: tragice utopii care au antrenat un regres fără precedent în istoria răvășită a umanității. În mijlocul fraților lor, rezistența eroică a comunităților creștine contra totalitarismului inuman a suscitat admirația. Lumea actuală redescopere faptul că, departe de a fi opiul popoarelor, credința în Hristos este cel mai bun garant și stimulent al libertății lor. Ziduri s-au prăbușit, frontiere s-au deschis. Dar bariere enorme se înalță încă între speranțele de dreptate și realizarea lor, între opulență și mizerie, în vreme ce rivalitățile renasc atunci cînd lupta pentru a avea prevalează asupra respectului pentru a fi. Un mesianism pămîntesc s-a prăbușit și setea după o nouă dreptate țîșnește în lume. *O mare speranță s-a ridicat, de libertate, responsabilitate, solidaritate, spiritualitate.* Toți cer o civilizație pe deplin umană în acest ceas privilegiat în care trăim. Această imensă speranță a umanității nu trebuie lecepționată: noi toți trebuie să răspundem așteptărilor unei noi culturi umane. Noile riscuri de iluzie și dreptate nu lipsesc. Etica seculară și-a simțit limitele și se dovedește neputincioasă în fața redutabilelor experiențe efectuate pe ființe umane considerate ca simple obiecte de laborator. Omul se simte radical amenințat în fața politicilor care decid în mod arbitrar dreptul la viață sau momentul morții, în timp ce legile sistemului economic apasă greu asupra vieții sale familiale. Știința își manifestă neputința în fața marilor întrebări ale sensului vieții, iubirii, vieții sociale, morții. Oamenii de stat ei înșiși par a ezita asupra căilor ce trebuie urmate pentru a construi această lume fraternă și solidară pe care o doresc toți contemporanii noștrii atît în interiorul națiunilor cît și la scara continentelor. *Oamenilor de cultură, bărbați și femei, le revine sarcina de a gîndi acest viitor în lumina credinței creștine care-i inspiră.* Societatea de mîine va trebui să fie diferită, într-o lume care nu mai tolerează structurile statale inumane. Din Est pînă în Vest, și din Nord pînă în Sud, istoria în mișcare pune în cauză o ordine care se baza pe forță și frică. Această deschidere spre noi echilibre reclamă o meditație înțeleaptă și o previziune îndrăzneață. Europa întreagă se întreabă asupra viitorului ei în vreme ce prăbușirea sistemelor totalitare, cheamă o înnoire profundă a politicilor și provoacă o reîntoarcere viguroasă a aspirațiilor spirituale ale popoarelor. Prin necesitate, Europa caută să-și redefinească în acest moment de criză identitatea dincolo de sistemele politice și alianțele militare. Și se redescopere un continent al culturii, un pămînt irigat de credința creștină milenară și, în același timp, hrănit de un umanism secular hrănit de curente contradictorii (...). Ne aflăm la sfîrșitul unui secol care a cunoscut prea multă oroare și teroare și care reîncepe *să aspire la o cultură pe deplin umană.* Dacă viitorul e nesigur, o certitudine totuși sălășluiește în noi. Acest viitor va fi ceea ce oamenii vor face din el cu libertatea lor responsabilă, susținută de harul lui Dumnezeu. Pentru noi, creștinii, omul pe care vrem să-l ajutăm să crească în inima tuturor culturilor este o persoană de o demnitate incomparabilă, chip și asemănare a lui Dumnezeu, a acestui Dumnezeu Care a luat chip de om în Iisus Hristos. Omul poate părea astăzi ezitant, adeseori incomod de trecutul lui, neliniștit de viitorul lui, dar este la fel de adevărat că un om cu o statură nouă apare pe scena lumii. Așteptarea lui profundă e de a se afirma în libertatea sa, de a înainta cu responsabilitate, de a acționa în solidaritate. La această răscruce a istoriei în căutarea speranței, Biserica îi aduce seva mereu nouă a Evangheliei, creatoare de cultură, sursă de umanitate și în același timp promisiune de eternitate. *Secretul ei e Iubirea. Aceasta este nevoia primordială a întregii*

culturi umane. Iar numele acestei Iubiri este Iisus, Fiul Mariei. Dragi prieteni, purtaţi-l ca şi pe ea, cu încredere, pe toate căile omului, în inima noilor culturi pe care trebuie să le construim în oameni, cu oamenii şi pentru toţi oamenii. Fiţi convinşi forţa Evangheliei e capabilă de a transforma culturile epocii noastre prin fermentul ei de dreptate şi iubire în adevăr şi solidaritate. Această credinţă care devine cultură este astăzi sursă de speranţă" (*Ibidem*, p. 153—155).

Lumînările din România: un avertisment pentru oamenii politici greci.

„Unele ziare de la noi au scris despre lumînările care s-au aprins şi au fost purtate în marile adunări de protest din România şi din celelalte ţări răsăritene ale aşa-numitului „socialism real" (căci orice altă formă de socialism este ireală, inexistentă...). Şi le-au calificat ca simboluri ale biruinţei, învierii şi revoluţiei împotriva tiraniei marxiste de decenii. Umila luminare creştină, expresie şi simbol al credinţei, rugăciunii şi nădejdii, a devenit iarăşi semn al triumfului şi simbol al credinţei în epoca noastră atee. Să ia aminte la aceasta şi feluriţi şi diferiţii noştri socialişti sau, mai bine-zis, hoţi-sociali (în greceşte joc de cuvinte între „socialistes" şi „sosia-lestes") şi să înceteze războiul lor perfid şi cumplit împotriva Bisericii şi Tradiţiei. Să venereze cele sfinte şi cuvioase înainte ca să-i măture şi pe ei umila luminare..." (notă din „Orthódoxos Týpos" nr. 896, 26 ianuarie 1990, p. 1).

Redacţia

MESAJUL PATRIARHULUI ECUMENIC DIMITRIOS CU OCAZIA INSTITUIRII ZILEI DE 1 SEPTEMBRIE CA ZI A PROTECȚIEI MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR ÎN ORTODOXIE

Scaunul ecumenic al Ortodoxiei, păstrător şi martor al spiritului secular al Tradiției patristice şi interpret fidel al experienței euharistice şi liturgice a Bisericii Ortodoxe, urmăreşte cu mare nelinişte distrugerea brutală şi nemiloasă dusă în zilele noastre de om asupra mediului natural, distrugere cu consecințe foarte periculoase pentru supraviețuirea lumii create de Dumnezeu.

Această întrebuințare abuzivă de către omul contemporan a poziției lui privilegiate în creație şi a poruncii date lui de Dumnezeu de a „stăpîni pămîntul" (Fac. 1, 28) a dus deja lumea pe marginea unei autodistrugeri apocaliptice, fie sub forma poluării naturii, primejdioasă pentru toate ființele vii, fie ca exterminare a unui mare număr de specii de plante şi animale, şi în diferite alte moduri. Oamenii de ştiință şi alți slujitori ai spiritului dau deja semnalul de alarmă şi vorbesc de fenomene care amenință viața planetei noastre, ca „efectul de seră" a cărui semne premergătoare au fost deja constatate.

În fața unei atari situații, Biserica lui Hristos nu poate rămîne indiferentă. O dogmă fundamentală a credinței noastre e faptul că lumea a fost creată de Dumnezeu Tatăl mărturisit în „Crezul" credinței noastre ca „Făcător al cerului şi al pămîntului, al tuturor celor văzute şi nevăzute". După mărturia Părinților Bisericii, omul este domnul creației ca unul ce se bucură de privilegiul libertății şi participă atît la lumea materială cît şi la cea spirituală. Ca atare, el este creat cu scopul de a ridica întreaga creație la Creatorul ei ca ea să poată fi izbăvită de nimicire şi moarte.

Acest nobil destin al omului a fost împlinit, după eşecul şi căderea lui Adam celui dintîi", de Adam „cel de pe urmă" (II Cor. 15, 45), Fiul şi Cuvîntul lui Dumnezeu făcut om, Domnul nostru Iisus Hristos, Care a unit în Persoana Lui lumea creată şi pe Dumnezeu Cel necreat, şi Care continuă să facă aceasta, înfățişînd Tatălui lumea ca pe o veşnică ofrandă euharistică. În fiecare dumnezeiască Liturghie, Biserica perpetuează această ofrandă sub forma Pîinii şi a Vinului, deci a unor elemente ale creației materiale, şi în acest mod ea arată în mod continuu că omul nu e destinat să domine creatul ca şi cum ar fi proprietarul lui, ci să lucreze ca un fel de preot şi iconom al creației, cultivîndu-o în iubire şi oferindu-o cu recunoştință, respect, ba chiar „cu frică şi cutremur", Creatorul ei.

Din nefericire, în zilele noastre omul, acționînd sub influența unui raționalism extrem şi a unei urmăriri fără limite a fericirii pămînteşti, a pierdut simțul dimensiunii sacre a creației comportîndu-se ca un stăpîn autoritar şi grosolan. În locul duhului euharistic şi ascetic cu care Biserica Ortodoxă şi-a hrănit fiii de-a lungul secolelor, se constată astăzi o adevărată jefuire a naturii cu scopul de a satisface nu nevoile elementare ale omului ci un lanț nesfîrşit şi prelungindu-se la infinit de pofte şi dorinți încurajate de filosofia dominantă a unei societăți de consum.

Dar creația „suspină şi are dureri" (Rom. 8, 22) şi începe deja să protesteze împotriva modului în care este tratată de către om care nu poate exploata veşnic şi după bunul plac al plăcerii lui resursele şi energiile naturale. Prețul orgoliului lui va fi autodistrugerea lui dacă situația actuală se perpetuează.

Atenți la temerile omului contemporan și luînd în considerare o situație care angajează profund datoria și responsabilitatea noastră pămîntească, în unire cu Sfîntul Sinod care ne înconjoară, am luat hotărîrea de a declara ziua de 1 septembrie a fiecărui an — ziua în care prăznuim începutul anului bisericesc și în cursul căreia se înalță rugăciuni speciale spre Dumnezeu Creatorul lumii — ca zi a protecției mediului natural.

Invităm, deci, prin prezentul mesaj patriarhal întreaga lume ortodoxă și creștină să înalțe în fiecare an în această zi, în comuniune cu Sfînta lor Biserică a lui Hristos, rugăciuni către Dumnezeu, Creatorul lumii, rugăciuni de mulțumire pentru marele dar al lumii create, rugăciuni de cerere pentru protejarea și izbăvirea lui. În același timp, încurajăm părintește pe credincioșii din întreaga lume să se îndemne și sfătuiască pe și între ei înșiși și pe copiii lor să respecte și să salvgardeze mediul natural, iar pe conducătorii popoarelor care au responsabilitatea de a le guverna să aplice neîntîrziat toate măsurile care se impun pentru protejarea și salvarea creației.

Cerînd de la Domnul tot ceea ce e mai bun pentru această lume acordăm din toată inima tuturor, celor de aproape și celor de departe, binecuvîntarea noastră patriarhală și părintească (traducere după versiunea franceză din „Episképsis" nr. 425, 15 septembrie 1989, p. 2—3).

Patriarhia Moscovei la 400 de ani de la Întemeiere (1589—1989) Sinodul local al Bisericii Ortodoxe Ruse și Canonizarea a încă doi Sfinți Ortodocși Ruși

Între 8—12 octombrie 1989 Biserica Ortodoxă Rusă a sărbătorit solemn aniversarea a 400 de ani de la ridicarea scaunului mitropolitan al Moscovei la rang de Patriarhie. Evenimentul petrecut la 26 ianuarie 1589 a fost marcat de o serie întreagă de celebrări liturgice și manifestări culturale, în marginea cărora o adunare generală a episcopatului a făcut analiza evoluției situației Bisericii Ortodoxe din U.R.S.S. în intervalul care a trecut de la Sinodul local „milenar" din iunie 1988 și a purces la canonizarea a încă doi noi sfinți.

Ceremoniile oficiale au fost deschise de o Liturghie solemnă celebrată în ziua de 8 octombrie, hramul mînăstirii, la faimoasa Lavră Troița — Serghieva de la Zagorsk în prezența a mii de credincioși și pelerini. După aceea, între 9 și 11 octombrie, ierarhii Bisericii Ortodoxe Ruse s-au întrunit în Sinod sub președinția patriarhului Pimen al Moscovei și al întregii Rusii, la mînăstirea Sf. Daniil din Moscova, centrul administrativ al Patriahiei. Prima zi a fost marcată de o Liturghie urmată de canonizarea primului partriarh al Moscovei: IOV (1589—1605) și a patriarhului TIHON (1917—1925); primul patriarh de după restabilirea instituției patriarhale în Biserica Ortodoxă Rusă de către Sinodul local din 1917.

În cursul lucrărilor care au urmat acestui act solemn, ierarhii au examinat, pe marginea celor nouă rapoarte prescurtate, modalitățile de aplicare ale noilor statute interne ale Bisericii adoptate anul trecut, precum și probemele formării teologice și pastorale a clerului și a raporturilor dintre Biserică, stat și societate. Au fost comunicate numeroase statistici inedite privitoare la creșterea numărului parohiilor în ultimii doi ani și, mai ales, situația financiară a Patriarhiei.

În raportul lui, mitrop. Vladimir de Rostov, directorul cancelariei patriarhale, a subliniat acuitatea problemelor ridicate de modificările intervenite în viața Bisericii ruse, în special la nivelul gestiunii cadrelor, edificiilor și finanțelor. Mitropolitul a indicat faptul că Biserica Ortodoxă Rusă numără actualmente 9 734 de parohii și 35 de mănăstiri, 8 000 de clerici (episcopi, preoți și diaconi), 2 443 de cîntăreți. În cele 19 așezăminte de formare teologică se pregătesc 3 948 de elevi seminariști și studenți. O sarcină complexă și dificilă o constituie redeschiderea locașurilor de cult, care urmează într-un ritm vertiginos: astfel, în vreme ce în 1985 au fost redeschise numai 3 biserici, în 1986 zece, în 1987 șaispre-

zece, în 1988 au fost redeschise 809, iar în primele nouă luni ale anului 1989 — 2 185 de biserici, la care se adaugă 13 mînăstiri mari retrocedate şi ele în ultimii 3 ani.

Pentru prima dată de la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial episcopii au putut audia o prezentare a bugetului patriarhiei ruse. Astfel, mitrop. Vladimir i-a anunţat că în primele 9 luni ale lui 1989 încasările Patriarhiei s-au ridicat la 7 834 000 de ruble: 34% din vărsămîntul dioceselor, 50% din vînzarea lumînărilor şi obiectelor liturgice şi 0,6% la sută din alte surse. Pe ansamblul anului 1989 se prevede că suma totală a cheltuielilor va urca la 14 707 000 ruble. Aproape jumătate din cheltuielile totale e alocată serviciului pentru relaţii externe a Patriarhiei; restul de jumătate fiind vărsate pentru întreţinerea şcolilor de teologie. La 1 octombrie 1989, dificitul atingea, însă, deja 1 090 000 de ruble.

În schimbul de opinii care a urmat, mitrop. Vladimir a asigurat că pe viitor, Sf. Sinod va comunica regulat episcopilor bilanţurile financiare, iar arhiep. Kiril de Smolensk a cerut ca întreaga politică financiară a Bisericii să fie decisă direct de adunarea tuturor episcopilor, Sf. Sinod, permanent avînd doar rolul de a pune în aplicare deciziile luate de ansamblul episcopatului.

O discuţie vie a suscitat analiza activităţii departamentului de editură al Patriarhiei condus de mitrop. Pitirim de Volokolamsk, departament criticat în repetate rînduri pentru politica de prestigiu dusă în detrimentul nevoilor pastorale concrete, ca şi pentru caracterul secret al gestiunii lui. S-a decis crearea unei comisii însărcinate cu probleme de editură şi presă cu sarcina de-a defini obiectivele şi priorităţile, ca şi de a căuta resursele necesare de hîrtie, articol extrem de greu procurat pe piaţa sovietică, şi de asemenea, de a controla activitatea şi bilanţul financiar al departamentului. Mai mulţi diocezani au arătat că, în faţa lipsurilor serviciului de editură patriarhal şi noilor posibilităţi oferite de schimbările politice din U.R.S.S. au fost nevoiţi să organizeze şi să finanţeze ei înşişi cu resurse locale publicaţii religioase de mare şi urgentă necesitate: calendare, cărţi de rugăciune, catehisme şi chiar pe alocuri ziare şi ediţii de texte patristice şi spirituale.

Alţi episcopi au subliniat şi reînvierea rapidă a vieţii parohiale în vaste regiuni defavorizate pînă în prezent (Siberia) ca şi a unor manifestări de evlavie populară tradiţională imposibile pînă nu demult (pelerinaje, etc).

În rezoluţia finală, adunarea ierarhilor a lansat un apel credincioşilor să se angajeze în sprijinul eforturilor de redresare economică, socială şi ecologică ale guvernului şi statului sovietic, propunînd desemnarea, convocarea unei apropiate reuniuni a şefilor tuturor cultelor religioase din U.R.S.S. pentru examinarea în comun a gravelor chestiuni ale relaţiilor interetnice care tulbură ţara de mai bine de un an (Armenia, Azerbaidjan, ş.a.).

Ceremoniile comemorative s-au încheiat la 13 octombrie printr-o Liturghie solemnă în Catedrala Adormirii din Kremlin, vechea catedrală patriarhală a Rusiei ţariste, transformată în 1918 în muzeu şi redată în mod excepţional cultului pentru această ocazie. Celebrarea s-a derulat în prezenţa a numeroase delegaţii religioase străine ca şi a unor reprezentanţi ai statului. În aceeaşi zi, seara, a avut loc un concert de muzică liturgică dat de mai multe corale bisericeşti, concert ale cărui beneficii au fost vărsate asociaţiilor caritative de ajutorare a orfanilor, invalizilor şi persoanelor în vîrstă.

După ce, vreme de patru secole a fost o mitropolie sufragană a Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, Biserica Ortodoxă Rusă, a cărui scaun mitropolitan fusese definitiv stabilit la Moscova la începutul sec. XIV, a devenit practic autocefală în 1448, în urma crizei provocate în relaţiile interortodoxe de Conciliul pseudo-unionist de la Ferrara — Florenţa. Independenţa Biserici Rusiei n-a fost recunoscută canonic oficial de Patriarhia Ecumenică decît în 1589 de către Patriarhul ecumenic Ieremia II (1572—1595) care a ridicat în mod solemn scaunul mitropolitan al Moscovei la rang de Patriarhie şi pe titularul lui, mitropolitul Iov, la rang de Patriarh. Acest act a fost confirmat în două rînduri, în 1590 şi 1593, de un Sinod al Patriarhiilor răsăritene, ţinut tot la Moscova, care a conferit Patriarhiei Moscovei poziţia a cincea în diptice, după scaunele patriarhale vechi ale Constantinopolei, Alexandriei, Antiohiei şi Ierusalimului. Renumit

prin evlavia şi sfinţenia lui, primul patriarh al Moscovei, Iov (1586—1605) n-a supravieţuit însă dispariţiei protectorului lui, ţarul Boris Godunov (1589—1605), la moartea căruia în 1605 a fost depus şi trimis într-o mînăstire unde a murit doi ani mai tîrziu.

Suprimată în 1721 de ţarul Petru cel Mare, Patriarhia a fost restabilită abia în 1917 de Sinodul local al întregii Biserici Ortodoxe ruse din acelaşi an, Sinod care a ales drept patriarh pe mitropolitul Moscovei Tihon Bellavin (1865—1925). Personalitate remarcabilă, de mare deschidere şi un profund simţ pastoral, noul patriarh trebuia să facă faţă marilor frămîntări sociale create în Rusia ca urmare a revoluţiei din octombrie şi a războiului civil care i-a urmat (1917—1922), ca şi a schismei „inovatorilor" produsă în Biserică de adepţii aşa-numitei „Biserici vii" create şi susţinute de autorităţile comuniste în anii '20—'30. În 1923, patriarhul Tihon a recunoscut public guvernul sovietic şi după o perioadă de confruntare dură între Biserică şi stat proclamat loialitatea cetăţenească a credincioşilor ortodocşi faţă de noul regim. În pofida grelelor încercări la care a trebuit să facă faţă, (a fost de două ori arestat şi cu domiciliu forţat un an de zile), blîndeţea, smerenia dar şi demnitatea şi curajul în apărarea credinţei şi Bisericii, l-au impus în conştiinţa poporului ortodox ca imaginea unui adevărat mărturisitor al credinţei, respectat chiar şi cercurile emigraţiei care nu erau de acord cu opţiunile lui istorice de găsire a unui modus vivendi între Biserică şi statul sovietic.

În cursul lucrărilor Sinodului, mitropolitul Juvenali de Krutiţki, preşedintele Comisiei sinodale pentru canonizări, a anunţat că Biserica Ortodoxă Rusă se pregăteşte să canonizeze în curînd alte cinci personalităţi de seamă care au ilustrat viaţa ei în ultimele două secole. Este vorba de:

— *arhiep. Innokenti Borisov de Cherson* (1800—1957), cunoscut autor de predici şi scrieri duhovniceşti din sec. XIX.

— celebrul părinte şi „stareţ" laic, *Ioan Serghievici din Kronstadt* (1829—1908) mare liturghisitor, făcător de minuni şi rugător autor al unui faimos şi extraordinar jurnal duhovnicesc *„Viaţa mea în Hristos"*.

— trei episcopi martiri şi mărturisitori pentru credinţă în timpul persecuţiilor antireligioase sovietice, ordonate de Lenin şi Stalin: *mitropoliţii Vladimir de Kiev, Veniamin de Petrograd şi Serafim Cicagov de Leningrad.*

În cadrul aceleiaşi manifestări comemorative a avut loc între 5—8 sept. 1989 la Moscova, sub egida departamentului pentru publicaţii al Patriarhiei, un *colocviu internaţional* consacrat istoriei Patriarhiei Ortodoxe Ruse. Între intervenţiile care au tratat diferite aspecte istorice, canonice şi teologice ale acestei perioade din viaţa ortodoxiei ruse, o atenţie deosebită a suscitat comunicarea păr. Ioan Sviridov, prof. la Academia duhovnicească din Moscova, care, plecînd de la documente de arhivă inedite provenind de la Consiliul de stat pentru afaceri religioase, a retrasat istoria diferitelor valuri de persecuţii împotriva Bisericii în Uniunea Sovietică în cursul sec. XX. Pentru prima dată, au putut fi consultate, în scop ştiinţific, surse oficiale privind numărul bisericilor închise sau distruse şi al preoţilor întemniţaţi sau persecutaţi.

Cu acelaşi prilej al Sinodului local comemorativ, un grup de şapte preoţi ortodocşi moscoviţi — între care cunoscuţii preoţi dizidenţi şi persecutaţi sub regimul brejnevist pentru atitudinea lor curajoasă şi demnă: *Gleb Iakunin, Iuri Edelstein şi Nicolai Gainov*, membrii ai asociaţiei neoficiale „Biserica şi Perestroika", împreună cu publicistul şi catehetul Andrei Besmertnîi de la „Serviciul pentru apostolatul laicilor" — au adresat întregului episcopat ortodox o *scrisoare deschisă* relevînd un număr de exigenţe considerate ca necesare „pentru ca renaşterea bisericească" din epoca perestoikăi „să devină realitate".

După o lungă introducere istorică, semnatarii reamintesc condiţiile de viaţă ale Bisericii Ortodoxe ruse în ultimii 70 de ani care au condus la dispariţia libertăţii şi conştiinţei ei conciliare. Această criză este, după ei, consecinţa directă a politicii de compromis şi capitulare dusă de ierarhie faţă de statul sovietic după moartea patriarhului Tihon (1925), care a dus la instaurarea de către autorităţile civile a unei „supravegheri minuţioase şi a unui control total asupra tuturor aspectelor vieţii Bisericii şi lucrării sale". Acum, că aceste condiţii impuse de statul sovietic s-au schimbat, este necesară, apreciază semnatarii, denunţarea oficială

a controversatei „declaraţii" de adeziune faţă de statul sovietic emisă în 1927 de mitropolitul Serghei Stragoroţki, ca un jurămînt de fidelitate impus de regim, şi stabilirea unei reale independenţe între Biserică şi stat pe baza scrisorii din 1926 a episcopilor închişi în lagărul instalat în celebra mînăstire Solovki de la Marea Albă.

Autorii scrisorii mai cer episcopilor Bisericii ruse să canonizeze nu numai pe patriarhul Tihon ci şi pe toţi martirii pentru credinţă ai Bisericii din sec. XX, „să condamne ferm participarea Patriarhiei la cultul personalităţii în timpul perioadei staliniste" şi „să înceteze a se mai supune consemnelor secrete şi ilegale provenite de la organele de stat, care constituie o imixtiune grosolană în viaţa Bisericii".

Pentru a garanta o veritabilă renaştere religioasă şi o independenţă totală, „este indispensabilă restaurarea principiului sobornicităţii la toate nivelele vieţii bisericeşti", mai cu seamă restabilind principiul alegerii directe de către credincioşi şi preoţi a ierarhului ca şi a consiliilor diocezane şi parohiale. S-a mai cerut restituirea imediată Bisericii a tuturor locaşurilor de cult, revizuirea politicii editoriale a Patriarhiei într-un sens misionar mai concret, ca şi o largă dezbatere publică în jurul diferitelor proiecte de lege asupra libertăţii de conştiinţă. (După, „Service Orthodoxe du Presse" nr. 142, novembrie 1989 şi nr. 143, ianuarie 1990).

Deschideri de noi şcoli teologice în Biserica Ortodoxă Rusă

Serviciile de presă ale Patriarhiei Ortodoxe Ruse ca şi mai multe ziare sovietice au anunţat deschiderea de către Biserica Ortodoxă Rusă, aflată într-o disperată nevoie de personal bisericesc calificat, la începutul lunii octombrie a 3 noi seminarii teologice în Ucraina, Siberia şi Bielorusia. Ele se adaugă celor 3 seminarii deja existente la Moscova, Leningrad şi Odesa (înainte de persecuţiile din 1958—1964 funcţionau 8 seminarii), ca şi celor două Academii teologice din Moscova şi Leningrad care sînt centre de formaţie teologică superioare. Înainte de revoluţia din 1917 existau 4 Academii teologice (Moscova, Petrograd, Kiev şi Kazan) şi 57 de seminarii, cu peste 1 100 de profesori şi 23 000 de studenţi şi elevi. Cei 99 000 000 de credincioşi grupaţi în 67 de eparhii dispuneau de 54 000 de biserici (plus de 23 000 de paraclise) şi 1 000 de mînăstiri, slujite de peste 65 000 de preoţi şi diaconi şi respectiv 90 000 de monahi, monahii, fraţi şi surori.

Închis în 1959, seminarul teologic din *Kiev* a fost deschis solemn la 4 oct. 1989. El este instalat în partea Lavrei Peşterilor din Kiev redată Bisericii în iunie 1988. Deşi s-au prezentat 120 de candidaţi în primul an au fost acceptaţi doar 40, conform cotei de intrare stabilite, scrie ziarul „Izvestia". Anul doi, a putut fi constituit prin transferul unei părţi a elevilor de la Seminarul de la Odessa deja mult supraîncărcat.

Seminarul din Bielorusia, închis în 1964, este situat în mînăstirea *Jiroviţi* e menit să satisfacă nevoile pastorale ale celor patru dioceze ale acestei republici cu centrul politic şi bisericesc la Minsk.

În fine, la iniţiativa arhiep. Feodosi de Omsk, a fost redeschis şi Seminarul de la *Tobolsk*, închis în 1917, din Siberia occidentală. Deschiderea lui constituie un prim pas în cedarea rezolvării gravei penurii de clerici de care suferă mai ales regiunile siberiene.

Pe lîngă aceste 3 seminarii, Biserica Ortodoxă Rusă a deschis începînd din toamna lui 1989 şi 3 şcoli bisericeşti de cîntăreţi, (bărbaţi şi femei) de 2 ani, la *Smolensk*, *Cernigov* şi *Chişinău*. Alte asemenea şcoli se vor deschide în următoarele luni la: Kolomna, Minsk, Saratov şi Stavropol. O şcoală de iconografie a fost de asemenea instalată lîngă Academia teologică de la Zagorsk.

Biserica Ortodoxă Rusă încearcă deci actualmente reconstituirea unei reţele de învăţămînt teologic pe întreg teritoriul sovietic. Dincolo de impactul reprezentat de deschiderea acestor aşezăminte, aceste iniţiative şi întregul proces se lovesc de dificultăţi aproape insurmontabile cum ar fi restaurarea localurilor,

lipsa de personal didactic, absența cărților și a manualelor. Nici o carte de teologie n-a mai apărut în U.R.S.S. de la Revoluția din 1917 încoace, cu excepția culegerilor anuale de *Studii teologice*, apărute începînd din 1960 cîte un volum pe an, cu un tiraj de numai 2 000 de exemplare, supuse unei cenzuri foarte stricte.

Noile seminarii și școli au adresat deja cereri de recuperare a bibliotecilor vechilor seminarii confiscate în anii 1918—1920 de stat, arată recent înființatul săptămînal *„Moskovskii Țerkovnii Vestnik"*. Se precizează că în septembrie 1989 Biblioteca „Lenin" a redat Academiei teologice din Moscova 52 945 de lucrări revenite din vechea colecție de 600 000 de cărți a Academiei. 13 000 de volume au fost restituite și bibliotecii celebrei sihăstrii Optina, redeschisă recent. (după „Service Ortodoxe du Presse", nr. 143 decembrie 1989, p. 6—7).

Evoluția relațiilor între Moscova și Vatican în contextul recunoașterii oficiale a Bisericii greco-catolice din Ucraina

Al VII-lea Colocviu teologic între reprezentanții Consiliului pontifical pentru promovarea unității creștine și reprezentanții Patriarhiei Ortodoxe Ruse a cărui reuniune trebuia să aibă loc la Moscova între 19—26 noiembrie 1989 a fost amînat. Amînarea se datorează, după cotidianul sovietic „Izvestia", importantelor schimbări survenite în sînul Departamentului pentru relații externe al Patriarhiei moscovite. La 13 noiembrie 1989 mitropolitul Filaret de Minsk care a condus acest departament din 1981 și-a cerut eliberarea din această funcție ca urmare a sporirii responsabilităților lui pastorale în urma numirii sale ca exarh patriarhal pentru Bielorusia. Noul exarhat cuprinde 4 dioceze: Minsk, Moghilev, Pinsk și Polotsk, dintre care ultimele 3 au fost reînființate în iulie 1989 după 40 de ani de vacanță.

La conducerea departamentului pentru relații externe, mitrop. Filaret a fost înlocuit de arhiep. Kiril de Smolensk, fost rector al Academiei teologice din Leningrad, bine cunoscut în mediile teologice și ecumenice.

Colocviul a fost amînat la cererea Patriarhiei Moscovei pentru a permite Mitropolitului Kiril familiarizarea cu problemele lui.

Acest colocviu care trebuia să abordeze aspectele ecleziologice ale dialogului dintre Moscova și Vatican și în special chestiunea comunităților greco-catolice din Ucraina — Biserică desființată prin decret în 1946 din ordinul lui Stalin — a fost pregătit prin vizita la Moscova între 2—4 noiembrie 1989 a cardinalului Jan Willebrands, președintele Consiliului pontifical pentru unitatea creștină. Primită într-o atmosferă cordială, delegația a avut lungi convorbiri cu reprezentanți ai Patriarhiei ortodoxe ruse, afirmîndu-se în comunicatul final „voința celor două Biserici de a promova colaborarea lor, de a se strădui să rezolve împreună chestiunile care se pun între ele și de-a asigura creșterea unui spirit de sinceritate și fraternitate creștină".

Potrivit agenției sovietice TASS, convorbirile au permis evocarea *„uneia din chestiunile cele mai delicate"* care se găsesc în centrul relațiilor dintre cele două Biserici: *problema comunității unite* și mai ales a recentelor cazuri de ocupare a unor biserici de către greco-catolici în Ucraina Occidentală. În comunicat se subliniază că „spiritul de iubire creștină impune fiecăruia refuzul oricărui act de violență", care „nu numai nu rezolvă nimic dar împiedică avansarea pe calea unei adevărate soluționări a problemelor" ceea ce nu poate avea loc decît pe calea unui dialog deschis și sincer". Cei care în rugăciunea lor zilnică cer.: „Și ne iartă nouă greșelile noastre precum și noi iertăm greșiților noștri" trebuie să abordeze în spiritul dialogului toate chestiunile, oricare ar fi fost dificultățile lor în decursul istoriei. Astăzi și împreună trebuie să încercăm să facem voia Domnului nostru comun. Acest spirit trebuie să inspire și pe credincioșii celor două Biserici în delicata și complexa evoluție actuală a situației catolicilor de rit oriental, mai ales în Ucraina occidentală. Delegațiile sînt decise să continue con-

tactele şi dialogul asupra acestei importante chestiuni ce preocupă pe cele două Biserici".

În cursul întîlnirii, cardinalul Willebrands a remis Patriarhului Pimen o scrisoare de răspuns a Papei Ioan Paul a II-lea la mesajul adus la Roma la 25 august de o delegaţie a Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse; scrisoarea Papei a fost însoţită de un potir oferit în semn al dorinţei pontifului de a vedea cele două Biserici ajunse la comuniunea deplină.

Cum este cunoscut, la 1 decembrie 1989, în cursul vizitei sale oficiale la Roma, şeful Statului sovietic, Mihail Gorbaciov, a fost primit în audienţă privată la Vatican de Papa Ioan-Paul II, întîlnire calificată „cu adevărat extraordinară" şi istorică, de conducătorul sovietic, care a evidenţiat faptul că noua legislaţie asupra libertăţii de conştiinţă, aflată în pregătire de 2 ani, urmează să fie adoptată în curînd de Parlamenul sovietic. În alocuţiunea sa de răspuns, papa a ţinut să-şi exprime întreaga sa solicitudine în primul rînd pentru comunităţile catolice şi greco-catolice din U.R.S.S. În acelaşi timp şi-a exprimat dorinţa ca instaurarea unui regim de libertate religioasă complexă să permită o elaborare mai strînsă şi cu Biserica Ortodoxă Rusă „atît de apropiată de noi", „într-un efort ecumenic reînnoit în baza moştenirii comune cu scopul de a vesti Evanghelia lui Hristos noilor generaţii, în aşteptarea unităţii pe care o vrea Hristos pentru Biserica Sa".

Delegaţia sovietică cuprindea şi un membru al Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse şi anume pe mitropolitul Iuvenali de Krutiţki şi Kolomna, care fusese primit în audienţă privată pe papa cîteva zile mai înainte, la 27 noiembrie şi trimise papei un mesaj din partea Patriarhului Pimen, a cărui conţinut n-a fost însă revelat. Într-o conferinţă de presă ţinută la încheierea vizitei, mitropolitul subliniind importanţa dialogului teologic în profunzime între ortodocşi şi romano-catolici, a denunţat în acelaşi timp ca „un obstacol în calea dialogului" ocuparea din 29 oct. trecut a Bisericii Schimbării la Faţă din Lvov de către un grup de credincioşi ce s-au revendicat ca membrii ai Bisericii greco-catolice ucrainiene.

Toţi observatorii recunosc că încă e prea devreme pentru a se trage toate consecinţele posibile ale întîlnirii la nivel înalt între Gorbaciov şi Papa Ioan-Paul II, calificată pe drept cuvînt ca de o importanţă „cu adevărat istorică" Conform unor surse sovietice autorizate, în baza unui decret al guvernului Republicii Sovietice Federative Ucraina, adoptat la 24 decembrie, începînd din 2 decembrie 1989 comunităţile greco-catolice se vor putea înregistra la autorităţile oficiale. Decizia a fost confirmată de Nicolai Kolesnik, preşedintele Consiliului pentru afaceri religioase din Ucraina, care a precizat că acest act nu înseamnă încă legalizarea Bisericii unite ucrainiene, care ar putea interveni mai tîrziu, şi că lasă încă în suspendare problema tribuirii locaşurilor de cult între cele două comunităţi, ortodoxă şi unită din republică.

În general, însă, observatorii remarcă că problema „uniată" se înscrie în cel puţin 3 parametrii distincţi: nu este numai cea a libertăţii de conştiinţă ce trebuie acordate, în virtutea a însăşi drepturilor omului, celor aproximativ 45 milioane de catolici de rit bizantin din Ucraina occidentală; ea este, în acelaşi timp, problema, puţin cunoscută în Occident, a prozelitismului multisecular al Bisericii romane, desfăşurat cu mijloacele tactice ale „uniatismului" pe seama Bisericii ortodoxe, ca şi riscul apariţiei unui derapaj naţionalist independent faţă de puterea sovietică.

Într-un interviu publicat la 1 decembrie 1989 în cotidianul parizian „Le Figaro", *Nikita Struve* — profesor de literatură rusă la Universitatea Paris X — Nanterre, director al casei de editură YMCA — Presse şi redactor al celui mai importante reviste ruse actuale de gîndire religioasă „Vestitorul mişcării creştine ruse" — a răspuns astfel la întrebările reporterului:

FIGARO — *Cum evaluaţi evoluţia atitudinii guvernului sovietic faţă de Biserică?*

STRUVE — Constat că e pentru prima dată după revoluţia din 1917 că statul ateu face dovadă de toleranţă faţă de religie. Faptele sînt clare. În nouă luni numai au fost restituite Bisericii 11 mănăstiri şi mai mult de 2000 de biserici. Din nefericire toate aceste edificii sînt într-o stare jalnică. Mănăstirile sînt inutilizabile şi unele pe trei sferturi în ruină. Pe de altă parte restituirea bisericilor este departe

de a compensa închiderile (din 22 000 de biserici deschise în 1958 în 1964 mai erau numai 10 000) şi distrugerile masive ale perioadei Hruşciov (1959—1964), o epocă de persecuţii înspăimîntătoare.

F. — *Cui atribuiţi această schimbare radicală de curs?*

S. — Eşecului total al comunismului şi societăţii sovietice pe care a născut-o; Gorbaciov încearcă să salveze mobilele. Denunţînd stalinismul, Hrusciov a restabilizat oarecum societatea, în afară de domeniul religios unde a crezut că trebuie să persecute pe creştini, ceea ce a contribuit în mod sigur la căderea sa. Singura rezervă pe care a-şi evidenţia-o este rezistenţa cadrelor subordonate ale partidului care au rămas aceleaşi şi care fac obstrucţie, în timp ce situaţia generală internă este mult mai gravă ca acum 30 de ani şi Gorbaciov are nevoie de toate forţele vii pentru a salva ceea ce ar putea fi fiinţa unei societăţi rupte literalmente în bucăţi.

F. — *Cum resimt aceasta creştinii, catolicii şi ortodocşii? Sînt ei divizaţi în faţa a ceea ce se întîmplă?*

S. — Nu există nici o problemă între ei, cu excepţia Ucrainei occidentale, unde subzistă un vechi litigiu, care îşi are originea în dorinţa papalităţii de a reuni pe ortodocşi cu Roma. Aşi spune mai exact: în eclesiologia universalistă a Bisericii romane. Drama este mai cu seamă faptul că această chestiune a fost înveninată de alipirea forţată a uniţilor la Ortodoxie din ordinul unui stat ateu şi cu sprijinul poliţiei lui. Această slăbiciune, această greşeală criminală, s-a produs, e adevărat, în prelungirea unor persecuţii atroce, cele mai teribile poate ale sec. XX. De aceea, cred că Biserica unită trebuie leaglizată. Biserica Ortodoxă trebuie să se resemneze cu faptul că multe parohii vor trece la uniţi.

F. — *Se va vorbi despre aceasta la Roma?*

S. — Este posibil că Gorbaciov, care a devenit la el acasă foarte impopular, va face concesii şi asupra acestui punct ca să poată obţine brevetul de onorabilitate de care are nevoie. Poate va cere, în schimb, papei să modereze veleităţile secesioniste ale ucrainienilor occidentali ca şi ale popoarelor baltice. Cum trebuie să ţină seama de ortodocşi, care constituie majoritatea, nu va intra fără îndoială în detalii.

Pentru a rezuma, voi spune că pentru un ortodox, „mediu", recunoaşterea Bisericii greco-catolice ucrainiene se înscrie în logica unui stat de drept. Ea se înscrie şi în logica religioasă a respectului faţă de celălalt în diversitatea lui. Dar trebuie, deopotrivă, ca şi Roma să modereze un anumit universalism al ecleziologiei ei şi să abandoneze pretenţia ei seculară de a recupera această „provincie" orientală care e Biserica Ortodoxă. Se aud deja voci triumfaliste în Ucraina zicînd că Biserica unită va fi Biserica cea mai mare ca număr şi că va fi condusă de papă. Asemenea afirmaţii vor avea drept efect faptul de a da naştere la noi confruntări între creştini în lumea întreagă, şi mai cu seamă, pe acest pămînt al suferinţei care e Ucraina. Creştinii n-au nevoie de aceasta. Trebuie, deci, găsit un mijloc ca Biserica unită să fie recunoscută cu toate celelalte Biserici ale Uniunii Sovietice, dar într-un spirit de moderaţie, evitînd tot ceea ce poate semăna cu un spirit de recucerire şi să nu se prezinte Biserica unită ca un avanpost al universalismului ecleziologiei romane".

Comentînd implicaţiile acestor evoluţii, *păr. Boris Bobrinskoy*, profesor de dogmatică la Institutul teologic ortodox „Saint-Serge" din Paris, sublinia la rîndul său într-un editorial „incidenţele enorme" ale întîlnirii Gorbaciov — Ioan Paul II.

„Echilibrul confesional al Bisericilor creştine din URSS va fi profund modificat. Rămînînd în continuare majoritară, în ansamblul Uniunii Sovietice, Biserica Ortodoxă va coexista de acum cu numeroase comunităţi catolice de rit oriental care se vor organiza în dioceze sub ascultarea Romei. Pe de altă parte, se observă şi printre ortodocşii din Ucraina înşişi o tendinţă de a forţa o autonomie bisericească în raport cu Patriarhia Moscovei, compromise cu Kremlinul, sau chiar de a se alătura bisericilor unite, reînălţate cu sprijinul unui papă puternic şi liber.

În faţa unei situaţii ecleziastice mişcătoare şi dificile, ne întrebăm ce atitudine vor adopta Bisericile în cauză: Patriarhia Moscovei, care se va vedea frustată de numeroase parohii ce doresc să-şi reafirme fidelitatea faţă de Roma şi vor căuta să recupereze bunurile bisericeşti spoliate de Stalin în 1946 pe seama Bisericii Orto-

doxe, va şti ea să recunoască suferinţele îndurate de uniaţi şi legitimitatea revendicărilor lor, fără a uita paginile tragice ale secolelor trecute, cînd parohiile ortodoxe din Ucraina şi Galiţia au fost ele însele „reunite" cu Roma sub presiunea episcopilor şi prinţilor catolici ai Poloniei şi Ucrainei? Pe de altă parte, ierarhia romano-catolică va şti ea să reziste tentaţiei triumfalismului şi cuceririi unei ţări tradiţional ortodoxe de către o Biserică catolică mişcată încă şi astăzi de o eclezio-logie „universală", ale cărei roade le observăm, vai, în anumite medii catolice de astăzi?

„Se apropie „momentul adevărului" pentru dialogul iubirii între Bisericile noastre. Recent, dialogul ortodox-catolic s-a izbit deja de obstacolul major al uniatismului. Este timpul de a-l considera faţă în faţă, cu luciditate reciprocă şi pocăinţă în ce priveşte trecutul, în iubire în ce priveşte prezentul, în inventitate spirituală în ce priveşte un viitor grevat de grele ipoteci istorice.

„Este oare (deja) posibil ca eclezioligiile noastre să se acorde sau sînt destinate să rămînă fundamental exclusive una faţă de alta? Primatul roman îşi va putea regăsi limitele şi funcţia lui de slujire a unităţii recunoscute unanim pînă la sfîrşitul primului mileniu, în profitul puterii depline a episcopatului bisericilor locale sau regionale? Este posbil ca, cu acest preţ şi la capătul unui consens dogmatic probabil asupra conţinutului credinţei „ortodoxe", Bisericile ortodoxe să recunoască primatul tradiţional al scaunului Romei, în cadrul unei guvernări „conciliare" şi colegiale a episcopilor? Pentru Roma n-ar fi vorba atunci decît de a renunţa la un anumit „stil" al exercitării primatului unui papă care e, înainte de toate, episcopul propriului oraş şi propriei sale dioceze.

E de dorit reluarea gesturilor publice de reconciliere umilă şi de pocăinţă de care papa Paul VI a dat adeseori exemplu. Dacă calea pocăinţei şi respectului reciproc vor fi urmate pînă la capăt de Bisericile noastre va fi făcut un mare pas spre unitatea efectivă şi problema însăşi a uniatismului, ca unul din obstacolele majore pe calea unităţii, va fi rezolvată, căci el nu va mai avea nici o raţiune de a fi. (după „Service Ortodoxe du Press", nr. 143 şi 144 nov. 1989, iun. 1990).

Colocviu internaţional cu ocazia aniversării a 550 de ani de la Conciliul „unionist" de la Ferrara — Florenţa (1439—1989)

Între 23—29 septembrie 1989 a avut loc la Florenţa un simpozion teologic internaţional cu tema: *Unitatea creştină .550 de ani de la Conciliul Ferrara-Florenţa (1439—1989). Decepţii, tensiuni, perspective.* Au luat parte profesori şi specialişti de renume cu contribuţii directe sau indirecte în cercetarea istoriei şi teologiei acestui conciliu. Simpozionul a fost organizat de prof. G. Alberigo de la Universitatea din Bologna, în colaborare cu Academia internaţională de ştiinţe religioase şi cu contribuţia autorităţilor municipale din Florenţa şi Ferrara (Italia). Din partea ortodoxă au participat: mitropoliţi greci Damaskinos Papandreou al Elveţiei, Ioan Zizioulas al Pergamului, părinţi profesori John Meyendorff (New York), Vitali Borovoy (Moscova), I. Pavlov (Sofia), Ştefan Alexe (Bucureşti), şi profesorii: Nicolas Lossky şi Constantin Andronikoff (Paris), Vlassios Phidas (Atena) ţî D. Geanakopulos (Yalle).

Şedinţa inaugurală a avut loc în marea sală din „Palazzo Vechio" al Florenţei unde, după alocuţiunile de primire din partea autorităţilor locale şi a preşedintelui Academiei internaţionale de ştiinţe religioase, prof. G. Alberigo a prezentat conferinţa inaugurală cu titlul: *„Unitatea creştină în perspectiva conciliului de la Ferrara-Florenţa. Eşec şi decepţii".* Şedinţele de lucru s-au desfăşurat la centrul de congrese de la Fiesole, lîngă Florenţa. Comunicările au fost urmate de discuţii teologice şi istorice-canonice de un înalt nivel care au lărgit, de regulă, cadrul comunicărilor. În cursul simpozionului s-au celebrat două liturghii separate — una ortodoxă şi alta catolică — în biserica Santa Maria Novella din Florenţa.

În centrul simpozionului au stat patru teme generale principale asupra cărora s-au audiat şi discutat cîte 2 comunicări, una din perspectivă ortodoxă, alta din perspectivă occidentală:

a) *„Via concilii" în teologia Evului Mediu și dreptul canonic* (Damaskinos Papandreou, H. J. Sieben);
b) *Etosul teologic al Conciliului* (H. Chadwick, N. Lossky);
c) *Problema metodologică în teologie, exegeza și hermeneutica* (A. de Halleux. Vl. Phidas);
d) *Recepția și respingerea „unirii de la Florența"* (V. Borovoy, W. Hryniewiez, A. Houssiau).

Pe lîngă acestea, s-au mai prezentat un număr de comunicări pe teme mai particulare, după cum urmează:
a) *Conciliul și reforma Bisericii catolice între Constanța și Florența* (J. Hemrath);
b) *Unitatea Bisericii după Părinții conciliari de la Basel și papa Eugeniu IV* (J. W. Stieber);
c) *O nouă lectură a Actelor Conciliului* (D. Geanakopulos);
d) *Uniformitate și diversitate* (E. Lanne);
e) *Aspecte neteologice: culturale, linguistice și politice* (C. Vasoli);
f) *Ecleziologie a instituției și ecleziologie a sacramentului și sfințeniei* (Ioan Zizioulas);
g) *Consecințe liturgice* (M. Arranz);
h) *Discuțiile conciliare în perspectiva Baselului, Bizanțului și Moscovei* (J. Meyendorff, I. Pavlov);
i) *Conciliul de la Ferrara, Florența în perspectiva uniatismului catolic roman* (V. Peri).

Evaluarea generală a Consiliului unionist de la Ferrara-Florența, așa cum a apărut din lucrările simpozionului, e în principiu negativă. Nu numai în ce privește derularea lucrărilor conciliului dar și în ce privește consecințele contradictorii ale deciziilor lui pentru cele două Biserici: occidentală și ortodoxă. În esență, Conciliul florentin a fost considerat ca un eșec tragic din următoarele motive:

1. Conciliul a frînat evoluția conștiinței conciliare în Occident și revendicarea dinamică, de către conciliile reformatoare de la Constanța și Basel, a unei limitări a caracterului absolut al autorității papale — revendicare necesară pentru restaurarea ordinii canonice și înnoirii interne a vieții Bisericii latine occidentale. Convocarea conciliului la Florența și mai cu seamă participarea Bisericii răsăritene a neutralizat nu numai mișcarea conciliaristă ci și orice tendință reformistă în Biserica occidentală. Deciziile lui „unioniste", impunerea teologiei latine și ecleziologiei primațiale Bisericii răsăritene, au întărit considerabil autoritatea, foarte slăbită pe atunci, a scaunului Romei și i-au permis reprimarea tendințelor de reformare a Bisericii occidentale în sens conciliar, tendințe care au reizbucnit însă mai apoi violent și cu consecințe dureroase pentru unitatea Bisericii occidentale, în Reforma protestantă a veacului XVI (Damaskinos Papandreou, J. Meyendorff, H. J. Sieben, J. Hemrath, J. W. Stieber).

2. Consecințele Conciliului au fost la fel de grave și pentru Biserica răsăriteană căci, deși respinse categoric și energic de conștiința eclezială a poporului ortodox, deciziile „unioniste" au suscitat și un vîrtej de dispute și conflicte interne între adversarii și susținătorii, „unirii" florentine, astfel proclamate; conflicte care au lărgit mai mult încă prăpastia schismei între Bisericile Răsăritului și Apusului. Separația s-a agravat încă și mai acut cu utilizarea deciziilor „unioniste" florentine în politica de uniatism promovată de Roma în sînul popoarelor ortodoxe aflate în dificultate, politică care a creat și hrănit focare de conflicte și tensiuni adeseori virulente între cele două părți, însoțite de manifestări negative de fanatism, intoleranță și colonizare religioasă a Orientului (G. Alberigo, A. Houssiau, W. Hraniewicz, V. Borovoy, V. Peri).

3. Deși convocat și voit ca o continuare autentică celor șapte Sinoade ecumenice anterioare Schismei, Consiliul a eșuat în intențiile lui de a exprima adecvat și acceptabil tradiția concilară comună privitoare la constituția și funcționarea Sinoadelor ecumenice ale Bisericii vechi. Devenit stăpîn din nou pe situație, prin exploatarea abilă a contextului evenimentului, papa Eugeniu IV s-a servit de Conciliu atît pe plan intern, pentru neutralizarea influenței conciliului reformist de la Basel, cît și pe plan extern, ca de un organ pentru extinderea autorității

papale asupra Orientului (G. Alberigo, Damaskinos Papandreou, J. Meyendorff, G. Vasoli).

4. În pofida frecventelor izbucniri de mîine, „Memoriile" asupra lucrărilor Conciliului ale demnitarului ecleziastic bizantin Silvestru Syropoulos constituie o reproducere fidelă a ceea ce s-a petrecut la Conciliu de la Ferrara-Florenţa, dovedind o remarcabilă obiectivitate în relatarea evenimentelor petrecute atît în interiorul cît şi în marginea Conciliului. Punerea la îndoială a veracităţii unor descrieri ale lui Syropulos nu mai pare justificată, ele putînd fi interpretate ca o evaluare personală a unor evenimente şi situaţii ce relevă strîmtorarea generală resimţită în mediile delegaţiei bizantine (D. Geanakopulos, H. Chadwick).

5. Metoda urmată de conciliu în discuţiile teologice şi exegetice fusese stabilită în discuţiile prealabile pe baza următoarelor criterii şi angajamente preliminare: a) respectarea scrupuloasă a criteriilor canonice ale tradiţiei sinodale ecumenice (convocare, constituire, funcţionare) dinaintea Schismei, căci numai cu această condiţie răsăritenii au acceptat să participe la un sinod comun cu latini şi ca aceasta să poată revendica o autoritate ecumenică, şi b) acceptarea tradiţiei patristice dinainte de Schismă ca şi criteriu absolut al celor două părţi în discuţiile teologice. Cu toate acestea, aplicarea criteriilor Tradiţiei sinodale şi patristice s-a izbit de dificultăţi imprevizibile căci: a) Părinţii „conciliarişti" reuniţi la Basel şi aşteptaţi la Conciliul convocat de papă la Ferrara au refuzat să participe la el, ceea ce a cauzat din start o serioasă afectare a desfăşurărilor lucrărilor; şi b) orientalii au denunţat formal utilizarea de către latini a unor texte patristice şi sinodale falsificate, ceea ce a deviat lucrările conciliului într-o largă şi fastidioasă procedură de control şi dovadă a autenticităţii sau falsităţii textelor patristice (Vl. Phidas).

6. Etosul teologic care a prevalat în lucrările conciliului reflectă tensiunea deja existentă în raporturile şi controversa teologică a celor două Biserici. Predispoziţia apologetică şi tendinţa polemică a reprezentanţilor celor două părţi exprimau orientările lor teologice diferite reliefate de delegaţii cei mai intransigenţi şi conservatori ai celor două delegaţii (Ioan de Torquemada şi Marcu al Efesului). Tendinţa occidentalilor de a recurge la schemele logice aristotelice ale teologiei scolastice nu punea probleme serioase răsăritenilor care cunoşteau bine filosofia dar nu-i vedeau utilitatea în discuţiile teologice abordate (purgatoriu, Filioque), preferîndu-i un limbaj pur teologic. Politica maleabilă a unioniştilor (Giulio Cesarini şi Bessarion al Niceei) urmărind să rezolve rapid şi prin compromis toate problemele teologice importante n-au putut obţine consensul deplin al delegaţiilor lor, mai ales la răsăriteni unde, în pofida izolării lor, adversarii „unirii" erau recunoscuţi ca autoritate pentru orice acord în materie teologică. Este cazul mai ales al mitropolitului Efesului, Marcu Eugenicul, recunoscut în discuţiile controversate al Conciliului ca autoritatea teologică incontestabilă a delegaţiei răsăritene, dar care a fost obiectul unei atitudini eronate atît din partea împăratului bizantin cît şi a papei care şi-au rezervat toate onorurile numai adepţilor „unirii" (H. Chadwick). Etosul ortodox foarte strict şi argumentaţia teologică de înalt nivel al lui Marcu al Efesului ar fi putut, în pofida opiniei contrare a unor cercetători, conduce conciliul în direcţia cea bună pentru rezolvarea controversei teologice asupra lui Filioque şi a restabili unirii adevărate (N. Lossky; A. de Halleux), dar circumstanţele au favorizat pe unionişti compromiţînd, însă, astfel şansele Conciliului (H. Chadwick, N. Lossky, A. de Halleux).

7. Aprecierea premizelor ecleziologice ale Conciliului a revelat pe de o parte, încercarea de depăşire a unei ecleziologii instituţionale şi a criteriului uniformităţii canonice, iar pe de alta, avansarea unor criterii pluraliste şi a unei ecleziologii sacramentale (E. Lanne, Ioan Zizoulas).

8. Procesul de receptare a deciziilor de „unire" ale Conciliului florentin de către Răsăritul ortodox şi Occidentul latin a relevat atitudinea rezervată a celor două părţi faţă de aceste decizii şi, încă o dată, o reexaminare critică a unianismului ca metodă de „unire" a Bisericilor, şi a consecinţelor lui dureroase asupra relaţiilor dintre cele două Biserici în Ucraina, Transilvania, Grecia şi Orientul Apropiat (G. Alberigo, V. Borovoy, W. Hryniewcz, V. Peri...).

Concluziile generale desprinse din comunicările şi discuţiile pe marginea lor în cadrul acestui simpozion comemorativ ar putea fi rezumate astfel:

a) Eşecul conciliului „unionist" de la Ferrara-Florenţa este astăzi general admis chiar şi în Occident; el nu poate, deci, servi dialogului teologic actual drept model valabil pentru restabilirea unităţii ecleziale a lumii creştine.

b) Se admite în general că adversarii „unirii" din sînul delegaţiei bizantine — mai ales mitropolitul Marcu al Efesului — au dezvoltat în conciliu o argumentaţie teologică extrem de importantă care a evidenţiat fără exces continuitatea şi coerenţa credinţei tradiţionale a Bisericii mai ales în dezbaterile asupra purgatoriului şi a adaosului Filioque.

c) Metoda uniatismului ca proces de receptare a deciziilor conciliului este şi ea respinsă ca regulă generală, după cum sînt criticate şi modelele istorice binecunoscute ale unor asemenea practici.

d) Dialogul teologic actual nu poate trage un profit pozitiv nici din deciziile conciliului „unionist" florentin, nici din metodele istorice utilizate pentru aplicarea şi impunerea lor, ci mai degrabă o lecţie negativă de cum nu trebuie procedat în viitor (după „Episképsis", nr. 429, 15 noiembrie 1989, p. 8—11).

A V-a întrunire a dialogului teologic oficial între Bisericile Ortodoxe şi Federaţia luterană mondială

Între 2—7 septembrie 1989 s-a desfăşurat la Academia Evanghelică a Bisericii luterane din Elba de Nord din *Bad-Segeberg* (R.F.G.), cea de-a V-a, Sesiune plenară a Comisiei mixte de dialog între Bisericile Ortodoxe şi Federaţia Luterană Mondială.

Membrii ortodocşi ai Comisiei mixte de dialog au fost: mitrop. Emilianos de Silivri, arhim. Gennadios Limouris şi prof. Theodor Nikolaou din partea Patriarhiei Ecumenice, prof. Vasilios Anagnostopulos din partea Patriarhiei Alexandriei; arhiep. Gherman al Berlinului şi Europei Centrale şi prof. Alexe Osipov din partea Patriarhiei Ruse; mitrop. Nicolae Corneanu al Banatului şi P. C. pr. prof. Viorel Ioniţă şi diac. asist. Ioan Caraza din partea Patriarhiei Române; prof. Totyu Koev din partea Patriarhiei Bulgare; mitrop. Chrysostomos de Limasol şi pr. prof. Georghios Metallinos din partea Bisericii Ciprului; mitrop. Athenagoras de Phokis şi protop. Ioannis Romanidis din partea Bisericii Greciei; mitrop. David de Sulhumi din partea Bisericii Georgiei; episcopul Hristofor de Moravia din partea Bisericii Cehoslovaciei; şi păr. Heikki Huttunen din partea Bisericii Finlandei.

Copreşedinţii Comisiei au fost mitropolitul Emilianos de Silvri şi episcopul Karl-Heinz Stoll, preşedintele Bisericii evanghelice unite din R.F.G. Responsabilii întîlnirii au fost dr. Eugen Brand din partea luterană şi arhim. dr. Gennadios Limouris din partea ortodoxă care a funcţionat şi va funcţiona în continuare ca secretar executiv al dialogului din partea ortodoxă. Delegaţii ortodocşi au ales în umanitate în postul de secretar pe episcopul Irineu Bulovici, delegat din partea Patriarhiei ortodoxe Sîrbe în locul arhiep. Ioan al Finlandei demisionat, Participanţii luterani reprezentînd Federaţia luterană mondială au venit din zece din cele 105 Biserici membre ale Federaţiei.

Avînd un precedent istoric de seamă în dialogul teologic dintre teologi luterani din Tübingen şi Patriarhul Ecumenic Ieremia al II-lea din anii 1571—1583, dialogul oficial actual a debutat, după trei ani de discuţii pregătitoare, în 1981 la Espoo (Finlanda).

La această primă întîlnire în plen, a cărei temă generală a fost *Participarea la misterul Bisericii*", s-au evaluat rezultatele contactelor anterioare şi a dialogurilor bilaterale desfăşurate pînă în acel moment şi s-a fixat scopul ultim al dialogului: recunoaşterea şi comuniunea deplină între cele două familii de Biserici, ortodoxă şi luterană. Totodată reuniunea a marcat şi aniversarea a 1600 de ani de la Sinodul II Ecumenic (381) şi a evidenţiat valoarea ecumenică a Sinodului de credinţă Niceo-constantinopolitan.

Sesiunea a II-a a Comisiei mixte de la Limassol (Cipru), din 1983 s-a ocupat mai ales cu problema fixării tematicii şi metodei dialogului.

Lucrările sesiunii a III-a a Comisiei mixte ale dialog ortodox-luteran de la Allentown (S.U.A.) din 1985 s-au încheiat cu formularea şi semnarea unei prime declaraţii comune asupra temei: *Revelaţia divină şi Biserică.* Ca teme viitoare de dialog s-au fixat: relaţia Scriptură-Tradiţie şi respectiv canonul şi inspiraţia Scripturii.

Sesiunea a IV-a a Comisiei de la Gonia (Creta) din 1987 a luat în discuţie prima din aceste teme, elaborînd o declaraţie comună cu tema *Scriptură şi Tradiţie.*

În fine, cea de-a V-a Sesiune în plen a Comisiei oficiale de dialog teologic ortodox-luteran de la Bad-Segeberg din septembrie 1989 a avut drept temă a discuţiilor *Canonul şi inspiraţia Scripturii.* Baza pentru discuţii a format-o un document pregătitor pe aceeaşi temă în 19 paragrafe, redactat în sesiunea subcomisiei mixte ortodox-luterane de la Veneţia din 10—12 oct. 1988 şi trimis dinainte Bisericilor membre spre studiu şi observaţii. Documentul pregătitor a fost prezentat comisiei de către două referate-comentariu: din partea ortodoxă de către pr. prof. G. Metallinos (Atena), iar din partea luterană de doamna prof. dr. Fairy von Lilienfeld (Erlangen). După două zile de discuţii intense, o comisie mixtă de redactare formată din patru membri — pr. prof. I. Romanidis (Tesalonic) şi pr. prof. V. Ioniţă (Bucureşti), din partea ortodoxă; şi profesorii G. Kretschmar (München) şi G. Krodell, din partea luterană — a redactat o nouă versiune a documentului adoptată, după discuţii şi alte propuneri de ameliorare în plen, ca declaraţie comună şi document final al întrunirii, de ambele părţi.

Documentul se compune din 19 paragrafe: 1 paragraf introductiv, 9 referitoare la canonul şi 9 la inspiraţia Sf. Scripturi. În ce priveşte canonul Scripturii problema discutată mai ales se referă la numărul şi valoarea cărţilor Scripturii în viaţa şi cultul creştin, mai ales în ce pirveşte Vechiul Testament şi relaţia dintre cărţile lui canonice şi cele anaghinoskomena sau bune de citit (deutero-canonice). În ce priveşte inspiraţia Scripturii s-a subliniat rolul decisiv inspiraţiei Duhului Sfînt în fixarea în scris a Revelaţiei lui Hristos, Care e centrul şi cheia Scripturii; ca şi lucrarea de asistenţă a Duhului Sfînt, în interpretarea Scripturii de către Biserică. În ansamblul, s-a apreciat că există o largă convergenţă între cele două Biserici în ce priveşte chestiunile discutate (canonul şi inspiraţia biblică), care e de mare importanţă în abordarea în viitor dificilei chestiuni a rolului, funcţiei şi autorităţii Bisericii în formularea şi explicarea Scripturii şi a Revelaţiei.

Autoritatea în Biserică a fost fixată, de altfel, ca temă a celei de-a VI-a întruniri în plen a Comisiei mixte de dialog ortodoxo-luteran din 1991 care va avea loc la invitaţia Bisericii Ortodoxe Ruse probabil în U.R.S.S.; întîlnire precedată de o sesiune a subcomisiei mixte în 1990 însărcinată cu elaborarea unui document pregătitor pe această nouă temă (după „Episképsis" nr. 425, 15 septembrie 1989, p. 3—5).

Vizita arhiepiscopului de Canterbury la Vatican şi declaraţiile sale în favoarea primatului papal

Între 29 septembrie — 2 octombrie 1989 papa Ioan Paul II a primit la Vatican vizita arhiepiscopului de Canterbury şi primatului Bisericii anglican, dr. Robert Runcie, însoţit de J. A. Adetiloye, primatul Bisericii anglicane din Nigeria şi Mark Sauter arhiepiscop de Birmingham şi copreşedinte al celui de-a II-a Comisii internaţionale de dialog teologic anglican-romano-catolic (ARCIC II). Vizita arhiep. Runcie a avut loc la 7 ani de la vizita papei Ioan-Paul II la Canterbury (mai 1982) şi la 23 de ani de la vizita făcută în mai 1966 de arhiepiscopul de Canterbury, dr. M. Ramsey, papei VI la Vatican.

La 29 septembrie delegaţia anglicană a fost primită de papă într-o audienţă care a durat 50 de minute şi în care cei doi primaţi au rostit scurte alocuţiuni. Răspunzînd papei care a accentuat faptul că cele două părţi „trebuie să facă faţă cu onestitate diferenţelor" care le separă încă, arhiepiscopul Runcie a subliniat convingerea sa că „anglicanii şi catolicii împărtăşesc din o unitate profundă subiacentă, pe care un diferend, oricît de real nu ar putea-o suprima" dar care trebuie făcută şi vizibilă cît mai repede cu putinţă.

A doua zi sîmbătă, 30 septembrie, seara, cei doi primaţi au celebrat împreună vecernia în biserica Sfinţilor Andrei şi Grigorie din Roma, de unde în anul 596, papa Grigorie cel Mare l-a trimis pe Sf. Augustin, primul arhiepiscop de Canterbury, să evanghelizeze Britania. Ln sfîrşitul celebrării, cei doi au rostit două importante cuvîntări. În cuvîntul său, Ioan Paul II a insistat asupra faptului că, „trimiţînd pe Sf. Augustin să predice anglo-saxonilor, Sf. Grigorie cel Mare îşi exercita responsabilitatea pastorală şi misionară proprie ministeriului episcopului Romei" sau mai exact, „primatului universal încredinţat episcopului care ocupă scaunul Romei", care „trebuie să fie şi un primat în iniţiativele pentru unitate". Şi „astăzi", a subliniat în continuare papa, „diviziunile dintre creştini pretind ca primatul episcopului Romei să fie un primat şi în acţiunea şi iniţiativa şi favoarea unităţii pentru care s-a rugat atît de insistent Hristos". Această unitate nu se poate baza, decît pe „moştenirea comună a credinţei" apostolice în integritatea ei pe care anglicani şi catolici o împărtăşeau înainte de diviziunile care i-au separat în secolul XVI. Ori responsabilitatea pentru integrităţii unităţii şi continuităţii credinţei apostolice, în condiţiile actuale ale necesităţii unei reevanghelizări autentice a Europei şi a tuturor popoarelor pămîntului revine „magisteriului Bisericii", este o funcţie specifică a episcopilor care trebuie însă exercitată în comuniune cu scaunul lui Petru", singura garanţie a autenticităţii şi succesului noii evanghelizări a lumii pe care şi-o propun ambele Biserici, a căror diviziune în continuare riscă să se constituie într-un obstacol major în calea realizării eficiente a acestui ţel misionar.

Insistînd şi el asupra urgenţei refacerii unităţii creştine şi perspectiva misionară a evanghelizării eficiente a popoarelor, culturii şi societăţii, arhiepiscopul Runcie a ţinut să sublinieze încă de la începutul omiliei sale faptul că vizita sa la Roma nu este o simplă vizită de răspuns aceleia din 1982 a papei la Canterbury, ci şi „o recunoaştere a misiunii apostolice a scaunului Romei, căreia anglicanii şi toţi creştinii de limbă engleză din lume îi rămîn îndatoraţi pentru totdeauna". Vizita sa la Roma are în concepţia sa trei scopuri: „a face un pelerinaj Bisericii care a trimis pe Sf. Augustin în misiunea sa istorică" la anglo-saxoni; „să dea mărturie de unitatea de care ne bucurăm deja"; „şi de a discuta cu succesorul lui Grigorie cel Mare chestiunile care îndepărtează încă Roma de Canterbury şi împiedică prin urmare misiunea noastră apostolică comună". Între aceste obstacole principalul se referă la decizia unor provincii anglicane de a admite şi femei la hirotonia în preot şi episcop, practică care în concepţia anglicană este o diversitate legitimă a practicii ecleziale, nu lezează ci îmbogăţeşte unitatea de credinţă fundamentală. Aceasta a creat deja dificultăţi în relaţiile şi dialogul teologic anglicano-catolic, dar şi tensiuni acute în interiorul Comuniunii anglicane însăşi care simte tot mai acut, în opinia arhiep. Kuncie, „nevoia unui centru personal al unităţii", nu numai pentru Bisericile comuniunii anglicane, care au un asemenea centru al unităţii în persoana primatului de onoare al Comuniunii, arhiepiscopul de Canterbury, dar şi pentru Biserica universală. „Exemplul papei Grigorie cel Mare, al unui primat în interesul unităţii şi misiunii — pe care-l vedem încarnat şi în ministeriul succesorului lui, Ioan Paul II — începe să-şi găsească un loc în gîndirea anglicană". De aceea arhiep. Runcie reînnoieşte întrebarea pusă de el în discursul de deschidere al celei de-a XII-a Conferinţe Lambeth (august 1988): „N-ar trebui oare ca toţi creştinii să reconsidere genul de primat pe care l-a exercitat episcopul Romei în Biserica primară „o prezidare în iubire" pentru binele unităţii Bisericilor în diversitatea misiunii lor? La Assisi (nov. 1987) am văzut că fără compromiterea credinţei, episcopul Romei poate aduna Bisericile creştine. Ne putem ruga şi acţiona împreună pentru pacea neamului omenesc şi administrarea preţiosului nostru pă-

mînt. La această inițiativă de rugăciune pentru pacea lumii (împreună cu reprezentanți ai tuturor marilor religii ale lumii, am simțit că eram în prezența lui Dumnezeu care a zis: „Iată Eu le fac pe toate noi". „Şi rugăciunea noastră comună din această zi în acest loc sfînt împreună cu fratele meu, episcopul Romei" — a spus în încheiere arhiep. Runcie, referindu-se la Lc. 22, 31—32 — „m-a întărit". Ea va întări şi pe anglicanii şi catolicii care suspină în întreaga lume după unitate în interesul Evangheliei".

Aceste declarații ale arhiepiscopului de Canterbury în favoarea unei recunoaşteri a primatului universal „în iubire" al papei au suscitat o vie emoție în Marea Britanie. Regina Angliei însăşi care este şeful Bisericii anglicane şi e citată ca atare în canonul missei anglicane în locul ocupat odinioară de papă, şi-a manifestat neliniştea față de aceste declarații care pun în cauză rațiunea ultimă a separației intervenite între Canterbury şi Vatican în 1534 sub regele Henric al VIII-lea al Angliei.

Mai rezervată şi mai circumspectă, *Declarația comună* semnată de papa şi de arhiepiscopul de Canterbury în cursul unei noi audiențe în ultima zi a vizitei, 2 octombrie 1989, pune în prim plan divergențele şi obstacolel serioase existente încă în calea refacerii unității dintre cele două Biserici, divergențe care nu permit încă întrevederea posibilității reale a unei soluții imediate şi concrete de unire între anglicani şi catolici. Astfel, după ce reia perspectiva misionară a evanghelizării universale în care trebuie privită urgența căutării unității creştinilor şi reafirmă angajamentul solemn al celor două părți de a lucra la restabilrea unității vizibile şi comuniunii ecleziale depline între cele două Biserici, Declarația subliniază faptul că, în pofida convergențelor reale atinse în ce priveşte „Euharistia, Ministerul şi Autoritatea în Biserică" de ARCIC I, „chestiunea şi practica admiterii femeilor la preoția sacramentală ministerială în anumtie provincii ale Comuniunii anglicane împiedică reconcilierea noastră reciprocă, chiar acolo unde întîlnim un progres real spre un acord în credință asupra semnificației Euharistiei şi ministeriului ordinat (Preoție specială). Aceste diferențe în credință sînt reflexul unor importante diferențe ecleziologice, şi, de aceea, cerem membrilor ARCIC II să nu minimalizeze aceste diferențe. Dar, în acelaşi timp, le cerem şi să nu-şi piardă nădejdea şi să nu abandoneze lucrarea lor în favoarea unității (...). Chiar dacă nu vedem noi înşine o soluție acestui obstacol, avem totuşi încredere că grației efortului nostru în această chestiune, dialogul nostru ne va conduce în fapt la o înțelegere mai adîncă şi mai largă. Cerem, de asemenea, clerului şi credincioşilor noştri să nu neglijeze nici să subestimeze faptul că noi împărtăşim deja o anume comuniune, deşi ea este încă imperfectă. Această comuniune pe care o împărtăşim deja este întemeiată pe: credința în Dumnezeu Tatăl, în Domnul nostru Iisus Hristos şi în Sfîntul Duh; pe Botezul nostru comun în Hristos; pe părtăşia noastră comună a Scripturilor, Crezurilor apostolice şi niceo-constantinopolitan; pe definiția de la Chalcedon şi învățătura Părinților; pe moştenirea noastră comună de-a lungul a multe secole. Această trebuie cinstită cu iubire şi păstrată în vreme ce căutăm să creştem spre comuniunea deplină care este voia lui Dumnezeu", şi care se referă nu numai la anglicani şi catolici, dar şi la toți creştinii, voința de unitate a lui Dumnezeu nelimitîndu-se, însă, exclusiv la creştini, ci în adevăratele ei dimensiuni extinzîndu-se la „întreaga umanitate" şi cuprinzînd „întreaga creație" (după „Documentation catholique" nr. 1993, 5 nov. 1989, p. 394—940).

Vaticanul anunță elaborarea unui „catehism pentru Biserica Universală"

Surse oficiale autorizate („Documentation catholique", nr. 1996, 17 decembrie 1989, şi 1986, p. 39, 696, 768; 1987, p. 880—881; 1989, p. 272—273) anunță faptul că actualmente la Vatican se află în fază de definitivare un inedit „Catehism pentru Biserica universală" a cărui scop e acela de a integra într-o prezentare

nouă a credinței catolice, învățăturile majore ale Consiliului II Vatican. Este vorba de o propunere a Sinodului extraordinar al episcopilor romano-catolici ținut în dec. 1985 la Roma cu ocazia aniversării a 20 de ani de la încheierea Consiliului II Vatican, propunere susținută de papa Ioan Paul II care în iunie 1986 a numit o comisie de 12 cardinali ai curiei și din episcopi rezidenți pentru a supraveghea lucrul încredințat unui comitet de 7 redactori. Proiectul al cărui titlu nu a fost găsit încă, cuprinde 3 părți: *credința transmisă, credința celebrată* și *credința trăită*, și a fost transmis deja, în noiembrie 1989 spre discuție unor facultăți de teologie și conferințelor episcopale, amendamentele lor trebuind transmise la Roma pînă în luna mai 1990. Într-o formă revizuită el va fi prezentat în octombrie 1990 Sinodului episcopilor ce se va întruni la Roma pentru a discuta problema formării sacerdotale, urmînd ca în primăvara anului 1991 să fie promulgat și dat publicității. Este vorba de o expunere clară și sistematizată, în formă de compendiu a credinței catolice situată în tradiția patristică și a magistrului catolic pe linia Conciliului II Vatican, și destinată, în primul rînd, *episcopilor*, ca responsabili pentru transmiterea credinței în Bisericile lor particulare. Expunerea inspirată din Scriptură și Liturghie, din Tradiția și magisteriul Bisericii, cu formule fundamentale și ușor memorabile rezumînd simplu și concis temele majore ale credinței, în respectul ordinii ierarhiei adevărurilor doctrinei catolice, urmărește să țină seama și de exigențele pedagogice, psihologice și tehnice ale societății și culturii moderne; va trebui să exprime autentic și viu memoria Bisericii, favorizînd o cateheză cu dimensiuni universale și capabilă să depășească drama modernă a rupturii între credință și cultură. El va trebui să stea la baza redactării catehismelor naționale și diocezane care vor incultura mai exact în contextele locale credința Bisericii într-un limbaj inteligibil și adaptat situațiilor culturale ale destinatarilor.

Redacția

„PACE CU DREPTATE PENTRU ÎNTREAGA CREAȚIE", DOCUMENTUL FINAL AL ADUNĂRII ECUMENICE EUROPENE

(continuare din numărul anterior)

IV.

Mărturisirea păcatelor și întoarcerea către Dumnezeu (Metanoia)

41. În fața amenințărilor care apasă asupra viitorului umanității, vrem să afirmăm adevărul Evangheliei. Ascultînd cuvîntul lui Dumnezeu, ne simțim și responsabilitatea noastră și credem că, întorcîndu-ne spre Iisus Hristos, viitorul ni se deschide. Impasul în care ne găsim vin din aceea că am părăsit calea pe care Dumnezeu ne-a trasat-o. Vrem să vestim faptul că Dumnezeu deschide viitorul celor ce se lasă călăuziți de El.

42. Dar nu avem dreptul de a vorbi ca și cum am poseda în mod complet adevărul definitiv. Bisericile și creștinii au greșit în numeroase rînduri și n-au trăit întotdeauna în conformitate cu chemarea lui Dumnezeu, uneori chiar neștiind să vestească adevărul lui Hristos. Sîntem recunoscători pentru mărturia generațiilor care ne-au precedat. Aducem mulțumiri pentru angajamentul a numeroși creștini care și-au consacrat viața lor slujirii lui Hristos, mergînd chiar pînă la martiriu. Voci proferice s-au ridicat în Biserici pentru a ne avertiza în timpuri de primejdii iminente. Dar trebuie să recunoaștem, de asemenea, că mărturia tuturor creștinilor chiar mergînd pînă la martiriu, n-a fost suficient de clară. Foarte mult timp n-am văzut implicațiile și exigențele Evangheliei privitoare la dreptate, la pace și integritatea creației.

43. Mărturisim lipsurile noastre atît colective cît și personale. Urmînd lui Hristos, sîntem în mod constant interpelați de el și trebuie să ne scrutăm neîncetat viața. Adevărata credință în Hristos e întotdeauna personală, dar ea nu e niciodată privată. Urmînd lui Hristos ne dăm seama că aici roadele păcatului omenesc și ele determină adeseori viitorul. Calea care ne va face să reușim din aceste rețele începe prin mărturisirea comună a păcatului. Întorcîndu-ne împreună spre Dumnezeu, vom găsi libertatea unor noi începuturi. Pentru Biserici, procesul ecumenic pentru dreptate, pace și integritatea creației este o mișcare de pocăință și de viață nouă.

N-am dat mărturie de iubirea lui Dumnezeu pentru toate și fiecare din creaturile Lui și n-am adoptat un stil de viață care să arate că aparținem creației lui Dumnezeu.

— N-am depășit diviziunile între Biserici și am abuzat adeseori de autoritatea și puterea care ne-au fost încredințate, pentru a întări falsele solidarități ca: rasismul, sexismul și naționalismul.

— N-am pus în chestiune cu suficientă coerență sistemele politice și economice care abuzează de puterea și bogăția lor, care exploatează resursele pămîntului în propriul lor înțeles și care perpetuează sărăcia și marginalizarea.

— Am păcătuit considerînd Europa ca centru al lumii și pe noi înșine ca superiori celorlalți din lume.

— N-am știut să dăm mărturie în mod constant pentru demnitatea vieții și caracterului ei sacru, pentru respectul datorat deopotrivă tuturor persoanelor și pentru necesitatea de a oferi tuturor posibilitatea de a-și exercita drepturile.

44. Dumnezeu ne oferă o viață nouă și ne face liberi. Iertarea nu șterge consecințele greșelilor și erorilor trecutului. Rămînem legați de trecut și trebuie să acceptăm responsabilitatea situației pe care el a generat-o. Dar iertarea ne deschide din nou perspectiva domniei lui Dumnezeu cu forțele Lui făcătoare de viață.

45. A căuta iertarea lui Dumnezeu înseamnă a răspunde chemării la întoarcere (conversiune). Întoarcerea către Dumnezeu implică mai mult decît simpla acceptare a iertării. Aceasta înseamnă schimbare inimii, atitudinii, mentalității. Intoarcerea noastră către Dumnezeu reclamă faptul ca noi să ne întoarcem în mod activ spre dreptatea lui Dumnezeu, ca noi să îmbrățișăm șalom-ul lui Dumnezeu și să trăim în armonie cu întreaga creație a lui Dumnezeu.

Astăzi, întoarcerea către Dumnezeu (metanoia) înseamnă a ne angaja să depășim:

— diviziunile între bogați și săraci, între puternici și lipsiți de putere;

— structurile care sînt cauza foamei, privațiunilor și morții;

— șomajul a milioane de bărbați și femei;

— violarea drepturilor omului, tortura și izolarea în lume;

— un mod de viață în care valorile etice sînt săpate, ba chiar respinse;

— *pentru a intra într-o societate în care oamenii au aceleași drepturi și trăiesc în solidaritate unii cu alții.*

Astăzi, întoarcerea către Dumnezeu (metanoia) înseamnă a ne angaja să depășim:

— diviziunile și excluderile născute prin discriminarea rasială, etnică și culturală,

— lipsa de considerare față de 2/3 din lume și marginalizarea lor,

— moștenirea antisemitismului în societățile și Bisericile noastre și consecințele lui tragice,

— *pentru a intra într-o Europă a pluralității culturilor, tradițiilor și raselor.*

Astăzi, întoarcerea către Dumnezeu (metanoia) înseamnă a ne angaja să depășim:

— diviziunea între bărbați și femei în Biserică și societate,

— deprecierea și neînțelegerea contribuțiilor indispensabile ale femeilor,

— rolul bărbaților și femeilor determinat ideologic, ca și stereotipurile,

— refuzul de a recunoaște darurile pe care femeile le-au primit pentru viața și procesul de decizie al Bisericilor,

— *pentru a intra într-o comunitate nouă de bărbați și de femei în Biserică și societate în care femeile împart o responsabilitate egală cu bărbații la toate nivelele aducîndu-și în mod liber talentele, percepțiile, valorile și experiențele lor.*

Astăzi întoarcerea către Dumnezeu (metanoia) înseamnă a ne angaja să depășim:

— războiul și ideologiile ce disprețuiesc divinul care este în fiecare persoană,

— idolatria violenței și militarismul, ca și structurile lor concrete,

— consecințele distructive ale enormelor cheltuieli consacrate actual armamentelor,

— o situație în care forța militară sau amenințarea cu ea sînt necesare pentru salvgardarea și menținerea drepturilor omului.

— *pentru a intra într-o societate care încurajează stabilirea păcii și soluționarea pașnică a conflictelor, și într-o comunitate de națiuni care contribuie reciproc la bunăstarea lor reciprocă în solidaritate.*

Astăzi, întoarcerea către Dumnezeu (metanoia) înseamnă a ne angaja să depășim:

— diviziunile între umanitate și creația în ansamblul ei,

— dominația oamenilor asupra naturii,

— stilurile de viață și mijloacele de producție care violează natura;

— un individualism care violează integritatea creației pentru a satisface interese private,

— *pentru a intra într-o comunitate care înglobează toţi oameni şi toate creaturile şi în care drepturile şi integritatea tuturor acestora sînt respectate,*

Astăzi, întoarcerea spre Dumnezeu (metanoia) înseamnă a ne angaja să depăşim:

— diviziunile care continuă să existe între Biserici,
— neîncrederea şi ostilitatea în relaţiile lor,
— povara amintirilor paralizante ale trecutului,
— intoleranţa şi refuzul de recunoaştere a libertăţii religioase,

— *pentru a intra într-o comunitate care recunoaşte nevoia constantă de a fi iertată şi reînnoită şi care dă slavă lui Dumnezeu pentru iubirea şi darurile Lui.*

V. Spre Europa de mîine

5.1. Reflecţii asupra trecutului

46. Orice reflecţie asupra viitorului Europei trebuie să înceapă printr-o reflecţie asupra trecutului ei. Istoria Europei este o istorie a marilor realizări culturale şi ştiinţifice şi a dezvoltării valorilor umane fundamentale ca şi a înţelepciunii şi experienţelor spirituale. În acelaşi timp, este o serie de o violenţă endemică atît pe continentul nostru cît şi pretutindeni în lume. Pentru multe popoare din lume, această parte relativ mică a globului numita „Europa" nu e sinonimă cu căutarea demnităţii umane, a libertăţii şi dreptăţii sociale, ci cu expansiunea colonială, sclavia, rasismul, discriminarea, exploatarea economică, dominaţia culturală şi iresponsabilitatea ecologică.

47. În plus, două războaie mondiale au fost declanşate în Europa în cursul acestui secol. Mai cu seamă în acest an, 50 de ani de la începutul celui de al doilea război mondial, ne aducem aminte de moartea, suferinţa, doliul, crimele şi distrugerile pe care le-a cauzat acest război.

48. Ca şi creştini, împărţim responsabilitatea a toate acestea. Schismele şi luptele religioase au marcat puternic istoria Europei. Numeroase războaie au fost războaie religioase. Milioane de bărbaţi şi femei au fost torturaţi şi ucişi din cauza credinţei lor. În marile conflicte sociale în care în joc era dreptatea, Bisericile au rămas adeseori tăcute. Consecinţa acestei istorii şi a celui de-al doilea război mondial este că Europa a devenit o casă divizată.

5.2. Provocările

49. Înţelegerea şi conştientizarea acestui fapt trebuie să ne facă modeşti, dar ea ne poate deschide în mod egal ochii asupra provocărilor ce ni se adresează, în procesul de transformare pe care Europa este în curs de a-l trăi.

50. Cincizeci de ani de la începutul celui de-al doilea război mondial, constatăm că există o dorinţă crescîndă de depăşire a diviziunilor Europei. În sînul popoarelor noastre şi în relaţiile dintre ele se fac auzite voci — inclusiv voci creştine — care critică aceste structuri reproşîndu-le de a nu garanta suficient dreptatea şi pacea, şi de a nu fi în măsură să răspundă cu vigoare şi imaginaţie la ameninţările care apasă asupra creaţiei.

51. Trei evoluţii importante şi capitale trebuie să ne reţină îndeosebi atenţia.

— *ameliorarea relaţiilor Est-Vest* în procesul Conferinţei pentru Securitate şi Cooperare Europeană (CSCE),

— *reformele democratice din U.R.S.S. şi celelalte ţări ale Europei răsăritene,*

— *procesul de integrare al Europei occidentale,* Actul unic european urmînd să intre în vigoare la începutul lui 1993.

În acelaşi timp, însă, vedem şi o reapariţie a unor conflicte etnice şi regionale, consecinţe ale nedreptăţilor moştenite din trecut.

52. Există în Europa grupuri naţionale mai mult sau mai puţin mari şi al căror drept la cultura proprie, la religia lor şi la sistemul lor politic nu e recunoscut sau e recunoscut decît într-o foarte slabă măsură. Susţinem eforturile acestor popoare şi grupuri naţionale în vederea autodeterminării şi promovării fără restricţii a culturii şi religiei lor. Chemăm pe toţi creştinii să se opună nedreptăţilor din acest domeniu şi să ajute acestor popoare şi grupuri naţionale în acest sens, şi aceasta prin mijloace neviolente.

53. Ca şi creştini trebuie să contribuim la reflecţia asupra a ceea ce va fi Europa viitorului. Care sînt speranţele noastre? Care sînt temerile noastre?

5.3. Vindecarea diviziunii Europei

54. Bisericile sînt neîndoielnic chemate să contribuie la depăşirea diviziunilor care continuă să separe ţările continentului nostru. Noi, europenii, vom trebui să ştim să ne acomodăm situaţiei actuale.

55. Procesul de destindere care s-a declanşat a dat roade evidente cum ar fi Conferinţa pentru securitate şi cooperare în Europa (CSCE) de la Helsinki 1975 pînă la Documentul final de la Viena 1989, şi Tratatul asupra armelor nucleare cu rază medie de acţiune (FNI), din 1987. Chestiunea crucială care se pune e următoarea: Europa — de Est şi de Vest — este ea gata să se lanseze într-o nouă fază a acestui proces? În cursul anilor care vin, destinderea se va limita la un efort de reducere a pericolelor suscitate de diviziunile noastre sau vom ajunge, în fine, la o veritabilă reconciliere în Europa? În virtutea misiunii lor, Bisericile sînt obligate în mod cu totul deosebit să contribuie la această reconciliere.

56. Destinderea şi reconcilierea în Europa nu trebuie să se facă pe seama ţărilor din Asia, Africa şi America centrală şi latină. Nu numai că trebuie continuată preocuparea de nedreptatea strigătoare existentă în relaţiile economiei ale Europei cu naţiunile sărace, dar trebuie chiar aprofundată reflecţia pe această problemă. O Europă care-şi va fi rezolvat propriile ei probleme şi dificultăţi, va fi cu atît mai mult gata să-şi asume responsabilităţile faţă de celelalte ţări din aceste continente.

5.4. Dezarmare şi încredere

57. Pentru ca speranţa noastră de vindecare să se poată realiza trebuie ca procesul FNI să fie continuat. Enorma acumulare de armamente din Europa, oricare ar fi putut fi motivul ei în trecut, e din ce în ce mai mult percepută, actualmente, ca expresia unei diviziuni ce trebuie depăşite. În multe privinţe, „războiul rece" pare terminat. Dar, în afara cîtorva state neutre, Europa rămîne structurată în două blocuri militare antagoniste cu imense arsenale de armament permanente. Consumarea resurselor necesare pentru menţinerea acestor structuri continuă să sărăcească milioane de oameni în Europa şi în restul Europei. Ca Biserici, trebuie să participăm la căutarea de noi structuri în Europa care să corespundă problemelor de astăzi şi de mîine, şi nu celor de ieri. Ca să putem trăi împreună în pace în Europa, trebuie un sistem comun de securitate. Urmărim cu speranţă negocierile care au început în acest an asupra armelor clasice şi măsurile de edificare a încrederii.

58. Ca să putem trăi împreună în pace pe continentul nostru, trebuie *o nouă viziune asupra Europei şi o politică de securitate comună.*

5.5. Dialog şi participare

59. Speranţa noastră de vindecare e întărită de evoluţia actuală dintr-un număr de ţări ale Europei, şi care merge spre crearea unui spaţiu mai mare pentru dialog în chestiunile externe şi interne, graţie unui proces de reforme şi democratizare a societăţii. În unele, ţări se vede apărînd ceea ce se numeşte o „societate civilă": grupuri, organizaţii neguvernamentale şi iniţiative independente de stat. Persoanele devin din ce în ce mai conştiente de drepturile lor, de rolul şi puterea lor în sînul societăţii. Ele vor să participe activ la construcţia viitorului lor

propriu. Şi aceasta dă o nouă dimensiune destinderii. Documentul final al CSCE de la Viena (1989) ar putea şi ea juca un rol important în această mişcare prin afirmaţiile lui clare şi precise asupra libertăţii religioase, drepturilor omului, minorităţilor naţionale şi contactelor umane.

60. Aceste măsuri în favoarea dialogului şi comunicării, în interiorul ţărilor şi între ele, angajează Bisericile la o participare activă la acest proces de destindere. Bisericile ar trebui să fie locuri de deschidere şi dialog pentru cei ce se află în dezacord dar care caută adevărul. În timpuri de polarizare şi tensiune, Bisericile au responsabilitatea de a facilita dialogul între cei cărora altfel le-ar fi greu să-şi vorbească unii cu alţii. Este vorba mai cu seamă de adepţi ai unor credinţe şi concepţii despre lume diferite. Dialogul ar trebui, de asemenea, să se stabilească pe deasupra liniei de demarcaţie ce separă Europa. În acest mod, putem contribui la faptul ca frontierele să-şi piardă puţin cîte puţin caracterul lor de separaţie.

61. Afirmăm cu vigoare că mijloacele non-violente constituie cel mai bun mod de realizare a schimbării în Europa. *În ţările noastre şi pe continentul nostru nu există nici o situaţie care să pretindă sau justifice recursul la violenţă.*

5.6. O perioadă de tranziţie

62. Această perioadă de speranţă şi aşteptare nu e lipsită de noi riscuri. Acest spaţiu nou poate face să reapară probleme vechi. Procesul de transformare, ca orice proces de schimbare, comportă în el însuşi riscuri de conflict. Ceea ce unii consideră drept un nou viitor este resimţit de alţii ca o ameninţare. Este un proces dureros. Astfel, este esenţial ca, în calitate de Biserici ale Europei, să reflectăm şi la riscurile interne acestui proces de transformare. Trebuie să subliniem aici următorii factori;

— În procesul de transformare care are loc actualmente în Europa, ţări, grupuri şi persoane ar putea fi tentate să dea prioritate absolută propriilor interese, drepturi şi puncte de vedere. Dacă se va produce aceasta, spaţiul limitat disponibil pentru o schimbare rapidă s-ar epuiza rapid. De aceea cerem cu insistenţă ca acest proces de transformare să fie şi un *proces de reconciliere*. Aceasta înseamnă nu numai absenţa violenţei, dar şi deschiderea faţă de drepturile şi revendicările „celeilaltei părţi", faţă de capacitatea sa de a efectua schimbarea ce se aşteaptă de la ea, ca şi faţă de limitele acestei capacităţi.

— Actul unic european, a cărui obiectiv este o piaţă fără frontiere în sînul Comunităţii europene după 1992, este deja un factor dinamic în integrarea Europei occidentale. Aceasta creează în acelaşi timp speranţe şi temeri. Speranţa e aceea că calitatea vieţii a numeroase persoane va fi ameliorată. Temerea e că aceasta se va face pe seama şi prin excluderea multor altora. Ca Biserici ale Europei, trebuie să pledăm împreună pentru ca această deschidere a frontierelor Europei Occidentale să nu conducă la un „bastion al Europei occidentale" închis faţă de restul lumii. Cooperarea economică, inclusiv măsurile vizînd să remedieze criza datoriilor externe, e indispensabilă pentru a reduce prăpastia tehnologică între Europa de Est şi cea de Vest, ca şi între Europa de Nord şi cea de Sud. Faptul este adevărat şi pentru alte probleme. Îndeosebi politica faţă de *azilanţi şi refugianţi* va constitui o probă a acestei deschideri. În plus, Bisericile ţărilor direct implicate vor trebui să vegheze în special asupra efectelor acestei integrări asupra relaţiilor Nord-Sud în interiorul Europei, asupra nevoilor săracilor din sînul propriei lor societăţi, asupra securităţii speciale şi participării, ca şi a respectului şi protecţiei naturii. Va fi potrivită acordarea unei atenţii particulare structurilor nedreptăţii şi exploatării care însoţesc adeseori industria turistică.

5.7. Conflicte etnice şi regionale

63. Ca Biserici ale Europei nu sîntem simpli spectatori. Împărtăşim nu numai speranţa ci şi diviziunea. Faptul se aplică noilor conflicte etnice şi regionale — adeseori cu rădăcini profunde în trecut — care-şi fac apariţia pe continentul nostru. Ca Biserici, datoria noastră e de a include minorităţile care rezistă

presupunerilor în vederea asimilării lor şi de a pleda pentru demnitatea marginalizaţilor. Trebuie să lucrăm pentru reconciliere nu numai faţă de prăpăstiile care separă Nordul şi Sudul, Estul şi Vestul, dar şi faţă de amărăciunea, ba chiar ura care divizează tot atît lumea în sînul propriilor noastre societăţi.

64. Invităm guvernele europene să facă tot ce stă în puterea lor pentru a elimina condiţiile şi măsurile care-i fac pe oameni refugiaţi şi-i obligă să caute altundeva un viitor pentru ei înşişi şi copiii lor părăsindu-şi ţările lor.

5.8. Duşmănia nimicită

65. Sperăm în rugăciune că întîlnirea noastră va fi un semn de speranţă pentru reunificarea acestui continent divizat. Îndemnăm parohiile şi comunităţile noastre din diferitele părţi ale Europei să se întîlnească, să discute şi să se roage împreună. Ca Biserici, ştim că comuniunea pe care o vom putea celebra o dată nu va fi lucrarea noastră. Domnul nostru Iisus Hristos a distrus zidurile despărţitoare. Trupul lui Hristos este, în sensul lui profund, „duşmănie nimicită", de aceea cerem cu insistenţă ca procesul ecumenic în Europa să fie un proces de împăcare. În această speranţă, sîntem chemaţi să asigurăm rolul nostru în propriile noastre societăţi şi în întreaga Europă.

5.9. Casa europeană comună

66. Reflecţia asupra viitorului Europei a fost recent stimulată de imaginea casei europene comune. În ce măsură este această viziune realistă într-un continent divizat de atît de multă vreme şi în atîtea feluri? Viziunea casei comune ne aduce aminte că toate popoarele şi statele Europei au fundamente comune în istoria, patrimoniul cultural şi valorilor lor. Ea ne aduce aminte, de asemenea, că termenul *„Europa" nu desemnează numai o parte a continentului.* Într-o casă comună, există responsabilităţi comune. Nu se poate accepta faptul ca unele părţi ale ei să fie ruinate, în vreme ce altele sînt somptuoase. Într-o casă comună domneşte un spirit de cooperare şi nu de confruntare. Trebuie, de asemenea, subliniat că viziunea unei case europene comune implică punerea în chestiune a tuturor compartimentărilor, barierelor şi prăpăstiilor care fac comunicarea imposibilă.

67. Această imagine arată că trebuie să învăţăm să trăim cu un mare număr de persoane pe un continent mic. Spaţiul e limitat, resursele puţin numeroase. Trebuie, deci, un elementar *„regulament al casei"* pentru ca viaţa în comun să fie posibilă. Un astfel de regulament ar cuprinde:

— principiul egalităţii tuturor celor ce trăiesc în ea, fie puternici fie slabi;

— recunoaşterea unor valori ca libertatea, dreptatea, toleranţa, solidaritatea, participarea;

— o atitudine pozitivă faţă de adepţii unor religii, culturii şi concepţii despre lume diferite;

— porţi deschise, ferestre deschise, cu alte cuvinte contacte personale, schimb de idei;

— dialog în loc de reglementarea conflictelor prin violenţă.

68. Casa europeană va trebui să fie o *„casă deschisă"*, nu loc de refugiu şi protecţie, un liman primitor de ospitalitate în care oaspeţii nu vor suferi discriminare ci vor fi trataţi ca şi membrii familiei. În această casă, nimeni nu va trebui să se teamă să spună adevărul. Cei ce trăiesc în casa europeană vor trebui să se ataşeze luptei împotriva inegalităţii între bogaţi şi săraci în Europa, împotriva diviziunii între Nord şi Sud în Europa, împotriva tratamentului discriminatoriu al străinilor, împotriva nedreptăţii şomajului în masă, împotriva indiferenţei faţă de tineri şi abandonării persoanelor în vîrstă. „Pîinea cea de toate zilele: va trebui să fie împărţită în mod echitabil între toţi.

5.10. O orientare mondială

69. Imaginea casei europene comune are şi limitele ei. Mai întîi, ea nu ia suficient în considerare motivele pentru care, în decursul acestui veac, diferitele

părţi ale Europei s-au depărtat în evoluţia lor. O viziune care e sursă de inspiraţie nu se poate substitui nevoii dure de înfruntare a problemelor dificile. În al doilea rînd, utilizată de Biserici, această imagine poate fi interpretată ca o întoarcere la un trecut revolut. Ataşăm o importanţă primordiale valorilor noastre creştine comune, atît în viaţa personală cît şi în viaţa socială. *Dar nu dorim să reînviem modelele trecutului;* trebuie să dăm mărturie de o cultură întemeiată pe iubire şi să căutăm semnele Împărăţiei lui Dumnezeu în mijlocul bogatei pluralităţi a mediului cultural de astăzi. În fine imaginea poate părea europocentrică. Dar, ca Biserici ale Europei, facem parte din Trupul universal al lui Hristos. De asemenea, orientarea noastră nu trebuie să fie întoarsă în principal spre viitorul Europei, ci spre cel al lumii, spre viitorul creaţiei lui Dumnezeu.

VI. Afirmaţii fundamentale, angajamente, recomandări şi perspective de viitor

6.1. Afirmaţii şi angajamente

70. Adunarea ecumenică europeană „Pace şi Dreptate pentru întreaga Creaţie" este *o etapă într-un proces.* Ea nu este procesul însuşi. Vrem să subliniem că noi căutăm cel mai înalt nivel de consens în ceea ce, ca Biserici şi creştini europeni, putem spune şi face împreună pentru dreptate, pace şi integritatea creaţiei:

71. Ca delegaţi ai Bisericilor europene, *ne angajăm* să lucrăm, în Bisericile şi societăţile noastre, pentru dreptate, pace şi integritatea creaţiei. Cerem Bisericilor Europei să facă la fel în ţările lor şi pe plan internaţional. *Înnoirea personală şi schimbarea structurilor* sînt cele două feţe ale aceluiaşi angajament.

72. În fidelitate faţă de Evanghelie, noi, delegaţii Bisericilor europene *considerăm ca scandalos şi criminal* faptul că, în fiecare an, milioane de oameni mor de foame într-o lume care dispune de suficiente resurse şi produse alimentare pentru a-şi hrăni toţi locuitorii lui. *Ne angajăm să împărţim resursele noastre şi să alegem opţiunea preferenţială pentru săraci, oprimaţi şi cei lipsiţi de putere. Vrem să lucrăm pentru o nouă ordine economică mondială.*

73. *Considerăm ca scandaloasă şi criminală violarea flagrantă a drepturilor omului.* Oamenii sînt creaţi după chipul lui Dumnezeu şi au un drept imprescriptibil la garanţiile fundamentale ale existenţei. *Ne angajăm* să luptăm împotriva tuturor violărilor drepturilor omului şi a structurilor sociale care favorizează aceste violări. *Considerăm* că este urgentă şi vitală protejarea demnităţii umane a tuturor în timpul întregii lor vieţi şi, mai cu seamă, atunci cînd ea este cea mai vulnerabilă, adică la începutul şi sfîrşitul ei, în boală şi în excluderea din comunitatea umană. Orice *discriminare întemeiată pe clasă, rasă sex sau credinţă, ca şi separarea forţată de familii batjocoresc profund demnitatea fiinţei umane. Respingem* orice utilizare a *torturii* ca şi a *pedepsei cu moartea,* oricare ar fi circumstanţele. *Vrem să lucrăm pentru aplicarea tuturor acordurilor asupra drepturilor omului.*

74. *Considerăm că e scandalos şi criminal* faptul ca creaţia să sufere neîncetat vătămări iremediabile. Sîntem conştienţi că trebuie stabilită o nouă relaţie de parteneri între fiinţele umane şi natură. Nu mai vrem să rezolvăm problemele pe seama altor persoane sau creînd altele noi. *Vrem să lucrăm pentru o ordine internaţională a mediului înconjurător.*

75. *Considerăm* că e vital şi urgent pentru umanitate ca instituţia războiului să fie abolită şi să se renunţe la descurajarea bazată pe armele de nimicire în masă. Credem că lumea trebuie debarasată, progresiv, de toate armele de distrugere în masă. Ne angajăm în favoarea reglementării neviolente a conflictelor din lumea întreagă. *Vrem să lucrăm pentru o ordine internaţională a păcii.* Mai cu seamă, trebuie încheiate tratate concrete care să formeze baza unei ordini internaţionale a păcii.

76. *Considerăm* că e vital şi urgent să se înţeleagă că resursele pămîntului trebuie împărţite cu generaţiile viitoare pentru viaţa de mîine. *Ne angajăm să adoptăm un nou stil de viaţă în Bisericile, societăţile, familiile şi comunităţile.*

77. Ca şi creştinii, trebuie să trăim în Legămîntul (Alianţă) lui Dumnezeu cu noi şi întreaga creaţie. Sîntem mădulare ale Trupului unic al lui Hristos. După cum Dumnezeu ne schimbă inimile şi minţile, formăm un legămînt (o alianţă) şi unii cu alţii. Către El merge legămîntul nostru prim. Toate celelalte loialităţi (naţionale, culturale, sociale, etc.) sînt de importanţă secundară. Aici e temeiul angajamentului nostru în favoarea dreptăţii, păcii şi integrităţii creaţiei.

6.2. *Recomandări*

78. *Ne angajăm* din nou ca să fim Biserica, Trupul lui Hristos şi poporul lui Dumnezeu, şi cerem Bisericilor noastre şi tuturor creştinilor Europei să se angajeze şi ei să lucreze pentru dreptatea, pacea şi integritatea creaţiei, urmînd recomandările următoare.

79. *Socotim* că este *esenţial* ca grija şi preocuparea fundamentală pentru dreptate, pace şi integritatea creaţiei *să nu fie disociată de misiunea Bisericii* de a proclama Evanghelia. *De aceea ne angajăm* să vestim tuturor că Dumnezeu oferă în Hristos o viaţă nouă.

80. *Încurajăm* crearea de *servicii ecumenice „şalom"*. Bărbaţii şi femeile care se angajează într-un astfel de serviciu vor învăţa să considere Biserica lor ca pe un element al poporului slujitor al lui Dumnezeu, printre toate popoarele. *De aceea ne angajăm* să răspîndim acest spirit activ, al „Şalom"-ului.

81. Mai cu seamă vrem să lucrăm, şi cerem şi altora să facă la fel, în cadrul procesului CSCE şi cel ONU la nivel mondial.

82. Abordarea globală a *CSCE* ce leagă între ele securitatea militară, cooperarea economică şi ecologică, contactele umane şi drepturile omului, va trebui întărită şi lărgită pentru a include în ea dimensiunea ecologică şi problema dreptăţii în relaţiile Nord-Sud.

83. Cadrul internaţional al *ONU* va trebui făcut mai eficace. ONU a dovedit că este capabilă să reglementeze conflictele regionale, să susţină eforturile de dezvoltare din numeroase ţări, să se ocupe de problemele mediului înconjurător. De aceea, guvernele lumii trebuie să-şi sporească sprijinul acordat Naţiunilor Unite şi să-l traducă în gesturi tangibile. Trebuie susţinute şi întărite, de asemenea, activtiăţile *organizaţiilor neguvernamentale* în domeniile păcii, dreptăţii, a cooperării internaţionale, a apărării drepturilor omului ca şi a protecţiei mediului înconjurător.

84. *Dreptatea*

a) Este urgent să se stabilească o nouă ordine economică mondială pentru întreaga umanitate, care să dea *prioritatea săracilor, oprimaţilor şi celor lipsiţi de putere*. Întreaga dezvoltare economică va trebui supusă criteriilor *viabilităţii* ei în plan social, în plan internaţional, în planul mediului înconjurător şi al generaţiilor viitoare. Ea va trebui să cuprindă reglementarea relaţiilor comerciale internaţionale, uşurarea datoriei ţărilor sărace, cooperarea în dezvoltare graţie organizaţiilor care permit oamenilor să investească în favoarea dreptăţii, cu Societatea de cooperare ecumenică a dezvoltăţii (SCOD), ca şi restructurarea sistemului de producţie şi consum, care e din ce în ce mai mult determinat de noile tehnologii şi care crează două tipuri de societate, una pentru bogaţi, alta pentru săraci.

Va trebui de asemenea, să aducem aminte guvernelor noastre că sînt 20 de ani de cînd membrii ONU au hotărît să consacre 0,7% din produsul lor naţional brut dezvoltării. Programe asemănătoare, ca fondurile de solidaritate europene, merită de asemenea să fie menţionate.

b) În ce priveşte criza datoriilor *recomandăm* ca pentru ţările cele mai sărace, *datoria* să fie remisă şi să fie luate măsuri eficiente pentru uşurarea datoriei tuturor ţărilor cu datorii, inclusiv cele ale Europei răsăritene. Guvernele sînt capabile să remită sau reeşaloneze datoriile şi să ajute băncile comerciale şi instituţiile internaţionale să facă la fel. Vor trebui create condiţiile necesare pentru a împiedica orice nouă îndatorire de amploarea actuală (prevenirea fugii capitalurilor, reviziunea sistemului monetar internaţional, schimbarea politicii Fondului Monetar Internaţional, reviziunea termenilor schimbului, etc.) şi pentru a se asigura faptul că fondurile astfel eliberate să fie utilizate în beneficiul victimelor sără-

ciei. În plus, cerem insistent să fie puse în practică fondurile de *„dezarmare în vederea dezvoltării"* Conferința ONU 1987).

c) Cu scopul de a depăși situațiile de nedreptate create prin discriminare, rasism, sexism, tortură, dispariția și asasinatul persoanelor și alte violări ale drepturilor omului, inclusiv dreptul popoarelor și națiunilor la autodeterminare, *cerem* aplicarea integrală a acordurilor internaționale asupra drepturilor omului: civile, politice, economice, sociale și culturale și a instrumentelor prevăzute pentru punerea lor în aplicare, și mai ales acestea:

— Declarația universală a drepturilor omului (1948),

— Convenția internațională referitoare la drepturile civile și politice și protocolul facultativ privitor la ea (1966),

— Pactul internațional referitor la drepturile economice, sociale și culturale (1966),

— Convenția din 1951 și protocolul din 1967 referitor la statutul refugiaților,

— Convenția internațională asupra eliminării tuturor formelor de discriminare rasială (1965),

— Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (1979),

— Convenția ONU asupra drepturilor omului (1959),

— Declarația asupra eliminării tuturor formelor de intoleranță și de discriminare întemeiate pe religie și credință (1981),

— Convenția contra torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante (1984),

— Convenția europeană asupra drepturilor omului (1950),

— Actul final al CSCE de la Helsinki (1975) ca și documentele Conferințelor de examinare a procesului CSCE, mai ales Madrid (1983—85) și Viena (1986—1989).

d) *Cerem* de asemenea să fie stabilite mecanismul de control necesar în caz de neaplicare a acestor drepturi, ca fiecare persoană să se poată adresa unei curți internaționale de justiție, ca în cazul Convenției europene a drepturilor omului.

e) *Rasismul* este o violare fundamentală a demnității și drepturilor omului. În plus, el este, după tradiția creștină, un păcat. Și, totuși, rasismul și discriminarea etnică sînt practicate în numeroase locuri din lume, inclusiv Europa. Uneori ele chiar instituționalizează; e cazul *legilor asupra imigrării ale anumitor țări europene* și a altor politici și practici din diferite părți ale Europei. Uneori, ele sînt nu numai instituționalizate dar iau încă proporții extreme; e cazul *Apartheidului din Africa de Sud.* Considerăm că rasismul este inacceptabil, sub toate formele lui. Apartheidul, mai cu seamă, ca sistem, este ireformabil și trebuie, deci, abolit. Cerem Bisericilor, parohiilor și persoanelor să se angajeze activ în favoarea *„programului de acțiune minimal"* de măsuri diplomatice și economice (de exemplu: embargo asupra cărbunelui, refuzul de noi împrumuturi, suprimarea comunicațiilor aeriene (directe), neîncetat cerut de Consiliul Bisericilor Africii de Sud și Conferința episcopală catolică a Africii australe în timpul vizitei delegației lor în Europa în mai 1988.

f) În lumea întreagă, e potrivit să se acorde o atenție susținute *problemei demografice.* Cum suprapopularea este înainte de toate o consecință a sărăciei, o politică demografică adecvată trebuie să fie centrată în mod esențial pe dezvoltarea economică și socială globală. Ea nu trebuie să uite niciodată că primul ei criteriu e demnitatea umană și respectul vieții.

g) *Cerem* insistent ca susținerea vieții să fie recunoscută ca și criteriu suprem al structurii ordinii sociale. Faptul se aplică mai cu seamă protecției vieții înainte de naștere și celei a copiilor.

h) În această optică, cerem *mai ales o concepție despre muncă* întemeiată pe participarea bărbaților și femeilor la toate activitățile, și care să fie astfel încît fiecare să aibă partea care-i revine, fără să fie exploatați nici muncitorii, nici cei mai slabi ai societății, ca de exemplu tinerele femei cu copii, persoanele în vîrstă, refugiații sau imigranții. O astfel de concepție despre muncă va cuprinde principiul muncii împărtășite și va garanta în același timp un venit minim tuturor membrilor societății, atît celor care au o slujbă cît și celor care nu o au. Aceasta include de asemenea măsuri care să permită persoanelor să lucreze ocupîndu-se în același timp de familiile lor. Grija de copii, de persoanele în vîrstă și

handicapate va trebui să fie considerată cu o muncă importantă şi valabilă, demnă de a fi recunoscută de societate.

i) Trebuie abolită *discriminarea față de femei*, de exemplu în domeniul remunerării şi şanselor de angajare. Trebuie ca femeile să fie protejate împotriva violenței; femeile care se găsesc în situații critice, ca de exemplu mamele celibatare şi femeile care suferă violențe, vor trebui să beneficieze de o protecție adecvată.

j) *Cerem* Bisericilor să ia măsuri decisive pentru a facilita o mai mare *participare a femeilor* la procesele de decizie şi la viața Bisericii în general, să vegheze ca ele să fie reprezentate pe plan de egalitate în organele Bisericii şi facultățile de teologie, să înceapă un dialog cu teologia feminină, să recunoască şi susțină angajamentul ecumenic al femeilor.

k) Recunoscînd că există o idealizare a *tinereții* în societățile noastre credem că realitatea vieții este pentru mulți tineri aceea că se subestimează posibilitățile şi creativitatea lor, că ei nu joacă un rol semnificativ în societate şi că sînt lipsiți de orice perspectivă de viitor. Tinerii sînt victime ale şomajului, sărăciei, crizei locuințelor, ale obligației de a face serviciul militar fără să se țină seama în unele țări de obiecțile de conştiință. Suferă, de asemenea, de alcoolism şi toxicomanie. Cerem Bisericilor noastre să recunoască faptul că numeroşi tineri nu se simt în măsură să ia o parte activă la viața şi mărturia Bisericilor lor. Unul din motivele acesta este că tinerii sînt subreprezentați în organele de decizie ale Bisericilor. Credem că o mai bună cooperare între Biserici şi organizațiile de tineret va constitui o măsură importantă pentru remedierea situației.

l) Cerem Bisericilor să recunoască că *refugiații şi muncitorii imigranți* îşi părăsesc țările de origine în Europa şi aiurea fie pentru că situația lor economică este disperată fie pentru că sînt victime ale opresiunii politice, sociale sau religioase. Cerem să fie abolite toate restricțiile ce le sînt impuse. Cerem tuturor creştinilor Europei să-i primească ca frați şi surori şi să lucreze la o schimbare a legislației ca şi a opiniei şi atitudinii publice față de ei pentru a le ameliora situația.

Vrem, de asemenea, să atragem atenția asupra milioanelor de refugiați şi de *persoane deplasate* din alte continente. Ele sînt victimile schimbărilor economice, politice, sociale, ecologice şi a situațiilor de violență. Bisericile şi creştinii Europei trebuie să facă tot ce stă în puterea lor pentru a elimina cauzele profunde ale mizeriei lor şi să vină imediat în ajutorul lor.

m) Cerem îndeosebi Bisericilor, creştinilor şi conducătorilor țărilor Comunității economice europene să vegheze asupra faptului ca punerea în aplicare a *Actului unic european în 1992/1993* să nu conducă la o nivelare în jos a măsurilor sociale şi normelor ecologice. Le cerem de asemenea, cu insistență să vegheze ca Comunitatea economică europeană să fie mai conştientă de faptul că ea nu înglobează ansamblul Europei şi că aceasta trebuie să se reflecte în numele ei. Comunitatea europeană trebuie să continue să lărgească acțiunea ei dincolo de frontierele ei spre celelalte părți ale Europei şi spre lumea întreagă.

n) În plus, 1992 va marca *aniversarea a 500 de ani de la începutul perioadei de expansiune europeană* în detrimentul altor popoare. Faptul trebuie să ne incite să lucrăm la stabilirea de relații juste şi paşnice între țările Europei şi între Europa şi celelalte țări ale lumii, mai cu seamă cu Orientul Mijlociu față de care Europa are o responsabilitate istorică. Cerem Bisericilor noastre să susțină lupta popoarelor Americii latine, Africii şi Asiei pentru dreptate socială, demnitate umană şi salvgardarea mediului înconjurător.

85. Lansăm un apel urgent tuturor creştinilor Europei ca să contribuie activ la rezolvarea acestor diferite probleme în Bisericile şi societățile lor. *Stilul nostru de viață* va trebui să ia în considerare nevoile săracilor şi marginalizaților societății noastre. şi a celor două treimi din lume. Fiecare din noi are partea lui de responsabilitate în cauzele nedreptății. Angajamentul nostru pentru schimbarea structurilor nedreptății nu va fi credibil decît dacă ne luăm în serios responsabilitatea noastră personală în acest domeniu.

86. *Pacea*

a) Dat fiind că Bisericile europene sînt convinse că *războiul este contrar* voii lui Dumnezeu, trebuie făcut tot ce este posibil pentru perfecționarea meca-

nismelor internaţionale de reglementare paşnică a conflictelor dintre naţiuni prin acorduri internaţionale, recunoaşterea curţilor de justiţie internaţionale, etc. pentru a pune capăt războiului ca instituţie. Promovarea păcii trebuie să aibă prioritate asupra prevenirii războiului.

b) Chemăm Uniunea Sovietică, Statele Unite şi ţările Europene să onoreze tratatele în vigoare, să continue *negocierile lor în vederea dezarmării* să ia măsuri în favoarea dezarmării clasice, să ajungă la un acord asupra *interzicerii generale a experienţelor cu arme nucleare* şi să se abţină de la orice utilizare militară a spaţiului Antarticii. Salutăm acordurile încheiate, ca tratatul asupra rachetelor antibalistice din 1972 şi tratatul de neproliferare, apelînd la deplina lor punere în aplicare.

c) Chemăm toate guvernele Europei să-şi unească forţele şi să colaboreze pentru ca *dezvoltarea ,producţia, dezvoltarea, posesiunea şi utilizarea armelor de distrugere în masă, fie ele nucleare, biologice sau chimice* să fie condamnate în dreptul internaţional şi să li se pună capăt; în acelaşi mod va trebui abolit *sistemul de descurajare nucleară* şi să fie înlocuit printr-un alt sistem de securitate mai puţin periculos. Susţinem hotărît eforturile ONU şi altor instituţii internaţionale în favoarea securităţii mondiale şi regionale.

d) Astăzi, securitatea nu mai poate fi asigurată numai la nivel naţional, ci salvgaradarea păcii reclamă structuri de securitate cooperative. Toate ţările europene vor trebui să facă eforturi de colaborare spre dezvoltarea şi punerea în aplicare a unor structuri de securitate pur defensive. În acest mod se va diminua pericolul abuzului de sentimente naţionaliste care suscită şi încurajează tensiunile şi conflictele în sînul fiecărei ţări şi în relaţiile ei cu celelalte ţări.

e) Cei ce servesc în *forţele armate* cu obiectivul protecţiei drepturilor şi libertăţilor popoarelor lor vor trebui să-şi exercite misiunea în serviciul păcii mondiale. În acelaşi timp, *dreptul la obiecţie de conştiinţă faţă de serviciul militar*, element al libertăţii religiei, conştiinţei şi gîndirii, trebuie recunoscut de toate guvernele graţie creării unui serviciu civil de substituţie potrivit. Bisericile şi parohiile au datoria de a sfătui pe cei chemaţi la serviciul militar în deciziile lor de conştiinţă şi de a le oferi o orientare pastorală, respectînd în acelaşi timp decizia fiecăruia.

f) Trebuie pus capăt *comerţului internaţional cu arme şi exportului de arme* şi tehnologiei de înarmare spre zonele de conflict şi tensiune. În toate celelalte cazuri, aceste activităţi vor trebui supuse regulilor şi procedurilor celor mai stricte. Vor trebui elaborate orientări politice în vederea convertirii industriei de armament la producţia civilă.

g) Salutăm în special *Documentul final al Conferinţei de examinare a procesului C.S.C.E., de la Viena din ianuarie 1989* şi subliniem importanţa lui pentru continuarea şi aprofundarea procesului de destindere în Europa şi între U.R.S.S. şi S.U.A. Importante rezultate au fost atinse în domeniul drepturilor omului, libertăţii religioase şi contractelor umane. Recunoaştem, de asemenea, că Europa n-a ştiut să respecte dreptul naţiunilor şi popoarelor, din sînul statelor la autodeterminare nici să promoveze culturile lor, tradiţiile şi limbile proprii. Afirmăm că drepturile omului trebuie garantate ca formînd un întreg indisociabil ce cuprinde drepturile politice, civile, sociale, economice şi culturale. *Ne angajăm* să facem uz de aceste drepturi şi să veghem la aplicarea lor în ţările noastre. Sîntem convinşi de necesitatea contactelor umane între ţările europene la toate nivelele societăţii. A venit timpul ca frontierele europene, mai ales cele dintre Est şi Vest, să-şi piardă puţin cîte puţin caracterul lor de separaţie. Încurajăm Bisericile să facă uz de posibilităţile existente, creînd în special relaţii de parteneri între parohii.

h) Dacă considerăm lumea în ansamblul ei trebuie să deplorăm faptul că se perpetuează situaţii de conflict şi de tensiune. Ne gîndim în special la *Orientul Mijlociu* şi la *Mediterana, la problema palestiniană*, la situaţia din *Liban* şi din *Cipru*. Cerem să fie făcute toate eforturile pentru depăşirea acestor conflicte şi pentru rezolvarea lor în respectul exigenţelor legitime ale tuturor. Vor trebui depuse eforturi pentru a debloca aceste situaţii ca popoarele să fie libere să-şi facă alegerile politice şi ca coexistenţa paşnică a bărbaţilor şi femeilor de

diferite religii şi origini să fie restabilită şi să fie un semn de seperanţă şi de pace pentru toţi. Cerem cu insistenţă tuturor creştinilor Europei să ajute Bisericile şi guvernele lor respective să reglementeze aceste probleme.

i) Trebuie ca la toate nivelele Bisericii şi societăţii să fie dezvoltată şi încurajată *educaţia pentru pace*, centrată pe reglemenlarea paşnică a conflictelor. Pentru aceasta trebuie dată prioritate *metodelor nonviolente*, oricare ar fi situaţia. *Nonviolenţa* este o forţă activă, dinamică şi constructivă, întemeiată pe respectul absolut al persoanei umane.

j) Cerem tuturor creştinilor Europei să renunţe la *violenţă în viaţa lor cotidiană*, în familiile lor, la şcoală, la lucru, şi, mai ales, la glorificarea violenţei în mass-media. Ca şi creştini, avem o responsabilitate deosebită în educaţia tinerilor. Ei pot reflecta viziunea unei lumi drepte şi paşnice în măsura în care ştiu ei înşişi că sînt iubiţi în mod necondiţionat de adulţi. Adulţii care trăiesc şi lucrează astăzi sînt copiii răniţi de ieri, copiii răniţi de astăzi sînt adulţii de mîine. Copiii sînt viitorul şi speranţa noastră.

Drepturile şi dorinţele părinţilor privind educaţia copiilor lor vor trebui respectate. Vor trebui respectate pe deplin convingerile religioase ale copiilor. În plus, părinţii vor trebui să aibă dreptul de a se opune educaţiei militare sau premilitate a copiilor lor. Copiii nu vor trebui să sufere de reparticiparea lor la această formaţie. *Drepturile copiilor trebuie recunoscute şi apărate de toţi.*

87. *Mediul înconjurător*

a) Întreaga dezvoltare tehnologică trebuie evaluată după criteriile *viabilităţii* menţionate mai sus (§ 84 a). Aceasta antrenează o răsturnare totală a conceptului de creştere ecumenică constantă şi a principiilor utilizării resurselor naturale.

b) Risipa *energiei* în ţările industrializate a atins proporţii gigantice astfel că o reducere draconică a consumului este absolut necesară. Unele Biserici s-au angajat deja să reducă considerabil consumul lor de energie. Chemînd toate Bisericile şi creştinii Europei să facă în măsura posibilului la fel şi să nu înceteze niciodată să interpeleze factorii de decizie cu vieţi politice, tehnologice şi comerciale ca ei să instaureze politici mai eficace de economice a energiei.

c) Ne gîndim mai cu seamă la combustibilii fosili a căror consum ar putea fi redus prin tehnici de economii energetice eficace şi prin dezvoltarea de surse de energie regenerabile (soare, apă, vînt). Mijloacele financiare necesare vor putea fi obţinute prin impozite adecvate. Energia nucleară nu va trebui să constituie energia esenţială a viitorului din pricina riscurilor ei tehnice şi sociale, ecologice şi militare. Exigenţele securităţii în centralele nucleare vor trebui să corespundă criteriilor internaţionale celor mai severe.

d) Potrivit *raportului Brundtland*, este tehnic posibilă *reducerea cu 50% a consumului de energie* pe locuitor *în ţările industrializate şi sporirea cu 30% a acestuia în ţările lumii a treia* (pe baza sporului demograprevizibil). Făcînd aceasta, consumul total al energiei în lume va creşte într-o măsură neglijabilă. Este singura perspectivă energetică mondială care conjugă salvgardarea creaţiei şi dreptatea. Această abordare va trebui considerată cu atenţie de creştinii din ţările industrializate pentru că raportul Brundtland, îndeosebi, a sporit în mod sensibil conştiinţa publicului faţă de problemele ecologice şi se bucură de stima mediilor ştiinţifice.

e) Trebuie luate de urgenţă măsuri speciale pentru protejarea *stratului de ozon*, să se lupte împotriva *efectului de seră*, să se salvgardeze ce mai rămîne din *pădurea tropicală umedă* şi să se evite progresul deşertificării.

f) Este necesară şi urgentă stabilirea unui *regulament* internaţional controlabil pentru *eliminarea deşeurilor*, mai cu seamă a deşeurilor nucleare şi altor produse periculoase. Trebuie evitat în mod absolut faptul ca ţările europene să elimine deşeurile lor pe seama altor ţări, în apele lor teritoriale sau în apele internaţionale. O problemă specială care merită atenţia noastră e cea a deversării deşeurilor nucleare (de exemplu în Pacific).

g) Una din priorităţile urgente pentru toate ţările europene e aceea de a semna acorduri internaţionale referitoare la *emisiile poluante transfrontiere*

spre a împiedica ca apa, aerul şi solul să continue a fi poluate, şi a repara pagubele deja produse.

h) Este necesară punerea pe picioare a unei legislaţii şi a unui sistem de control stricte a *cercetării şi ingineriei genetice* ca şi coduri de conduită profesională. În plus, Bisericile trebuie să continue să reflecteze asupra recentelor dezvoltări din domeniul *biotehnicii* în scopul elaborării de linii directoare etice asupra implicaţiilor în aceste chestiuni, a valorii vieţii nu numai umane, ci a tuturor celorlalte fiinţe vii şi a naturii însăşi.

i) Trebuie luate de urgenţă măsuri pentru salvgardarea *diversităţii speciilor* şi bogăţiei genetice din sînul acestora. Bisericile pot contribui la facerea cunoscută a acestei probleme. Cartea mondială O.N.U. asupra naturii din 1982 e un pas în această direcţie. Următoarea etapă ar putea fi o convenţie internaţională asupra speciilor aşa cum a propus-o Uniunea internaţională pentru conservarea naturii şi a resurselor ei. Va trebui să se ajungă la acorduri financiare care să permită veghrea asupra faptului ca ţările, mai cu seamă cele sărace, să primească o parte echitabilă din beneficiile şi cîştigurile datorate dezvoltării acestor specii. Pentru noi creştinii, diversitatea speciilor manifestă şi numai ea singură generozitatea lui Dumnezeu Creatorul.

j) *Dialogul cu oamenii de ştiinţă asupra* chestiunilor ecologice şi stadiul unor documente ca raportul Brundtland sînt viu recomandate.

Cerem tuturor creştinilor Europei să ajute şi încurajeze Bisericile şi guvernele lor să instaureze aceste măsuri. Le cerem să adopte un *stil de viaţă* care să fie cît mai puţin nociv posibil pentru mediul înconjurător. Acesta înseamnă printre altele reducerea consumului de energie, utilizarea transporturilor publice şi limitarea deşeurilor. Municipalităţile vor putea introduce o „contabilitate ecologică". Trebuie să învăţăm că fericirea şi sănătatea noastră nu depind atît de bunurile materiale cît de darurile naturii şi de celelalte creaturi, de relaţiile umane şi de relaţia noastră cu Dumnezeu.

6.3. *Dialog cu locuitorii celorlalte regiuni ale lumii*

88. Ne-am dat seama de interdependenţa noastră cu toate celelalte popoare,, şi cu creaţia. Am trăit întîlnirea noastră ca pe un dialog cu putinţă de iubirea lui Dumnezeu pentru noi toţi. Atari experienţe ne dau încrederea necesară pentru a merge spre ceilalţi, pentru a-i asculta şi a învăţa unii de la alţii.

89. Este evident că, în calitate de Biserici şi creştini ai Europei, trebuie să învăţăm de la creştinii şi Bisericile celorlalte regiuni ale lumii ceea ce au să ne spună, ceea ce speră şi aşteaptă de la Europa şi locuitorii ei, de la Bisericile Europei şi membrii lor. *O restructurare adecvată a Europei nu e posibilă decît în cadrul transformării statului mondial.* În acest proces, putem învăţa unii de la alţii. Împărţirea resurselor noastre spirituale şi a celorlalte resurse e întemeiată pe reciprocitate. Recunoaştem sărăcia spirituală a unui număr a societăţii noastre „bogate". De aceea trebuie intensificat dialogul cu creştinii celoralalte regiuni ale lumii şi ai altor tradiţii. Sperăm că acest dialog va avea loc în cadrul unui proces ecumenic mondial înainte, în timpul şi după *Adunarea mondială asupra Dreptăţii, Păcii şi Integrităţii, Creaţiei* care va avea loc în martie 1991 la Seul.

90. Credem necesar de asemenea să existe un dialog cu celelalte religii, culturi şi concepţii asupra lumii. Pentru a fi credibil într-o astfel de întîlnire, avem nevoie de relaţii bune în sînul Bisericilor şi între ele. Aceasta implică, de asemenea, o relaţie deschisă întemeiată pe dialogul între responsabilii Bisericilor şi grupurilor şi mişcărilor din sînul acestora. Trebuie, deopotrivă, să mergem în întîmpinarea semenilor noştri adepţi ai altor religii sau a niciunei religii, care trăiesc în apropierea noastră.

91. Simţim nevoia urgentă nu numai a unui *dialog* cu adepţii celorlalte religii şi diferite viziuni asupra lumii, ci încă şi a unei *acţiuni comune* în favoarea dreptăţii, păcii şi integrităţii creaţiei. Împărţim acest angajament cu ceilalţi bărbaţi şi femei de bune intenţii.

6.4. *Continuarea procesului ecumenic în Europa*

92. Adunarea ecumenică europeană, „Dreptate şi Pace pentru întreaga Creaţie" a fost un eveniment excepţional. Deşi terenul a fost pregătit de patru reuniuni comune K.E.K. şi C.C.E.E. şi reuniuni similare s-au ţinut în numeroase ţări ale Europei şi alte regiuni, Adunarea a fost, nu mai puţin, o manifestare fără precedent.

93. Documentul final reflectă atît încurajarea cît şi incertitudinile a căror experienţă am făcut-o în cursul acestei săptămîni de întîlniri intense. Am atins un consens deplin în unele puncte. Am descoperit, de asemenea, domenii de preocupare comună, am identificat, de asemenea chestiuni deschise privind probleme fundamentale de etică socială.

94. Rezultatele muncii noastre comune nu corespund desigur amplorii provocării care ne-a fost lansată şi se poate ca ele să nu fie la înălţimea aşteptărilor multora de la Adunare. Cu toate acestea, noi le prezentăm Bisericilor noastre cu certitudinea că ele reflectă onest mărturia noastră comună asupra dreptăţii, păcii, şi integrităţii creaţiei în stadiul la care am ajuns pînă acum.

95. Mai mult, ca reprezentanţi ai Bisericilor europene, ne-am luat un anumit număr de angajamente ferme. În această perspectivă sîntem convinşi că munca realizată de Adunare *trebuie continuată*. În fapt, am afirmat că Adunarea ecumenică europeană face parte dintr-un proces şi nu este un eveniment unic. Ceea ce se va petrece după Basel este de o extremă importanţă. Cerem Bisericilor şi creştinilor Europei să iniţieze un proces de recepţie. Mărturia vie a Bisericilor, comunităţilor şi parohiilor, ca şi a creştinilor individuali în viaţa de zi cu zi, va manifesta efectele reale ale Adunării noastre. Prezentul document formulat la nivel european păstrează în mod inevitabil un caracter destul de general şi va reveni Bisericilor locale sarcina de a face mai concretă această analiză ca şi de a articula practic angajamentele la acţiune.

96. Am încercat să examinăm felul cum se poate continua acest proces ecumenic şi dorim să propunem aici unele sugestii. Astfel, la nivel local, în sînul Bisericilor noastre şi între ele, mici grupuri ecumenice se vor putea servi de acest document pentru a defini propriile lor priorităţi de studiu şi acţiune. Legături de *parteneri* se vor putea stabili şi întări între parohiile sau grupurile ecumenice ale diferitelor părţi ale Europei ca şi ale ţărilor din emisfera sudică, spre a se încuraja reciproc în acest proces.

97. Pe de altă parte, s-a sugerat organizarea unei *săptămîni ecumenice anuale pentru dreptate, pace şi integritatea creaţiei*, care va pleca de la diversele modele existente şi le va integra. Ea va putea deveni centrul de inspirţie al unui proces de continuare pentru grupurile şi reţelele care au organizat *Atelierul „Viitorul Europei"* care a însoţit Adunarea. Modelul *vizitelor de echipe ecumenice* va putea incita Bisericile şi creştinii să tragă reciproc lecţia experienţelor făcute unii de alţii în acest proces.

98. În fine, ne adresăm către K.E.K. şi C.C.E.E., cele două organizaţii care au pus bază acestei Adunări. Încrezători în intenţia lor de a continua angajamentul lor în procesul ecumenic din Europa, le cerem să studieze în mod serios, prin canalul comitetului lor comun şi organelor lor directoare, următoarele propuneri:

— formarea unui *grup de lucru* însărcinat să încurajeze şi evalueze procesul de continuare al Adunării şi să se angajeze într-o reflecţie aprofundată asupra provocărilor de etică socială care s-au ivit în cursul discuţiilor noastre;

— examinarea posibilităţii convocării unei *noi mari reuniuni europene peste aproximativ cinci ani*, concepută ca un obectiv în direcţia căruia procesul s-ar putea orienta şi care va putea întări sentimentul de responsabilitate.

99. Am început Adunarea noastră în ziua Cincizecimii, sărbătoarea Pogorîrii Sfintului Duh. La începutul textului nostru am spus: „Ne-am reunit la Basel pentru a asculta ceea ce Duhul spune Bisericilor astăzi". La sfîrşitul aceluiaşi document, înţelegem să afirmăm că procesul ecumenic în favoarea dreptăţii, păcii şi integrităţii creaţiei este înainte de toate opera Duhului Sfînt. În unire cu acest Duh ne vom putea continua calea noastră şi să ne angajăm

în continuare cu bucurie și curaj. Credem că Duhul Sfînt este sursa cea mai profundă a vieții, dreptății, păcii și integrității creației.

100. Rugăm pe Dumnezeu să binecuvînteze eforturile noastre. Ne rugăm ca voia Sa să se facă atît în cer cît și pe pămînt (Mt. 6, 10). În concluzie, reluăm împreună cuvintele rugăciunii pentru pace al cărei uz îl recomandăm tuturor Bisericilor și tuturor creștinilor Europei:

Doamne, fă-ne instrumente ale păcii Tale. Să aducem
iubire acolo unde există ură,
iertare acolo unde e jignire,
unire acolo unde e discordie,
credință acolo unde e îndoială,
speranță acolo unde e disperare,
lumină acolo unde e întuneric,
bucurie, acolo unde e întristare.
Dă-ne nouă să căutăm nu atît să fim iubiți cît să iubim noi înșine.
Căci numai dăruind primim,
numai iertînd sîntem iertați,
numai murind renaștem la viața cea veșnică.
Ne rugăm, deci, Doamne;
fă-ne instrumene ale dreptății Tale,
fă-ne instrumente ale păcii Tale,
fă-ne instrumente ale înnoirii creației Tale! Amin.

Traducere și prezentare de
Pr. Prof. Dr. *Ioan I. Ică*

NICOLAE CABASILA, TÎLCUIREA DUMNEZEIEȘTII LITURGHII ȘI DESPRE VIAȚA ÎN HRISTOS, Carte tipărită cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul B.O.R., Traducere, studiu și note de pr. prof. dr. Ene Braniște și Pr. Prof. dr. Teodor Bodogae, Editura Arhiepiscopiei Bucureștilor, 1989, p. 299.

Pentru a înțelege mai bine o operă se cuvine mai înainte să se cunoască cîteva elemente din viața, activitatea și învățătura autorului. Nicolae Cabasila este unul dintre reprezentanții de seamă ai culturii și spiritualității bizantine din secolul al XIV-lea. S-a născut în primii ani ai secolului XIV, în orașul Tesalonic. După ce a intrat în tainele artei și ale culturii grecești în orașul natal, dovedind o deosebită pasiune pentru studiu și provenind dintr-o familie nobilă tînărul Nicolae a continuat formarea sa intelectuală și spirituală în Constantinopol. În acel timp capitala Imperiului bizantin trăia strălucirea renașterii culturale și artistice a Paleologilor. Aici Nicolae Cabasila a studiat: retorica, științele și teologia.

După terminarea unor temeinice studii în Constantinopol Cabasila se întoarce în orașul natal unde a deținut diferite demnități. Ca personalitate remarcabilă a timpului său el s-a implicat în evenimentele vremii sale. În anul 1354 Nicolae Cabasila figura pe lista celor trei candidați pentru ocuparea scaunului patriarhal de la Constantinopol. Faptul că Nicolae Cabasila — care era încă laic — figura pe lista pentru alegerea patriarhului ecumenic, alături de doi dintre cei mai iluștri ierarhi ai timpului, dovedește prestigiul remarcabil de care el se bucura.

Nicolae Cabasila s-a impus în fața contemporanilor ca o personalitate de autentică virtute și de impunătoare cultură. Datorită veritabilei sale trăiri religioase, ca și dreptei apărări a credinței adevărate în fața eterodocșilor, dar și datorită operelor sale teologice Biserica Greciei a trecut — în anul 1982 — pe Nicolae Cabasila în rîndul sfinților.

Cele mai importante dintre scrierile marelui teolog bizantin sînt: *„Tîlcuirea dumnezeieștii Liturghiei"* și *„Despre viața în Hristos"*. Prima lucrare a fost tradusă, din limba greacă în românește, de pr. prof. dr. Ene Braniște iar a doua de P. C. pr. prof. dr. Teodor Bodogae tipărindu-se separat în anul 1946 la București și Sibiu. Apreciindu-se deosebit de favorabil aceste două opere în lucrarea pastoral-misionară și teologică în Biserica noastră și epuizîndu-se de mult prima ediție s-au tipărit ambele opere într-un singur volum, deoarece ele se află într-o relație de complementaritate.

„Tîlcuirea dumnezeieștii Liturghii este cea mai profundă, completă și celebră dintre toate tîlcuirile liturgice clasice ale Ortodoxiei. În această lucrare Nicolae Cabasila aduce pe lîngă cultura sa teologică și o apreciabilă cultură profană, clasică.

Autorul acestei erminii s-a inspirat în elaborarea acestei lucrări din izvoarele Revelației divine: Sf. Scriptură și Sf. Tradiție. Citatele biblice abundă în cursul acestei tîlcuiri liturgice. Se întîlnesc în paginile ei ample texte din opere Sfinților: Ioan Gură de Aur, Chiril al Ierusalimului, Ioan Damaschin, Grigorie Palama și alții, precum și profunda cunoaștere a Liturghiilor ortodoxe, precum și a liturghiei romane de către autor.

Sfînta Liturghie are în săvîrșirea ei un dublu scop: sfințirea darurilor liturgice și sfințirea credincioșilor.

Sfinţirea credincioşilor, care participă la dumnezeiasca Liturghie, se împlineşte prin: citirile, cîntările, rugăciunile, şi actele liturgice. Sfînta Liturghie sfinţeşte pe credincioşi în două moduri:

a. purificînd sufletele şi pregătindu-le să primească cu vrednicie Sfînta Euharistie, şi

b. prin simbolismul acestei rînduieli.

Sfînta Liturghie este interpretată de Nicolae Cabasila în dublul ei aspect: de mijloc sfinţitor şi de actualizare a icoanei Mîntuitorului Hristos.

Autorul insistă în această tîlcuire liturghică asupra a trei probleme fundamentale.

— Sfînta Liturghie nu este numai o jertfă de cerere, ci şi de mulţumire.

— Participarea celor răposaţi la roadele jertfei euharistice.

— Epicleza.

Explicarea ce se face Sfintei Liturghii, în cele 53 de capitole ale lucrării, este o tîlcuire profundă, este o sondare a sensurilor adînci, duhovniceşti ale rugăciunilor pe care preotul le rosteşte în taină şi a actelor liturgice săvîrşite.

Sfînta Liturghie este redată de Nicolae Cabasila ca mijloc şi mediu al progresului vieţii spirituale şi a sfinţirii omului, dar şi ca formă de reprezentare sau actualizare a iconomiei Mîntuitorului. „Biserica este întruchipată în Sfintele Taine nu în chip simbolic, ci ca mădularele în inimă, ca ramurile în rădăcina plantei sau, precum spune Mîntuitorul ca mlădiţele în viţă" (p. 87).

În cuprinsul Sf. Liturghii se realizează o înaintare ascendentă spre împărtăşirea credincioşilor cu dumnezeieştile Taine. Pentru aceasta prima parte a Liturghiei are un rol pregătitor: citirile biblice din cadrul Sfintei slujbe „ne pregătesc şi ne curăţesc mai dinainte pentru sfinţirea cea mare a Sfintelor Taine" (p. 62). În această slujire preotul sau arhiereul se slujeşte de cuvinte sfinţitoare şi de aceea jertfa liturgică se numeşte „jertfă cuvîntătoare" (p. 110).

Prin această lucrare Cabasila a oferit cea dintîi şi cea mai temeinică apologie a epiclezei euharistice (p. 20).

„Tîlcuirea dumnezeieştii Liturghii" este o lucrare cu caracter irenic, un tratat dogmatic al Liturghiei.

Partea a doua a volumului pe care-l prezentăm cuprinde valoroasa lucrare a spiritualităţii răsăritene: *„Despre viaţa în Hristos"* (p. 115—296). P.C. Pr. prof. dr. Teodor Bodogae prefaţează traducerea cu un condensat studiu introductiv.

„Despre viaţa în Hristos" este o lucrare „unică şi de largă circulaţie spirituală" în care este descris procesul de naştere şi de creştere în Hristos cu ajutorul Sfintelor Taine. Aceasta este cea mai preţioasă lucrare de mistică liturgică sau sacramentală ortodoxă. Autorul ne înfăţişează adevărul despre viaţa harică sau spirituală care ni se împărtăşeşte prin Sfintele Taine şi ne uneşte progresiv cu Hristos. Dumnezeu caută pe om pentru a-şi însuşi roadele jertfei mîntuitoare a Domnului Hristos, iar omul — în mod firesc — îl caută pe Dumnezeu Ziditorul, căci are chipul Său. Viaţa cea nouă în om se realizează pe înlăturarea distanţei dintre noi şi Dumnezeu şi pe crearea capacităţii de a primi harul dumnezeiesc şi de a lucra potrivit voii lui Dumnezeu. Pentru ca omul să dobîndească fericirea cea adevărată este chemat să-şi îndemne mintea şi simţirea spre voia lui Dumnezeu. Această lucrare se poate realiza prin dragostea şi prin faptele noastre bune.

Nicolae Cabasila care a dus o viaţă de închinător evlavios în cadrul Sfintei Liturghii şi în atmosfera lucrării harice a Sfintelor Taine era convins că „omul prin natură, prin voinţă şi prin raţiune caută pe Hristos, întrucît aşa o cere însuşi umanitatea lui Hristos" (p. 118).

Lucrarea este structurată în şapte cărţi care formează trei părţi:

1. Introducerea rezumativă unde autorul subliniază adevărul că viaţa în Hristos se dobîndeşte prin Sfintele Taine. Această viaţă este în acelaşi timp dar de sus şi rezultat al strădaniilor noastre: „Nu noi sîntem cei ce ne-am mişcat sau ne-am ridicat mai aproape de Dumnezeu, ci Domnul însuşi este cel ce s-a coborît şi a venit la noi. Căci nu noi am căutat pe Domnul, ci El ne-a căutat pe noi..." (p. 137). Sfintele Taine, sînt *„casa şi poarta cerului"*, prin Sfintele Taine oamenii ajung Dumnezeu şi fii ai lui Dumnezeu. Atît este de mare puterea Tainelor lui Dumnezeu, încît întrece şi stele de pe cer" (p. 139).

2. Partea a II-a (cărţile II—V) arată aportul Sfintelor Taine la realizarea vieţii în Hristos. Autorul tratează despre cele trei Sf. Taine ale iniţierii: Botez, Mirungere şi Sf. Euharistie. Aceste Taine sînt expuse în perspectiva lor practic bisericească, prin acestea înscriindu-se în principiul ciclic al naşterii, dezvoltării şi unirii sufletului cu Dumnezeu.

Botezul este începutul existenţei, este descoperirea chipului divin sădit în noi şi reaprinderea dorului după Dumnezeu. Roada sa principală este cunoaşterea directă ce conduce la reactivarea dregostei şi a dorului după Dumnezeu. Mirungerea este simbolul arătării Mîntuitorului Hristos în lume, prin care creştem şi ne întărim în virtuţi. Sfîntul Mir împărtăşeşte creştinilor „darul evlaviei şi al rugăciunii, al dragostei şi al înţelepciunii" (p. 188).

Sfînta Euharistie este culmea vieţii în Hristos. Autorul insistă asupra transformării care se operează în om prin încorporarea lui Hristos în noi şi a noastră în El. Afinitatea care se stabileşte este cvasi-fizică, iar noi devenim mădulare ale trupului tainic ale Domnului şi copii iubiţi ai lui Dumnezeu. Viaţa noastră se mişcă după bătăile inimii lui Hristos. Nicolae Cabasila scrie despre realismul euharistic care are ca urmări: sfinţirea omului în trup (p. 220) şi repunerea lui în starea lui primordială.

Partea a treia (cărţile VI—VII) este evocată contribuţia omului în opera de mîntuire. Dacă prin Sfintele Taine dobîndim viaţa în Hristos, prin strădanii proprii ne-o aducem şi ne-o păstrăm. Autorul redă dificultăţile şi bucuriile sufleteşti ale luptei duhovniceşti şi ale urcuşului spre Dumnezeu cu adîncă fineţe psihologică. Cabasila îndeamnă la o permanentă cugetare la legea Domnului. Căci voinţa omului — prin gînduri bune — reuşeşte să alunge treptat ademenirile şi patimile rele, formînd astfel deprinderi bune.

Autorul înfăţişează o frumoasă şi profundă tîlcuire a celor nouă fericiri (p. 248—264).

Lucrarea „Despre viaţă în Hristos" se încheie cu o recapitulare a principalelor idei forţă pe care Cabasila le-a tratat în cuprinsul celor 165 de pagini. Iată cîteva dintre aceste idei: „viaţa celor drepţi este plină de fericire". „Din partea lui Dumnezeu dobîndim în această viaţă Duhul înfierii care rodeşte în noi dragostea desăvîrşită, singura în stare să ne dea viaţa cea cu adevărat fericită".

Sfintele Taine prin puterea lor sădesc în sufletele luminate dragostea cea adevărată: Harul dumnezeiesc sădeşte în noi un simţ şi un dor după bunurile dumnezeieşti".

Cel care caută cu adevărat fericirea trebuie ca prin minte şi voinţă să se apropie de Dumnezeu şi să se împreune cu El. Dragostea este cea care ne aseamănă cu Dumnezeu.

Aceste două opere ale lui Nicolae Cabasila reflectă caracteristicile generale ale literaturii bizantine din secolul XIV: întoarcerea către antichitatea clasică greacă, folosirea vechii literaturi patristice şi preocuparea polemică antilatină (Prof. D. Balanos).

Lecturarea atentă şi evlavioasă a acestor două valoroase piese ale literaturii post-patristice pot fi lumini călăuzitoare şi îndemnătoare pentru clerul şi credincioşii de astăzi spre o autentică trăire a mesajului evanghelic, mergînd spre calea harismatică a Sfintelor Taine şi prin fapte bune pînă vom ajunge la *„măsura vîrstei deplinătăţii lui Hristos"* (Ef. 4, 13).

Pr. asist. *Nicolae Dura*

Pr. Prof. D. Stăniloae, ORTHODOXE DOGMATIK, Zürich, 1990.

Sub titlul „Eveniment editorial" în „Adevărul Supliment de Duminică", nr. 14, 18 aprilie 1990, L. Munteanu ne anunţă că „Zilele acestea a apărut la Zürich în vestita casă de editură Bezinger Verlag Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, penultima parte a tratatului *„Teologie dogmatică ortodoxă"* a Păr. D. Stăniloae.

Traducerea celor două volume apărute pînă în prezent — (volumul I a văzut lumina tiparului în anul 1984) — aparţine lui Hermann Pitters.

Spicuim în cele ce urmează din prefaţa cărţii, semnată de Jürgen Moltmann, o personalitate de vază a teologiei protestante contemporane: „Autorul este mai departe necunoscut în vest, dar el este teologul ortodox cel mai influent şi mai creator al timpului prezent... Teologia ortodoxă română a fost întotdeauna o punte spirituală între tradiţiile ortodoxe greceşti şi cele ruseşti. Părintele profesor Dumitru Stăniloae a reuşit să realizeze în opera sa teologică această legătură la un înalt nivel, fiind numit, pe drept cuvînt, „panortodox"... Cine l-a cunoscut personal şi l-a văzut trăind în cercul teologiilor şi preoţilor români a fost impresionat de unitatea între teologie şi spiritualitate care dă amprenta personalităţii sale. Preotul Stăniloae e nu numai un om înţelept, ci este respectat de mulţi şi ca un autentic părinte duhovnicesc. În întîlnirile cu el, oamenii îşi aduc aminte de personalităţi teologice asemănătoare din Vest: de Karl Barth şi Karl Rahner".

Editată la noi în 1978, Dogmatica — operă de referinţă a ilustrului autor român — urmează a fi tradusă, în viitorul apropiat şi în limbile engleză (în America), franceză (la Paris) şi greacă. Varianta nemţească a tratatului a stîrnit entuziasm şi un imens interes, reprezentînd cu cinste ortodoxia noastră.

L. Munteanu

Vasile Oltean, ŞCOALA ROMÂNEASCĂ DIN ŞCHEII BRAŞOVULUI, Bucureşti, 1990, 198 p.

Oraşul Braşov s-a învrednicit de o bogată viaţă spirituală. Fără a ne referi la timpuri prea îndepărtate, amintim că Braşovul a fost centru de difuzare al atîtor cărţi vrednice a fi citite. În Braşov au apărut cărţi de căpătîi. Mă gîndesc la cele religioase. Îmi stăruie în gînd Psaltirile din 1570 şi 1577, importante pentru orientarea teologică într-o vreme cînd nu aveam o tradiţie literară. Psaltirea din 1570 a creeat o atmosferă ortodoxă şi românească, contribuind la unificarea cugetului şi a graiului nostru, ea a devenit un element de apropiere între credincioşi, căci ea s-a adresat tuturor românilor. Psaltirea din 1577 se rînduie printre primele apariţii bilingue şi prin ea se subliniază progresul de limbă realizat. Cartea Şcoala românească din Şcheii Braşovului de Vasile Oltean (Bucureşti 1990, p. 198), arată rolul Braşovului în susţinerea unei trăiri ortodoxe şi a unei simţiri patriotice, prin dascăli de cuget şi faptă românească. Iniţiată de biserică şi susţinută de ostrovul duhovnicesc „Sfîntul Nicolae" din Braşov, ea şi-a început fiinţa în veacurile XV—XVI. Tratînd despre acea şcoală autorul îşi grupează materialul în patru capitole şi anume: Cărţi de folosinţă în epoca începuturilor, Şcoala din Şchei în epoca tiparului coresian, Şcoala din Şchei în epoca umanistă şi a luminilor şi Şcoala din Şchei în pregătirea pentru înfiinţarea gimnaziului românesc din Braşov. Autorul se ocupă apoi de dascălii Şcolii din cele patru epoci şi de cărţile cu întrebuinţare şcolară. Menţionăm dintre dascăli pe cei dintîi: Popa Costea (1474—1477), cărturar din seria preoţilor de la „Sfîntul Nicolae", de la care au rămas preţioase manuscrise, de Popa Dobre (1541—1572) şi apoi pe aşa-numiţii Corbeşti: Ion Corbea, David Corbea şi Teodor Corbea, de la care a rămas o Psaltire în versuri.

O altă familie de cărturari şi dascăli a fost a lui Radu Tempea, de la care a rămas o Evanghelie cu tîlc. Menţionăm pe Dimitrie Eustatievici (1730—1736) cu a sa Gramatică a limbii româneşti şi cu o tîlcuire a Evangheliilor duminicale. Dintre dascălii din epoca premergătoare înfiinţării gimnaziului din Braşov menţionăm pe Ion Barac, poet şi traducător, copist etc., pe Anton Pann (1794—1854), care a slujit cu devotament şi cu pasiune şcoala prin activitatea la catedră şi prin înzestrarea ei cu cărţi. Merită să ne referim, apoi, la Gheorghe Heines şi la Moise Fulea pentru interesul general acordat şcolilor din Transilvania şi pentru cărţile lor de interes teologic-bisericesc.

În vecha clădire a Școlii s-a realizat un prestigios muzeu, care conține manuscrise, tipărituri coresiene, Cazania lui Varlaam, Biblia de la 1688, lucrări reprezentative ale Școlii Ardelene etc. La capitolul bibliografie, autorul ne prezintă titlul celor 159 de cărți apropiate de problemele tratate. Figurează printre autori: Albu Nicolae, Banciu Axente, Barițiu Gheorghe, Bogdan Ioan, Cartojan Nicolae, Dragomir Silviu, Bogdan Duică, Ghibu Onisifor, Iorga Nicolae cu 11 lucrări, Meteș Ștefan, Stinghe Stere, Sulica Nicolae ș.a.

Se poate constata că în lumina Școlii din Șchei s-a dezvoltat o activitate impresionantă. Scrisă cu competență și pasiune lucrarea dovedește puterea creatoare a Bisericii Ortodoxe și dovedirea continuității noastre aici și contribuția ei la făurirea unității naționale. Vasile Oltean ne dă o monografie pe măsura vredniciei sale dovedită prin atîtea lucrări prestigioase, precum: Al treilea popas a lui Anton Pann la Brașov, Documente și scrisori din Șchei, Antim Ivireanu și românii din Șcheii Brașovului, Cronici și cronicari din Șchei, Coresi după 400 de ani, Întîia școală românească, Școala de copiști din Șchei, Școala românească de lîngă biserica „Sfîntul Nicolae“ din Brașov ș.a.

Nicolae Neaga

Treceri la cele veșnice

† Protopopul stavrofor GHEORGHE SECAȘ

Marți, 27 februarie 1990 a fost prohodit (tocmai în ajunul zilei cînd împlinea vîrsta de 86 de ani, părintele Gheorghe Secaș. Prin moartea lui Biserica din Sibiu și într-o măsură apreciabilă putem spune că însăși Mitropolia Ardealului și chiar Biserica românească întreagă a pierdut un vrednic slujitor ale cărui strădanii duhovnicești s-au resimțit pînă departe de cîmpiile însorite de dorul după propovăduirea cuvîntului dumnezeiesc. Pe lîngă multele îndatoriri cu care părintele Gheorghe și-a legat destinul de slujitor al Bisericii, numele dînsului va rămîne legat îndeosebi de îndrumarea mișcării de trezire religioasă „Oastea Domnului" despre care mitropolitul Nicolae Bălan spunea chiar în testamentul său următoarele: „vrednicului și inimosului consilier Gheorghe Secaș să-i fie lăsată conducerea „Oastei Domnului", căci dacă e bine îndrumată, această societate misionară poate să fie de mare folos, pentru înviorarea vieții religioase în poporul nostru".

Gheorghe Secaș a văzut lumina zilei în comuna curat românească Răhău, jud. Alba din părinții Petru și Ileana născută Benescu. În familia lor au avut 6 copii, dintre care cel mai în vîrstă a căzut jertfă în primul război mondial, osemintele lui fiind înmormîntate în cimitirul eroilor din mijlocul satului. Mama Ileana, fiică de învățător, era o femeie energică și ambițioasă, care în calitate de primăriță a satului, a ajuns să lase o frumoasă amintire între contemporani. Îndeosebi ea a știut să insufle în inima fiului său Gheorghe dorul după învățătură, dîndu-i să înțeleagă că prin învățarea limbii germane ar putea face față oricăror pretenții pedagogice străine. Așa se face că încă de la vîrsta de 7 ani începe să deprindă limbi străine în orașul Sebeș unde a terminat școala primară și gimnaziul. Ultimele patru clase le-a terminat la liceul „Aurel Vlaicu" din Orăștie, unde își ia și „matura". Între anii 1923—1927 studiază teologia la „Academia Teologică Andreiană", din Sibiu, unde a fost remarcat de marele mitropolit Nicolae Bălan, care-i acordă o bursă de studii vreme de trei ani în orașul Strasburg (Franța). Aici, în afară de studii teologice la Facultatea de teologie recatolică, el a urmat și cursuri diferite de filologie. Între numeroșii studenți români de acolo tînărul sibian și-a cîștigat o mare popularitate, dovadă faptul că a fost ales președinte al asociației respective. Cu ocazia împlinirii a 10 ani de la Unirea din 1918, el a reușit să publice în limba franceză un articol de presă privitoare la trecutul istoric al României.

În anul 1930 s-a căsătorit cu domnișoara Virginia Dordea, nepoată directă a cunoscutului luptător politic Ilie Măcelar.

Pentru un răstimp a mai petrecut 2 ani și în Atena (Grecia).

Întors în Patrie, tînărul de atunci s-a avîntat cu mare entuziasm atît ca profesor suplinitor la Academia Teologică din Sibiu, cît și în calitate de catehet și profesor de religie la școlile secundare din oraș. Cel mai mult însă, l-a atras predica atît în Catedrala Mitropolitană, cît și prin slujbele de preot misionar al Arhiepiscopiei Sibiului, unde va ajunge apoi să conducă asociațiile religioase „Oastea Domnului" și „Lumina Satelor". Munca a devenit tot mai complexă. Trebuia să și predice, dar să și scrie, să sfătuiască, dar să și cînte imne religioase: prin toate trebuia să și trezească la o viață cît mai înduhovnicită. Ani în șir a fost nelipsit de la întrunirile religioase ale „Oastei Domnului". Cutreiera sate și orașe proiectînd filme cu conținut religios pe care apoi le comenta. Scopul tuturor acestor lucrări era apărarea credinței strămoșești și combaterea rătăcirilor sectare.

Tot pe linia apărării credinței și spiritualității românești merită amintit faptul că în martie 1959 într-o campanie publică de ateism militant, părintele Gh. Secaș

a avut curajul să ia cuvîntul şi să apere credinţa creştină, iar drept urmare a fost retragerea sa forţată din postul de consilier arhiepiscopesc.

Încă din anul 1931, cînd îşi tipărea una din scrierile sale i-a dat titlul „Toată viaţa noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm", părintele Gheorghe a fixat cu pregnanţă activitatea sa misionară. Tot aceeaşi linie directoare o exprimă şi alte publicaţii ale sale. Aşa de pildă „În şcoala suferinţei creştine", „Ce este Biblia?" „Taina mîntuirii", „Ce este Biserica?", „Din viaţa mucenicului Gheorghe", „Păşune duhovnicească", „În şcoala dragostei lui Iisus" etc. Toate aceste lucrări ilustrează apostolatul creştin din anii cînd mişcarea religioasă „Oastea Domnului" îşi cîştiga mulţi aderenţi prin toate judeţele ţării noastre. Va rămîne neuitat avîntul cu care misionarul de la Sibiu încălzea, prin cîntare şi prin cuvînt, inimile credincioşilor. Entuziasmul slujirii va rămîne una din însuşirile dominante ale preoţiei sale. Şi iată că din Crăciunul anului 1989 însuşi Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române va aprecia favorabil roadele duhovniceşti ale „Oăstei Domnului", din cîntările căreia părintele Gheorghe căuta aproape totdeauna să cînte împreună cu credincioşii la încheierea Sfintei Liturghii.

Amintim că între anii 1942—1943 dînsul a activat şi în cadrul clerului militar.

Între 1942—1969 a îndeplinit şi funcţia de consilier arhiepiscopesc, iar ultimii 16 ani i-a petrecut ca preot la parohia Sibiu-Lazaret III, unde a lăsat o amintire vie în sufletele credincioşilor.

După dorinţa sa expresă, prohodirea i s-a făcut în biserica „Sf. Nicolae" din Lazaretul Sibiului. L-au pomenit prin cîntare şi rugăciune un sobor de 10 preoţi. Dintre aceştia cel dintîi i-a omagiat memoria, părintele protopop Dănilă Luca, scoţînd în evidenţă mai ales zeul pastoral al răposatului şi aducînd mulţumire, în numele Î. P. Sfinţitului Antonie, pentru munca depusă în cadrul Bisericii. Pregătit sufleteşte prin rugăciune şi milostenie, pr. Gheorghe a avut bucuria să fie senin şi conştient pînă în ultimele clipe, care este unul din darurile cele mai mari, pe care le putem cere de la Dumnezeu. După dînsul au mai rămas şi cîteva manuscrise, care n-au putut ajunge la tipar. Aşa e cazul cu traducerea din l. germană a scrierii: Vlăstarul din casa lui David (peste 200 de pagini dactilografiate), un jurnal pastoral cuprinzînd 12 caiete precum şi o serie întreagă de predici organizate tematic. Nu trebuie uitat nici faptul că ani de-a rîndul a purtat grijă prin: „Îndrumătorul bisericesc" de lămuririle tipiconale ale slujbelor de peste an din Biserica noastră.

În faţa credincioşilor, care au umplut Biserica, semnatarul acestor rînduri a evocat personalitatea răposatului, exprimînd cuvinte de mîngîiere familiei sale.

Dumnezeu să-l odihnească în pace!

Pr. prof. onor. *Teodor Bodogae*

† Protopop stavrofor SIMION MACARIE

Printre cei care au trecut pragul acestei efemere vieţi pămînteşti, la început de an, a fost şi blîndul slujitor al altarului Domnului, preot stavr. Simion Macarie de la parohia Sibiu-Iosefin.

Lumina zilei a văzut-o în ziua de 5 sept. 1910, ca al 11-lea copil în familia vrednicilor ţărani Nicolae şi Maria Macarie din fruntaşa comună hunedoreană, Vinerea.

După terminarea şcolii primare, în comuna natală, dovedindu-se rîvnitor la învăţătură şi avînd o fire blîndă şi aşezată, înzestrat şi cu o voce plăcută, părinţii îl dau la şcoală mai departe să înveţe carte la vestitul liceu Aurel Vlaicu din Orăştie, condus de neuitatul profesor de limba română, Aron Demian, un adevărat dascăl, cu suflet de părinte, mai ales pentru copiii de ţăran.

Urmează apoi cursurile Academiei de teologie din Sibiu sub îndrumarea străluciţilor dascăli de teologie din acele vremuri, terminînd cu deplin succes. Este licenţiat al Facultăţii de teologie din Cernăuţi.

În anul 1938 îşi împreună firul vieţii sale pămînteşti cu tînăra Paraschiva Ciucean din marea familie de ciobani din Răşinari, din care căsătorie rezultă o singură odraslă, Lucian, medic veterinar.

Este sfinţit diacon de marele mitropolit Nicolae Bălan, numit profesor şi director la şcoala de cîntăreţi şi apoi profesor de religie la şcoala normală.

Luînd fiinţă noua parohie din cartierul „Trei-Stejari" este ales prin concurs, preot al acelei parohii, sfinţit fiind de acelaş vrednic arhiereu. Deserveşte parohia cu „duh de blîndeţe" şi înţelepciune, fiind mult iubit şi apreciat de parohienii săi, mai întîi într-o capelă particulară şi apoi reuşind cu sprijinul şi ajutorul parohienilor săi, prin mari strădanii şi greutăţi de tot felul, mai ales din partea organelor administrative, să ridice un spaţios locaş de închinare, pe temelia şi zidurile căruia s-a ridicat actuala biserică.

Prea Ven. Cons. Arh. apreciind la justa valoare activitatea pastorală a părintelui Simion îl distinge cu gradul de „stavrofor" şi la cerere îl transferă la a doua parohie din cartierul Iosefin, unde serveşte pînă în anul 1981, pensionîndu-se din motiv de boală.

Din pruncie cunoscînd „frica de Dumnezeu", care s-a sălăşluit în sufletul său din inima caldă a mamei, în casa ţărănească cu vechi tradiţii româneşti şi creştineşti, părintele Simion este un distins slujitor al Sf. Altar, dăruit total slujirii preoţeşti. Dăruit de Dumnezeu cu darul de a cînta frumos, foloseşte acest dar spre a servi cu evlavie şi atracţie, nu teatrală, ci bisericeşte, încît ascultîndu-l te înălţa sufleteşte.

Bun vorbitor, unea cuvîntul cu frumoase exemple şi dubla cuvîntul cu fapta creştinească.

Umblînd mai greu din cauza bolii, pe care o ducea cu resemnare creştinească, era nelipsit de la Sf. Liturghie din duminici şi sărbători, unde-şi astîmpăra setea sufletului său prin participarea la actul „Transformării" elementelor vizibile în nemuritorul „Trup şi Sînge" al Domnului.

Împărtăşit cu hrană duhovnicească spre drumul eternei fericiri, sufletul său nobil s-a desprins de cetatea trupului în care a sălăşluit aproape 80 de ani, în ziua de 20 februarie 1990, sub ochii înlăcrimaţi ai soţiei şi fiului său.

Slujba prohodirii s-a săvîrşit în sf. biserică „Buna Vestire" unde a servit peste treizeci de ani, de păr. Prot. Dănilă Luca, înconjurat de un impresionant sobor de preoţi şi în prezenţa unei numeroase asistenţe de prieteni, cunoscuţi şi credincioşi, care, în rugă şi tăcere, au venit să aducă omagiul lor de recunoştinţă bunului şi blîndului lor păstor.

Viaţa şi activitatea distinsului dispărut a fost remarcată în cuvîntul întraripat al păr. Prot. Dănilă Luca, care a ţinut să menţioneze rolul însemnat al unui adevărat preot, calităţile cerute pentru această înaltă slujire, care a afirmat Sf. Sa, nu este o profesie, ci o înaltă misiune pe care a împlinit-o cel care ne părăseşte azi trupeşte, într-un mod exemplar.

Osemintele sale pămînteşti au fost depuse în cripta familiară din cimitirul din Răşinari, aşteptînd obştească înviere.

Odihnească în pace în slujirea Altarului celui mai presus de ceruri... Fie-i memoria binecuvîntată...

Pr. *Ioan Chioaru*

DIN ACTUALITATEA PANORTODOXĂ ȘI ECUMENICĂ

DOCUMENTE ECUMENICE

RECENZII

TRECERI LA CELE VEȘNICE